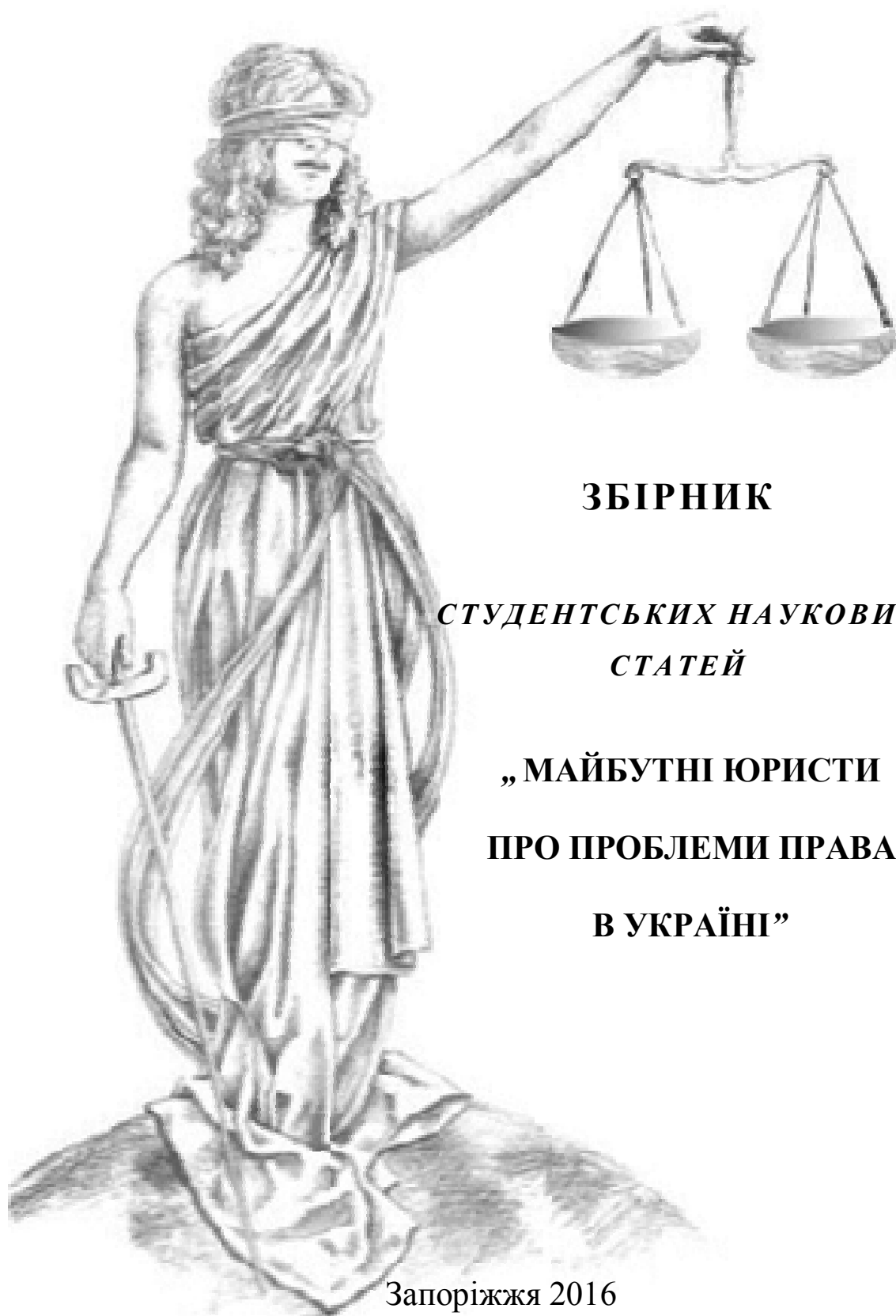

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ

ЗБІРНИК

*СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ
СТАТЕЙ*

**„МАЙБУТНІ ЮРИСТИ
ПРО ПРОБЛЕМИ ПРАВА
В УКРАЇНІ”**

Запоріжжя 2016

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – перший проректор Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, професор кафедри адміністративного та господарського права, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Пирожкова Юлія Володимирівна – заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права;

Лютіков Павло Сергійович – заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного та господарського права;

Сабадаш Віктор Петрович – заступник декана з виховної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та правосуддя;

Віхляєв Михайло Юрійович – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного права юридичного факультету Запорізького національного університету.

Майбутні юристи про проблеми права в Україні: збірник студентських наукових статей 2016 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2016. – 158 с.

У збірнику «Майбутні юристи про проблеми права в Україні» висвітлені юридичні питання та проблеми, що виникли останнім часом у державі та запропоновані оптимальні шляхи їх вирішення.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ; ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Астрибська Т.В., Удовика Л.Г. Вплив процесу глобалізації на права людини.....	8
Бєльчева А.А., Половинкіна Р.Ю. Евтаназія як сучасна проблема антропології права	10
Бєльчева Ю.А., Половинкіна Р.Ю. Сурогатне материнство як філософсько-правова проблема.....	11
Величко О.В., Половинкіна Р.Ю. Ментальність та правова культура.....	13
Виноградов С.С., Половинкіна Р.Ю. Філософська категорія «влада» у поглядах М. Штірнера.....	15
Грантовський Я.В., Половинкіна Р.Ю. Правова акультурація, як спосіб зближення правових культур.....	17
Гриценко К.В., Бостан Л.М. Принцип розподілу державної влади: теоретичні витoki і сучасна політична практика	19
Заяць О.Е., Удовика Л.Г. Феміністичний рух в історії політико-правової думки провідних держав світу	22
Зимняков П.П., Половинкіна Р.Ю. Комуністична концепція власності	24
Кісіль А.А., Удовика Л.Г. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток кримінального права в Україні.....	26
Курач К.С., Половинкіна Р.Ю. Зміст правового виховання в контексті права	28
Лебідь А.А., Половинкіна Р.Ю. Філософія покарання згідно поглядів Е. Дюркгейма	31
Панасейко Е.Є., Половинкіна Р.Ю. Концепція Ч. Ломброзо у поясненні причин злочину	33
Пегушина М.Д., Половинкіна Р.Ю. Юридична освіта як одна із цінностей в праві	34
Рощина Г., Серєда А.М. Закордонний досвід забезпечення соціальної сфери	35
Свиридова В.В., Половинкіна Р.Ю. Власність як правова цінність у поглядах західноєвропейських філософів.....	38
Степашко А.А., Ганзенко О.О. Особливості та перспективи реформування податкових органів в Україні в умовах євроінтеграційних процесів	40
Шевченко К.О., Половинкіна Р.Ю. Злочин як філософсько-правова категорія	41

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Букресєв В.Д., Гаджиєва Ш.Н. Відбір та вивчення іноземних партнерів при виході на зовнішній ринок	44
Буракова О.В., Верлос Н.В. Проблеми реалізації прав жінок в мусульманських країнах.....	45
Левченко В.В., Журавльова Г.С. Актуальні проблеми сучасного конституційного процесу в умовах проведення конституційної реформи в Україні	48
Малікова М.О., Верлос Н.В. Імпічмент Президента в Україні та зарубіжних країнах, як форма конституційно-правової відповідальності: порівняльний аналіз	50
Одінцова В.А., Журавльова А.С. Правова культура в умовах розбудови правової держави	52
Онуфрик О.Л., Віхляєв М.Ю. Особливості тлумачення імплементації міжнародно-правових норм	54
Пелипенко О.О., Верлос Н.В. Проблеми правового регулювання гендерних квот в представницьких органах публічної влади в Україні та країнах ЄС: порівняльна характеристика	56
Петруак К.В., Мартинов М.П. Легалізація вогнепальної зброї в Україні.....	58
Підопригора І.А., Віхляєв М.Ю. Співвідношення міжнародного публічного та міжнародного приватного права	60
Стешенко А.О., Віхляєв М.Ю. Поняття та ознаки міжнародного правопорушення	62
Черепанова А.В., Віхляєв М.О. Імплементація норм міжнародного права у національне законодавство	64
Шевченко В.С., Віхляєв М.Ю. Роль міжнародних організацій у сучасному світі	65

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Барліт А.Ю., Гаджиєва Ш.Н. Адміністративна відповідальність за невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків щодо виховання дитини в дусі поваги до прав та свобод інших людей.....	68
Башкатова К.С., Лютіков П.С. Адміністративний арешт як вид адміністративного стягнення.....	70
Блищик Е.С., Гаджиєва Ш.Н. Попередження як вид адміністративного стягнення.....	72
Васюк О.О., Лютіков П.С. Принципи адміністративного судочинства України	74

Закарлюка Н.С., Гаджиева.Ш.Н. Особливості адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення	76
Киян Є.В., Лютиков П.С. Адміністративний позов як предмет захисту в адміністративному судочинстві.....	78
Куропата О.В., Лютиков П.С. Вищий адміністративний суд України як суд першої та апеляційної інстанції.....	80
Лузан К.Ю., Меліхова О.Ю. Адміністративно-правове регулювання порядку перетину державного кордону України громадянами Російської Федерації.....	82
Маклюк Є.Д., Гаджиева Ш.Н. Система обставин що виключають адміністративну відповідальність	84
Силіна Г.О., Лютиков П.С. Адміністративне судочинство як форма захисту прав та інтересів приватних осіб у взаємовідносинах з органами публічної адміністрації	85
Ситник В.О., Лютиков П.С. Правова допомога при вирішенні справ в адміністративному суді.....	87
Сінько А.В., Гаджиева Ш.Н. Загальні засади адміністративної відповідальності в Україні: підстави, принципи та суб'єкти	89

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО

Артюшенко Г.І., Алімов К.О. Поняття та система принципів цивільно-процесуального права	93
Архіпов І.О., Алімов К.О. Продовження та поновлення цивільних процесуальних строків.....	94
Бронецький І.В., Шарая А.А. Професія нотаріуса у сучасних умовах	96
Бубель В.І., Шарая А.А. Правові засади нотаріальної діяльності	98
Кузьміна А.О., Лютиков П.С. Пілотний проект щодо подання заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через мережу Інтернет. Чи потрібен він в Україні?	100
Мінькова І.А., Мартинов М.П. Важливі аспекти при створенні статуту Товариства з обмеженою відповідальністю	102

ЗЕМЕЛЬНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Бурдюг М.А., Гаджиева Ш.Н. Нова реалізація принципів гласності та відкритості при розгляді справ у господарських судах	105
Воскресенський М.С., Лютиков П.С. Актуальні питання щодо модернізації господарського процесуального законодавства	106

Губський М.В., Лютіков П.С. Особливості розгляду спорів пов'язаних із застосуванням статей Антимонопольного комітету України.....	108
Жуков М.С., Гаджиєва Ш.Н. Особливості господарського процесу США та ФРН.....	110
Зуєв В.О., Гаджиєва Ш.Н. Виникнення та становлення господарських судів на території України.....	111
Конджарія Д.Т., Лютіков П.С. Проблеми відводу судді в господарському процесі	114
Лаврушко К.В., Лютіков П.С. Проблеми участі експерта у господарському судочинстві, його правовий статус	116
Москаленко А.П., Лютіков П.С. Участь експерта та спеціаліста в господарському процесі. Порівняльна характеристика	117
Науменко О.Г., Лютіков П.С. Арешт майна, як спосіб забезпечення позову: проблеми реалізації та зловживання правом	119
Нижник Я.Г., Лютіков П.С. Проблеми застосування мирової угоди в господарському процесі.....	121
Підпригора І.А., Лютіков П.С. Розмежування підвідомчості справ між адміністративними, загальними й господарськими судами: історикографія доктринального становлення та розвитку судової практики.....	123
Потаман В.Р., Лютіков П.С. Специфіка поновлення процесуальних строків у господарському процесі.....	127
Ренгевич О.В., Гаджиєва Ш.Н. Застосування заходів до забезпечення позову в господарському процесі.....	129
Рибальченко Є.І., Лютіков П.С. Розгляд та вирішення земельних спорів в порядку господарського судочинства.....	131
Ульяненко С.С., Лютіков П.С. Розмежування запобіжних заходів і заходів забезпечення позову у господарському процесі.....	134
Шемет Х.Є., Лютіков П.С. Особливості вирішення спорів, пов'язаних із правами інтелектуальної власності.....	136

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Андрусяк Л.М., Омелянчик С.В. Права і гарантії праці інвалідів в Україні.....	139
Гусак А.В., Омелянчик С.В. Правові питання регулювання трудових правовідносин колективним договором як актом локальної нормотворчості.....	141

Федосієнко Т.В., Омелянчик С.В.	
Принцип заборони примусової праці та його реалізація.....	143
Чепінога А.С., Омелянчик С.В.	
Трудові спори: причини, види та порядок вирішення	145

***КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА***

Білокур А.В., Шеховцова Л.І.	
Що є підставою кримінальної відповідальності?	148
Євдокимова А.І., Шеховцова Л.І.	
Визначення поняття об'єкт злочину	150
Левіт А.Р., Шеховцова Л.І.	
Визначення об'єктивної сторони складу злочину	152
Сіда Т.С., Єна І.В.	
Особливості застосування принципу поваги до людської гідності у кримінальному процесі України.....	155

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ; ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Вплив процесу глобалізації на права людини

Астрябська Т.В., студентка

Науковий керівник:

Удовика Л.Г., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сучасний період розвитку суспільства характеризується якісно новим станом, який визначається як процес глобалізації – всесвітній процес, що об'єднує національні утворення в єдину світову систему.

Отже глобалізація – це сучасна форма міжнародних відносин, яка характеризується поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній культурній та правовій сферах практично на всю земну кулю. Отже, глобалізацію можна розглядати як загальне розширення та поглиблення міжнародних процесів інвестування, виробництва, постачання та збуту, фінансів, науково-технічного прогресу, освіти, розвитку та впровадження правових інститутів. Тобто глобалізація охоплює всі сфери суспільного життя, у результаті чого соціально-економічний та правовий процес однієї країни стає складовою інтернаціонального або світового процесу іншої [1].

Вивченням питання процесу впливу глобалізації на права людини, займалися такі вчені як Г. Форд, К. Ясперс, Е. Фромм, Ф. Хайек, Хосе Ортега-і-Гассет, Ф. Фукуяма, С. Капиця, П. Альбрехт.

Процес впливу глобалізації на право в самому широкому, загальнотеоретичному та методологічному плані характеризується такими особливостями як:

- різносторонність та системність її впливу на право, що зумовлено самою природою глобалізації як системної інтеграції ідей, принципів, зв'язків та відносин;
- фундаментальність і радикальність впливу глобалізації на право та на процес розвитку його теорії, що зумовлює необхідність вироблення плюралістичного підходу до процесу пізнання сучасного права та розробки його теорії;
- розширення шляхів та форм взаємодії глобалізації та права, результатом чого є інтернаціоналізація права, що виступає у вигляді його рецепції, гармонізації та уніфікації;
- вплив на міжнародне право, а саме на його джерела, зміст і механізм дії;
- механізм створення так званого метаправа, що сприймається як закономірний, завершальний цикл правового розвитку, як остаточна фаза еволюції права, що розкриває природу і масштаби права [2].

Глобалізація передбачає зближення національних правових систем, створення єдиних правових стандартів, насамперед у сфері захисту прав людини. В умовах глобального світу права, свободи, обов'язки людини і громадянина посідають основне за важливістю місце порівняно з іншими правовими явищами [3].

Однак слід наголосити, що процес глобалізації є об'єктивним та невідворотним. Тому незалежно від нашого бажання або небажання особливістю розвитку державно-правової сфери життя суспільства є:

- по-перше, посилення інтеграційних процесів розвитку держави і права;
- по-друге, посилення взаємозв'язку між державою і правом як засобами управлінського та регламентаційного впливу на суспільство;
- по-третє, посилення ролі та значення різноманітних соціальних факторів, які впливають на розвиток держави та права [2].

У 2004 році Всесвітня комісія МОП з соціального виміру глобалізації оприлюднила доповідь «Справедлива глобалізація: створення можливостей для всіх», в якій заявила про необхідність поваги до прав людини в процесі глобалізації. Комісія визначила 9 заходів, які необхідно дотримуватися для досягнення цієї мети:

Акцент на людях. Вимоги людей повинні бути виконані: повага їх прав, культурної самобутності і самостійності; гідна праця та розширення прав і можливостей місцевих громад, в яких вони живуть. Гендерна рівність має важливе значення.

Демократична і ефективна держава. Держава повинна мати можливість керувати інтеграцію у світову економічну, а також забезпечити соціальні та економічні можливості і забезпечення.

Сталий розвиток. Повинні бути забезпечені взаємодоповнюючі основи економічного розвитку, соціального розвитку та охорони навколишнього середовища на місцевому, національному, регіональному і глобальному рівнях. Продуктивні і справедливі ринки. Установи повинні сприяти розвитку можливостей і підприємництва в умовах нормально функціонуючої ринкової економіки.

Справедливі правила. Світова економіка повинна пропонувати рівні можливості та доступ для всіх країн і визнавати різноманітність у національних можливостях і потребах розвитку.

Глобалізація із солідарністю. Глобалізація має допомогти подолати нерівність як всередині країн, так і між країнами і сприяти ліквідації бідності. Більша підзвітність перед людьми. Державні і приватні суб'єкти повинні нести демократичну відповідальність за політику, яку вони переслідують і дії, які вони виконують.

Більш глибокі партнерські відносини. Діалог і партнерство між суб'єктами в глобалізації – міжнародні організації, уряди і парламенти, ділові кола, профспілки, громадянське суспільство – як найважливіший демократичний інструмент.

Ефективна Організація Об'єднаних Націй. Сильніша і ефективніша багатостороння система для створення демократичної, законної і узгодженої основи для глобалізації [4].

Доречно зазначити, що проблеми у правовій сфері, які викликані глобалізацією можна виділити наступні:

- надзвичайно складні умови процесів правотворення та державотворення (залежність від циклу «інтерес – політика – право»);
- трансформаційні процеси на фоні низької правової культури населення, і як наслідок зниження рівня законності і правопорядку;
- невисока якість національної нормативно-правової бази;
- гармонізація розвитку законодавчої бази України із розвитком міжнародного права та законодавства іноземних держав;
- потреба сучасного наукового переосмислення державно-правових явищ та інститутів, визначення нових та модернізація існуючих функцій держави;
- поглибленого вивчення категорії «національна держава», синтезуючи співвідношення національних і глобальних тенденцій розвитку сучасної державності;
- переосмисленні понять і конструкцій, які не відповідають сучасним реаліям, створенні нового поняттєво-категоріального апарату [2].

Глобалізація сама по собі не порушує прав людини; головною її турботою є те, що вона негативно впливає на реалізацію загальних прав людини в усьому світі. Це відноситься до зобов'язання в галузі прав людини з недержавних суб'єктів, наприклад транснаціональних компаній, посилені тим, що національні уряди у зв'язку з економічною і політичною глобалізацією мають більш обмежений контроль над соціально-економічними процесами.

Література

1. Національний інститут стратегічних досліджень Регіональний філіал у м. Одесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/articles/485/>

2. ``Vipreshebnik`` [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.vipreshebnik.ru/teoriya-derzhavi-ta-prava/4450-problemi-transformatsiji-prava-v-umovakh-globalizatsijnikh-protsesiv.html>
3. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: монографія / А.Ю. Олійник. – К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури. – 2008. – 153 с.
4. Adapted from A Fair Globalization: Creating Opportunities For All, International Labour Organisation, Geneva, 2004 [Electronics resource]. – Access mode: <http://www.caledonia.org.uk/papers/A%20Fair%20Globalisation.pdf>

Евтаназія як сучасна проблема антропології права

Бєльчева А.А., студентка

Науковий керівник:

Половинкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Сьогодні протиріччя, щодо інституту евтаназії розколює громадську думку на два непримиренні табори. Однак, народ України, віруючи у Бога і будучи християнами за вірою, не може погодитись на «законне» вбивство (евтанзію), оскільки життя людини є її найвищим благом. І ніхто не має права приймати рішення про те, чи гідна якась людина.

На зміну розуміння людини як суб'єкта, насамперед, публічно-правових відносин, приходять інша концепція: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Конституція України відповідно до ст.27 закріплює невід'ємне право людини на життя і відповідно до неї ж ніхто не може бути свавільно позбавлений життя [1].

Ст.3 Основного Закону України закріплює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

Тема евтаназії як сучасна проблема антропології права є досить дискусійною і суперечливою у колах представників медичних установ, науковців, вчених, юристів, філософів, студентів.

Вперше, термін «евтаназія» використав англійський філософ Френсис Бекон для позначення легкої, безболісної смерті, без мук і страждань. Застосування евтаназії на практиці завжди пов'язане з певними проблемами. Ці проблеми полягають в двоякому ставленні до цієї медичної послуги, породжуючи нескінченні суперечки. В цих суперечках одна сторона впевнена, що вбивство людини навіть із співчуття – це протидія Божій волі (тут вступає в дію релігійний аспект: життя, яке б важке воно не було, дається людині зверху і саме цим віднімається у людини право переривати його) і порушення медичної етики; інша нагадує про єдиний спосіб позбавлення від болісної смерті рідних і близьких, які благають припинити їх страждання [2, 125].

Узаконення евтаназії підірве моральні устої суспільства щодо вбивства, а метою держави є збереження у свідомості людей психологічний бар'єр проти вбивств, суїцидів, інакше це призведе до втрати не просто цінностей, а цінності людського життя.

Узаконення евтаназії може стати великою проблемою для українців, оскільки закони мають властивість змінюватись, тобто сьогодні закон є – завтра ні, а цінність життя завжди повинна стояти на верхньому щаблі.

У світі 260 країн, а з них всього 6 країн і всього лише 2 штату з 50 в США прийняли закон про евтаназію, до того ж є практика з повторної заборони проведення евтаназії.

Якщо ж дозволити евтаназію, то постає питання, хто буде здійснювати цю процедуру. У випадку, коли лікар – особа, яка свої знання і уміння направляє на запобігання та лікування захворювань, збереження і зміцнення здоров'я людини.

То у суспільстві може статись так, що це остаточно поставить хрест на довірі населення відносно до лікарів та медицини.

Евтаназія, тобто навмисне переривання життя пацієнта, навіть зроблене на прохання самого пацієнта або на прохання його близьких родичів, є неетичним. Це не звільняє лікаря від взяття до уваги бажання пацієнта, щоб природні процеси вмирання йшли своїм ходом у заключній стадії [3, 42].

Розрізняють такі види евтаназії:

За критерієм позиції лікаря:

- 1) Активна;
- 2) Пасивна.

За критерієм позиції хворого:

- 1) добровільна;
- 2) недобровільна [3, 43].

Сьогодні про евтаназію говорять не лише стосовно важко хворих осіб, але також у випадку появи на світ дитини із серйозними вадами розвитку – евтаназія новонароджених.

Існує ще один вид евтаназії – соціальна евтаназія, у якій рішення позбавити когось життя залежить від суспільства, яке виходить з міркувань, що кошти, необхідні для лікування безнадійно хворих дорогими препаратами, внаслідок їх евтаназії будуть збережені для лікування тих хворих, які після одужання зможуть повернутися до нормальної робочої діяльності. Така загроза йде з боку економіки, яка керується критерієм «витрати – вигоди».

У ситуації, коли людина дізнається про тяжкості своєї хвороби, а також у процесі очікування смерті, у пацієнта може виникнути стан сильної клінічної депресії, коли бажання померти засноване не на усвідомленому і добре обдуманому рішенні, а на тимчасових емоційних переживаннях і муках, може розпачі.

Замість цього закону потрібно поліпшити медицину, забезпечити родичів і хворого допомогою психолога, який зможе направити в правильне русло як хворого так і родичів. Адже ряд випадків всім відомих, коли вбивають рідних з діагнозом рак другої стадії, який можна вилікувати, який не є невиліковною хворобою.

Отже, прийнявши закон про евтаназію, люди втратять таку цінність як життя; суїцид, вбивство придбає законну форму, що спричинить за собою ряд випадків зловживання даним законом і банальне вбивство буде захищене законом, народ втратить віру в медицину, лікарів, оскільки боротьба за життя перетвориться на боротьбу за смерть, а потрібно боротися не за смерть, тільки за життя. Життя не має альтернативи.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 2. – Ст.141.
2. Ковлер А. И. Антропология права: учеб. для вузов. / А.И. Ковлер. – М.: НОРМА-ИНФРА, 2002. – 444 с.
3. Белей К. Евтаназія – право на гідну смерть чи вбивство? / К. Белей // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – №7. – С. 43-45.

Сурогатне материнство як філософсько-правова проблема

Бельчева Ю.А., студентка

Науковий керівник:

Половинкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Сурогатне материнство дозволено в Україні, однак за недосконалістю законодавства, при реалізації цього права громадяни. Використання даного виду репродуктивних технологій, зіткнулися з безліччю проблем, хоча і не заборонено, однак в

Україні на законодавчому рівні відсутнє визначення сурогатного материнства, що спричиняє проблеми відносно його реалізації.

В Україні досить великий відсоток сімей стикаються з проблемами безплідності, що заважає окремій скриньці суспільства функціонувати повноцінно, а також призводить до репродуктивних втрат. Низька обізнаність населення стосовно процедури сурогатного материнства породжує дискусії та непорозуміння, що спричиняє порушення у цій галузі медицини.

Тема сурогатного материнства як філософсько-правової проблеми сьогодні є досить обговорюваною у колах науковців, вчених, юристів, філософів, представників медичних закладів, студентів. Дане питання досліджували такі вчені-правники: М. Антокольська, В. Ватрас, Є. Григорович, Ю. Дронова, О. Ільїна, В. Корсак, Л. Красавчікова, Г. Літвінова, О. Мітрякова, О. Михальчук, В. Москалюк, К. Стеблова, С. Шевчук та ін.

Слід зазначити, що сурогатне материнство цілком законне на території України. Так, правове регулювання відносин сурогатного материнства здійснюється положеннями Сімейного кодексу України, Наказу Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 р. №52/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 жовтня 2000 р. за №719/4940 «Про затвердження Правил реєстрації актів громадянського стану в Україні» та Наказу Міністерства охорони здоров'я України 09.09.2013 р. №787, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 2 жовтня 2013 р. за №1697/24229, «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні».

Однак, по-суті, сурогатне материнство в Україні, регулюється лише однією статтею, а точніше частиною статті. Йдеться про ч.2 ст.123 Сімейного кодексу України, в якій вказано, що «у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя» [1, 43].

Ю. Таланов зазначає, що сурогатне материнство – це запліднення генетично сторонньої жінки (без використання її біологічного матеріалу), шляхом імплантації або трансплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі, з метою виношування і народження дитини, яка надалі буде визнана такою, що походить від подружжя, на підставі відповідного договору між подружжям та сурогатною матір'ю. Але, на жаль, відсутність правового поняття є не єдиною проблемою сурогатного материнства в Україні [1, 43].

М. Тофтул влучно наголошує, що головна проблема, пов'язана з цим непростим питанням носить етичний характер. Супротивники сурогатного материнства вважають, що цей метод є новою формою торгівлі жінки своїм тілом, за якого вона стає «живим інкубатором». Особливо активно виступають проти нових репродуктивних технологій богослови [2, 25].

К. Лукіша зазначає, що противники сурогатного материнства вважають, що якщо вагітність і наступна віддача дитини відбуваються за гроші, то людина виступає в якості товару, а торгівля людьми переслідується і забороняється. У зв'язку з цим сурогатне материнство заборонено у ряді країн: у Німеччині, Австрії, Швеції, Норвегії, Франції, деяких штатах США [3, 31].

Існують наступні недоліки сурогатного материнства не врегульованні на законодавчому рівні в Україні:

- 1) відсутність спеціального нормативно-правового акта, що детально регламентує всі аспекти відносин сурогатного материнства;
- 2) нерегульованість істотних умов договору;
- 3) відсутність окремого виду договору, а саме договору сурогатного материнства у сімейному кодексі України;

4) коли подружжя відмовляється з тих чи інших причин забрати дитину, народжену сурогатною матір'ю – дана ситуація не врегульована чинним законодавством, тому вона має бути врегульована домовленістю сторін договору [3, 31].

Супротивники сурогатного материнства однозначно заявляють, що: сурогатне материнство – це неприродний процес, і оскільки він не передбачений самою природою, він є абсолютно недопустимим у людському суспільстві; сурогатне материнство перетворює дітей на товар, а товар, як відомо, продається і має свою ціну; це доволі дорога процедура і тому лише для заможних, а люди, у яких недостатньо коштів та які мають ті ж самі проблеми, не можуть скористуватися нею тощо. Проти сурогатного материнства виступає й українська православна церква, порівнюючи цю процедуру з гріхом і вважаючи її такою, що суперечить Біблії [4].

Прихильники сурогатного материнства, у свою чергу, відповідають, що сучасна людина вже давно використовує багато речей не передбачених природою. Найяскравіший приклад – імплантація хворій людині органів, узятих у інших людей. У разі імплантації ні у кого не виникає питань про допустимість або неприпустимість такої операції і про морально-етичні проблеми, що виникають при цьому. Це вважається правильною і благородною справою. Чому ж тоді застосування сурогатного материнства викликає стільки дискусій і запитань? Чим, по суті, відрізняється сурогатне материнство від імплантації органів з точки зору морально-етичних норм [1, 4].

Отже, Україна переживає добу реформ, а питання сурогатного материнства заслуговує на закріплення на законодавчому рівні і негайному впровадженню і реформуванню, оскільки на фоні війни на Сході країна потерпає від демографічних втрат, до того ж в Україні великий процент сімей, які хворіють на безпліддя, тому необхідність включити до СК України окрему главу присвячену правовому регулюванню сурогатного материнства, у якій однією із статей буде закріплено визначення договору про сурогатне материнство, який буде гарантією захисту прав сурогатної матері, генетичних батьків та дитини.

Впровадження сурогатного материнства повинно сприйматись у соціумі, як лікування хвороби – безпліддя, оскільки кожна людина має право на повноцінне існування, тим паче, якщо медицина в змозі це зробити. Тому для переосмислення даної проблеми повинні бути зроблені всі заходи.

Література

1. Таланов І.Ю. Сурогатне материнство: морально-правові аспекти / І.Ю. Таланов // «Право». – 2012. – №19. – С. 42-47.
2. Тофтул М.Г. Етика: навчальний посібник / М.Г. Тофтул. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 416 с.
3. Лукаш К. Правові проблеми сурогатного материнства в Україні / К. Лукаш // Актуальні питання публічного та приватного права. – 2014. – № 2. – С. 30-36.
4. Церкви закликають державу розвивати всиновлення сиріт, а не сурогатне материнство [Електронний ресурс] // Інститут релігійної свободи. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2011/06/46245>.

Ментальність та правова культура

Величко О.В., студент

Науковий керівник:

Половинкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Людське суспільство, мабуть, є найбільш складним явищем в якому кожна особа має свою роль і на яке в кожного з нас є свій власний погляд. Взагалі людина має свої

думки щодо будь-якого явища яке відбувається у світі, а, особливо, якщо воно торкається самої особи. Звісно, що найчастіше, такі погляди та думки базуються на певних інстинктивних підґрунтях, сформованих підсвідомо і на основі певних традицій, правил, моральних категорій та досвіду попередніх поколінь і самої особи. Всі ці категорії можна об'єднати під одним визначенням – ментальність особи.

Починаючи з початку ХХ ст. поняття «менталітет», «ментальність» (з грецької мови *mentalis* – розумовий) розглядалося в історичному значенні. Не викликає сумніву, що дане поняття так чи інакше стосується історичного буття спільнот і людей, оскільки є історично-змінним феноменом, що впливає на процес формування суспільства та держави. Слід зазначити, що вперше, в історичному значенні, його використав Р. Емерсон (1856 р.), але широкого культурного і наукового обігу поняття набуло в 20-х роках ХХ ст. завдяки історикам школи «Анналів» і французьким гуманітаріям [1, 602].

Як зазначає, І. Стадник, що єдиного загальноприйнятого визначення поняття «менталітет» («ментальність») не існує. У французькій літературі («*mentalite*») подано таке визначення цього поняття: «Менталітет – це сукупність розумових установок, звичок мислення, фундаментальних вірувань індивіда» [2, 2].

Відомий науковець, Я. Гуревич, прихильник школи «Анналів», першим у радянській історичній науці зробив спробу сформулювати поняття ментальності: «Ментальність – це наявність у людей того чи іншого суспільства певного спільного розумового інструментарію, психологічного оснащення, яке дає їм можливість по-своєму усвідомлювати світ і самих себе» [3, 63].

Певна річ, що суспільна свідомість є основою формування певного типу цивілізації. Менталітет, формуючись упродовж певного історичного буття спільнот і людей, є сукупністю соціальних та психологічних рис, сумою поведінкових реакцій, що, своєю чергою, є певною цілісністю, котра проявляється в усіх аспектах життєдіяльності відповідної людської спільноти та її індивідів. Звісно, немає такої сфери життєдіяльності спільноти або її людей, де б не виявлявся притаманний їм менталітет (соціальні, психологічні риси та поведінкові реакції). Таким чином, менталітет є сукупністю поведінкових реакцій, що записана в матеріальних основах психіки. Отже, він визначає соціально-психологічний стан нації та її громадян, властивий саме для цього народу та його громадян, що, своєю чергою, викликає саме таку реакцію індивіда (спільноти) менталітету [4, 36].

Ментальність впливає на погляди особи та суспільства щодо будь-якого явища, і право не є винятком. Відношення до правових норм, як регуляторів суспільних відносин, базується на загальній правовій культурі, що відображає систему духовних та матеріальних цінностей суспільства у правовій сфері.

Ментальність, у певному визначенні, є протиположною правової свідомості та культури, що зумовлені матеріальною, духовною, політичною та іншими системами, які об'єктивно складаються в суспільстві в той же історичний період. Певні категорії та явища повинні бути свідомо сформовані, на основі конкретних чинників суспільного життя, тоді вони будуть відображати рівень розвитку правової культури. Ментальність, на протиположності правовій культурі, формується у підсвідомості та є звичним для конкретного суспільства з урахуванням історичного та культурного розвитку.

Ментальність окремого суспільства створює для нього особливу картину світу, що будувалася поколіннями на основі впорядкованого, а іноді хаотичного, отримання інформації. Ментальність створює колективне психологічне розуміння суспільних явищ, варіантів поведінки, реакцій на глобальні та локальні події, і звісно на сферу права [5].

Єдність правової культури та ментальність забезпечує повну картину уявлень, емоцій та думки про право, однак в реаліях сучасної України є неможливим.

Правова культура українців не може досягти високого рівня, через ментальне відношення нашого суспільства до правової сфери. Український менталітет будувався на основі тривалих історичних подій, що залишили досить суперечливий відбиток на

менталітеті та свідомості українців. За радянських часів формувались певні базисні риси правового менталітету, що характеризуються відсутністю волі до покращення долі власними силами, показною працелюбністю, високим рівнем амбіційності та «показним» патріотизмом, патерналізмом, правовим нігілізмом, правовим інфантілізмом, правовим екстремізмом та навіть певним анархізмом [5].

Сучасній українській правовій ментальності притаманні певні специфічні риси, які виокремлюють її з-поміж інших ментальностей народів світу. Серед них називають абсентеїзм та інтроверсивність. Йдеться про свідоме ухилення значної частини українських громадян від участі у політичному та громадському житті, уникнення суспільно-політичних проблем, акцентуючи увагу на цінностях виключно власного життя [6, 4].

Роблячи висновок з наведеного, можна сказати що правова ментальність та правова культура є надзвичайно важливими категоріями, існування яких пов'язане постійним взаємозв'язком. Єдність цих категорій для нашого суспільства було зіпсовано суперечливими історичними подіями минулого. В Україні поступово відбувається формування правового нігілізму суспільства, що є негативною рисою нашої правової культури. Змінення менталітету є дуже затратною, з точки зору, часу, справою. Тому змінення поглядів на право треба починати сьогодні і, насамперед, серед найбільш молодих українців. Нашому менталітету не вистачає прихильності до права, розуміння його важливості та ефективності правових норм.

Література

1. Прохоров А.М. Большой энциклопедический словарь / А.М. Прохоров. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 1456 с.
2. Стадник І.Б. Українська ментальність у контексті відродження національної духовності: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / І.Б. Стадник; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2003. – 17 с.
3. Гуревич А.Я. Проблемы ментальностей в современной историографии / А.Я. Гуревич // Вопросы философии. – 1988. – № 1. – С. 60-71.
4. Гайович О.М. Формування правової ментальності / О.М. Гайович // Наукові записки НаУКМА – 2009. – № 90. – С. 36-38.
5. Правова ментальність як ознака кризи правосвідомості [Електронний ресурс] // Юридичний вісник України: загальнонаціональна правова газета. – 2014. – № 10. – Режим доступу: http://yuricom.com/ua/yuridichniy_visnyk_ukrainy/overview/?id=5710
6. Поліщук І.О. Українська ментальність у контексті процесу державотворення: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси (політичні науки)» / Поліщук Ігор Олексійович; Ун-т внутр. справ. – Х., 1998. – 18 с.

Філософська категорія «влада» у поглядах М. Штірнера

Виноградов С.С., студент

Науковий керівник:

Половінкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Влада є однією з фундаментальних засад політичного розвитку суспільства. Вона має правовий, економічний, духовно-ідеологічний характер, існує скрізь, де наявні будь-які стійкі об'єднання людей, тісно пов'язана з політичною сферою, є засобом здійснення і способом утвердження певної політики. Вона є невід'ємною складовою загального визначення влади як форми соціальних відносин, якій властивий всеохоплюючий характер, здатність проникати в усі сфери людської діяльності.

Анархізм – вчення, що заперечує будь-яку владу над людиною. Відмовляючись від держави як форми соціального гуртожитку, анархістам доводилося примирятися з деякими формами влади і права. Розуміючи владу як здатність одних людей, використовуючи відповідні матеріальні і духовні засоби, впливати на інших, з метою домогтися від них бажаного поведінки, анархісти бачили у ній переважно негативні, часом згубні наслідки для особистості і суспільства. Одним з основоположників цієї ідеології є Макс Штірнер. Своєю працею «Єдиний і його власність» (1844 рік) він визначив подальший напрям розвитку анархізму [1, 41-42].

Штірнер у «Єдиному та його власності» поняття державної влади вживав у значенні впливу сили на особистість та суспільство. «Зазвичай держави класифікують згідно розподілу в них вищої влади. Якщо вона зосереджена в одній особі – це монархія, якщо нею володіють всі – демократія і т.д. І так все – справа у вищій владі! Влада по відношенню до кого? По відношенню до одиничного і його «свавілля». Держава проявляє владу (наси́льство), одиничному це не дозволено. Діяльність держави полягає в наси́льстві; своє наси́льство вона називає «правом», наси́льство ж кожної особистості – «злочино́м». Держава постає носієм політичної влади, що експлуатує громадян та маніпулює і окремою особистістю, і суспільством в цілому. Для Штірнера кожна людська особистість (Єдиний) сама для себе є цілим світом, джерелом права та моралі, має право жити і розвиватися як хоче, а все, що цьому протистоїть, він вважає ворожим [2].

Всіма теоретиками анархізму влада умовно ділилася на політичну та неполітичну. Носієм політичної влади, згідно поглядів Штірнера, виступає держава, що експлуатує громадян, і маніпулює як окремою особистістю, і суспільством загалом. Як окремих різновид Штірнер виділяв владу партійну. Її він критикує за неефективність, непотрібність і обмеженість [1, 42]. У своїй праці зазначав, що «Члени будь-якої партії, що хоче довго проіснувати, завжди у такій міри невільні, безособові, неогоїстичні, у якій вони служать цій партії. Самостійність партій зумовлює несаможитність її членів» [2]. З іншого боку, Штірнер говорив про інформаційну владу, що полягає у жорсткому цензуруванні. Преса його часу, власне, обслуговує державну владу й повністю їй підпорядкована. Теоретиками анархізму виділялася муніципальна влада. вона є різновидом неполітичної влади, що полягає у участі колективу, у вирішенні тих чи інших негараздів у рамках добровільного союзу. Однак у вченні М. Штірнера вона перетворилася на вільний, добровільний і самоорганізуючий «союз егоїстів». Якщо вести мову про духовну владу, він зазначав, що вона невинувато вважається вторинною стосовно політичної, яка домінує над нею [1, 43].

Штірнер вважав усі види держави деспотією, навіть республіку. Він виступав за відміну усякої влади, за ліквідацію взагалі принципу влади в соціальному правлінні та пропонував замінити його самоорганізацією та самоуправлінням, оскільки людина самодостатня і не потребує зовнішньої влади. Вона, за Штірнером, – єдине джерело наси́льства та несправедливості, тому ніколи не може бути виправдана. У цьому факті він вбачав найвищий прояв людської свободи та незалежності [3].

За Штірнером, власна воля індивіда та держава – два смертельні вороги. Звісно, державі надзвичайно вигідно та зручно, щоб ніхто не мав своєї волі. Якщо ж кожен буде мати свою окрему волю, то є загроза тому, що тим самим вони зруйнують державу. Тому вище за індивідуальну волю ставиться в суспільстві воля державна і держава ніколи не відмовиться від того, щоб визначати волю одиничного, бо «коли зникає покорність, неминуче гине й панування». Будь-яку вільну діяльність індивідів держава присікає і намагається подавити цензурою, оскільки це загрожує її існуванню. І навпаки: дії, шляхи та думки індивіда мають бути спільними з державними, бо інакше вона «закриє йому рота». Багато чого в державі є підміною понять [2]. За Штірнером, свободу не можна дати. Будь-яка свобода – це самовивільнення індивіда: він може мати стільки свободи, скільки здобуде її для себе завдяки своїй індивідуальності [3].

Штірнер критикував теорії публічного або державного життя, що «занепастили особистість». Він був невдоволений тим, що «ідея держави проникла в усі серця і збудила

натхнення», що гасло служіння державі стало вищим ідеалом, а заклик до самопожертви в ім'я держави – загальним гаслом [4, 239]. Панування держави, за Штірнером, – це пригнічення свободи Я, влада грошей, перетворення державних структур на такі, що стоять над законом, у «шалапутів, що вкрали у людей свободу, а потім роздають цей викрадений товар». Людина не може бути вільною на жодній державі: «держави і Я – вороги», «не Я живу, воно живе у мені». Держава є владою, яка з «жебрака висмоктує всі соки» і нічого йому взамін не дає. Вона заснована на «рабстві праці», а «буржуїв захищає і робить їх тими, ким вони є». Держава нагромаджує над Я насилля, тому Я дедалі більше відчуває своє безсилля. Однак істинно вільним Я може стати лише тоді, коли «безтурботно володіє своїм леном», тобто має власність, оскільки держава прагне лише до власного збагачення: їй «абсолютно все одно, чи ти багатий, чи ти бідний, або ж навпаки». Проблема власного Я відштовхувала Штірнера від сприйняття ідеї комунізму [2].

Зі своїм теоретичним егоїзмом Штірнер перебував саме на такій крайній межі. Він увійшов в історію як «жрець і лицар егоїзму». Під стрижневим гаслом «Станьте егоїстами!» Штірнер розумів повернення до первісної християнської громади, визнавав єдиним «конституційним королем» «істинно християнського короля». Він закликав до перетворення держави і суспільства на «союз егоїстів» для боротьби у війні «всіх проти всіх», звільнення «робітників від рабства». Я у Штірнера не сприймає ніяких норм поведінки, політичних ідеалів, заперечує будь-які натяки на «боротьбу за свободу всіх», на право і політику взагалі, шукає собі місце у безформному скупченні людей, де панують виключно сила і безпощадний егоїзм, оскільки Я виводить будь-яке право виключно з себе, Я має право на все, що в його владі, і Я «є єдиним критерієм істини» [4, 241].

Підсумовуючи вищевикладене, треба зазначити, що як і більшість інших теоретиків анархізму, Штірнер виступав за скасування будь-якої влади, за ліквідацію владного принципу та пропонував замінити особистою самоорганізацією і самоврядуванням.. Він люто відкидав будь-яку можливість обмеження свободи людини з боку держави, права. Однак, критикуючи існуючі варіації державної влади, Штірнер так і не запропонував власних моделей побудови ідеальної держави і варіантів реформування законодавчої системи.

Література

1. Єжова О.О. Проблема влади, держави і права у філософії М. Штірнера, М.А. Бакуніна і П.О. Кропоткіна / О.О. Єжова // Вісник МГТУ. – 2006. – № 1. – С. 41-45.
2. Штірнер М. Єдиний і його власність [Електронний ресурс] / М. Штірнер. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua>.
3. Майорова І.С. Погляди Штірнера та Ніцше на взаємовідносини особистості й держави [Електронний ресурс] / І.С. Майорова. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua>.
4. Мироненко О.М. Історія вчень про державу і право: навч. посібник / О.М. Мироненко, В.П. Горбатенко. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 456 с.

Правова акультурація, як спосіб зближення правових культур

Грантовський Я.В., студент

Науковий керівник:

Половинкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Зрозуміло, що сучасний світ не може існувати в умовах замкнутості правових культур. Відбуваються процеси правової акультурації, тобто руйнування, подолання цієї замкнутості, коли одна правова система може бути немов прищеплена до другої.

Національні правові системи не існують ізольовано. Вони взаємодіють одна з одною, ведуть нескінченний культурний діалог. Правова система окремої держави зазнає постійного тиску з боку фрагментів інших правових культур, юридичних текстів, процедур і правових конструкцій. Насичення культури текстами із чужої культури призводить до нової інтерпретації і цих «занесених» текстів, і самого контексту нової культури [1].

Історія великих правових систем, як правило, починається із запозичення. Воно може відбуватися через окремі правові інститути, елементи юридичної техніки і практику правозастосовної діяльності. Іншими словами, запозичення може бути фрагментарним, названим правовою акультурацією, або глобальним, названим правовою рецепцією. Якщо при правовій акультурації відбувається запозичення правових положень, то при правовій рецепції змінюються основи правової системи взагалі [2].

Правова акультурація – це універсальний закономірний зв'язок між правом синхронно функціонуючих національних систем, що виражається у взаємному запозиченні (перенесенні і пристосуванні) ціннісних правових елементів однієї культури іншою, взаємообміні ціннісними структурними елементами правової культури, що призводить до їх уніфікації (конвергенції) [3, 6].

Правову рецепцію розглядають як різновид правової акультурації, названу ще тотальною акультурацією. Фрагментарна правова акультурація є поширеним явищем, що виникає в рамках постійного діалогу правових систем і правових культур. Тотальна правова акультурація, тобто правова рецепція – це явище виняткове. її прикладом може служити рецепція римського права, на основі якої сформувалася романо-германська правова сім'я.

Спираючись на визначені Акерманом Л., способи правової акультурації зазначимо, що це є:

1. Перенесення;
2. Пристосування;
3. Засвоєння;
4. Використання [1].

Правова акультурація може здійснюватися в результаті:

1. Владної діяльності законодавчих, виконавчих і судових органів (державновладний рівень);
2. Конкретних договірних відносин між фізичними і юридичними особами (договірний рівень);
3. Спілкування вчених юристів і обміну досвідом юридичних освітніх установ (доктринальний рівень) [2].

За допомогою правової акультурації здійснюється відновлення і збагачення правових систем держав, що входять до складу співдружностей (РЄ, ЄС, СНД та ін.), і навіть уніфікація низки законодавчих актів, чому сприяють модельні закони (наприклад, Модельний закон держав-учасниць СНД від 15.11.2003 року «Основи законодавства про антикорупційну політику»).

Акультурація зумовлена внутрішніми і міжнародними (зовнішніми) факторами функціонування держави. Внутрішні фактори: менталітет народу, правосвідомість, правова культура, економічні відносини, державно-управлінська структура. Зовнішні фактори виявляються у гармонізації законодавства, імплементації норм міжнародного права в національне, використанні прецедентної практики Європейського Суду з прав людини [4].

Таким чином, сучасний світ не може існувати в умовах замкнутості правових культур. Правова акультурація здійснюється різними шляхами і різними засобами: за допомогою законодавства і судової практики, за допомогою укладення договорів, а також здійснюється вченими і викладачами, відбувається на рівні юридичної науки. На цій основі виділяються законодавча, судова, договірна і доктринальна правова акультурація.

Література

1. Акерман Л.А. Рецепція права та правова акультурація [Електронний ресурс] / Л.А. Акерман // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 25. – С. 128-131. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2005_25_30.pdf
2. Ситар І.М. Акультурація у праві (теоретичні, культурологічні та антропологічні аспекти) [Електронний ресурс] / І.М. Ситар. – Режим доступу: [irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...](http://nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...)
3. Станік С.Р. Динаміка правової культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юр. наук: спец. 12.00.01 / Сюзанна Романівна Станік. – Одеса: Одеська державна юридична академія, 1999. – 18 с.
4. Макаренко Л.О. Правова культура як фактор створення та збереження правових цінностей [Електронний ресурс] / Л.О. Макаренко. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36829/14-Makarenko.pdf?sequence=1>

Принцип розподілу державної влади: теоретичні витoki і сучасна політична практика

Гриценко К.В., студентка

Науковий керівник:

Бостан Л.М., к.і.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність дослідження зумовлена тим, що влада являє собою особливий вид організації суспільного життя та відносин, які є характерними для всіх етапів розвитку людства. Теоретичне осмислення і інтерпретація ідеї державної влади, її розподіл між різними органами однієї держави займали розуми мислителів і вчених не одного сторіччя. Відповідно, дослідження принципу розподілу державної влади необхідне для забезпечення дієвого функціонування державного апарату, запобігання можливості зосередження повноти влади в руках якої-небудь владної гілки, вирішення можливих суперечностей між різними гілками влади, забезпечення реалізації громадянами прав та свобод.

Різні аспекти даної теми знайшли відображення у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених таких як: В.С. Абашмадзе, М.М. Азаркіна, Р.С. Болдиревої, А. Колодія, С. Коморова, О.Є. Манько, В.П. Марчук, Н. Плахотнюка, В. Погорілко, В. Попкова, Н.С. Прозорової та ін.

Коли говориться про теорію розподілу влади, то на думку приходить ім'я великого французького мислителя Ш. Монтеск'є, який є автором цієї розробки. Але слід наголосити, що мислителями попередніх століть вже було досліджено та розроблено досить розгалужену теоретичну базу поглядів та концепцій щодо даної теорії. Поміж них необхідно виділити представника Середньовіччя – М. Падуанського і англійського мислителя нового часу Д. Локка [1, 432].

Суть зародження вчення про поділ влади вдало сформував В.С. Абашмадзе: «Треба визнати, що вчення про поділ державної влади настільки старе, як і сама держава й право. Починаючи з античної епохи... вчення про розподіл державної влади розвивається поступово і лише в епоху абсолютизму стає пануючим». На підтвердження свого висновку В.С. Абашмадзе посилався на Ш. Монтеск'є, який вивчення історії вчення про розподілення державної влади «починає з античної епохи». Вказане твердження, зводиться до того, що засновниками вчення про розподіл державної влади є античні мислителі Древньої Греції та Стародавнього Риму. Серед них Платон, який засновує певну традицію, яка потім продовжуватиме розроблятися завдяки Аристотелю, Стою та Полівію, щоб зрештою передатися державам Заходу у формі доктрини про поділ влади [1, 432].

Генезис теорії розподілу влади пов'язаний з виникненням в Англії у XVII ст. політико – правових теорій Дж. Локка. Дану теорію ґрунтовно вдосконалив англійський політичний мислитель Дж. Локк, який у 1690 році виклав свої ідеї у праці «Два трактати про правління», де зазначав, що основою поділу влади є природа тих функцій, які виконують гілки влади, тобто їх функціональна специфіка [2], з чим категорично не погоджувався інший видатний філософ – Ш.Л. Монтеск'є, який у 1748 році у праці «Про дух законів» вів мову не стільки про поділ змісту самої влади, скільки про політичний поділ праці з керівництвом державою та розподіл владних повноважень між різними соціальними верствами. Філософ наголошував: «Щоб створити помірковане управління, треба вміти комбінувати влади, регулювати їх, стримувати, приводити їх у дію, додавати, так би мовити, баласту одній, щоб вона могла врівноважувати іншу, це такий шедевр законодавства, який рідко вдається виконати випадку і який рідко дозволяють виконати розсудливості». Монтеск'є писав: «У кожній державі є три види влади: влада законодавча, влада виконавча, у віданні якої знаходиться питання міжнародного права, та влада виконавча, у віданні якої знаходяться цивільні питання». Мислитель зазначав, що є неприпустимим зосередження різних гілок влади в руках однієї особи чи органу, а сам поділ влади визначав як «мистецтво комбінування і переміщення баласту». «Якщо влада законодавча і виконавча будуть поєднані в одній особі або установі, то свободи не буде, оскільки можна побоюватися, що цей монарх або сенат створюватимуть тиранічні закони для того, щоб тиранічно застосовувати їх. Якщо судова влада поєднана з виконавчою, то суддя дістає можливість стати гнобителем [3, 167]. Саме Ш.Л. Монтеск'є вважається вченим, що вперше на науковому рівні дослідив та обґрунтував теорію поділу державної влади на три гілки в сучасному розумінні.

В сучасному розумінні поділ державної влади – це конституційний принцип організації управління державним життям, суть якого у поділі єдиної державної влади, джерелом якої є народ, на три гілки, які представляються самостійними видами органів державної влади – законодавчу, виконавчу і судову та розмежування повноважень між ними [1, 432].

Принцип розподілу сучасної державної влади в Україні знайшов своє закріплення в Основному Законі України: відповідно до статті 6 Конституції України державна влада в країні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [4]. Водночас повноцінне функціонування державного механізму можливо реалізувати через формування ефективної так званої системи стримувань і противаг.

Стрижнем механізму поділу влади в концепції Ш. Монтеск'є є система стримувань і противаг, що мають діяти всередині цього механізму. Без них механізм навряд чи може вважатися дієздатним, зловживань владою стають неможливими, а політична свобода – захищеною [1, 435].

Проаналізувавши систему стримувань і противаг, яку пропонував Ш. Монтеск'є, можна стверджувати, що ідеї мислителя частково відображаються у сучасній системі стримувань і противаг. До загальних елементів сучасної системи стримувань і противаг належать: 1) різні терміни функціонування органів державної влади, 2) різні засоби формування гілок влади, 3) право вето, 4) інтерпеляція, 5) право промудрації, 6) контрастигування, 7) колегіальний характер уряду, 8) інші [5,42].

Однак, не дивлячись на позитивні аспекти даної системи, на сьогодні вона має ряд недоліків, а саме: 1) загальна незбалансованість системи поділу влади; 2) низький рівень політичного впливу Верховної Ради України як представницького органу; 3) фактичне підпорядкування виконавчої влади (Кабінету Міністрів України та місцевих адміністрацій) Главі Держави, який, проте, не несе жодної відповідальності за результати її діяльності; 4) відсутність ефективних механізмів взаємозв'язку та впливу Верховної Ради України на Кабінет Міністрів України, що значно погіршує рівень їхньої конструктивної взаємодії; 5) недовіра механізму стримувань і противаг у відносинах між Президентом України і Верховною Радою України, відсутність дієвих механізмів парламентського контролю [6].

Як зазначалося вище, згідно статті 6 Конституції державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [4]. Однак, аналіз тексту Української Конституції дає підстави стверджувати, що Конституція України передбачає існування та визначає конституційні засади діяльності державних органів, які не можуть бути віднесені до законодавчої, виконавчої та судової влади. Це інститут президентства, кваліфікаційної комісії судів, Вища Рада Юстиції, прокуратура, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Така недоопрацьованість моделі конституційного механізму влади є однією з причин політичних протистоянь та збоїв у роботі державного апарату: в основу моделювання державної влади у проекті Конституції України було закладено сформульований Джоном Локком та Шарлем Монтеск'є ще 270 років тому принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, принцип, який зараз не охоплює всіх функціональних гілок державного механізму [7].

При створенні Конституції України не було враховано наступних моментів: 1) з моменту наукової розробки Д. Локка і Ш. Монтеск'є пройшов значний час, за який державний апарат був значно удосконалений і ускладнений; 2) у 17-18 століттях в основу ідеї розподілу влади було покладено завдання не тільки і не стільки народного суверенітету, а завдання обмеження абсолютної королівської влади та позбавлення суспільства від можливої сваволі монарха, якщо він не міг чи не хотів бути мудрим; 3) рівень легітимності обраного народом Президента України такий же, як і всієї Верховної Ради, однак за своїми повноваженнями Президент не може бути віднесений до жодної з означених гілок влади; 4) вже у 20 столітті з'явилися наукові роботи, які дещо по іншому описували систему «гілок» державного апарату [7].

Таким чином, можна стверджувати, що в чинній на сьогоднішній час Конституції України положення про поділ державної влади базується на керівних ідеях таких мислителів як: Д. Локк та Ш. Монтеск'є. Аналіз тексту Конституції України виявив значні недоліки в даному принципі розподілу влади, адже такий принцип вже не охоплює всіх функціональних гілок державного механізму.

Вчений В.В. Костицький пропонує звернутися до роботи китайського вченого і політика Сунь Ятсена, який у роботі «Конституція п'яти влад» окрім законодавчої, виконавчої і судової гілок влади виділив ще екзаменаційну і контрольну влади. В основі роботи, пов'язаної з моделюванням системи влади мали б лежати принципи (основні положення, засади) розподілу влади, тобто такі вимоги, яким мали відповідати як критерії поділу влади, основи побудови усіх гілок влади, у тому числі і державної влади [7].

Підсумки аналізу чинної моделі розподілу державної влади, передбаченого Конституцією України, дають підстави для висновку, що така правова та інституційна конструкція не створює повноцінного механізму розподілу влади – цієї сучасної форми запобігання державним переворотам та не сприяє налагодженню тісної та ефективної співпраці між гілками влади в інтересах усього українського народу. В свою чергу це породжує ряд негативних факторів таких як: дублювання діяльності гілок влади, відсутність повноцінного взаємного контролю, а отже – неефективність державної влади як такої.

Є всі підстави вважати, що в Конституції України містяться відповідні механізми взаємодії законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, однак вони є недосконалими та досить суперечливими, тому потребують певної реформації. Отже, необхідно найбільш оптимально розмежувати владу між існуючими гілками, усунути дублювання їх компетенції, а деякі функції та повноваження надати новоствореним структурам екзаменаційної і контрольної влади в державі. Це надасть їм змоги ефективно реалізовувати свої повноваження в побудові правової держави в цілому, та захисті і гарантуванні прав і свобод кожному окремому індивіду.

Література

1. Толкач А.М. Еволюція теорії розподілу влади в історії світової політико-правової думки / А.М. Толкач // Форум права . – 2014. – № 2. – С. 432-437.

2. Локк Дж. Два трактата о правлении [Електронний ресурс] / Дж. Докк. – Режим доступу: <http://readr.ru/dghon-lokk-dva-traktata-o-pravlenii>
3. Міхроновська М.С. Історичний розвиток поглядів учених на роль виконавчої влади в державі / М.С. Міхроновська // Вісник Вищої ради юстиції. – 2012. – № 1 (9). – С. 165-174.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
5. Шатіло В. Стимування і протидія у механізмі державної влади в Україні: теоретичні та прикладні аспекти / В. Шатіло // Юридичні науки. – 2013. – № 2 (96). – С. 41-43.
6. Архипенко А. Актуальні проблеми реалізації принципу поділу влади у відносинах вищих органів державної влади в сучасній Україні [Електронний ресурс] / А. Архипенко. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/aktualni-problemy-realizatsiji-pryntsypu-podilu-vlady-u-vidnosynah-vyschyh-orhaniv-derzhavnoji-vlady-v-suchasnij-ukrajini/>
7. Костицький В.В. Розподіл влади у правовій державі та соціально-нормативне закріплення ідеї свободи і демократії [Електронний ресурс] / В.В. Костицький. – Режим доступу: <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/rozpodil.pdf>

Феміністичний рух в історії політико-правової думки провідних держав світу

Заяць О.Е., студентка

Науковий керівник:

Удовика Л.Г., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В умовах сучасності в переважній більшості країн соціально-правове становище чоловіків і жінок є рівним. Водночас гендерно-рольовий розподіл суспільства був важливим аспектом в історії становлення людства в цілому. Така проблема, як другорядна роль жінки в соціумі стала поштовхом до виникнення історичного руху, що захищав права жінок і їх становище в більшості розвинених держав. Він отримав назву фемінізм.

В межах курсу «Історія вчень про державу і право» вивчається досить велика кількість мислителів, що досліджували статус жінки в державі і вимагали його покращення. Наприклад, такі як: Хр. де Пізан, М. Уоллстонкрафт, Д. Мілль, Т. Мор, Т. Кампанеллі, Р. Оуен, Ш. Фур'є, А. Сен-Сімон, С. де Бовуар тощо.

Як відомо, термін «фемінізм» виник набагато пізніше самого руху. Слово фемінізм виходить від латинського "femina" – жінка. Відповідно до історичних джерел, перші феміністки звали себе захисницями прав жінок, потім з'явилися суфражистки – жінки, що боролися за політичне рівноправ'я. Термін «фемінізм» був використаний французьким теоретиком соціалізму Ш. Фур'є у першій половині XIX ст. У своїх творах він писав про «нову жінку», яка братиме участь в усіх сферах життя на засадах повної рівності із чоловіком, вбачаючи в цьому головне джерело соціального прогресу [1, 424].

Вперше за рівність жінок і чоловіків в державі виступила Хр. де Пізан, яка в своїй книзі «Про град жіночий» у 1405 р. надала вичерпний список жінок, що досягли успіхів на політичному, письменницькому і науковому теренах, тим самим спростувала обвинувачення чоловіків про недосконалість жіночої природи [2, 156]. Поступово творів, що захищали права жінок ставало все більше і вже в добу Просвітництва М. Уоллстонкрафт видала книгу «На захист прав жінки», в якій стверджувала, що надання жінкам повної громадянської свободи є не тільки здійсненням справедливості, а і веде до розвитку держави і суспільства в цілому. Вона перша розкритикувала систему освіти для дівчат, вбачаючи в ній початок для несприятливих умов розвитку жінки-державного діяча [3, 327].

Ідеолог англійського лібералізму Дж. Мілль у публіцистичній праці «Підпорядкованість жінки», в свою чергу, засуджував принцип підпорядкування однієї

статі іншій, і наголошував на його заміні на принцип повного рівноправ'я: «принципом повної рівності, що не допускає ніякої переваги або привілеїв, з одного боку, ніякої несправедливості – з іншого» [4, 182].

К. Маркс і Фр. Енгельс стверджували: саме з появою приватної власності поділ праці в сім'ї призвів до економічної залежності жінки від чоловіка. Отже, залучення жінок у промислове виробництво сприятиме їх емансипації й розвитку, підвищенню самостійності, грамотності й організованості. Але це призвело до «подвійного рабства» жінок, так як виникло протиріччя між материнством і зайнятістю на виробництві [5, 112]. Тоді марксистки виступили проти соціальної рівності і наголосили на необхідності врахування особливої ролі жінки в «продовженні роду людського», а отже виникла необхідність встановлення окремих стандартів і додаткових пільг для працюючих жінок. Хоча і цей момент вважають початком розвитку прав жінок в державі, але фактично до 60-х років XX ст. статус жінки в суспільстві залишався незмінним. Після виникнення в США радикального фемінізму на хвилі студентського протесту було оголошено «війну» суспільству, створеному чоловіками для чоловіків. Як наслідок феміністичний рух набув деяких змін і виникли наступні течії: ліберальний фемінізм, радикальний фемінізм, психоаналітичний і постмодерністський феміністичні рухи [6, 109].

В Україні феміністичні настрої з'явилися у 70-х рр. XIX ст. Тоді основні зусилля були зосереджені на реалізації права жінки на освіту і вже в 1878 р. було засновано Вищі жіночі курси у Києві, 1880 р. – у Харкові. У 1884 р. в Києві було засновано український жіночий гурток, який очолила О. Доброграєва [7, 80]. Згодом у Києві та Харкові були засновані Товариства захисту працюючих жінок та жіночі громади.

Під час Першої світової війни 1914-1918 рр. та українських визвольних змагань 1917-1921 рр. жінки брали активну участь у догляді та лікуванні поранених. Окремі українські жінки перебували на військовій службі: в Легіоні Українських січових стрільців, в Армії УНР, у повстанських загонах (М. Соколовська та ін). У цей час активізувалась політична діяльність жінок. До Української Центральної Ради увійшло 11 жінок [7, 81].

У міжвоєнний період на території України виходили періодичні видання «Жіноча доля» (1932–1939), «Жіноча воля» (1932–1939), «Жіночий голос» (1931–1939), «Нова хвиля» (1925–1939) та ін. [7, 111] Після встановлення в Україні радянської влади діяльність всіх жіночих організацій була заборонена.

У незалежній Україні активно йде процес повернення до цінностей ліберального фемінізму, відроджуються жіночі організації та створюються нові, зокрема Союз українок. На сьогоднішній день посилюються зв'язки національних жіночих організацій з міжнародними жіночими об'єднаннями. Численні українські жіночі організації створені і продовжують ефективно діяти в діаспорі, зокрема Союз українок Америки, Український Золотий Хрест у США, Організація українок Канади імені О. Басараб, Ліга українських католицьких жінок Канади тощо [5, 82].

Проаналізувавши вище викладене, можна зробити висновок про те, що феміністичний рух став дуже важливим аспектом в розвитку гендерного суспільства, а його ідеї підвищували статус жінок і наголошували на важливості їх ролі в державі. Протягом багатьох років в державах-осередках наукового і культурного розвитку існували ідеї соціальної рівності між статями, а їх впровадження в правові системи держав призвели до сучасного стану жінки в суспільстві.

Література

1. Антология гендерных исследований: сб. пер. / сост. и комментарии Е.И. Гаповой и А.Р. Усмановой. – Мн.: Пропилеи, 2000. – 384 с.
2. Пизанская К. Из «Книги о Граде женском» / К. Пизанская // «Пятнадцать радостей брака» и др. сочинения французских авторов XIV–XV вв. Молния. – 1991. – 537 с.
3. Смоляр Л. Фемінізм в Україні. Традиції і сучасність / Л. Смоляр // Віче. – 1995. – № 9. – С. 81- 82.

4. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939 / М. Богачевська-Хомяк. – К.: Либідь, 1995. – 424 с.
5. Уолстонкрафт М. Vindications : права чоловіків і права жінок / М. Уолстонкрафт; под ред. Д.Л. Макдональд і Кетлін Шерфа. – Торонто: Broadview Літературні тексти, 1997. – 152 с.
6. Крок О. Радикальні феміністки борються за свободу / О. Крок // Політика і культура. – 2000. – № 47. – С. 20-21.
7. Ярош О. Жіночий рух. Куди і навіщо / О. Ярош // Віче. – 2001. – № 3. – С. 109-115.

Комуністична концепція власності

Зимняков П.П., студент

Науковий керівник:

Половинкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Право власності виступало наріжним каменем на протязі багатьох століть. Проблемами власності займалися багато науковців різних історичних періодів (наприклад, А. Смит, Б. Парето, Дж. Кейнс). Оскільки Україна закріпила право приватної власності лише після набуття незалежності у 1991 році, то проблеми реалізації цього права є актуальними і досі. Також ідеї та гасла більшовиків не можливо відкинути та одночасно перейти на новий світогляд, зазначений темі надає гостроти прийнятий, нещодавно, Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [1], прийнятий 09.02.2015 року.

Однак, звернення та дослідження історичного минулого, не повинно нівелюватись та обмежувати його вивчення, тому комуністичні ідеї розуміння власності, висунуті К. Марксом та Ф. Енгельсом, потрібно знати, вивчати та усвідомлювати, як раз з позицій об'єктивності та плюралізму думок.

Концепція комуністичної власності відображається, зокрема, у комуністичній політико-правовій ідеології. Марксизм – ідеологічна течія, яка охоплює філософію, політичну економію і «теорію» революційного перетворення буржуазного суспільства в соціалістичне і комуністичне [2, 400].

Для прикладу можна навести декілька чинників, що стали каталізатором для формування цієї течії. По-перше, це економічні, політичні та соціальні умови, що склалися в країнах Західної Європи, по-друге – система політико-правових поглядів утопічного соціалізму.

Одними із основних завдань цієї ідеології були: звільнення пролетаріату від експлуатації та побудова суспільства, вільного від соціального гніту. К. Маркс та Ф. Енгельс продовжували справу Т. Мора («Утопія») [3], Т. Кампанелі («Місто сонця») [4] та ін. – всі вони зображали суспільство, що було побудоване на таких засадах, як: соціальна рівність та вільна праця. К. Маркс вважав, що для побудови такого суспільства необхідно нівелювати приватну власність, яка була, на його думку, фундаментом експлуатації людини людиною (причиною «відчуження» людини), а для того, щоб здійснити цю місію, історією був покликаний пролетаріат, що не залежав від приватної власності [5].

Погляди про відміну права власності К. Маркс обґрунтовує через роль держави. Він зазначає, що не існує держави, яка б цілком відповідала своєму призначенню, бо для того, щоб механізми держави функціонували за призначенням, необхідно звести нанівець приватний інтерес.

У категорії «держава» К. Маркс виокремлював такі основоположні аспекти, як: політична держава й матеріальна держава. На його думку, політична держава та її устрій розвиваються завдяки промисловості, власності й торгівлі. Що стосується матеріальної

держави, то це – громадянське суспільство. З цього можна зробити висновок, що держава політична не є державою матеріальною. Політична держава створюється поступово, синтезуючи громадянське суспільство, торгівлю, власність і промисловість [5].

Наявність цих двох аспектів сприяє роздвоєнню особистості. У політичній державі більше проявляється приватний інтерес, у матеріальній переважає суспільний.

Щоб ліквідувати протистояння політичної держави й матеріальної держави, необхідно знищити приватний інтерес запровадженням істинної демократії. Тоді монархічний деспотизм заступить влада народу, яка й стане носієм державного устрою. Встановлення влади народу, демократії означатиме, за вченням К. Маркса, зникнення політичної держави. Тільки в цьому випадку, за демократичного устрою ліквідується різниця між політичною державою та громадянським суспільством, оскільки з ліквідацією приватної власності зникне й приватний інтерес, його заступить загальний, суспільний інтерес [5].

Згідно поглядів К. Маркса комунізм на першій фазі повинен привести до скасування приватної власності, однак не праці людини. Він пропонує встановити, той мінімум, який необхідний для задоволення потреб.

Людина може стати творцем історії лише у тому випадку, якщо здолає відчуження, якщо скасується приватна власність на засадах збереження й розвитку всього багатства культури. Такий комунізм рівноцінний завершеному гуманізму, бо він є справжнім вирішенням суперечності між людиною і природою, людиною і людиною, між існуванням та сутністю, між волею і необхідністю, між індивідом і родом [5].

К. Маркс запропонував ліквідувати приватну власність за допомогою соціальної революції і людської сили, яка здатна це зробити, – пролетаріату.

У 1844 р. К. Маркса починає співпрацювати з Ф. Енгельсом. Тоді К. Маркс створює «Економічно-філософські рукописи», де викладені такі центральні проблеми політичної економії, як: заробітна плата і класова боротьба, приватна власність і проблеми відчуження, суть людини і суспільства [6]. У 1884 р. Ф. Енгельс видав працю «Походження сім'ї, приватної власності й держави», в якій він розглянув проблеми розвитку людства від родового до державного устрою, пов'язуючи виникнення держави з приватною власністю і появою класів [7].

Ф. Енгельс вважав, що первісне суспільство базувалося на колективній власності й мало вплив на її органи (старійшину, збори тощо), які на той час не становили корпоративної структури, оскільки її функції та дії повністю задовольняли інтереси населення [7].

Сутність держави, за вченням Ф. Енгельса, з часом не змінилася. Виникнувши в епоху рабовласництва й феодалізму, вона, незважаючи на зовнішні ознаки демократизму, залишилася такою і з настанням капіталістичного устрою [7].

У рамках капіталізму виробничі сили зможуть піднятися до рівня, за якого існування приватної власності вже не буде необхідністю; з усуненням приватної власності зникнуть класи і сама держава як інструмент політичної влади багатих – саме таким Ф. Енгельс вбачав майбутнє суспільного розвитку.

Отже, К. Маркс та Ф. Енгельс у своїх наукових працях підіймали важливі питання (роль держава, заробітна плата, розвиток людства, поява класів), які є актуальними і досі, право власності не є виключенням. На мою думку, особа повинна володіти власністю та накопичувати свої блага, однак, дійсно, як зауважував К. Макс приватна власність може призвести до деградації особистості.

Література

1. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09 квітня 2015 року № 123 // Голос України. – 2005. – № 87. – С. 1-10.
2. Прохоров А.М. Большой энциклопедический словарь / А.М.Прохоров. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 1456 с.

3. Мор Т. Утопия [Електронний ресурс] / Томас Мор. – Режим доступу: <http://lib.ru/INOOLD/MOR/utopia.txt>.
4. Кампанелла Город солнца [Електронний ресурс] / Кампанелла. – Режим доступу: <http://lib.ru/INOOLD/KAMPANELLA/suntown.txt>.
5. Маркс К. Манифест Коммунистической партии [Електронний ресурс] / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Режим доступу: <https://vpered.wordpress.com/2009/09/18/marx-engels-manifest/>.
6. Маркс К. Избранные труды [Електронний ресурс] / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Режим доступу: <https://vpered.wordpress.com/2009/09/18/marx-engels-manifest/>.
7. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства [Електронний ресурс] / Ф. Энгельс. – Режим доступу: <http://www.magister.msk.ru/library/babilon/deutsche/marx/engls01r.htm>.

Вплив глобалізаційних процесів на розвиток кримінального права в Україні

Кісіль А.А., студентка

Науковий керівник:

Удовика Л.Г., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Процес глобалізації, що спостерігається протягом останніх десятиліть, викликає багато дискусій серед науковців різних галузей. Зрозумілим є і той факт, що прояви глобалізації не можуть оминати і законодавство та право України, в тому числі й одну з таких галузей права, як кримінально-правову.

Глобалізацію можна описати як об'єктивний процес, в основі якого лежать історичний і технологічний розвиток, зокрема – розвиток транспорту, засобів зв'язку та інформаційних технологій, який здійснює глибокий вплив на всі сфери економічного, політичного, соціального та культурного життя суспільства. У результаті глобалізації події, що відбуваються в одній частині світу мають наслідки для людей проживають інших його частинах.

Якщо виходити з того, що взагалі наука є світовим інформаційним процесом накопичення знань в епоху глобалізації, то слід визнати існування низки наукових дисциплін, які у першу чергу рефлексують на прояви тих процесів, що можна розцінити як прояви глобалізації (світова економіка, політологія, технологія, культурологія, соціологія, демографія та ін.) [1]. Серед них особливе місце посідає і кримінальне право, особливо з огляду на те, що об'єкт цієї галузі права – злочинність так само має інтернаціональний характер [2].

Вплив глобалізаційних процесів на розвиток сучасного кримінального права України є предметом дослідження багатьох науковців, якими, зокрема, виступають: Ю. Баулін, В. Борисов, О. Броневицька, Н. Дрьоміна, Н. Зелінська, М. Куцевич, Є. Лашук, С. Лихова, В. Миронова, А. Музика, В. Навроцький,

Ю. Пономаренко, А. Савченко, М. Хавронюк, П. Фріс, Н. Юзікова та багато інших фахівців у галузі кримінального права.

Роботи і дослідження зазначених вчених містять достатню кількість слушних міркувань, аргументів та пропозицій, які сприяють з'ясуванню особливостей генезису національного кримінального права в період глобалізації.

Як приклад можна навести роботу В. Навроцького, який розкрив основні ознаки «глобалізованості» сучасного кримінального права (наявність норм, які є характерними для кримінального законодавства усіх країн: відповідальність за крадіжку, вбивство і т.ін.; очевидність прагнень узгодити Кримінальний кодекс України з міжнародними актами прямої дії; врахування в національній правозастосовній діяльності правозахисних конвенцій та практики їх застосування; спільність кримінально-правової доктрини) [3, 141-150].

Академік Ю.В. Баулін зазначає, що глобалізація не лише відкриває перед людством нові перспективи, а й породжує значні негативні проблеми, без усунення яких неможливе саме існування цивілізації на планеті Земля. Однією із загроз, боротьба з якою вимагає об'єднання зусиль усього світового співтовариства, є так звана «нова» злочинність, що кидає виклик самому існуванню світового правопорядку, стійкому розвитку країн світу. До «нової» злочинності вчений відносить організовану транснаціональну злочинність і міжнародний тероризм, злочинність у сфері економіки, засобів масової комунікації, екології й дорожнього руху, незаконний обіг наркотиків, торгівлю людьми, зброєю й антикваріатом, міжнародну корупцію, відмивання «брудних» грошей тощо. Процеси глобалізації не лише зумовили появу «нової» злочинності, а й кількісно та якісно змінили міжнародну загальнокримінальну злочинність, призвели до інтернаціоналізації організованої злочинності, до виникнення нової якості злочинів міжнародного характеру.

Аналізуючи дослідження В. Лунєва можна дійти висновку, що на сьогоднішній день існує три кримінологічно значущих аспекти глобалізації. Перший з них – проблема зайнятості населення та пов'язаний з нею рівень життя (глобалізація призводить до величезних розмірів розриву між бідною та багатою частинами населення), другий – проблема ринків фінансових спекуляцій (глобалізація фінансових ринків, яка відбувається завдяки використанню комп'ютерних технологій, «віртуальних грошей», небезпечна тим, що фінансові потрясіння провокують соціальні, економічні і політичні кризи, які детермінують погіршення криміногенної обстановки), третій – істотне зниження можливостей національних влад в управлінні суспільством, попередженні злочинності та боротьбі із нею [1, 114-115].

Як свідчать факти, ще однією загальносвітовою проблемою є запобігання поширенню ВІЛ/СНІД у внутрішньодержавній соціальній політиці, яка забезпечується також і кримінально-правовими засобами (наприклад, у багатьох країнах встановлена кримінальна відповідальність за умисне зараження ВІЛ-інфекцією [4, 42].

Не можна залишити поза увагою й проблему світового тероризму, ефективна протидія якому можлива лише в кооперації засобів міжнародно-правового та національно-правового впливу, а тому нормативна основа цієї діяльності продукується не лише міжнародними організаціями, а й законодавцем держави [5, 121-129]. Про зростання терористичних проявів у всьому світі свідчать недавні події, які відбулися 13 та 14 листопада 2015 року у Франції. В округах Парижа та місті Сен-Дені відбулася серія терористичних актів, під час яких загинуло близько 140 осіб. Відповідальність за вчинені теракти взяло на себе терористичне угруповання «Ісламська держава». На превеликий жаль, тенденції розвитку екстремізму та тероризму, зокрема, характерні і для нашої держави. Тому, на мою думку, ефективним методом у сфері боротьби з тероризмом виступає саме міжнародне співробітництво.

Варто також зазначити, що в Україні все більшу роль грає використання позитивного зарубіжного досвіду кримінально-правової регламентації. Перш за все, це виявляється в наукових дослідженнях, де компаративістика займає провідні позиції. Рідко зустрінеш дисертаційну роботу, в якій не було б розділу, присвяченого вирішенню відповідної проблеми за кордоном.

В цілому, можна констатувати, що в сучасному українському кримінальному праві глобалізаційні тенденції виявляються достатньо чітко і глибоко. Роль дослідження глобалізаційних процесів в плані оцінки стану українського кримінального законодавства та формулювання пропозицій щодо його вдосконалення полягає, насамперед, у забезпеченні відповідності вимогам міжнародно-правових актів. Потрібно воно і для вироблення рекомендацій правозастосовної практики, яка все частіше стикається з вирішенням складних питань, що впливають із міжнародного співробітництва у протидії злочинам. Нарешті, аналіз того, як глобалізація відображається на українському кримінальному праві, важливий для розвитку теорії цієї галузі, яка саме і покликана виробити необхідні рекомендації та пропозиції.

Підсумовуючи викладене, можна зробити такі висновки:

1. Процес глобалізації має як позитивні (міжнародна співпраця, імплементація норм міжнародного права в національне законодавство, врахування правозахисних конвенцій у правозастосовній діяльності України), так і негативні наслідки для світової спільноти в цілому та України зокрема, а саме:

– виникнення так званої «нової» злочинності, до якої науковці відносять незаконний обіг наркотиків; торгівлю людьми, зброєю та антикваріатом; міжнародний тероризм, злочини у сфері економіки і т. ін.;

– глобалізація фінансових ринків провокує до політичної, соціальної та економічної кризи, що призводить до еміграції населення, наслідком якої є зростання рівня злочинності.

Література

1. Лунеев В.В. Права человека и преступность в глобализирующемся мире / В.В. Лунеев // *Общественные науки и современность*. – 2005. – № 3. – С. 107-118.
2. Батиргареева В.С. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток української кримінології // В.С. Батиргареева // *Вісник Асоціації кримінального права України*. – 2014. – № 1 (2). – С. 209-227.
3. Навроцький В. Кримінальне право України в епоху глобалізації / В. Навроцький // *Геополітика України : історія і сучасність: зб.наук. праць*. – 2010. – Вип. 2. – С. 140-152.
4. Джужа О.М. Запобігання поширенню СНІДу: кримінологічні та кримінально-правові проблеми [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / О.М. Джужа; Українська академія внутрішніх справ. – К., 1996. – 47 с.
5. Ємельянов В.П. Антитерористичне законодавство України: стан та шляхи вдосконалення / В.П. Ємельянов // *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. – 2011. – Вип. 2 (53). – С.121-129.
6. Хавронюк М.І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації: монографія / М.І. Хавронюк. – К.: Істина, 2005. – 264 с.
7. Баулін Ю.В. Сучасне кримінальне право України: підсумки, тенденції, перспективи розвитку / Ю.В. Баулін // *Питання боротьби зі злочинністю*. – 2012. – Вип. 23 – С. 29-42.
8. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. В.В. Сташиса та В.Я. Тація. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 496 с.
9. Гишинский Я. Современные тенденции мировой криминологии / Я. Гишинский // *Криминолог. журн.* – 2012. – № 3. – С. 5.
10. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю.В. Яковец. – М.: Изд-во «Экономика», 2003. – 441 с.

Зміст правового виховання в контексті права

Курач К.С., студентка

Науковий керівник:

Половінкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Сучасне українське суспільство перебуває в процесі активного пошуку і розроблення загальної парадигми власного правового, політичного, соціо-культурного та економічного розвитку. Поступальний та динамічний розвиток українського соціуму вимагає постановлення нових завдань, стратегічно важливих для державного, правового і культурного будівництва. Одним із таких завдань суспільного розвитку все частіше вважається становлення правового суспільства, що передбачає зміни правової культури та правової свідомості населення.

Проблема правової зрілості завжди була важливим аспектом формування правової культури, але в епоху суспільних реформ вона набуває особливої значущості. Сьогодні правове виховання виступає найголовнішим чинником, від якого залежить успіх перетворень у правовій сфері. Від рівня правової зрілості громадян напряду залежить успіх втілення в життя ідеї правового суспільства, що актуалізує проблему правового виховання та необхідність його дослідження як чинника розвитку правового соціуму [1, 20].

Слід зазначити, що вивчення даного питання є важливим і необхідним напрямком у різних галузях науки, зокрема, юриспруденції, педагогіці, соціології, політології, класичних працях з філософії права. Це в свою чергу зумовило наявність доволі широкого кола досліджень з питань правового виховання, зокрема такими сучасними українськими дослідниками як: Л. Герасіна, А. Гетьман, О. Данильян, Ю. Калиновський, Р. Сербін.

Проведені дослідження свідчать, що правова культура українського суспільства, яка є частиною його загальної культури та одним з головних показників рівня розвитку суспільства, наразі перебуває лише на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності з її становлення та активного розвитку. Таку діяльність називають правовим вихованням.

Що ж саме слід розуміти під поняттям «правове виховання»? Зазвичай під ним розуміється цілеспрямований постійний вплив на людину з метою формування у неї правової культури і активної правомірної поведінки. Основна мета правового виховання – дати людині необхідні в житті юридичні знання і навчити її поважати закони і підзаконні акти та додержуватися їх, тобто сформувати достатньо високий рівень правової культури, здатний значно зменшити кількість правопорушень. Кожна людина, знаючи свої права і обов'язки, здатна захищати себе від незаконних дій з боку тих, хто їх порушує.

На жаль, існуючих заходів з правового виховання виявляється замало для повноцінного та стабільного розвитку правової культури жителів України. Потрібно приділяти значно більше уваги правовому вихованню, здійснювати заходи, які поширюватимуться на всі вікові та соціальні категорії, допомагатимуть людям оволодівати правовими знаннями, вчитися розуміти право та діяти відповідно до його вимог [2, 151].

Як зазначають науковці, правове виховання діє на світоглядному, емоційному та поведінковому рівнях. Це означає, що правові знання не тільки засвоюються механічно, а й викликають позитивну емоційну реакцію, стимулюють правову активність. За допомогою правового виховання відбувається становлення правових і моральних цінностей у свідомості людини, розвивається стійке переконання у справедливості норм права. Людина розуміє, що необхідно слідувати принципам законності і гуманізму, а невідповідність цим принципам і нормам права невідворотно тягне за собою відповідальність. Таким чином, правове виховання формує культуру поведінки людини в суспільстві, усвідомлення відповідальності та взаємозв'язку з усіма його членами [1, 19].

В свою чергу, від рівня правового виховання залежать рівень правової культури особистості, швидкість перетворення соціальної та правової норми в реальність повсякденної діяльності, перетворення нормативних вимог у звичку. Отже, за допомогою правовиховного впливу можна регулювати механізм правової соціалізації особистості, тобто процес втілення ідей, уявлень, норм і цінностей у реальну соціальну практику.

Вихідним пунктом у розумінні природи правового виховання, тобто його сутності, змісту та мети, є питання про його поняття. Аналіз існуючих визначень правового виховання дозволяє виділити такі підходи до розуміння поняття «правове виховання».

1. Через категорію «діяльність». Визначення правового виховання через категорію «діяльність» дає підстави розглядати його як цілеспрямовану, послідовну, систематичну діяльність держави та її органів, а також громадських об'єднань і організацій з формування певної системи правових знань, умінь і навичок, правового мислення, правових почуттів – законності, поваги до права і закону, до тих соціальних цінностей, які регулюються та охороняються правом і законодавством.

2. Через категорію «вплив». Визначення правового виховання через цю категорію дозволяє розглядати його як визначений і систематичний вплив на свідомість, психіку виховуваних (індивідів і соціальних груп) усього способу суспільного життя та ідеологічних чинників із метою формування у них на основі правової ідеології глибоких і стійких уявлень, переконань і почуттів, прищеплення їм високої правової культури, навичок юридичного спілкування відповідно до рівня і вимог сучасного правового розвитку суспільства.

3. Через категорію «процес». Такий підхід дозволяє розглядати правове виховання як процес, що охоплює як формування людей під впливом ідеологічних чинників і об'єктивних умов життя, так і цілеспрямований вплив суспільства на свідомість людей, тобто спробу діалектичного поєднання першого та другого підходів [2, 181].

Ураховуючи розглянуті підходи, правове виховання можна визначити як цілеспрямовану систематичну діяльність із формування правосвідомості та правової культури, яка здійснюється у складному процесі взаємодії об'єктивних і суб'єктивних, стихійних та усвідомлених факторів, що впливають на правову поведінку людей. Саме завдяки такій діяльності здійснюється трансляція певної правової культури від одного покоління до іншого.

У той же час процес правового виховання, як і будь-який процес, характеризується певним змістом, наповненням елементами (частинами, сторонами, процесами), які його визначають та ідентифікують. У структурі правового виховання як складного багаторівневого процесу можна виділити такі складові:

- інформаційна складова правового виховання здійснюється через правову освіту, навчання, що впливає на раціональний бік процесу засвоєння знань про діюче право;
- оціночна складова правового виховання передбачає критичне (оцінювальне) ставлення суб'єкта до змісту правових знань, формування ціннісної, світоглядної сторони правосвідомості;
- регулятивна складова, яка полягає у формуванні на основі ціннісного вибору установки на правомірну поведінку;
- правове виховання також містить такі складові, як легітимаційна (виховання почуття необхідності норм) та організаційна (організація діяльності суб'єктів правового виховання в межах державних і суспільних інститутів).

Зазначені змістовні складові правового виховання не слід розглядати як окремі й самостійні його напрями, вони взаємодоповнюють та передбачають одна одну, становлячи єдину комунікативну систему, що спрямована на відтворення функціонування права, правової культури і самого правового життя [2, 157].

При здійсненні правового виховання слід пам'ятати, що специфіка правового виховання як чинника розбудови правового суспільства має визначатися особливостями правового устрою та культури того чи іншого соціуму. Необхідно, як радив ще І. Ільїн, зробити все, аби «наблизити право до народу, щоб зміцнити масову правосвідомість, щоб народ розумів, знав і цінував свої закони, щоб він добровільно дотримував свої обов'язки та заборони і лояльно користувався своїми повноваженнями. Право має стати чинником життя, мірою реальної поведінки, силою народної душі» [3, 141].

Разом з тим у процесі правового виховання необхідно повною мірою враховувати тенденції, перспективи та можливі наслідки глобалізаційних процесів, а також бути орієнтованим на зовнішню міжнародну взаємодію в реалізації правової політики держави. Саме за таких умов правове виховання максимально сприятиме формуванню правосвідомості, зрілої правової особистості та правової культури як необхідних чинників становлення правового суспільства.

Література

1. Лисогор В. Правова культура як елемент механізму реалізації прав і свобод громадян / В. Лисогор // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 5. – С. 19-21.

2. Гетьман А.П. Філософія правового виховання: навч. пос. / А.П. Гетьман, О.Г. Данильян. – Х.: Право, 2012. – 238 с.
3. Кічук Я. Правова компетентність майбутнього фахівця – пріоритетне завдання громадянської освіти у вищій школі / Я. Кічук // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип. 23. – С. 141-147.

Філософія покарання згідно поглядів Е. Дюркгейма

Лебідь А.А., студентка

Науковий керівник:

Половинкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Основи філософії права завжди привертали увагу сучасних науковців, оскільки вона (як і філософія взагалі) з самого свого зародження не тільки раціонально пізнає свій об'єкт (право), але і духовно переживає, оцінює, виправдовує (або осуджує) його за шкалою світоглядних критеріїв. При чому ці критерії безпосередньо не впливають з логіки пізнавального процесу, що є обов'язковим для правової науки. Навпаки, вона в певному сенсі передує йому, задає йому напрям і визначає границі, всередині яких правове пізнання і його результати мають смисложиттєве значення. Саме в площині світоглядної генеалогії філософії права найбільш очевидними стають специфічність, своєрідність і відносна суверенність у відношенні до правової науки. Тому все це й обумовлює актуальність дослідження покарання крізь призму філософського осмислення з метою всебічного з'ясування тих чи інших аспектів покарання в сучасній юриспруденції. У зв'язку з цим, вивчення питань, пов'язаних із філософією покарання за поглядами Е. Дюркгейма, є важливим завданням як у теоретичному, так і в практичному плані.

Перш за все, цікаво зауважити, що на сьогодні стан теоретичної думки в кримінології характеризується пошуком та обґрунтуванням нових концепцій причин і протидії злочинності. Однією з таких методологічних теорій може стати інституціональна теорія злочинності та криміналізації суспільства, яка має величезний практичний потенціал [1, 50].

Отже, інституціональний підхід до вивчення злочину й покарання є питанням методологічним, а інституціональні теорії, з позиції яких тлумачать злочинність, обов'язково відображають не лише загальні закономірності, а й специфіку місця та часу соціального буття, наповнюються різним змістом. З огляду на це варто зазначити, що сліпе запозичення концепцій, адаптованих до умов різних країн та історичних періодів, є безумовно контрпродуктивним, проте освоєння методологічного підходу, розробленого в контексті цих концепцій, може дати цінний інструментарій для наукового пошуку й важливих практичних рішень у протистоянні злочинності. Це особливо важливо в умовах пострадянських країн, які з історичного погляду миттєво опинилися на «руїнах» не лише свого соціального устрою, а й багатьох наукових, зокрема кримінологічних, догматів [1, 50-51]. Так, інституціоналізм активно проникає в кримінологічну науку, дозволяє знайти цікаві ракурси дослідження злочинності та отримати цінні результати [2, 60] з метою запобігання та попередження вчинення злочинів.

Варто зауважити, що у 90-х рр. минулого століття в США сформувалися інституціональні теорії злочинності, які ґрунтуються на соціологічному інституціоналізмі та стали значним кроком уперед у напрямі формування власне кримінології інституціоналізму. Значної популярності набула саме теорія аномії французького соціолога-позитивіста Давида Еміля Дюркгейма (1858-1917 рр.).

Взагалі, етимологічно термін «аномія» походить від французького слова «anomie» (беззаконня; відсутність закону), що означає стан такого суспільства, при якому наступають розклад, дезінтеграція і розпад системи цінностей і норм, що гарантують громадський порядок. В свою чергу, сучасні дослідники під аномією розуміють

відсутність чіткої системи соціальних норм, руйнування єдності культури, внаслідок чого життєвий досвід людей перестає відповідати ідеальним суспільним нормам [3, 34]. Підтримуючи цю тезу, зауважимо, що для соціології злочинності важливе значення має поняття аномії, яке Е. Дюркгейм використовував для опису ситуацій відсутності норм моралі і права, що призводять до правопорушень.

В теорії аномії Е. Дюркгеймом вперше було представлено соціологічне пояснення девіації [4, 42]. На думку вченого, ймовірність девіацій поведінки істотно зростає при ослабленні нормативного контролю соціуму. Так, до відхиленої поведінки потенційно схильні індивіди, соціалізація яких проходила в умовах заохочення стандартів девіантної поведінки (наприклад, аморальність) або ігнорування норми [5]. Хоча теорія Дюркгейма піддалася критиці, основна думка про те, що соціальна дезорганізація є причиною девіантної поведінки, і в наші дні вважається загальноновизнаною.

Отже, Е. Дюркгейм заклав фундамент для теорії аномії, використовуваної при поясненні причин виникнення злочинності. На відміну від загальноприйнятих поглядів на злочин як на патологію, він вважав це соціальне явище нормальним для будь-якого суспільства, оскільки суспільство, позбавлене його, не могло б існувати.

Крім того, Е. Дюркгейм трактував злочин як дію, що суперечить колективній свідомості. При цьому, основна мета покарання – це передусім лікування ран, завданих колективній свідомості, а не покарання злочинця і уникнення аналогічних злочинів у майбутньому. Ці положення Е. Дюркгейма істотно вплинули на розвиток соціології злочинності (кримінології) і соціології кримінального права.

Підсумовуючи, варто зауважити, що дослідження ідейно-теоретичного потенціалу представника французької державно-правової думки соціолога-позитивіста, засновника соціологічної школи Е. Дюркгейма засвідчує, що основну увагу він звертав на проблеми злочинності та покарання в філософському та соціологічному вимірі. Теорія Е. Дюркгейма характеризується обґрунтуванням таких ключових для сучасної кримінальної науки понять, як злочин, причини виникнення злочину та зв'язно покарання. Філософське осмислення покарання за поглядами Е. Дюркгейма безумовно є важливим напрямом вивчення як у теоретичному, так і практичному плані, оскільки з'ясування соціологічних причин виникнення злочинів є підґрунтям для нових концепцій причин і протидії злочинності. Тому звідси поглиблене вивчення покарання крізь призму філософії та соціології може сприяти появі в сучасному кримінальному праві нових юридичних форм, що особливо важливо у період реформування кримінального законодавства. Це, безумовно, позитивно вплине на сучасну правову систему України.

Література

1. Дрьомін В.М. Інституціональна методологія в дослідженні злочинності [Електронний ресурс] / В.М. Дрьомін // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – № 70. – С. 49-56. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2013_70_11.pdf
2. Энторф Х. Преступность с экономической точки зрения: факты, теория и статистика / Х. Энторф // Politeconom (Политэконом). – 1997. – № 1. – С. 56-63.
3. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер. – М.: Феникс, 1998. – 688 с.
4. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд / Э. Дюркгейм; под ред. В. Базарова. – М.: Мысль, 1994. – 399 с.
5. Сташко Е.К. Социологический подход в теории отклоняющегося поведения [Електронний ресурс] / Е.К. Сташко, А.И. Хребтович // Военная психология XXI века: теория, практика, перспективы. Опыт подготовки военных психологов: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Минск, 2013. – Режим доступу: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/55503>.

Концепція Ч. Ломброзо у поясненні причин злочину

Панасейко Е.Є., студент

Науковий керівник:

Половінкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Чезаре Ломброзо – італійський лікар-психіатр, який заснував антропологічний напрям в кримінології та кримінальному праві, основною думкою якого стала ідея про «вродженого» злочинця.

Ч. Ломброзо та його учні здійснили низку розтинів, досліджень трупів злочинців та оголосили, що було виявлено подібності між фізіологією цих тіл і тіл примітивних людей та мавп. Більшість з цих подібностей стосувалася розмірів та пропорцій черепа. Ґрунтуючись на власних висновках про біологічні особливості, і, насамперед, зовнішні морфологічні ознаки (форма черепа, неправильна будова вухної раковини та ін.), властивих злочинцям, Ч. Ломброзо стверджував, що порушники правових норм – люди ненормальної фізичної, а тому і психічної організації, люди особливої породи і що злочин є наслідком їх вроджених особливостей, результатом атавізму. Ч. Ломброзо вважав, що злочин для таких людей є неминучим і заявляв, що покарання не може виправити їх; виходячи з судження про небезпеку таких осіб для суспільства, він вважав за необхідне часте застосування смертної кари. Людей, природжено схильних до злочинних діянь, він називав «гомо злочинець» і заявляв, що такі люди підлягають знищенню [1, 53].

Він розробив класифікацію злочинців: природжені злочинці; душевнохворі злочинці; злочинці за пристрастю, до яких належать і політичні маніяки; випадкові злочинці.

Природжених злочинців, за Ч. Ломброзо, можна виявити завдяки таким характеристикам: великі щелепи, що виступають вперед, низьке чоло, високі вилиці, сплюснутий або задертий ніс, повні губи, нечутливість до болю, довгі руки. Вказані характеристики, на думку дослідника, є доказами атавістичного виродження [2, 28].

Ч. Ломброзо у праці «Злочин, його причини та способи викорінення» (1899) вказував на психофізичні, біологічні та суспільні чинники злочинності молоді. У своїх висновках Ч. Ломброзо ґрунтувався на результатах досліджень 79 неповнолітніх у віці до 12 років, які перебували у виправних закладах. Серед них було 40 злодіїв, 27 волоцюг і 7 убивць. Водночас у дослідженнях особистості науковець залучив групу зі 160 учнів, які до часу досліджень не вчинили жодного злочину, причому життєвий шлях частини з цих осіб досліджувався вже від раннього віку. У результаті досліджень Ч. Ломброзо дійшов висновку, що «моральні відхилення» у дітей виявляються значно сильніше, ніж у дорослих, хоч і мають ті самі причини. Найперше, це викликано спадковим тягарем, а виховання та інші зовнішні чинники значення не мають [3, 137].

Ч. Ломброзо розробив формулу, покладену в основу найбільш витребуваної в кримінології формули злочинної ураженості. У своїй формулі засновник антропологічного інституту пропонує середні розміри антропологічних ознак засуджених співвідносити з кількістю неповнолітніх, що вживають спиртні напої. Отриманий результат, помножений на умовний показник «Е» розглядається як частотна ознака універсала. Дана формула дозволяла виявити причинність злочинності, яка на загальному рівні завжди зводилася до довжини тих чи інших частин тіла.

Отже, хоча надбання Ч. Ломброзо на сьогодні є у значній мірі спростованими, все ж, головна його заслуга в кримінології, кримінальному праві, філософії полягає у тому, що він змістив акцент вивчення зі злочину як діяння на людину-злочинця.

Література

1. Штереншис М. Чезаре Ломброзо / М. Штереншис. – К.: Исрадон, 2010. – 144 с.
2. Соціологія девіантної поведінки: навчальний посібник / уклад. І.С. Веред, Ю.В. Кушнір. – Донецьк: КІЦ, 2013. – 192 с.

3. Лубко О.А. Наукова думка кінця XIX – середини XX століття про причини насильницької злочинності неповнолітніх / О.А. Лубко // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. – 2013. – Вип. 682. – С. 137-140.

Юридична освіта як одна із цінностей в праві

Пегушина М.Д., студентка

Науковий керівник:

Половінкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Юридична освіта у системі цінностей в праві розглядається як соціальне надбання та благо, що розглядається у філософському вченні про цінності. Останнім часом в Україні інтерес до вивчення філософії права зростає серед населення та студентів. Дане питання, відносно юридичної освіти, як однієї із цінностей в праві, перебуває у стані переоцінки, переосмислення місця та ролі філософії права в системі вищої освіти (юридичної освіти).

Особлива роль у розвитку демократизації її змісту належить юридичній освіті та правовому вихованню. Процес набуття правових знань, навичок та вмінь – це структурний компонент освіти в Україні, поряд з яким здійснюється формування у навчанні поваги до права, закону, прав та свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінювань, правових установок поведінки та мотивації правомірної поведінки особи, усвідомлення цінності права та ін.

Тема юридичної освіти як однієї із цінностей в праві є досить дискусійною у колах науковців, вчених, юристів, філософів, а саме: В. Бабкіна, М. Братасюк, К. Жоля, А. Козловський, М. Козюбра, М. Костицький, С. Максимов, Н. Оніщенко, Л. Петрова, П. Рабінович, С. Сливки, Ю. Шемчушенко, В. Шкода, Б. Чміля та ін.

Юридична освіта є одна з форм функціонування правової культури, спосіб її постійного оновлення і вдосконалення. Зниження вимог, пропонованих до юридичної освіти, його інертність та недосконалість неминуче призводять до занепаду правової культури.

Освіта, без сумніву, відіграє найважливішу роль у вихованні молоді, є невід'ємною складовою її культури. Але українська держава за роки своєї незалежності недостатньо приділяла і приділяє увагу сфері освіти, науки, культури, що призвело до край негативних наслідків. Можна назвати причини і тенденції зниження ролі і значення освіти в житті українського суспільства, її впливу на інтелектуальний розвиток підростаючого покоління: самоусунення держави зі сфери освіти і зняття з себе відповідальності за підростаюче покоління; відсутність обґрунтованої історично виваженої політики в галузі науки і освіти; поява незатребуваності інтелектуального потенціалу, інтелектуально насиченої праці в сучасному українському суспільстві; відсутність продуманих науково обґрунтованих моделей реформування освіти; недостатнє фінансування протягом багатьох років сфери освіти і науки; нічим не обґрунтована тотальна комерціалізація всієї системи освіти; залежність зарплати педагога, особливо в приватних навчальних закладах, від матеріального становища учнів [1, 30].

До того ж проблемою в сучасній юридичній освіті є «девальвація дипломів». Не секрет, що в Україні більшість людей вважає своїм обов'язком отримати диплом про вищу освіту. Буде він потрібен, не буде – але диплом має бути. В зв'язку з цим в державі існує величезна кількість ВУЗ-ів, які готують «спеціалістів». Але, як відомо, чим більше стає одиниць певного товару, тим меншою стає його цінність [2, 40].

Як зазначає Ю. Шемчушенко про те, що філософське осмислення права покликане реалізувати здобутки філософської думки, які пов'язують право з такими цінностями як: свобода, рівність, справедливість [3, 7].

На думку Т. Подковенко, філософський підхід дає можливість всебічного та цілісного осмислення правових явищ. Філософія права направляє на розвинення самостійного мислення студентів-правознавців, допомагає розумінню сутності права, місця і ролі права в житті суспільства [4, 27].

Потреба у філософії права, зокрема, у підготовці юристів, пов'язана з попитом на фахівців із системною світоглядною підготовкою, яку дозволяє дати саме філософія права, а в контексті подальшого утвердження ідеї верховенства права значущість філософсько-правової підготовки буде тільки зростати [5, 43].

Сьогодні актуальним стоїть питання про підготовку не просто юриста, знавця юридичних законів, а правознавця, юриста-гуманіста, спеціаліста, який визнає та втілює такі високі ідеали права як свобода, справедливість, гуманізм, формальна рівність тощо [4, 30].

Отже, право є сферою спільних інтересів юриспруденції та філософії, одним з важливих методологічних аспектів розвитку національного правознавства та правничої освіти є застосування філософських узагальнень закономірностей суспільного розвитку до всієї системи юридичних знань. Юридична освіта у філософії права виступає вищою духовною формою пізнання, усвідомлення, утвердження його змісту, цінності та значення в житті людей.

Філософія права у системі юридичної освіти, у її співвідношенні з іншими видами і способами розуміння та вивчення права виступає вищою духовною формою пізнання, усвідомлення і утвердження його змісту, цінності та значення в житті людей.

Література

1. Герасіна Л. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні / Л. Герасіна, О. Данильян, О.П. Дзьобань. – Х.: Право, 2009. – 352 с.
2. Горшенев В.М. Правова культура юриста як спеціаліста / В.М. Горшенев. – Х.: Юр-Інком, 1993. – С. 452.
3. Шемчушенко Ю. Актуальні проблеми філософії права / Ю. Шемчушенко // Проблеми філософії права. – 2003. – № 1. – С. 7-8.
4. Подковенко Т. Філософія права в системі юридичної освіти / Т. Подковенко // Часопис Київ. унів. пр. – 2010. – № 3. – С. 26-30.
5. Максимов С. Філософія права як академічна дисципліна / С. Максимов, Д. Кобринський // Право України. – 2008. – №12. – С. 99-114.

Закордонний досвід забезпечення соціальної сфери

Рощіна Г., студентка

Науковий керівник:

Середа А.М., к.ін., доцент

Запорізький національний університет

В сучасному світі соціальний захист населення є основним атрибутом соціальної політики будь-якої держави.

Актуальність фінансування соціальної сфери за останні роки набуває все більшого вивчення, тому що від цього залежить розвиток території, визначається рівень забезпеченості населення соціальним комплексом послуг. Забезпечення соціальної сфери є досить складним питанням і має свої особливості залежно від територіального рівня, країни, економічного її розвитку відповідно до встановленого законодавства. Звичайно, соціальна сфера є досить вагомою часткою у розвитку кожної держави. Вона включає в себе такі складові: освіта, медицина, культура, будівництво, розвиток малого бізнесу та ін. елементи, як бачимо, надто великий спектр. Тому розглянемо зарубіжний досвід.

У економічно розвинених державах соціальний захист виступає важливою частиною національної економіки, затрати на яку складають сьогодні більше чвертини валового внутрішнього продукту. Найбільш розвинуті системи соціального захисту мають

країни Європейського союзу. Саме в них з'явилися та отримали розвиток перші соціальні програми, завдяки чому системам соціального захисту сучасні європейські економіки отримали назву соціально орієнтованих. Як свідчить досвід багатьох держав ЄС існування виваженої системи соціального захисту, що охоплює всіх громадян, не тільки приводить к покращенню добробуту, але й сприяє економічному зростанню та стабілізації політичної і соціальної ситуації в державі. Визначний вплив на побудову сучасних систем соціального захисту має демографічні тенденції (спад народжуваності нижче звичайного приросту населення). Все це викликає необхідність пошуку в країнах ЄС нових шляхів узгодження економічної та соціальної складової в державному управлінні.

Проголошення України соціальною, правовою державою обумовлює визнання та гарантування не тільки громадянських і політичних, але й соціально-економічних прав людини, орієнтуючись таким чином на основну тенденцію світового розвитку. Цей світовий ідеал передбачає, що громадяни створюють державу, в якій віддають перевагу верховенству закону і пріоритету прав особистості, зокрема, що стосується її соціальних спрямувань.

Невід'ємною частиною соціальної держави є злагоджена система соціального забезпечення та захисту населення необхідної для реалізації матеріального добробуту її громадян. Перед Україною стоїть завдання побудувати таку систему соціального забезпечення та захисту населення, яка в змозі якісно підняти рівень життя соціально незахищених верств населення. Для вирішення цього завдання необхідно осмислити досвід соціального захисту населення в інших країнах [1].

Соціальні виплати та пільги в різних країнах суттєво відрізняються від тих, до яких звикло населення нашої держави.

У Великобританії на освіту, охорону здоров'я та пенсії виділяють 2/3 соціального бюджету. Частину державних пенсій замінюють пенсії за місцем роботи. Соціальну допомогу населенню надають за рахунок розвинутих систем страхування та при мінімальному втручанні держави.

Значною є роль соціальних служб з оцінки потреб та планування надання соціальних послуг, в обов'язки яких входить визначення потреб, призначення соціальних послуг, призначення соціальної допомоги.

В Канаді розмір виплат по безробіттю – \$ 400-1.200, максимальна допомога на дитину – \$1.600 на місяць. Програми допомоги розраховані на всі верстви населення, в тому числі на неповнолітніх, безробітних та людей похилого віку. Деякі соціальні послуги знаходяться в розпорядженні благодійних організацій та приватних фірм.

Хоча понад 30% бюджетного фінансування Німеччини складають соціальні послуги, їх отримують тільки ті, які цього потребують. Німецька система соціального захисту передбачає "батьківську допомогу" на виховання дітей, яка фінансується з бюджету та складає \$ 400-2.380 на місяць. Її може одержувати мати або батько залежно від того, хто бере перерву у роботі на протязі 1 року. Сьогодні, як і раніше, починаючи з трьох років діти мають право на місце в дитячому садку. Проте до 2013 року будуть створені 750 000 місць для дітей до трьох років у яслах, тобто яслами буде забезпечена третина всіх дітей Німеччини. Сім'ям виділяють допомогу на кожную дитину. Молоді родини мають також право на звільнення від роботи з метою виховання дитини до досягнення нею трирічного віку, право на неповний робочий день.

Законодавством Нідерландів визначені такі види допомоги: допомога дітям; додаткова допомога безробітним і непрацездатним; допомога за віком і частковою непрацездатністю; допомога безробітним; допомога тим, хто працює за наймом.

Соціальний бюджет Бельгії становить 73% від загального бюджету країни. Найбільше виплат здійснюється у сфері пенсійного забезпечення і надання допомоги у зв'язку з інвалідністю. Соціальні гарантії в Бельгії також дуже високі. Відповідно у Бельгії дуже високі ставки податків, що часто викликає незадоволення у населення.

У Фінляндії існують пільги на проїзд у транспорті деяких категорій. Серед таких категорій у потягах та міжміських автобусах користуються пільгами майже усі пенсіонери, неповносправні, студенти та журналісти. Проте проїзд не є повністю пільговим, та залежно від категорії становить від 20 до 50% вартості проїзду. Збережена безкоштовна медична допомога, пільги на придбання ліків [2, 50-52].

В Польщі діють різноманітні центри для підтримки соціально незахищених громадян. Місцева влада схвалює співпрацю неурядових інституцій, що створюють соціальні центри, надають підтримку соціально незахищеним верствам населення та намагається всіляко їм допомагати. Кожна із організацій працює з певною категорією осіб, надаючи їм різноманітну допомогу (психологічну, соціальну, юридичну, матеріальну) [3].

Польща виділяє державну фінансову допомогу різним категоріям населення. Пенсіонери та студенти мають пільги на проїзд в громадському транспорті. Центри допомоги соціально незахищеним, як правило, створюються неурядовими організаціями, 1% від суми податку з доходів поляки кожного місяця можуть направляти на їхні рахунки. Значною є співпраця між органами влади та неурядовими організаціями у наданні якісних соціальних послуг потребуючим громадянам, за які сплачуються відповідні кошти із державного та місцевих бюджетів.

У Латвії відсутня загальнодержавна система пільг. Усі повноваження належать місцевим органам влади. Вони визначають та ухвалюють рішення про соціальні пільги на наступний рік, їх обсяг та фінансування.

У Франції система соціального захисту фінансується в основному за рахунок соціального страхування. В країні діють два великих фонди, що займаються реабілітацією безробітних, їхньою перекваліфікацією, професійним навчанням та пошуком роботи.

В Японії основа соціальної допомоги – вклади працюючих підприємств, державні засоби та доходи від банківських операцій. Існує суспільна взаємодопомога, яка видається центральними та місцевими органами влади на: навчання, житло, медичне обслуговування та похорони. Структура соціального забезпечення має комплексний характер, яка включає в себе виплати, що гарантують мінімальний дохід (пенсії, забезпечення недієздатних), страхування здоров'я, допомоги потребуючим. Найбільші кошти виділяються на пенсійні виплати. Пенсійний фонд найманих працівників приватного сектора складається з таких компонентів: внесків самих працівників, відрахувань підприємств, і доплат з державного бюджету.

Соціальна допомога поширюється на тих, хто сам не може забезпечити собі мінімального рівня життя. Така допомога надається на основі Закону про гарантії прожиткового мінімуму, і виплачується в залежності від незадоволення основних потреб: на щоденні потреби, освіту, житло, медичне обслуговування, материнство, по безробіттю, на похорон [2, 52].

Наведені приклади свідчать про велику різноплановість інституційних структур, в багатьох країнах питанням територіального управління, формування і реалізації регіональної політики сталого розвитку, а також її фінансовому забезпеченню приділяється велика увага, що необхідно запровадити і в Україні.

В європейських країнах питання формування державного бюджету і його розподілу між регіонами вирішується на основі принципів справедливості та корисності за активної участі регіонів. Для цього їм надано більше самостійності, ніж в Україні, забезпечено відповідні юридичні права, які держава не може порушити. Певна фінансова самостійність регіонів, можливість розпоряджатися місцевими ресурсами, відповідальність місцевих органів влади за соціальний розвиток створюють необхідний економічний фундамент та спонукає до ефективних дій стосовно регулювання та підтримки інвестиційної активності кожного регіону в цілому і головне враховує всі його особливості.

Європейський досвід переконливо підтвердив необхідність подальшого удосконалення вітчизняної системи соціального захисту населення, особливо в сучасних умовах євроінтеграційної стратегії України. Необхідно звернути увагу на різноманітність

реальних державних механізмів впливу на побудову злагодженої системи соціального захисту в країнах ЄС [1].

Література

1. Крамаренко Л.В. Соціальний захист населення в країнах Європейського союзу (на прикладі категорії «багатодітної сім'ї») [Електронний ресурс] / Л.В. Крамаренко // Науковий вісник Академії муніципального управління, серія "Управління": Збірник наукових праць. – 2011. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_2/33.pdf
2. Коваль О.Я. Реформування пільг та привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів / О.Я. Коваль, Л.Л. Тарасенко, Т.Г. Яцків. – Львів: Галицький друкар. – 2009. – 216 с.
3. Соціальний захист у зарубіжних країнах [Електронний ресурс] // Юридично-соціальний портал. – Режим доступу: <http://www.pilga.in.ua/taxonomy/term/4>

Власність як правова цінність у поглядах західноєвропейських філософів

Свиридова В.В., студентка

Науковий керівник:

Половинкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Власність у побутовому, життєвому розумінні – це будь-яка річ, добро, яким ми володіємо. Або все, що ми можемо визначити як "моє", "наше", сприймається нами як власність.

Перш ніж розкривати поняття "право власності" потрібно згадати, що існують дві категорії цього поняття: це економічна категорія власності – як матеріальна основа будь-якого суспільства і юридична категорія власності – правове врегулювання економічних відносин власності, яке і породжує утворення самого поняття "права власності" [1, 77].

Отже, поняття власності охоплює сукупність відносин між людьми, їх можливості стосовно речей, які трапляються у природі певною мірою обмежено. Власність – це не річ і не відносини людини та речі, а відносини між людьми з приводу речі, а точніше – з приводу особливої форми привласнення речі.

Увага до проблеми власності в епоху Просвітництва зумовлена прагненням втілити в життя гуманістичні проекти громадянського суспільства. Варіанти вирішення цих проектів реалізуються в концепціях видатних представників західноєвропейської класичної філософії І. Канта, Дж. Локка, І.Г. Фіхте, Г.В.Ф. Гегеля.

У процесі розгляду проблеми володіння І. Кант, зокрема, акцентує увагу на власності, котра є "зовнішнім предметом" її власника, який має на неї права. Власник, він же володар, може розпоряджатися своєю річчю, предметом відповідно до свого розсуду і бажання, але І. Кант – гуманіст-просвітитель, тому для нього власністю є передусім тільки тілесною, матеріальною річчю, а людина "може бути тільки своїм власним володарем, але не власником самої себе, не говорячи вже про те, щоб бути власником інших людей". Людина у своїй особі відповідальна за людство в цілому. Тому для І. Канта власність – засіб, але не мета, тому що метою є людина. Таким самим способом є і власність, завдяки якій відбувається взаємний обмін праці людей. Звідси випливає, що власність і багатство, оскільки вони здобуваються різними способами, є власне кажучи лише сумою зусиль праці, якою люди немовби розпачуються одне з одним. Однак вона представлена грошима, які обертаються в суспільстві, перебувають в обігу [2, 165].

Річ (із суми яких утворюється власність), щоб бути цінністю і називатися багатством, повинна "сама коштувати стільки праці, скільки потрібно для її виробництва (чи для надання її іншим), щоб вона дорівнювала тій праці, за допомогою якої повинен бути придбаний товар (у вигляді продуктів природи чи вміня), і на який він

обмінюється". Отже, власність в І. Канта еквівалентна насамперед затраченій праці, загальним засобом взаємного обміну якої виступають гроші. Тільки так, вважає мислитель, власність може стати законним засобом обміну працею між членами суспільства, а тим самим – засобом обміну державним багатством, тобто стати власністю.

У теорії І. Канта важливо те, що власність, будучи охоплена "обігом" майна, визначає ціннісне відношення до всіх інших речей і товарів, до яких належить усе, навіть науки. Таким чином, мислитель підходить до поняття інтелектуальної власності, під яке підведене поняття володіння знаннями, що є багатством. Міркування філософа про інтелектуальну власність – необхідна характеристика специфіки і стану громадянського суспільства, цінності якого активно обговорювалися у філософській думці того періоду [3, 169].

На думку Дж. Локка власність людини отримується шляхом вільно виявленої праці, власність – це той початковий вимір людської свободи, з якої повинна брати початок уся система природного права. В працях "Два трактати про правління", "Про власність", "Досвід про людський розум" і інших Дж. Локк пише, що від народження людина має три природних права: право на життя; право на свободу; право на власність. Ці права невід'ємні від людини і закон повинен обов'язково враховувати ці права. Власність утверджується шляхом договору і угоди. Власність у Локка – це є природний стан, який передуює взаємодії людей. Люди, переходячи від природного до громадянського стану, не повинні відмовлятися від своїх природних невід'ємних прав і зафіксувати їх в законі.

В своїй праці "Філософія права" Ф. Гегель стверджує, що поняття власності – це перше поняття, яке виникає в історії права. Він пише: "Щоб не залишитися абстрактною, вільна воля повинна насамперед дати собі наявне буття.... Цей перший вид свободи є той, який ми визнаємо як власність" [4, 131].

Створюючи свою філософію власності, Ф. Гегель стверджує, що власність виникла першою по тій простій причині, що вона пов'язана із зовнішніми предметами, із зовнішнім неодухотвореним світом, що протистоїть волі (суб'єкту) і найближчим до нього. "Власність – це є втілення волі в річ", і тим самим особа дає собі "зовнішню сферу своєї свободи". До такого "втілення" річ знаходиться поза розумною діяльністю людини, поза правом.

Далі Ф. Гегель розмежовує володіння і власність. Володіння розглядається як зовнішній акт, необхідний для реалізації власності (втілення своєї волі в річ). Заволодіння передбачає, що річ нікому не належала. "Користування річчю при безпосередньому її захопленні є для себе одиничним вступом у володіння". В користуванні виявляються якості речі, в тому числі вартість (у Ф. Гегеля – цінність).

Ф. Гегель підкреслює важливість договору у становленні права власності. Договір передбачає, що ті, хто вступає в нього, визнають один одного особами і власниками. В договорі власність виявляє себе як повна і безспірна, оскільки договір – це форма власності.

Ф. Гегель виділяє право власності, як перше, першочергове, оскільки власність є найбільш повним втілення особистості в речі.

Нажаль, всі ці ідеї були забуті в юридичній науці радянських часів, коли повністю перемогли марксистські погляди на власність, в центрі яких було заперечення приватної власності.

Ще не так давно сама постановка питання про власність, її відносини, можливість її еволюційного розвитку вважалася помилковою. В правовій та економічній літературі панівною була точка зору, що якісні зміни у визначальній структурі економічної системи суспільства – відносинах власності – можливі лише на революційній основі, методом експропріації. Так було під час революції 1917 року в Росії, коли відносини власності було замінено силою, приватна власність була знищена. На її основі було утворено загальнодержавну власність.

Нині все більш очевидним стає недостатня коректність такого підходу. Власність розвивається за власними законами.

Сучасний етап розвитку відносин власності пов'язаний з утвердженням думки, що власність, як суспільне явище має еволюційний розвиток і вирішити всі проблеми, пов'язані з нею можна лише з врахуванням загальної спрямованості цивілізаційного прогресу, який підпорядкований інтересам людини.

Література

1. Горобець К.В. Ієрархія цінностей права / К.В. Горобець // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 2. – С. 75-81.
2. Колеснікова Ю.С. Характеристики власності як правової цінності / Ю.С. Колеснікова // Актуальні проблеми філософії права: правова аксіологія: матеріали Міжнар. "круглого столу", м. Одеса, 9 груд. 2011 р. – О.: Фенікс, 2012. – С. 165-167.
3. Оборотов І.Г. Правові цінності у східноєвропейській та західноєвропейській традиціях: релігійний вимір / І.Г. Оборотов // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 40. – С. 167-172.
4. Данильян О.П. Філософія права: підруч. [для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / О.П. Данильян. – Х.: Право, 2009. – 208 с.

Особливості та перспективи реформування податкових органів в Україні в умовах євроінтеграційних процесів

Степашко А.А., студент

Науковий керівник:

Ганзенко О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Євроінтеграційні прагнення України стали невід'ємними реаліями політичного сьогодення. Європейські орієнтири набули практичного втілення у низці рішень та дій як української держави, так і офіційних органів Євросоюзу. Проте, за масовим оволодінням європейською фразеологією нерідко криється досить неглибоке розуміння механізмів реалізації такого амбіційного завдання [1].

Незмінність європейського вибору України зумовлена самим фактом цивілізаційної приналежності до спільноти європейських народів. Інтеграція в європейський політичний, економічний і гуманітарний простір є стратегічним орієнтиром і системоутворювальним чинником розвитку держави. Складовими процесу зближення України з ЄС виступають поглиблення політичного діалогу, зміцнення європейського безпекового простору і підвищення ефективності інструментів співпраці у пріоритетних галузях інтеграції [2].

Одним з ключових пріоритетів України на шляху до вступу в ЄС виступає адміністративна реформа, складовою частиною якої є проведення податкової реформи – інституційних змін, пов'язаних у першу чергу із запитом суспільства та вимогами міжнародних донорів.

Виходячи з вищевказаного, вже більше ніж півтора місяці проходить реструктуризація Державної фіскальної служби України (далі – ДФС). План реструктуризації передбачає декілька етапів.

➤ В серпні Міністерством фінансів була затверджена нова структура центрального апарату ДФС, сформована згідно з рекомендаціями Міжнародного валютного фонду. Документом передбачено переформатування структури фіскальної служби відповідно до функціональних напрямів, що оптимізує, підвищить ефективність роботи ДФС та дозволить скоротити штат.

➤ Другий етап реформування стосується кадрового складу ДФС – це затвердження штатного розпису, який наразі перебуває на підписі у Міністерстві фінансів. Після його затвердження (очікується наступного тижня), ДФС розпочне реалізацію

проекту щодо повного оновлення кадрового складу центрального апарату. Кожна штатна одиниця повинна буде пройти тестування для переходу до нової структури. Якщо за результатами тестування працівники не відповідатимуть вимогам, на вакантні посади буде проводитись відбір серед претендентів зовні.

➤ Що стосується заміни кадрового складу територіальних органів ДФС, то наразі в Міністерстві фінансів знаходиться постанова, після підписання якої повинна розпочатися реструктуризація територіальних органів ДФС. Згідно цього нормативного акту кількість державних податкових інспекцій зменшується з 311 до 161, що значно знижує бюрократичні перешкоди в обслуговуванні платників податків. На наступному етапі планується ще більше скорочення територіальних одиниць для повного усунення навантаження на платників податків та перехід до сервісного характеру взаємодії з платниками [3].

На думку автора, реформування Державної фіскальної служби ще буде продовжуватись, оскільки в роботі цієї установи є проблеми, на які звертає увагу Прем'єр Арсеній Яценюк, а саме: відсутність змін у Державній фіскальній службі та високий рівень корупції в цій структурі [4].

Отже, до перспективних завдань належить збільшення прозорості процесу та прийняття рішень, а також створення системи стримування і противаг, перехресного контролю, внутрішнього аудиту та нагляду зовнішніх експертів.

Таким чином, лише кардинальні інституційні зміни у роботі ДФС, направлені на спрощення адміністрування податків і зборів, ефективне використання електронних сервісів, зменшення корупції та підвищення професійності інспекторів призведуть до очікуваного результату – побудови податкової системи, яка є простою, економічно справедливою, з мінімальними витратами часу на розрахунок і сплату податків. Проте, поки що органи влади не демонструють готовність до таких змін. Варто зрозуміти, що успішна податкова реформа – це партнерство між державою та іншими зацікавленими сторонами. Як свідчить досвід, держава не завжди готова проводити обговорення пропозицій [5].

Література

1. Назарук А.А. Євроінтеграційні процеси в сучасній Україні [Електронний ресурс] / А.А. Назарук. – Режим доступу: http://eprints.oa.edu.ua/2350/1/Nazaruk_NZ_stud_Vyp-3_turyzm.pdf
2. Клименко І.В. Ризики європейського інтеграційного проекту: виклики та можливості для України / І.В. Клименко, І.В. Ус. – К.: НІСД, 2012. – 88 с
3. Основні етапи реформування Державної фіскальної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/215584.html>
4. Яценюк пообіцяв швидко "поставити крапку" в реформі Фіскальної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/10/13/7084737/>
5. Реформа Державної фіскальної служби України: бути чи не бути? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icps.com.ua/reforma-derzhavnoyi-fiskalnoyi-sluzhby-ukrayiny-butychy-ne-butychy/>

Злочин як філософсько-правова категорія

Шевченко К.О., студентка

Науковий керівник:

Половінкіна Р.Ю., асистент

Запорізький національний університет

Нині у сфері наукових міжгалузевих та соціальних комунікативних стосунків одним з найбільш відчутних став комунікативний «розрив», який виник на тлі апелювання до

категорії «злочин» не лише у юридичному просторі, а й поза ним. Тоді як юристи, звертаючись до терміну «злочин», оперують ним як таким, що позначає поняття, зміст якого розкривається у кримінальному законі чи у визначеннях, сформульованих у координатах науки кримінального права, то представники інших спеціальностей нерідко апелюють до категорії «злочин» як такої, що не «прив'язана» ані до кримінального закону, ані до теоретичних визначень, сформульованих у парадигмі кримінального права [1, 3].

У процесі вдосконалення європейської правозахисної системи та підвищення рівня демократизації суспільства, формування загальноєвропейського наукового простору особливої актуальності набуває осмислення саме поняття «злочину» у філософсько-правовому вченні провідних науковців [2, 4].

У науковій літературі питання щодо змістового наповнення поняття злочину висвітлювались у працях багатьох українських і зарубіжних учених, а саме: Л. Петражицький, П. Сорокін, М. Ансель. До питань так чи інакше пов'язаних з цією проблематикою зверталися В. Бачинін, А. Козловський, М. Коржанський, В. Ларіонова, М. Панов, К. Переда, Е. Поздняков С. Сливка, Л. Спиридонов, В. Тихонов, Д. Фейнберг. Натомість у філософсько-правових дослідженнях «злочин» розглядався в контексті деонтологічної системи природного права, осмислювався соціальний зміст поняття «злочин», простежувалась еволюція категорії «злочин» у процесі духовно-практичної життєдіяльності людства тощо. До цих питань зверталися Д. Біндер, Д. Боман, П. Грейф, Н. Гуторова, Г. Єпур, Е. Левінас, М. Лоський, П. Манан, В. Махінчук, Н. Мельничук, О. Микитчик, Т. Оноре, К. Переда, А. Потребчук, Д. Прокопов, Д. Райдугін, П. Рікер, Дж. Ролз, Я. Соловій, Ф. Тьоніс, Л. Фуллер, Б.-Е. Харкорт, Т. Хернл, Р. Циппеліус, О. Яремко та ін. [1, 4-5].

Філософія не оперує таким поняттям, як злочин, а лише може вказувати на шлях його «долучення» до системи інших категорій, якими оперує юридична наука. У цьому аспекті філософія права розкриває соціальний зміст поняття «злочин», вказує на методологію його визначення у системі кримінального права [3, 368].

Філософсько-правовий аналіз злочину як соціального явища дозволяє в широкій історико-світоглядній ретроспективі показати його витoki, природу і перспективи розвитку, що сприяє конкретизації визначення його змісту кримінально-правовою наукою, де він є її центральною категорією.

Поняття «злочин» має конкретно-історичний зміст, залежить від рівня культурно-цивілізаційного розвитку людства і є одним із його показників. Соціально-правова характеристика злочину залежить від кримінальної політики держави, котра визначає, які з тих чи інших дій, вчинків є злочинними або незлочинними. У цьому сенсі виділялися «природні злочини», що вчинялися у всі часи і в усіх народів – убивства, крадіжки, тілесні ушкодження, хабарництво, лжесвідчення та «штучні злочини», тобто порушення заборон, установлених кримінальним законом залежно від багатьох складових, зокрема політико-правової, соціально-економічної, морально-психологічної ситуації у конкретній країні.

Злочин – соціальне явище, що характеризується антисуспільною спрямованістю і спричиняє руйнацію створюваних людьми умов життєдіяльності. Розглядаючи злочин у парадигмально значущій системі «зло – злочин – злочинність», можна розкрити його багатовимірний – гносеологічний, онтологічний та аксіологічний зміст, що вказує на екзистенційні чинники кримінально-правового формування поняття «злочин» [3, 371-372].

На рівні філософсько-правової методології, О.В. Микитчик розглядає злочин як соціальне явище в онтологічному співвідношенні сутнісних і належних основ світу. Аксіологію злочину розкриває через причини морального непідкорення людей стандартизованим нормам поведінки, закріпленим у законі, й доводить: якщо існує закон, то є й шляхи його порушення. Наявність самого закону вже свідчить про об'єктивну здатність людей до порушення соціально-юридичних норм. Норма заборони вже зумовлює можливість вчинення злочину і певним чином спонукає до цього [2, 5].

У предметних формах вчинення злочину закладені морально-духовні сили зла, яке постійно мімікризується, має утаємничений характер, паразитує на слабкостях людської

натури, завжди удосконалюється, пристосовуючись до культурно-цивілізаційного процесу. Утаємничені злі сили природи, існуючи безвідносно до будь-якої системи координат, у суспільному розвитку набувають морально-правових параметрів і можуть характеризуватися людьми як злочинні.

Злочин – соціальна оцінно-правова характеристика суспільних відносин. Саме умисна (необережна) дія або бездіяльність людини, яка порушує встановлені юридичні норми співжиття людей, характеризує такі ознаки злочину, як винність, протиправність і караність [3, 372].

Злочин як особлива протиправна поведінка охоплює доволі вузьку сферу суспільних відносин, а саме ті з них, які регулюють охорону основних прав і свобод громадян (право на життя, власність, свободу волевиявлення). Вони становлять основні соціальні цінності суспільства, культурно-історичні надбання, а тому посягання на них створює суспільну небезпеку. Саме вона і становить об'єктивну сторону злочину [3, 368].

Злочин в історії розвитку людства виконує подвійну роль – гальмує цивілізаційний прогрес і водночас спонукає до консолідації у боротьбі за виживання здорові сили суспільного організму [2, 9]. Кожний крок поступально прогресивного розвитку людства супроводжувався боротьбою нового і старого, ломкою усталених стереотипів, удосконаленням і моральною деградацією людини. Злочин – невід'ємна складова життєдіяльності суспільства, що має свої соціальні причини виникнення, механізми самовідтворення і певну логіку власного розвитку [3, 372].

Розкриваючи загальноісторичну тенденцію розвитку юридичного закону і його гуманістичну сутність, О.М. Микитчик пропонує таке філософсько-правове визначення злочину: «Злочин – це вид антисуспільної протиправної поведінки, яка спрямована проти загальнолюдських цінностей і виражена в діях, що завдають значної шкоди людині в системі суспільних відносин і державі, за що передбачається кримінальним законом покарання» [2, 15].

Таким чином, наукові доробки щодо трактування злочину складають вагомий внесок у загальноєвропейську філософсько-правову доктрину, є підґрунтям наукових досліджень багатьох поколінь. Діалектичне розуміння поняття «злочин», згідно з філософсько-правовими міркуваннями, загалом полягає у трактуванні його як суспільно небезпечного винного діяння, що порушує буття свободи та завдає шкоди іншим індивідам. Злочин є порушенням права в собі і для себе вільної особи, що становить насильство, наслідком якого є визнання співмірності якісних і кількісних аспектів діянь, що в конкретному бутті обертається караністю.

Отже, розвиток кримінально-правових наук вимагає розробки філософсько-методологічних засад вивчення злочину як соціального явища в контексті суспільно-історичної логіки формування цього поняття, визначення перспектив його розвитку і практичної значущості для вдосконалення правової системи.

Література

1. Мельничук Н.Ю. Злочин та покарання у філософсько-правовому вимірі: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. юрид. наук: спец. 12.00.12 “Філософія права” / Н.Ю. Мельничук; Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України. – Львів, 2010. – 25 с.
2. Микитчик О.В. Злочин як соціальне явище: філософсько-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 “Філософія права” / О.В. Микитчик; Національна академія внутрішніх справ України МВС України. – К., 2002. – 21 с.
3. Гарасимів Т.З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір: монографія / Т.З. Гарасимів. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, 2012. – 420 с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Відбір та вивчення іноземних партнерів при виході на зовнішній ринок

Букреев В. Д., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Для суб'єктів ЗЕД одним з найважливіших питань є відбір та вивчення іноземних партнерів тому, що успішне здійснення зовнішньоекономічного співробітництва неможливе без правильного вибору іноземного партнера. Ця проблема набуває особливої ваги, коли йдеться про співробітництво на довготривалій основі, наприклад, створення спільного підприємства, укладення угоди про спільне виробництво продукції на строк 5 і більше років тощо. Проте сказане зовсім не означає, що при укладанні разових угод не слід ретельно підходити до вибору партнера. Скажімо, ненадійність контрагента в експортній чи імпорتنій угоді або в договорі про бартерну операцію може призвести до великих втрат через його неплатоспроможність, банкрутство, затримку в поставці товару за умови здійсненої передоплати, затримку платежу та ін. Вибір торгового партнера, у першу чергу, залежить від характеру зовнішньоторгової угоди (експортна, імпортна, компенсаційна і т.д.); предмету угоди (купівля-продаж товару чи надання послуг); характеру предмету угоди (сировинна чи готова продукція, машинно-технічна продукція чи товари народного споживання).

Як свідчить міжнародна практика, вибір іноземного партнера доцільно здійснювати за такими головними критеріями:

- платоспроможність партнера (особливу вагу цей критерій має при експорті товару);
- виробнича і маркетингова здатність партнера виконати зобов'язання по поставці товару необхідної якості і в передбачений угодою строк (для вітчизняного підприємства цей критерій є одним з визначальних при імпорті товару і здійсненні спільної діяльності, якою передбачається поставка іноземним партнером певних ресурсів);
- ділова репутація партнера, його надійність з огляду на обов'язковість дотримання ним взятих зобов'язань.

Застосування кожного із названих критеріїв вимагає доброї поінформованості про іноземного партнера за різними аспектами його діяльності. При цьому слід звернути увагу на такі дві обставини. По-перше, навіть при великому бажанні зібрати всю необхідну інформацію про іноземну фірму нерідко досягти цього не вдається через складнощі її пошуку і отримання. В цих випадках важливо досконало володіти сучасними методами аналізу економічного становища інофірми, які б за умов обмеженості інформації все ж таки давали б змогу скласти про неї більш-менш правильне уявлення. Тобто мова йде про вивчення таких аналітичних коефіцієнтів виділеної інофірми як коефіцієнти: ліквідності, управління активами, управління джерелами коштів, рентабельності. Про показники фінансової стійкості та аналіз тенденцій. По-друге, навіть при повній озброєності знаннями про інофірму все ж таки інтуїція, здоровий глузд і досвід нині є і залишатимуться надалі важливими факторами правильного вибору іноземних фірм і налагодження з ними справді партнерських рівноправних відносин.

У дослідженнях по ЗЕД виділяють п'ять важливих аспектів діяльності інофірми, які необхідно вивчити з метою вибору потенційного партнера:

1. Юридично-правовий. Передбачає пошук інформації про юридичний статус фірми, дотримання нею законодавства, обов'язковість виконання договірних зобов'язань, про норми і правила ведення торговельної діяльності в країні потенційного партнера.

2. Техніко-технологічний. Тут важливо мати інформацію про технічний рівень виробництва (наскільки фірма володіє сучасною і прогресивною технікою, обладнанням), а також про технологію, що використовується на інофірмі, їх спроможність забезпечувати виробництво товару в необхідному обсязі і за конкурентною якістю.

3. Науково-технічний. Для оцінки цього аспекту діяльності важливо мати інформацію про витрати, які здійснює фірма на науково-пошукові роботи, про кількість зайнятих у цій сфері працівників, про одержані фірмою патенти, її ліцензійну діяльність.

4. Організаційний. Це інформація про рівень менеджменту на інофірмі, відомості про її адаптацію до змін зовнішнього середовища, персональні зв'язки керівників і менеджерів фірми з іншими підприємствами, хто є власником фірми, склад керівництва.

5. Економічний. Економічна інформація є найбільш доступною і найбільш інформативною, оскільки інтегровано відображає всі сторони діяльності інофірми: виробничу, управлінську, маркетингову. Саме за допомогою економічної інформації є можливість об'єктивно оцінити фінансово-економічний стан фірми, ступінь стабільності її стану, здатність виконати свої зобов'язання по платежах. Найбільш цінною інформацією про іноземного партнера є інформація про фінансові результати діяльності, які відображаються у таких двох документах фінансової звітності, як баланс фірми і рахунок прибутків та збитків. В річному звіті іноземних фірм, який не є комерційною таємницею, є досить багато цінної інформації про їх господарську і фінансову діяльність. Вміле її використання дає змогу зробити обґрунтований висновок про доцільність співпраці вітчизняного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності із закордонним партнером.

Джерелами інформації для фінансового аналізу слугують також періодичні випуски фінансових бюлетенів спеціалізованих рейтингових фірм, наприклад Moody's Investors Service (Moody's), публікації різних асоціацій, біржові бюлетені тощо.

На мій погляд врахування вітчизняними суб'єктами ЗЕД всіх вище перелічених особливостей буде в значній мірі сприяти успішному бізнесу при укладенні міжнародних контрактів.

Література

1. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посібник / під ред. А.І. Кредисова. – К.: ВІРА-Р, 1997. – 448 с.
2. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посібник: 2-ге вид., випр. і доп. / за заг. ред. А.І. Кредисова. – К.: ВІРА-Р, 2002. – 552 с.
3. Міжнародний маркетинг: навч. посібник / під ред. Л.В. Новшинська. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 176 с.
4. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: навч. посіб. / Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г., Макогон Н.Д. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 537 с.
5. Білозубенко В.С. Міжнародний менеджмент: навчальний посібник / Білозубенко В.С., Озаріна О.В., Семенов А.А.; за ред. проф. О.Б. Черніги. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 482 с.

Проблеми реалізації прав жінок в мусульманських країнах

Буракова О.В., студентка

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст.викладач

Запорізький національний універсальний

Місце та роль жінки в суспільстві – одне з одвічних питань. Історично склалося, що жінки мають значно менше можливостей, ніж чоловіки, для вияву своїх здібностей. Причиною цього є ставлення соціуму до жінок. Жінка може реалізуватись як особистість лише у материнстві та сімейному житті, а що стосується професійного росту та громадсько-політичної діяльності – вважається вторинним. Таке ставлення до жінок є

порушенням їх прав. В мусульманському праві чоловік та жінка рівні, однак існують певні обмеження для жінок та «привілегії» для чоловіків. Мусульманське право, а саме Шаріат та фікх передбачають деякі відмінності ролей чоловіка та жінки в галузі прав і обов'язків. Відмінності виражаються в питаннях шлюбу, розлучення, юридичного статусу, одягу та освіти [1, 253].

Дослідженням про становище жінки в мусульманському суспільстві, а також система правил і норм, що регулюють взаємодію жінки з соціальними інститутами займалися такі дослідники, як Л.Р. Сюкияйнен, В.Л. Петрушенко, А.М. Колодний, Г.М. Керимов та ін.

Отже, Шаріат – сукупність правових, морально-етичних і релігійних норм ісламу, що охоплює значну частину життя мусульманина і проголошена в ісламі як «вічне і незмінне» божественне настановлення, де зведено правила поведінки мусульманина на всі випадки життя, жінки у своїх правах значно урізані в порівнянні з чоловіками. Наприклад, по Корану правовірний мусульманин має право брати дві, три і навіть чотири дружини, не рахуючи рабінь-наложниць, кількість яких практично не обмежена. У суді свідчення одного чоловіка прирівнюються до двох свідків жінок. Крім того, чоловік завжди має право на розлучення. Дружина і рабinya повинні дотримуватися вірності своєму панові, перелюбство жорстоко карається. Норми шаріату передбачають самотництво жінок, особливо заміжніх, зобов'язують їх закривати обличчя на людях. А в колишні роки жінкам був практично закритий шлях до освіти і будь-якої громадської діяльності [1, 257].

Іслам відводить керівну роль у сім'ї чоловіка, оскільки він у більшості випадків має дещо більшою фізичною та емоційною силою і стійкістю, ніж жінка. Однак, дружина є другом і помічником свого чоловіка, будучи разом з ним відповідальною за справи сім'ї, фізичний й емоційний добробут її членів і виховання дітей. Вона повинна підкорятися чоловікові, якщо тільки він не вимагає від неї непокори Богу, в цьому випадку вона не повинна йому підкорятися, він же зі свого боку повинен бути уважним і піклуватися про її благополуччя. Вона також відповідає за належний стан справ у господарстві свого чоловіка, за дотримання своєї честі, гідності і порядності, вона зобов'язана зберігати свою красу тільки для того чоловіка, з яким перебуває у шлюбі [2, 165]. Проте, Іслам поважає, думку жінки щодо вибору чоловіка. Її згода обов'язкова для дійсності браку. Якщо хто-небудь хоче одружуватися на ній, вона має право сама вирішити погодитися або відмовитися [2, 178].

Оскільки, Іслам вважає шлюб священним, саме тому вживає всіх заходів, щодо збереження шлюбу, та коли ситуацію не можливо врятувати, Іслам допускає розлучення. Якщо чоловік розлучився зі своєю дружиною, то він не має права зажадати назад подарунки, дані їй як весільний дарунок. Проте, якщо дружина хоче розірвати шлюб, то вона може повернути весільні подарунки своєму чоловікові. Хоча, для розлучення мусульманській жінці потрібна згода чоловіка. Якщо ж такої згоди немає, то є чотири основні умови, при яких розлучення все-таки відбудеться: нездатність чоловіка забезпечити сім'ю матеріально, його безплідність або імпотенція, насильство в сім'ї з боку чоловіка, якщо чоловік визнаний психічно хворим [2, 200].

Одним із основних прав заміжньої жінки, за Шаріатом є право на забезпечення. Що означає: чоловік зобов'язаний утримувати свою дружину повністю, забезпечуючи її відповідним житлом, їжею, питтям, одягом. Якщо спроможний чоловік відмовляється витратитися на свою дружину, і у неї є можливість брати з його майна без його дозволу стільки-скільки їй потрібно [3, 214].

Роль жінки в суспільстві, так само як і чоловіки велика й простора. На жінку покладена велика за своєю значимістю функція – збереження людського роду. Жінка є не лише дружиною, а і мати, і сестра, і дочка. Ставлення до всіх цих груп жінок з боку чоловіків суворо контрольоване Аллахом. Утиски і обмеження прав кого-небудь з них є суворо караним. З приводу матерів, достовірному хадисі сказано: "Рай знаходиться під ногами матерів" тобто ставлення до них визначає благополуччя чоловіки – мусульманина

у вічності. Що ж стосується сестер, дочок і дружин, то чоловіки відповідальні за них перед Всевишнім, тому що "Кожен з вас є керуючим, і кожен з вас буде відповідальний за управління, покладене на нього" [3, 227]. Однак, кожна жінка-мусульманка має право на ведення бізнесу, проте лише за згодою чоловіка або родича, який відповідає перед Аллахом за збереження її честі і моралі, може займатися власним бізнесом або брати участь у громадському та політичному житті суспільства, працювати в прийнятних для неї сферах, таких як медицина, освіта, моделювання та пошиття одягу, кулінарія. Та щодо цього права, також існують певні обмеження, а саме: не повинно бути суперечності між роботою жінки і виконанням її домашньої роботи. Її робота не повинна відволікати її від виконання обов'язків перед своїм чоловіком і дітьми або заважати їй стежити за своїм будинком; жінка повинна працювати в жіночому середовищі, а не з чоловіками. Однак, в разі непокори чоловік має право її покарати аж до побиття.

Ще одним не менш важливим правом жінки-мусульманки є право на гідне відношення. Чоловік повинен добре відноситися до дружини, гідно обходитися з нею, навіть якщо він ненавидить що-небудь в ній, оскільки Аллах Всевишній сказав: «Обходьтесь з ними благопристойно, і якщо ви їх ненавидите, то, може бути, що-небудь вам ненависно, а аллах влаштував в нім велике благо. У випадку, якщо дружина ненависна чоловікові, він не повинен ображати або принижувати її, навпаки, він повинен проявляти до неї милосердя, співчуття і жалість або ж відпустити її гідним чином, давши їй розлучення [4, 116].

Оскільки, домінуюче становище чоловіків в ісламських країнах, приниження в сім'ї, зґвалтування і відсутність будь-якої економічної незалежності призводять до масових самогубств жінок.

Також, Іслам надав жінці право на спадок, до чого вона не мала такого права, адже в доісламський час право на спадок мали тільки чоловіки, які захищали плем'я від ворогів. Аллах Всевишній вказав, яку частку спадку повинна отримати жінка: жінка отримує частку спадку, рівну довше чоловіки; жінка отримує частку спадку, рівну чоловіку або трохи менше; жінка отримує частку спадку, рівну половині частки чоловіка, що трапляється в більшості випадків.

Існує певне обмеження, щодо пересування жінки без супроводу. Жінка в ісламі – як перли, що охороняються, і коштовний камінь, до неї може доторкнутися тільки той, хто має на це право. Саме тому він забороняє жінці виїжджати одній без махрама: чоловіка, отця, брата або родича, за якого їй забороняється вийти заміж, згідно хадису Пророка, та благословить його Аллах і вітає: «Жінці не дозволяється виїжджати без махрама і зустрічати чоловіка без його присутності» [5, 16].

Більшість наших громадян переконані, що жінка в Ісламському світі – безправна рабіння яка не знімає паранджу, не може займатися ніякою роботою окрім дітей та будинку. Але в більшості східних країнах – це давно вже не так. Навіть в таких країнах як Саудівська Аравія, жінка хоч і обмотана з голови до п'ят в чорне, але вона грає дуже велике місце в суспільстві. Ряд країн далекого сходу зовсім не знає проблем про моральність полів, а живе "по-європейськи", навіть більше чим деякі країни Європи. Ранія – 33-річна королева Йорданії отримала титул найелегантнішої жінки світу. Також вона має дуже велику посаду, а ще й займається питаннями внутрішньої політики. Не дивлячись на те, що носить паранджу.

Однак, не зважаючи на всі права, що мають жінки-мусульманки, вони всеодно є заручницями традицій та стереотипів, які склались історично. І тому на сьогоднішній день, жінка, яка живе за Шаріатом має певні обмеження та може бути піддана суворому покаранню за непослух аж до забиття камінням за зраду своєму чоловікові. Саме тому Редьярд Кіплінг сказав: "Захід є Захід, Схід є Схід, і з місць вони не зійдуть..." Традиція жива тільки тоді коли народ не зраджує її древній суті, люди поступово звільняються від фанатизму і варварства. В сучасних країнах ісламу все є так як є, і в цьому вся суть їх теперішнього та майбутнього.

Література

1. Абдулла М. Абдул-Мути. Воспитание в Исламе. Наши дети / Абдулла М. Абдул-Мути. – К.: Дия, 2007. – 384 с.
2. Керимов Г.М. Шариат. Закон жизни мусульман. Ответы Шариата на проблемы современности / Г.М. Керимов. – К.: Дия, 2008. – 544 с.
3. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики / Л.Р. Сюкияйнен. – М.: Наука, 1986. – 235 с.
4. Родионов М.А. Ислам классический / М.А. Родионов. – К.: Либідь, 2003. – 256 с.
5. Сапронова М.А. Арабский Восток: власть и конституции / М.А. Сапронова. – К.: Знання, 2001. – 321 с.

Актуальні проблеми сучасного конституційного процесу в умовах проведення конституційної реформи в Україні

Левченко В.В., студент

Науковий керівник:

Журавльова Г.С., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сьогодні в Україні відбуваються політичні перетворення та соціальні зміни, що суттєво впливають як на процес формування демократичного державного ладу, так і взагалі на правову систему держави. При цьому спостерігається активне реформування політичної, соціальної, правової, економічної сфер життя суспільства. У зв'язку з цим актуальним серед науковців є дослідження проблем теорії конституційного права, що викликає особливий інтерес з точки зору реалізації Конституції та конституційного законодавства, формування конституціоналізму та відповідно проведення конституційної реформи в Україні.

Правозастосовна практика свідчить про те, що існує життєва потреба в підвищенні якості та кількісного збільшення процедур, які регламентують реалізацію конституційно-правового статусу суб'єктів конституційного права [1, 420]. Тому на сьогодні розгляд проблем сучасного конституційного процесу, серед яких відсутність не тільки законодавчо визначених, але й теоретично комплексно розроблених принципів та засад щодо реалізації конституційних положень та їх втілення в законодавстві України, вирішення яких у рамках конституційного реформування як складової частини правової системи в цілому, є вкрай необхідним. Безумовно, розгляд проблемних питань конституційного процесу є одним з актуальних завдань як в теорії, так і на практиці.

Конституціоналізм як наукова теорія має власні закони, внутрішню логіку розвитку. До її складу входять позитивні теорії, ідеї, принципи, моделі, прогнози тощо. У науці побутує думка, що теорія конституціоналізму втілюється насамперед у Конституції, інших джерелах конституційного права, а також в інституційних структурах конституційного устрою держави [2, 29]. Проте слід погодитися з іншою існуючою позицією, що категорія «конституціоналізм» є досить складною, і не зводиться лише до факту наявності у державі Конституції. Так, з цього приводу О. Тодика зазначає, що конституціоналізм — це не тільки втілення на практиці конституційних приписів, а й висока політико-правова культура, і відношення до конституції різних суб'єктів як до соціальної цінності [3, 20]. Конституціоналізм у будь-якій формі свого прояву втілює досягнутий у суспільстві компроміс між інтересами громадян та держави.

По суті, головним джерелом і найважливішим засобом здійснення політичних реформ є реформування конституційного ладу країн [4, 39]. Це зумовлено тим, що системна політична реформа здійснюється з метою забезпечення динамічного розвитку державності, створення передумов для підвищення реальної ролі структур громадянського суспільства, а також упровадження демократичних інститутів, що відповідає світовим моделям розвитку сучасних демократичних держав. При цьому, як стверджує М. Оніщук,

питання конституційного ладу в Україні є визначальним на політичному порядку денному впродовж усього періоду державності. Як відомо, Україна – ще достатньо молода держава, хоч і вже має власну конституційну історію [5, 3-4].

Україна – активний учасник глобальних світових процесів. У зв'язку з цим відбувається відмова від багатьох застарілих концепцій і міфів, формується доктрина розвитку України в XXI ст. у новому цивілізаційному вимірі, з урахуванням мінливої стратегічної ситуації у світі [6]. Слід зазначити, що оскільки Україна – досить молода держава, постає низка проблем, пов'язаних з одного боку, з побудовою національної концепції розвитку, а з іншого – пристосування до тих законів, які встановлюються міжнародною спільнотою, а також до нових викликів сучасного світу.

Українські реалії свідчать про те, що сьогодні конституціоналізм перебуває у глибокій кризі, про що свідчать ряд важливих ознак. Триває гостра дискусія з фундаментальних питань конституційного творення. По-перше, яка конституція сьогодні потрібна країні: говоримо про черговий етап конституційної модернізації, чи має бути повністю перезапущено конституційну матрицю держави. По-друге, як прийматимемо конституцію – парламентом чи на всенародному референдумі? По-третє, якою має бути на сучасному етапі модель політичному режиму, які гарантії від узурпації влади? Невирішеність цих питань означає вичерпаність ресурсів пострадянського конституціоналізму. Водночас для України, для політиків – це своєрідний виклик, що потребує продовження широких конституційних дебатів саме у ракурсі конструювання нового конституційного порядку. Потрібно фіналізувати пострадянську версію конституціоналізму і переходити на сучасні стандарти європейської конституційної держави [5, 3-4].

Конституційні перетворення в Україні у ретроспективі проходили у формах модернізації та реформування, далеко не завжди одержуючи доктринальні обґрунтування з необхідним аналізом та прогнозуванням соціально-політичних та юридичних наслідків цих перетворень, що були природні з «виходом» реформи за межі власного предмета конституційного права в сферу системно-структурних якісних змін у державно-правовому і суспільному житті [7, 140]. Сучасний етап розвитку юридичної науки характеризується посиленням уваги до доктринальних проблем конституційного права. Науковий інтерес до проблем теорії конституційного права зумовлено багатьма факторами, у тому числі потребами концептуального забезпечення процесу конституційно-правового регулювання, що, своєю чергою, детермінує необхідність інтенсивного розвитку та якісного удосконалення конституційного законодавства з метою оптимізації правозастосовної діяльності тощо.

Безумовно, змістом конституційних змін має стати системне оновлення Конституції України, насамперед удосконалення конституційного регулювання форм безпосереднього народовладдя, передусім врегулювання механізму проведення референдумів; вдосконалення моделі розподілу влад; вдосконалення механізму забезпечення, реалізації та гарантування прав і свобод людини та громадянина; посилення засад парламентаризму в Україні та ін. [8, 113]. Таким чином в умовах сучасної динаміки державотворчих процесів в Україні особливої актуальності набувають дослідження усіх елементів, що формують основу демократичної, соціальної, правової держави.

Таким чином, основу конституційної реформи становить упорядкування державного ладу в Україні, побудова такої системи державних органів, за якої кожен з них найбільш ефективно виконуватиме покладені на нього функції, при цьому має бути відсутнім дублювання і перехреснення повноважень та завдань таких органів. На сучасному етапі державного будівництва необхідним є вдосконалення усіх існуючих процесів шляхом їх реформування та трансформації. Складні питання конституційно-правової модернізації, динаміка конституційно-правових відносин, зміни в соціальному просторі мають відбуватися під впливом вдосконалення конституційного законодавства та постійного доктринального і методологічного забезпечення конституційного процесу.

Література

1. Приходько Х.В. Сучасне дослідження проблем теорії конституційного права України / Х.В. Приходько // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 4. – С. 420-422.
2. Подорожна Т.С. Основні елементи конституціоналізму в контексті правових позицій Конституційного Суду України / Т.Подорожна // Публічне право. – 2012. – № 3. – С. 28-33.
3. Тодика О.Ю. Становлення сучасного конституціоналізму в Україні в аспекті реалізації народовладдя і забезпечення прав людини / О.Ю. Тодика // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Вип. 200: Правознавство. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 19-23.
4. Белов Д.М. Український конституціоналізм: історичні засади / Д.М. Белов, Я.В. Якимович // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право. – 2014. – Вип. 25. – С. 38-41.
5. Оніщук М.В. Український конституціоналізм: від кризи – до ладу / М.В. Оніщук // Дзеркало тижня. Україна». – 2013. – №17. – С. 3-4.
6. Диніс О.Й. Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на діяльність митної служби [Електронний ресурс] / О.Й. Диніс // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2010. – № 2 (4). – Режим доступу: <http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2010-02/10doydms.pdf>.
7. Орзіх М.П. Конституційна модернізація і реформування: теоретичні підходи та сучасні перспективи конституційних перетворень в Україні / М.П. Орзіх // Держава і право суверенної України: проблеми теорії і практики. – К.: Юрид. думка, 2011. – С.138-145.
8. Чернецька О.В. Конституція України та конституційна реформа в національному конституційному вимірі / О.В. Чернецька // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 3. – С. 112-116.

Імпічмент Президента в Україні та зарубіжних країнах, як форма конституційно-правової відповідальності: порівняльний аналіз

Малікова М.О., студентка

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Висловлення недовіри народу чи парламенту до голови держави зветься імпічментом. Імпічмент – в конституціях деяких держав процедура притягнення до суду парламенту вищих посадових осіб держави. Результатом імпічменту, як правило, є дострокове припинення повноважень президента або іншого посадовця і усунення його з посади. При імпічменті голови держави таке рішення приймається конституційною більшістю парламенту. Різні країни окремо визначають процедуру імпічменту відповідно до власного законодавства. У демократичних державах імпічмент є одним з елементів контролю над владою країни і необхідний для збереження стабільності суспільного і конституційного ладу. Імпічмент є також засобом недопущення авторитаризму і механізмом гарантування національної безпеки. Питання, щодо процедури імпічменту в зарубіжних країнах та в Україні досліджували такі науковці, як: В.М. Бесчасний, І.О. Кресіна, А.А. Коваленко, В.В. Маклаков та ін.

Вперше поняття імпічменту виникло в Англії у XIV ст. як засіб боротьби проти свавілля королівських фаворитів: тоді Палата громад надала собі право віддавати королівських міністрів під суд Палати Лордів. Раніше це право належало тільки королеві. Процедура висування палатою громад кримінального звинувачення перед палатою лордів отримала назву «імпічмент». У британській історії востаннє імпічмент застосовувався у

1806 р. З британських законів поняття перейшло в конституцію Сполучених Штатів Америки, де стало позначати висунення нижньою палатою звинувачення перед сенатом проти посадової особи. Верхня палата, як і в Англії, виступає як судова інстанція, і президент не має права помилування за вироками Сенату.

Таким чином, імпічмент є лише першим етапом процедури звільнення урядовця з посади за кримінальним звинуваченням. У наш час у більшості країн цим словом прийнято називати процес звільнення голови держави з посади [1, 112].

Так в Україні, процедура імпічменту закріплена в Основному законі нашої держави – Конституції України. А саме в статті 111 зазначається, що Президент України може бути усунений з поста Верховною Радою України в порядку імпічменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину. Питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту ініціюється більшістю від конституційного складу Верховної Ради України [2, 48]. Також на разі розглядається проект закону «Про порядок імпічменту Президента України», в якому зазначається, що імпічмент – позасудова конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста, наслідком якої може бути дострокове припинення його повноважень. Також зазначають принципи та стадії процедури імпічмента [3, 12]. Проте на сьогоднішній день існує процедура імпічменту, яка закріплена в Конституції України. Вона виглядає наступним чином:

- не менш як 226 народних депутатів ініціюють питання про усунення Президента України з поста;
- парламент створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, до якої входять спеціальний прокурор і спеціальні слідчі;
- висновки і пропозиції тимчасової слідчої комісії розглядаються на засіданні Верховної Ради України;
- за наявності підстав не менш як 300 народних депутатів приймають рішення про звинувачення Президента України;
- Конституційний суд виносить висновок щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент;
- Верховний Суд України підтверджує наявність у діях обвинувачуваного ознак державної зради чи іншого злочину;
- не менш як 338 парламентаріїв приймають рішення про усунення Президента України з поста;
- виконання обов'язків Президента України покладається на Голову Верховної Ради України. За всю історію незалежності України не один Президент був підданий процедурі імпічменту, проте жоден з Президентів не був знятий з посади голови держави.

Для порівняння пропонуємо розглянути процедури імпічменту в Сполучених Штатах Америки (далі США) та Франції. Так в США процедура імпічменту починається з внесення до Палати Представників будь-яким конгресменом резолюції про притягнення президента до відповідальності. Резолюція передається до юридичного комітету палати (або до спеціального комітету), який розглядає висунуті звинувачення під кутом зору їх обґрунтованості і формулює "статті імпічменту" як своєрідний обвинувальний висновок. Сформульовані комітетом "статті імпічменту" вивчає вся Палата Представників і в разі схвалення їх більшістю голосів членів палати вони передаються до Сенату для розгляду справи по суті. Під час розгляду справи щодо звинувачення президента в Сенаті головує не віце-президент, який за посадою є його головою, а голова Верховного Суду (віце-президент може бути заінтересований в усуненні президента з поста, оскільки в такому разі він стане президентом). Правила процедури, які застосовуються в Сенаті при розгляді "статей імпічменту", аналогічні тим, що діють у звичайних судах. Після розгляду доказів, допиту свідків і заслуховування позицій сторін Сенат таємним голосуванням вирішує питання про винуватість. Для винесення обвинувального вердикту необхідна згода двох третин присутніх сенаторів. За наявності такої згоди президент усувається з поста і в разі

вчинення злочину підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах [4, 214]. У США процедурі імпічменту було піддано декількох президентів, наприклад Білл Клінтон, Річард Ніксон, Ендрю Джонсон.

Нещодавно Конституційна рада Франції затвердила закон, що дозволяє оголосити імпічмент президенту. Закон передбачає можливість ініціювання процедури імпічменту глави держави від влади парламентом, який сформував з депутатів спеціальну Верховну судову палату. Такий крок робиться в разі вчинення президентом «проступків, з усією очевидністю не сумісних з його знаходженням на даній високої посади». Також приводом до відсторонення може послужити перешкоджання президентом здійсненню положень конституції і зловживання наданою йому владою. Ініціатива повинна виходити не менше ніж від 10% сенаторів і 10% депутатів нижньої палати парламенту. Рішення про формування Верховної судової палати приймається у разі, якщо дві третини депутатів однієї з палат парламенту підтримають його на голосуванні. Потім рішення має бути підтверджено другою палатою [5, 220].

Отже, імпічмент – це важлива форма конституційно-правової відповідальності Президента. І в різних країнах ця процедура є різною. В деяких країнах вона є більш реальною та продуктивною. Проте, в нашій країні враховуючи реалії сьогодення, необхідність 3/4 складу Верховної Ради України для прийняття відповідного рішення, вже не кажучи про спеціальних осіб в спеціальній комісії, рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду України. Можливість усунення Президента України з поста в порядку імпічменту є дуже ускладненою. Саме тому, вона потребує доопрацювання процедури імпічменту та його законодавчого врегулювання. Насамперед, треба прийняти Закон України «Про імпічмент Президента України», в якому буде закріплена повністю вся процедура імпічменту, бо чинне законодавство, яке сьогодні визначає порядок усунення Президента України з поста в порядку імпічменту містить ряд недоліків, які істотно впливають на реалізацію даної процедури.

Література

1. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. / М.С. Горшенєва, К.О. Закоморна, В.О. Ріяка та ін.; за заг. ред. В.О. Ріяки. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 56 с.
3. Проект Закону про імпічмент Президента України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49827
4. Кресіна І.О. Інститут імпічменту: Порівняльний політико-правовий аналіз / І.О. Кресіна, А.А. Коваленко, С.В. Балан. – К.: Юридична думка, 2004. – 376 с.
5. Шляхтун П.П. Конституційне право. Словник термінів / П.П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2005. – 574 с.

Правова культура в умовах розбудови правової держави

Одінцова В.А., студентка

Науковий керівник:

Журавльова А.С., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

З моменту набуття Україною незалежності наша країна йде шляхом побудови демократичної, соціальної, правової держави. При цьому спостерігається активне реформування політичної, соціальної, правової, економічної сфер життя суспільства. Тому останнім часом дуже актуальним серед науковців є дослідження проблем як формування конституційної (масової й індивідуальної) свідомості; органічного «будування»

законодавства країни та юридичної практики в систему конституціоналізму; забезпечення динаміки розвитку конституційних відносин; напрацювання спеціального «набору» засобів захисту конституційного ладу та конституційної законності [1, 160].

Безумовно, дослідження феномену правової культури на сьогодні є вкрай важливим, оскільки побудова правової держави та громадянського суспільства без поліпшення правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян України є неможливою. Від рівня правової культури залежить формування України як сучасної європейської демократичної правової держави.

Цілісність правової культури є важливою складовою здійснення суспільно-правової реформи в країні, утвердження верховенства права в усіх сферах соціального буття, свободи, різноманітних способів і форм реалізації правового статусу особи, її прав. Правова культура як багатоаспектний феномен є неодмінною умовою динамізації трансформаційних процесів в напрямі формування в Україні правової держави і громадянського суспільства, де функціонують ефективні механізми демократичного ладу та демократичних засад життєдіяльності.

Правова культура є основою відтворення правового досвіду, розвитку інтелектуального, духовного потенціалу народу, утвердження цілісної системи світоглядно-ціннісних орієнтацій, насамперед сучасного юридичного світогляду, конструктивних правових ідеалів.

Взагалі, правова культура є основою відтворення правового досвіду, розвитку інтелектуального, духовного потенціалу суспільства. Правова культура є системою духовно-правових цінностей – правових знань, переконань, уявлень, світоглядно-правових орієнтацій, що відбиваються у правовій свідомості людей і органічно поєднані з їх соціально-правовою активністю в напрямі освоєння і творення суспільно-правового буття.

Цікаво зауважити, що в юридичній літературі є такий аспект у розумінні правової культури, який можна назвати функціональним. У ньому зовнішні форми її прояву взаємодіють з внутрішніми (органічними) якостями суб'єктів права. Варто зазначити, що право здійснює безпосереднє регулювання відносин людей не тільки (і не стільки) завдяки його ідеологічній функції, а й через категорії прав, свобод та обов'язків. Останні являють собою зафіксовані у нормах права людини взірці поведінки, у відповідності з якими людина зіставляє свої дії або вчинки та оцінює їх. Це дає змогу визначити правову культуру суспільства як явище, що складається з таких елементів, як: права, правовідносин, прав та обов'язків як змісту правовідносин; правосвідомості, завдяки якій правова культура «потрапляє» до свідомості людини або соціальної групи; законності, правопорядку.

В юридичній доктрині зазначається, що складовими правової культури є: повага до права й переконаність у його соціальній та особистій цінності; наявність певного вантажу юридичних знань; висока загальна культура й широка ерудиція, освіченість; принципово вмотивована правомірна поведінка як в професійній діяльності, так і у повсякденному житті, висока громадсько-правова активність [2]. Крім того, до складу ознак правової культури мають входити: досконале знання Конституції України, усвідомлене прагнення і практичне вміння користуватися приписами чинного законодавства задля формування демократичної, соціальної і правової держави.

Як своєрідний суспільний феномен, правова культура є формою відтворення національних правових інститутів – державності, правової системи, правопорядку тощо, є засобом збагачення цих інститутів, зокрема і за рахунок запозичення правових цінностей інших націй. Відповідно основні функції правової культури передбачають збереження духовних цінностей у галузі права, їх засвоєння майбутніми поколіннями, постійне підвищення рівня правової свідомості населення. Правова культура визначає принципи правової поведінки особи та систему правових цінностей, ідеалів, правових норм, які забезпечують єдність і взаємодію правових інститутів та організацій у суспільстві [3, 127]. Виходячи з цього, як одне з культурних надбань людства, правова культура має постійно

вдосконалюватись з метою забезпечення гармонійного та прогресивного розвитку суспільства й окремих осіб.

Таким чином, побудова правової держави без поліпшення правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян України є неможливою. Україна потребує створення в найближчий період загальної концепції формування правової культури суспільства та прийняття державної програми формування правової культури громадян шляхом розвитку правової освіти і правового виховання населення.

Високий рівень правової культури в суспільстві, де функціонують її ефективні механізми, є умовою формування демократичних засад життєдіяльності. Тому слід значно більше уваги приділити правовій культурі, що може постати новим конструктивним засобом вирішення багатьох актуальних проблем, що виникають сьогодні. Вирішення такого доволі широкого спектра наукових проблем, пов'язаних з правовою культурою, матиме ефективний вплив на формування й становлення належного рівня демократичного ладу в країні.

Література

1. Орзіх М.П. Конституційне супроводження політичної реформи в Україні / М.П. Орзіх // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 25. – С. 160-164.
2. Головченко В. Правові механізми формування правосвідомості студентів / В. Головченко, А. Потьомкін // Право України. – 2006. – № 4. – С. 100-103.
3. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України / Г. Попадинець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 8. – С. 123-128.

Особливості тлумачення імплементації міжнародно-правових норм

Онуфрик О.Л., студентка

Науковий керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Головним завданням статті ми обрали комплексний аналіз та визначення змісту поняття «імплементація», його співвідношення та взаємозв'язок з іншими термінами, які використовуються для позначення суміжних процесів у вітчизняному й закордонному законодавстві та науковій літературі, а також визначення форм її практичної реалізації на сучасному етапі державотворення в Україні.

Метою даної статті є встановлення єдиного, уніфікованого визначення терміна. Та аналіз основних доктринальних підходів вчених щодо визначення поняття «імплементація» і відмежування його від інших подібних понять.

Аналіз основних способів імплементації міжнародно-правових норм процесу велику увагу приділяють, зокрема, І. Бліщенко, В. Буткевич, М. Буроменський, А. Вишенський, В. Денисов, Д. Левін, І. Лукашук, О. Мережко, Р. Мюллерсон, Г. Тункін, Є. Усенко, С. Черниченко та ін.

Термін «імплементація» почав використовуватись науковцями та практиками з кінця 90-х років, коли постала необхідність вирішення питання щодо реалізації взятих Україною на себе міжнародних зобов'язань.

У міжнародно-правовій літературі поняття «імплементація» використовується в широкому значенні – як здійснення норм міжнародного права на міжнародному й національному рівнях. Термін «імплементація» – здійснення, забезпечення, виконання й означає «забезпечення практичного результату й фактичного виконання конкретними засобами». Саме поняття «імплементація» походить від лат. *impleo* – наповнюю [1, 667].

Водночас «імплементація норм міжнародного права дуже часто неможлива без додаткових заходів правового характеру, які вживаються суб'єктами міжнародного права на міжнародному, національному рівнях або послідовно на тому й на іншому» [2, 53].

Тобто, імплементація виступає як неодмінна підготовча стадія, що забезпечує своєчасну і всебічну реалізацію норм.

На думку В. Суворової, термін «імплементація» має право на існування як синонім поняття «реалізація» – втілення норм міжнародного права у практичну діяльність держав та інших суб'єктів [3, 116].

Поряд із наведеними застосовується й інше поняття – уніфікація законодавства. Головними методами уніфікації законодавства є систематизація законодавства, імплементація норм міжнародного права в національне законодавство, адаптація норм національного законодавства з вимогами міжнародного права і т.д. [4, 215].

Імплементація норм міжнародного права може здійснюватися трьома способами: відсилань, рецепції чи адаптації, трансформації чи інкорпорації [5, 73].

Перший із наведених вище способів імплементації норм міжнародного права передбачає внесення у внутрішнє законодавство відсилання (можуть мати загальний, окремий або конкретний характер) до відповідних міжнародно-правових джерел. Рецепція або адаптація розуміються як внесення у внутрішнє право норм міжнародного права без будь-якої зміни їхнього змісту. Трансформація міжнародного права передбачає видання національних актів після приєднання держави до міжнародного договору [6, 73].

Досить критично до концепції трансформації підходить професор І. Лукашук, який слушно зауважує, що сам термін «трансформація» є умовним і ним доводиться послуговуватися лише тому, що він широко визнаний. Свою думку професор І. Лукашук пояснює тим, що насправді в процесі, який називають трансформацією, не відбувається перевтілення норми міжнародного права, що зберігає свій статус. Натомість змісту норми міжнародного права надається статус норми національного права. Тобто, зазначає професор І. Лукашук, тут ідеться про імплементацію міжнародної норми за допомогою національного права [8, 224].

Отже, зазначимо, що на практиці норми національного права необхідно тлумачити й застосовувати в такий спосіб, щоб це відповідало нормам і принципам міжнародного права.

На сучасному етапі важливо прагнути до посилення дії й підвищення ефективності багатьох досить конструктивних правових актів, впроваджуючи їх у життя. Тому необхідно звернути увагу на особливості способів імплементації міжнародно-правових норм, закріплених у різних правових актах. По-перше, йдеться про правові акти, які відтворюють особливі погляди світової спільноти. По-друге, не може бути вироблений єдиний механізм імплементації для усіх правових актів.

Механізм імплементації, як уже зазначалося, має два рівні – міжнародний і національний. Міжнародна система складається зі створених на підставі міждержавних угод міжнародних організацій. Національну систему складають органи державної влади, уповноважені забезпечувати виконання державою міжнародно-правових зобов'язань [9, 151]. Разом із відповідними органами державної влади національний механізм імплементації містить у собі й інші елементи, які, на жаль, ще не отримали належного нормативного закріплення в Україні. Зокрема, важливу роль відіграють гарантії реалізації правових норм. Тому в законодавстві мають бути вичерпно визначені: механізм реалізації, черговість дій, процедури тощо [10, 32]. Адже юридичні помилки та прогалини можуть суттєво ускладнити досягнення цілей, закладених у нормах міжнародного права. Крім того, відсутність належної чіткості й визначеності в цьому питанні призводить до небажаних наслідків, зокрема таких, як інфляція права [11, 36-40].

Отже, відсутність чіткого визначення способів імплементації в міжнародному праві та сталого погляду на її суть у вітчизняній науці відповідним чином позначилися на стані національного законодавства, що регулює процес імплементації. Так, попри доволі відчутний прогрес, і надалі залишається актуальною проблема належного юридичного забезпечення механізму реалізації норм міжнародного права. Потребує подальшого розроблення і конкретизації нормативна база, яка регулює діяльність відповідних

державних органів у цій сфері. Крім того, вимагає чіткого законодавчого вирішення питання місця та ієрархічного співвідношення з національними нормами звичаєвих міжнародно-правових норм і рішень міжнародних судів, які разом із нормами міжнародних договорів імплементуються в систему законодавства України. Існує необхідність і в проведенні на національному рівні чіткої систематизації приписів міжнародних актів. Усе це допоможе покращити ефективність механізму імплементції норм міжнародного права в українське, що створить необхідні умови для подальшого розвитку національного права і законодавства відповідно до кращих світових норм.

Література

1. Юридическая энциклопедия: в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (отв. ред.) и др.]. – М.: Украинская энциклопедия им. М.П. Бажана, 1998-2004. – Т. 2: Д – И. – 1999. – 744 с.
2. Гавердовский А.С. Имплементация норм международного права / А.С. Гавердовский. – К.: Вища школа, 1980. – 317 с.
3. Суворова В.Я. Обеспечение реализации договорных норм международного права (юридическая природа) / В.Я. Суворова // Сов. гос. и право. – 1991. – № 9. – С. 116-122.
4. Юридическая энциклопедия: в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (отв. ред.) и др.]. – М.: Украинская энциклопедия им. М.П. Бажана, 1998-2004 pp. – Т. 6: Т – Я. – 2004. – 768 с.
5. Капустин А.Я. Международное гуманитарное право: [учебное пособие] / А.Я. Капустин, Е.В. Мартыненко. – М.: Изд-во Университета дружбы народов, 1991. – 663 с.
6. Буроменський М.В. Міжнародне право: навч. посіб. / М.В. Буроменський – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 565 с.
7. Лукашук И.И. Международное право: учебн. / И.И. Лукашук– М.: БЕК, 1996. – 663 с.
8. Черниченко С.В. Теория международного права: в 2-х т. – Т.1: Современные теоретические проблемы / С.В.Черниченко. – М.: 1999. – 151 с.
9. Проблемы реализации права. Правовая система социализма. Функционирование и развитие : кн. 2 / [Л.Н. Завадская, Е.В. Куманин; ред. кол. В.Н. Кудрявцев и др.]; отв. ред. А.М. Васильев. – М. : Юридическая литература, 1987. – 328 с.
10. Забігайло В.К. Панування права чи інфляція законодавства / В.К. Забігайло // Вісник Київського університету. Суспільно-політичні науки. – 1992. – № 6. – С. 36-40.

Проблеми правового регулювання гендерних квот в представницьких органах публічної влади в Україні та країнах ЄС: порівняльна характеристика

Пелипенко О.О., студент

Науковий керівник:

Верлос Н.В., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Квоти на рівне представництво жінок і чоловіків у політиці – предмет дискусії у Німеччині. Квоти, які хоче запровадити Єврокомісія, німецькі жінки радять запровадити і в Україні.

Гендерний зміст діяльності політичної партії визначається декількома чинниками, а саме:

- місцем і роллю гендерної політики в системі обраних нею політичних пріоритетів і політичних методів її здійснення;
- гендернозбалансованою структурою членства або прагненням до цього та побудовою своєї внутрішньої діяльності на гендернозбалансованих засадах;

– прагненням і здатністю долати гендерну суперечливість, що характеризується, з одного боку, намаганням внести зміни в соціальне буття суспільства й держави та, з другого, неприйняттям нововведень, прогресивного, зокрема й у гендерних відносинах, культурі, демократії, без чого неможливе сучасне соціальне новоутворення [1].

До партійного гендерного квотування вдаються політичні партії багатьох країн світу. Такі квоти встановлюються до 50%. Зокрема, 50-відсоткову квоту для чоловіків і жінок у партійних списках встановили австрійська «Зелена альтернатива», Соціалістична партія Бельгії, Ліберальні демократи та Робітничая партія Великої Британії, Партія лівих соціалістів Данії, Еквадорський революційний народний рух, Нова демократична партія Канади, Партія демократичного соціалізму Німеччини, Федерація зелених Італії, Революційна партія Мексики й інші [1].

В Україні питання гендерних квот практично не порушує жодна політична партія. Те, що наша держава об'єктивно потребує цього, засвідчують парламентські вибори 1990-х. Так, серед народних депутатів України першого скликання (1990-1994 роки) – 12 жінок; другого (1994–1998) – 17; третього (1998–2002) – 37 жінок [1].

Дещо змінилася ситуація на парламентських виборах четвертого скликання (2002-2006 роки). Серед народних депутатів України – 29 жінок. Із них за одномандатним округом обрано – 9. З 20 жінок, обраних за багатомандатним округом від Комуністичної партії – 5, від виборчого блоку політичних партій «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» – 6, від виборчого блоку політичних партій «За Єдину Україну!» – 4, від Соціал-демократичної партії (об'єднаної) – 1 й від Соціалістичної партії – 2 [1].

Серед народних депутатів п'ятого скликання (2006–2007 роки) – 40 жінок. Із них за багатомандатним округом – 40: від Комуністичної партії – 2, виборчого блоку «Наша Україна» – 8, Блоку Юлії Тимошенко – 12, Партії регіонів – 16, Соціалістичної партії – 2 [1].

Серед народних депутатів шостого скликання (2007-2012) – 42 жінок; сьомого (2012-2014) – 46 жінок; восьмого (2015 р.) – 51 жінка.

На прикладі Німеччини, варто зазначити, що Україна не так вже й відстає щодо «дискримінації» жінок. В Німеччині, також нещодавно схвалили «Закон про рівноправну участь жінок і чоловіків на керівних позиціях в приватному і громадському секторах

Новий закон встановлює гендерні квоти у керівних органах фірм і відомств і визначає етапи впровадження цих квот. Для публічних приватних компаній з кількістю співробітників понад 2 тисячі осіб призначається квота, за якою жінки повинні займати в раді директорів або «в іншому відповідальному органі» не менше 30% від загальної кількості керівників [2].

Згідно з новою доповіддю Міжнародної організації праці, на створення рівних трудових прав чоловіків і жінок будуть потрібні десятиліття.

Український парламент заохочує жінок активніше брати участь у політичному житті України. Ухваливши Закон про місцеві вибори, Верховна Рада також схвалила поправку «Про гендерні квоти» – тепер жінок у виборчому списку має бути щонайменше третина. Експерти з гендерних питань схвалюють таку ініціативу і зазначають: квота – тимчасовий захід, аби привчити українське суспільство до того, що є нормою для європейської практики [3].

Україна посідає 56-е місце у світі за індексом гендерної рівності, свідчать результати дослідження, проведеного «Економічним форумом». Аби виправити це, парламент вніс до ухваленого Закону «Про місцеві вибори» європейську норму щодо обов'язкового представництва у списку кандидатів не менше ніж 30% представників однієї статі [3].

Відповідно до ст.4 Закону України «Про місцеві вибори», до якого у 2015 р. були внесені поправки, зазначає що місцеві вибори є рівними. Громадяни України беруть участь у відповідних місцевих виборах на рівних засадах. Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих

округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку [4].

Зробивши загальну характеристику гендерних квот у Німеччині та в Україні, можемо підсумувати, що квоти необхідні, щоб привчити українське суспільство: політика – це таке ж природне і закономірне місце роботи для жінки, як і для чоловіка. Потрібно залучати обидві статі до ухвалення рішень, адже таким чином можна поєднати різні досвіди.

Поправки до Закону України «Про місцеві вибори» гарантує, що 30% у виборчих списках віддають жінкам – такі вимоги до України з боку Євросоюзу. У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», якому вже 10 років, гендерне квотування – це спеціальний тимчасовий захід, спрямований на усунення дисбалансу між можливостями жінок та чоловіків. Цього року гендерні квоти наробили багато шуму, дискусій, оскільки багато хто почув цей термін вперше.

Найбільше побоювань зараз полягає у тому, чи не призведе гендерне квотування до того, що партії набиратимуть до своїх лав недостатньо кваліфікованих людей, аби лише дотриматись 30-відсоткового бар'єра. Натомість, варто зважати політичним силам на те, що партія – це зріз суспільства, тож зовсім не складно знайти освічених і розумних людей обох статей. Врешті, це питання рейтингу та авторитету тієї чи іншої партії – які політики виступатимуть на її боці.

Європейський інститут рівності статей провів дослідження у різних європейських країнах, щоб визначити, в якій з них найкраще забезпечена рівність чоловіків та жінок. Серед країн Євросоюзу найбільш безправними жінки є в Румунії та Болгарії, а найбільш рівноправні в Бельгії та Швеції. Ми прийшли до висновку, що політика спрямована на євроінтеграцію, застосування досвіду Європейського Союзу, в тому числі і запровадження на законодавчому рівні гендерного квотування, безумовно буде позитивним результатом для розвитку сучасної, демократичної держави та гендерної рівності.

Література

1. Галанець О. Управління гендерними процесами в державній політиці [Електронний ресурс] / О. Галанець. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1376/>
2. Після багаторічних суперечок парламент Німеччини ввів гендерні квоти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/pislya_bagatorichnyh_superechok_parlament_nimechchyny_vviv_genderni_kvoty_113752.html
3. Гендерні квоти: у політичній силі має бути не менше ніж 30% жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27132841.html>
4. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 р. № 595-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 37-38. – Ст. 366.

Легалізація вогнепальної зброї в Україні

Петруак К.В., студент

Науковий керівник:

Мартинів М.П., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

28 серпня 2015 року голова держави підписав указ, яким затвердив порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України. За цим законом буде розглянута петиція яка набере більше 25000 підписів протягом трьох місяців з моменту її оприлюднення.

Так однією з перших була петиція №22/000040-еп.х [1]. Суть звернення «Законодавчо затвердити право громадян України на захист». За декілька днів вона

зібрала 36000 підписів та близько 29000 тисяч людей поширили цю петицію через соціальні мережі, це свідчить про актуальність цього питання в суспільстві.

ВГО «Українська асоціація власників зброї» вимагає:

1) Доповнити статтю 27 Конституції України такими впровадженнями «Кожен громадянин України має право на вільне володіння вогнепальною зброєю для захисту свого життя і здоров'я, житла та власності, життя і здоров'я інших людей, конституційних прав і свобод у разі узурпації влади, посягань на конституційний лад, суверенітет та територіальну цілісність України. Реалізація права на вільне володіння вогнепальною зброєю регулюється відповідним законом та може бути обмеженою лише за рішенням суду щодо окремої особи».

2) Негайно ухвалити закон «Про цивільну зброю і боєприпаси» №1135-1.

Що до другого, цей закон подавався майже рік тому, 10 грудня 2014, народними депутатами України А. Ілленком та іншими. Мета законопроекту є «Законодавче врегулювання придбання, зберігання та використання громадянами зброї, гарантування конституційного права громадян України на захист свого життя, здоров'я і власності. Для досягнення поставленої мети Законопроект встановлює право на володіння зброєю та боєприпасами, визначає умови, порядок та правила придбання зброї і боєприпасів громадянами, володіння ними, їх зберігання, переміщення, використання та застосування, позбавлення права на володіння зброєю та її вилучення, регламентує порядок організації курсів з підготовки власників зброї, а також визначає перелік повноважень органів державної влади та управління у сферах обігу зброї та боєприпасів і надання послуг, пов'язаних із використанням зброї та боєприпасів» [2].

Ось що з цього питання повідомляє інтернет видання Апостроф, у статті «Три аргументи за вільне носіння зброї в Україні» [3]:

Ті хто підтримав електронну петицію до Президента України вважають, що це не призведе до дестабілізації ситуації в Україні. «Людина, що вирішила легально придбати собі пістолет, буде зобов'язаний пройти через спеціальні процедури». Також зазначене таке висловлювання «Наявність пістолета в кобурі не змусить людину піти на вбивство».

Другим аргументом на захист петиції є не здатність правоохоронних органів впоратися з приступністю та захист себе від грабіжників або крадіїв. Говориться про доступність нелегальної зброї з зоні АТО та у протиставлення цьому наводиться цитата «Відповіддю на зброю може бути тільки зброя».

З наведеного вище можна зрозуміти, що причина виникнення даної петиції виключно благородна. Наміри захисту прав і свобод громадян України. Але є і зворотній бік медалі.

По-перше це відношення громадян до зброї, в багатьох вона асоціюється лише з жорстокістю та агресією. Люди не звикли до того що в будь яку хвилину хтось може достати пістолета для захисту. Це також актуально бо тисячі людей переїхали з Луганської та Донецької областей до інших міст України за для мирного життя, без зброї.

По-друге це відсутність культури поводження зі зброєю – ще один фактор, що формує негативне ставлення. Українці турбуються, що зброя стане доступним для підлітків, та спричинить за собою серію трагічних подій.

Начальник ГУ МВС у Києві Олександр Терещук в травні цього року виразив протест проти легалізації:

«Нарізну та гладкоствольну зброю і так продаються. З дозволу міліції можна купувати, стріляти. А пістолети легалізувати не можна. Ми вже дозволили зброю з гумовими кулями, і подивіться: щодня по 2-3 впольованих» [4].

Президент України виступив проти вільного володіння зброєю. Цитата «Безумовно я не підтримую тих, хто хоче ходити по вулицях з автоматичною зброєю і таким чином, дестабілізуючи ситуацію в суспільстві, в тих містах які далеко від зони АТО» [5]. Він також підкреслив, що підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів має

збільшити безпеку українців, завдяки чому у них не буде необхідності в придбанні і носінні зброї.

До аргументів проти можна також навести не навмисне перевищення меж необхідної оборони, яке настає при заподіянні шкоди двох видів, а саме: тяжкого тілесного ушкодження (ст.118 Кримінального кодексу України), або умисного вбивства (ст.124 Кримінального кодексу України).

Підбиваючи підсумки не можна напевно сказати як легалізація зброї вплинула би на українське суспільство. Але доки вона не прийнята в нас є час подумати чи справді це є необхідним в нашій країні.

Література

1. Електронна петиція [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Президента України. – Режим доступу: <https://petition.president.gov.ua/petition/40>
2. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя щодо проекту Закону про цивільну зброю і боєприпаси [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52809
3. Три аргумента за свободное ношение оружия в Украине [Електронний ресурс] // Апостроф. – Режим доступу: <http://apostrophe.com.ua/article/society/2015-09-22/tri-argumenta-za-svobodnoe-noshenie-oruzhiya-v-ukraine/2294>
4. В Україні дозволять зброю вже в осені [Електронний ресурс] // Вести. – Режим доступу: <http://vesti-ukr.com/strana/101449-v-ukraine-razreshit-oruzhie-planirujut-uzhe-k-oseni>
5. Порошенко виступив проти вільного володіння зброєю [Електронний ресурс] // Кореспондент.net. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3565672-poroshenko-vystupyl-protiv-svobodnoho-vladyeniya-oruzhyem>

Співвідношення міжнародного публічного та міжнародного приватного права

Підпригора І.А., студентка

Науковий керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Існують безліч визначень міжнародного права. Серед найбільш вживаних є таке: Міжнародне право (далі – МП) – це система юридичних принципів і норм договірної і звичаєвої характеру, які виникають у результаті погодження між державою та іншими суб'єктами міжнародного співтовариства і регулює відносини з метою мирного співіснування, захисту прав людини і співробітництва [1]. За допомогою норм міжнародного права регулюються відносини між державами й іншими її суб'єктами. В більшості випадків ці відносини узгоджуються, але також можуть бути забезпечені колективним чи індивідуальним примусом.

Але потрібно зауважити, що міжнародні відносини не обмежуються тільки міждержавними, міжвладними контактами основних суб'єктів міжнародного права, адже за останнє сторіччя, завдяки великій кількості економічних реформ, росту міграційних процесів, відкритості кордонів між деякими державами, відбуваються постійні контакти між фізичними і юридичними особами різноманітних держав, на рівні міжнародних неурядових організацій, які регулюються або національним правом відповідної держави або нормами міжнародного приватного права.

Міжнародне приватне право (далі МПП) – це сукупність норм внутрішньодержавного законодавства, міжнародних договорів та звичаїв, які регулюють цивільно-правові, трудові та інші приватні відносини, ускладнені іноземним елементом [2, 4]. Як самостійна галузь права міжнародне приватне право сформувалось у XIX ст., до

того воно вважалось частиною інших галузей права. На сьогоднішній день існують суперечливі думки щодо розуміння природи міжнародного приватного права. Деякі вчені вважають його приватно-правовою галуззю національного права, деякі – як складової частини міжнародного публічного права чи як наднаціонального правового утворення [2, 5]. Однак, переважна більшість юристів визначає міжнародне приватне право як галузь національного, а не міжнародного права, оскільки воно має міжнародний предмет регулювання, але інші джерела.

Незважаючи на різноманітність думок, можна спостерігати, що розвиток міжнародного приватного та публічного прав мають взаємопов'язаний і взаємообумовлений характер, адже нерідко норми міжнародного публічного права чітко не відмежовані від норм міжнародного приватного права. Серед основних спільних рис обох галузей права можна назвати наступні: по-перше, норми цих двох правових галузей служать однієї і тієї ж меті – оформленню мирного міжнародного співробітництва в різних галузях; по-друге, загальні засади МП та МПрП стосуються загальноправових принципів; по-третє міжнародні договори з питань міжнародного приватного права не можуть суперечити принципам міжнародного публічного права (таким чином встановлені загальні правові умови міжнародного співробітництва) [3, 129].

Такий взаємозв'язок дає право на думку про недоцільність розмежування міжнародного публічного права та міжнародного приватного права як окремих галузей права.

Однак окрім спільних рис та взаємозв'язків існують і відмінності, що дають змогу підкріпити думку щодо відношення міжнародного приватного права до внутрішньодержавного права.

В першу чергу розмежування МП та МПрП відбувається через суб'єктів (у МП під суб'єктами розуміються держави, міждержавні організації і державоподібні утворення, такі, наприклад, як нація, що бореться за державотворення, у МПП – фізичні особи – іноземці, юридичні особи – підприємства, організації, установи, створені відповідно до законодавства певної держави).

Предмет правового регулювання у міжнародному публічному праві – міжнародні владні відносини, а предметом правового регулювання у міжнародному приватному праві є приватно-правові відносини, такі, як цивільні або трудові [3, 130].

Як вже зазначалося раніше, джерела права також відрізняються у цих двох галузях. Так, відмінною рисою є більш широкий спектр джерел у міжнародному приватному праві, застосування національного законодавства у МПрП, як джерела. Однак, на думку деяких вчених джерела також можуть виявляти взаємозв'язок між МП та МПрП у випадку, коли як джерело міжнародного приватного права застосовуються норми, сформульовані спочатку як правила міжнародного договору, а потім трансформовані в норми внутрішнього законодавства [5].

В методології міжнародного публічного права превалює імперативний метод правового регулювання, в міжнародному приватному праві – диспозитивний. У міжнародному публічному праві – це узгодження інтересів держав, а у міжнародному приватному праві – це подолання колізій, тобто суть зводиться до визначення права країни, що підлягає застосуванню до конкретних правовідносин між особами [4].

У міжнародному публічному праві сферу дії можна визначити як глобальну, вона охоплює всі держави й інші суб'єкти міжнародного права, а в міжнародному приватному праві вона має національні межі, тобто у кожній державі є своє міжнародне приватне право [3, 130].

В аспекті вивчення та аналізу проблем співвідношення та взаємозв'язку між міжнародним публічним та приватним правом, чітко демонструються розмаїття наукових поглядів та практичних підходів, перераховані основні риси що поєднують та відділяють міжнародне приватне право від міжнародного публічного права.

Все це надає можливість говорити про те, що на даному етапі розвитку права існують багато засобів відображаючих взаємні зв'язки та відмінності. Загалом

взаємовплив однієї галузі з іншою можна обумовити тим, що вони регулюють міжнародно-правові відносини, які виходять за межі однієї держави і пов'язують дві або більше держав (у тому числі внутрішньодержавні відносини, які впливають із зазначених міжнародних відносин).

Література

1. Міжнародне приватне право [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
2. Мироненко І.В. Міжнародне приватне право: навчальний посібник / І.В. Мироненко. – Івано-Франківськ, 2010. – 272 с.
3. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: навчальний посібник / Н.В. Пронюк. – К.: КНТ, 2008. – 344 с.
4. Хужокова І.М. Короткий курс по міжнародному праву: навч. посібник / І.М. Хужокова. – М.: Видавництво «Окей-книга», 2007. – 128 с.
5. Чорнолуцький Р. Міжнародне публічне право та міжнародне приватне право: актуальні проблеми співвідношення та взаємозв'язку [Електронний ресурс] / Р. Чорнолуцький // Адвокатская группа Руслана Чернолуцкого. – Режим доступу: <http://jurcomm.com.ua/>

Поняття та ознаки міжнародного правопорушення

Стешенко А.О., студентка

Науковий керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Міжнародне правопорушення характеризують такі основні ознаки:

- міжнародна суспільна небезпека;
- протиправність;
- причинно-слідчий зв'язок між протиправним діянням і шкідливими наслідками, що наступили;
- караність [1].

Міжнародна суспільна небезпека – це здатність міжнародного правопорушення завдати шкоду відносинам і об'єктам, що охороняються міжнародним правом. Протиправність правопорушення обумовлена порушенням правил поведінки, закріплених у міжнародно-правових зобов'язаннях держав, чим порушуються права інших суб'єктів. Причинно-слідчий зв'язок є найважливішою ознакою правопорушення, тому що саме вона дозволяє з'ясувати, що причиною нанесеної шкоди є міжнародне правопорушення.

У міжнародному правопорушенні виділяється склад міжнародного правопорушення, що являє собою сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, на підставі яких порушники залучаються до відповідальності [2].

До складу міжнародного правопорушення входять:

- об'єкт міжнародного правопорушення;
- об'єктивна сторона міжнародного правопорушення;
- суб'єкти міжнародного правопорушення(а саме держави).

Вважається, що при вчиненні міжнародного правопорушення зазначеними суб'єктами, за винятком міжнародних організацій, в остаточному підсумку відповідальність усе ж буде нести держава:

а) держава буде нести міжнародну відповідальність за дії свого законодавчого органу у разі прийняття останнім закону або іншого нормативного акту, що йде врозріз із міжнародними зобов'язаннями даної держави, або неприйняття закону або іншого нормативного акту, необхідного для виконання її міжнародного зобов'язання;

б) держава найбільш часто несе міжнародну відповідальність за діяння своїх виконавчих;

в) міжнародна відповідальність держави може мати місце і внаслідок порушення її міжнародних зобов'язань діяннями органів судової влади. Але не слід забувати і те, що, незважаючи на свою незалежність від інших гілок єдиної державної влади і підпорядкування тільки закону, суди є органами держави, тому їхнє поведіння розглядається в міжнародній практиці як поведіння самої держави;

г) держава несе міжнародну відповідальність за протиправне поведінку її адміністративно-територіальних одиниць і організацій, уповноважених виконувати державно-владні функції;

д) держава несе міжнародно-правову відповідальність, якщо її фізична особа, що не володіє офіційним державним статусом, своїми діями зазіхає на права й інтереси іншої держави, що охороняються міжнародним правом, – за незабезпечення захисту цих прав та інтересів. Тут слід мати на увазі, що відповідальність держави настає не за самі дії фізичних осіб, а за невиконання своїх зобов'язань із забезпечення прав і законних інтересів іноземної держави на своїй території, що стало можливим у результаті бездіяльності державних органів та їхніх посадових осіб, покликаних захищати ці права й інтереси [1].

Відповідальність міжнародної організації може виникнути у разі порушення її органами і посадовими особами як статутних положень організації (внутрішнього права організації), так і загальних норм міжнародного права. Не знімається питання про відповідальність міжнародної організації і при порушенні нею (її органами) норм внутрішньодержавного права [2].

В даний час у ряді міжнародних договорів містяться певні положення про відповідальність міжнародних організацій. Так, наприклад, стаття 57 Статуту ООН передбачає відповідальність спеціалізованих установ ООН у відповідних галузях (економічній, соціальній, культури і т.д.). У відповідності зі статтями V і XII Конвенції про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами, 1972 року, міжнародна організація, що здійснює або організує запуск космічного об'єкта, відповідає за будь-яку заподіяну цим об'єктом шкоду. При цьому несуть відповідальність і держави, що беруть участь у такій організації, – суб'єктивна сторона міжнародного правопорушення полягає у відношенні правопорушника до вчиненого ним діяння і його наслідків і виявляється у формі провини. Проте в міжнародній доктрині у відношенні провини єдина думка відсутня. Слід зазначити, що й у міжнародній практиці і доктрині склалася думка, що будь-яка міжнародно-протиправна поведінка держави винна.

Водночас суб'єктивна сторона міжнародного правопорушення може виражатися як у формі наміру, так і у формі необережності. Але міжнародна доктрина, як правило, не використовує розподіл наміру на прямий і непрямий, а необережності – на злочинну недбалість і злочинну самовпевненість. Тому в міжнародних конвенціях дуже часто використовують терміни «навмисне», «переднавмисне». Більш того, деякі склади міжнародних злочинів сконструйовані таким чином, що суб'єктивна сторона як обов'язковий елемент складу правопорушення в них відсутня. Якщо говорити більш детально, то це «відповідальність незалежно від провини», зокрема про відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки (наприклад, зброєю масового знищення, повітряними силами) [2].

Література

1. Поняття міжнародного правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/166/5015.html>
2. Ознаки міжнародного правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/390/>

Імплементация норм міжнародного права у національне законодавство

Черепанова А.В., студентка

Науковий керівник:

Вівхляєв М.О., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Питанням імплементації норм міжнародного права Україна приділяє увагу з початку свого розвитку як самостійної держави. Вони знайшли відображення вже в Декларації «Про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 р. згідно якої Україна визнає пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права на нормами внутрішньодержавного законодавства [1].

Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. (далі – Закон) деталізує процес імплементації норм міжнародного права з урахуванням вимог Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. (далі Конвенція).

Ст.5 Закону регулює питання повноважень на підписання міжнародного договору України, і, зокрема, надає Президенту, Прем'єр-міністру, міністру закордонних справ України право вести переговори і підписувати міжнародні договори України без спеціальних повноважень [2].

Використовуючи положення ст.11 Конвенції, Закон визначає види надання остаточної згоди на обов'язковість міжнародних договорів України (затвердження, приєднання або прийняття; підписання) та відповідні їм процедури (видання указів, законів, постанов) [3].

Конституція України 1996 р. (далі – Конституція) не тільки остаточно встановлює чинність міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, але й вирішує питання стосовно міжнародних договорів, які суперечать Конституції. Згідно ст.9 їх укладання можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції [4].

У відповідності із ст.13 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р., надання висновку щодо відповідності Конституції чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до ВРУ для надання згоди на їх обов'язковість, віднесено законодавцем до компетенції Конституційного Суду [5].

Імплементация як процес трансформації(запровадження) норм міжнародного права у національне законодавство відіграє суттєву роль у правовому забезпеченні курсу України на міжнародне співробітництво.

У цьому аспекті одним із визначальних факторів є стан виконання Україною зобов'язань перед радою Європи (далі – РЄ) відповідно до вимог Висновку парламентської Асамблеї РЄ №190 (1995) (далі – Висновку), які спрямовані на системну імплементацію принципів і стандартів РЄ та стосуються саме ключових напрямів конституційно-адміністративної та судово-правової реформи і ключових європейських договорів, членство в яких забезпечує основу для інтеграції держави до європейського правового простору.

Щодо змісту виконання Україною зазначених вище зобов'язань (не торкаючись питання дотримання термінів) слід відзначити наступне.

Відповідно до п.11 Висновку в Україні здійснюється значне реформування внутрішнього законодавства. Зокрема, вже прийняті нова Конституція, «Засади державної політики в галузі прав людини», новий Кримінальний Кодекс, нові закони «Про вибори народних депутатів України», «Про політичні партії в Україні» та змінений Закон України «Про прокуратуру» базуються на фундаментальних принципах РЄ: верховенства права, плюралістичної демократії та поваги до прав людини [6].

На теперішній час Україна підписала всі міжнародно-правові документи відповідно до вимог Висновку та переважно більшість з них вже ратифікувала.

Серед них, зокрема, Європейська конвенція про захист прав та основних свобод людини (далі – Європейська конвенція), Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7 та 11 до

неї. З ратифікацією цих міжнародно-правових документів Україна визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі – Європейського суду). Таким чином, на порядок денний діяльності судів України було винесено як питання застосування норм Європейської конвенції, так і практичне використання рішень цього суду. І хоч практика застосування конвенційних норм та використання рішень Європейського суду національною судовою системою ще знаходиться в стадії становлення, все ж суді України підійшли впритул до їх використання, а деякі і до застосування прецедентних рішень Європейського суду з прав людини. Так, судова колегія Миколаївського обласного суду вперше в Україні при розгляді касаційної скарги в цивільній справі керувалася положеннями ст.10 Європейської конвенції та прецедентним рішенням Європейського суду в справі Лінгенс проти Австрії.

Розглядаючи питання створення дієвого механізму імплементації міжнародно-правових норм у національне законодавство, необхідно, перш за все, вирішити такі проблеми: розробка та прийняття базового законодавства про міжнародно-правові норми в Україні; розробка та прийняття законодавства, що регулює діяльність правозастосовуючих органів у відповідності та з використанням норм міжнародного права; систематизація та активне впровадження у суспільні відносини норм міжнародного права.

Розробка та впровадження ефективного механізму імплементації норм міжнародного права в національну правову систему сприятиме не тільки реалізації курсу України на міжнародну інтеграцію. По-перше, це може дати потужний імпульс розвитку національного законодавства, і по-друге, – сприятиме підвищенню міжнародного авторитету української юридичної науки та активному залученню її до вирішення глобальних правових проблем, які складають предмет інтересів міжнародного суспільства.

Література

1. Декларація «Про державний суверенітет України» від 16.07.1990р. № 55-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
2. Про міжнародні договори України: Закон України від 22 грудня 1993 р. № 1906 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_118
4. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/422/96-вр>
6. Висновок №190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи від 26.09.1995 р. № 190 (1995) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_590

Роль міжнародних організацій у сучасному світі

Шевченко В.С., студентки

Науковий керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сьогочасний світ все більше й більше піддається впливу глобалізаційних процесів, які неминуче змінюють світовий порядок, взаємовідносини між країнами, особами, урядами. Спостерігається певна уніфікація правил життя, юридичних норм, норм ділового обороту, традиції, культури. Важливим регулятором усіх цих явищ виступають міжнародні організації, які є повноцінними суб'єктами міжнародного права, що поділяються на міжурядові (далі – ММУО) та неурядові (МНУО). Найбільш повно врегульовано міжнародно-правовий статус ММУО, членами яких виступають держави.

Міжнародна правосуб'єктність ММУО є похідною від міжнародної правосуб'єктності держав, а міжнародно-правовий статус ММУО базується на установчому міжнародному договорі (статуті). Саме держави визначають мету, принципи, функції, обсяг прав і обов'язків ММУО. У разі потреби держави можуть не тільки змінювати міжнародно-правовий статус ММУО, а й повністю припиняти їхню діяльність. Як зазначає М.В. Буроменський, «кожна ММУО має свій спеціальний міжнародно-правовий статус, що визначається її статутом. Діяльність ММУО за межами статутних повноважень не є правомірною» [1, 40].

Уперше міжнародну правосуб'єктність ММУО було визнано у Консультативному висновку Міжнародного Суду ООН від 11 квітня 1949 р. Пізніше в рамках ООН було розроблено Віденську конвенцію про представництво держав у їхніх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру від 14 березня 1975 р. та Віденську конвенцію про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 р.

Існує різноманітний поділ міжнародних організацій. В залежності від масштабу їх дії існують: міжнародні універсальні організації (Організація Об'єднаних Націй (ООН), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародна морська організація (ІМО), Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ), Всесвітній поштовий союз (ВПС) та ін.), міжнародні організації регіонального характеру: Ліга арабських держав (ЛАД), Організація африканської єдності (ОАЄ), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Організація американських держав (ОАД) та ін., міжнародні неурядові організації (хоча вони і не є суб'єктами міжнародного права, але їх дуже багато і вони дуже впливають на розвиток міжнародних відносин) [1, 40].

Важливим етапом в історії міжнародних організацій було утворення Організації Об'єднаних Націй, яка, по суті, є першим в історії механізмом широкої багатогранної взаємодії різних держав з метою підтримки міжнародного миру і безпеки, сприяння економічному і соціальному прогресу всіх народів. За більше ніж 60 років свого існування ООН перетворилася на невід'ємну частину міжнародної структури. Членами ООН є різні за економічними системами та регіонами планети держави, які пов'язують з її діяльністю вирішення хвилюючих проблем. Не буде перебільшенням відзначити, що жодна подія в світі не залишається поза увагою ООН [2].

Одночасно з ООН було утворено міжнародні організації, що одержали назву спеціалізованих установ, зв'язаних з ООН спеціальними угодами. Це продовольча й сільськогосподарська організації ООН (ФАО), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ) та ряд інших. Продовжували існувати давні та виникали нові регіональні організації з підтримання миру та безпеки: Організація американських держав (ОАД), Ліга арабських держав (ЛАД), Організація африканської єдності (ОАЄ), Організація Північноатлантичного договору (НАТО), Організація договору Південно-Східної Азії (СЕАТО), Організація Центрального договору (СЕНТО) та ін.

Усі вищезазначені організації відіграють важливу роль у забезпеченні регулювання певної галузі суспільних відносин, в сфері яких вони створені. Так, наприклад, міжнародні організації у вирішенні енергетичної проблеми такі, як міжнародне агентство ООН по атомній енергії (МАГАТЕ) і інші міжнародні організації займаються не тільки поточними питаннями діяльності енергетики, але і проблемами її глобального розвитку. Прогнози, що готуються ними, дозволяють повніше представити майбутнє енергетики і наслідки можливих рішень по розвитку енергетичного порядку [2].

Нинішній стан валютно-фінансової кредитної галузі та її перспективу неможливо уявити без урахування важливої ролі валютно-фінансових організацій системи ООН. Перші валютно-фінансові організації Об'єднаних Націй з'явилися на заключному етапі другої світової війни. Це були Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР). В наш час МВФ є одночасно кредитором,

«натхненником» політичного курсу і «жандармом екологічного відновлення» [2]. Основна прерогатива фонду в тому, що він може діяти у всесвітньому масштабі, використовуючи при цьому усі можливості сучасного технічного та наукового прогресу з метою детального фінансового аналізу та прогнозування ситуацій. Сьогодні це, по суті, гігантський банк даних і потужний центр глобального економічного аналізу, необхідного для контролю взаємної відповідності національних господарсько-політичних цілей, а також здійснення макроекономічних прогнозів щодо розвитку всіх країн-членів, виявлення наслідків та сумарних ефектів економічних заходів, які ними вживаються.

Будь-яка діяльність держави не можлива без ведення торгівлі. Основною в системі організацій з регулювання та сприяння розвитку міжнародної торгівлі є Світова організація торгівлі (СОТ), яка має тривалу історію. Це міжнародна організація, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням. Головними цілями Організації є забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізація міжнародної торгівлі, поступове скасування митних і торговельних обмежень, забезпечення прозорості торговельних процедур [3].

Що стосується гуманітарної сфери, то найбільш широкий міжнародно-правовий статус в даній галузі має Міжнародний комітет Червоного Хреста відповідно до Женевських конвенцій 1949 р. про захист жертв збройних конфліктів. незалежна та нейтральна організація, яка займається забезпеченням захисту і надання допомоги постраждалим в результаті збройних конфліктів та нестабільних внутрішніх ситуацій. Відповідно до мандату, який надано МКЧХ світовою спільнотою, організація надає допомогу особам, що знаходяться під вартою, хворим, пораненим та цивільним особам, що постраждали в результаті збройного конфлікту, керуючись принципом неупередженості [4].

Отже, міжнародні організації є основною формою співробітництва усіх держав, де вони виступають у якості основного організатора міждержавного спілкування в різноманітних сферах.

Література

1. Міжнародне право: навч. посібник / за ред. М.В. Буроменського. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
2. Місце та роль міжнародних організацій у системі глобальної та європейської безпеки [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://botanchik.at.ua/publ/indz_kpizi/fiskalna_bezpeka/misce_ta_rol_mizhнародnikh_organizacij_u_sistemi_globalnoji_ta_evropejskoji_bezpeki_2012/49-1-0-238.
3. Участь України у міжнародних організаціях [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations>.
4. Міжнародний Комітет Червоного Хреста [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Товариства Червоного Хреста України. – Режим доступу: <http://www.redcross.org.ua/index.php?pageid=13>.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Адміністративна відповідальність за невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків щодо виховання дитини в дусі поваги до прав та свобод інших людей

Барліт А.Ю., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Повноцінний розвиток і реалізація індивідуальних можливостей дитини в школі можливі тільки у певних умовах. Центральне місце серед них належить якості міжособистісного спілкування і психологічної безпеки в освітньому середовищі. В свою чергу, психологічна безпека освітнього середовища виражається в захищеності від насильства у взаєминах для всіх учасників навчально-виховного процесу.

Але сучасний життєвий контекст не виключає явище насильства з процесів навчання і виховання. На жаль, школа не тільки відіграє важливу роль у житті дітей як середовище основної соціалізації, а й виступає місцем, де діти досить часто зустрічаються з насильством.

Згідно з Законом України «Про охорону дитинства» [1] та Конвенцією ООН про права дитини [2], кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність, захист гідності та найкраще забезпечення її інтересів.

Держава здійснює захист дитини від усіх форм насильства, образ, недбалого й жорстокого поводження з нею, залучення до найгірших форм дитячої праці, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють, в першу чергу, на законодавчому рівні [3].

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344) серед основних завдань є побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності та підвищення відповідальності сім'ї за освіту і виховання дітей [4].

Ключовим нормативним документом у сфері освітньої політики щодо виховання є наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 р. № 1243, яким затверджено «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України».

В «Основних орієнтирах виховання учнів» наголошена мета виховання – формування морально-духовної життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал [5].

Першим і найважливішим чинником виховання є сім'я, яка стоїть у центрі глобальних економічних, політичних та культурних змін, які відбуваються у державі і являється тією найменшою клітиною у житті суспільства, його основою, яка через власну культуру, мову, цінності виявляє значний вплив на виховання підростаючого покоління [5].

Сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього [1].

І саме батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини.

Як зазначено у 150 статті Сімейного кодексу України, батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого

народу, своєї Батьківщини. Батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток. У статті 152 визначено, що право дитини на належне батьківське виховання забезпечується системою державного контролю [6].

Відповідно до ст.12 Закону України «Про охорону дитинства» на кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці. Виховання дитини має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби між народами, етнічними, національними, релігійними групами [1].

Неналежне сімейне виховання часто призводить до складнощів у міжособистісних стосунках дитини в школі. Це може бути агресія в поведінці дитини, несприйняття ровесниками й дорослими, різноманітні поведінкові реакції – від тривожності і замкнутості до гніву і неконтрольованої афективної поведінки. Нерідко такі діти стають агресорами в шкільних колективах і ведуть себе зухвало по відношенню до ровесників і дорослих. Вони можуть бути імпульсивні, домінантні, менш чутливі до болю і вважають насильство як найбільш зручний засіб для вирішення конфліктних ситуацій.

В наслідок невиконання батьками своїх обов'язків щодо виховання дитини в дусі поваги до прав та свобод інших людей досить часто має місце насильство у взаєминах між учасниками навчально-виховного процесу, констатується відсутність безпеки освітнього середовища.

Згідно зі ст.184 Кодексу України про адміністративні правопорушення, ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей – тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [7].

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, – тягнуть за собою накладення штрафу від двох до чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [7].

Таким чином, проблема неналежного виховання та піклування щодо дитини з боку батьків залишається досить актуальною на сьогоднішній день в Україні. В чинному законодавстві України за невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків щодо неналежного виховання дитини передбачено різні види юридичної відповідальності, одним із можливих є адміністративна відповідальність, передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Література

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001р. №2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
2. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.14р. №1/9-376 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013р. №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

5. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011р. № 1243 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
6. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

Адміністративний арешт як вид адміністративного стягнення

Башкатова К.С., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Наразі актуальним є питання щодо застосування адміністративних стягнень, адміністративного арешту у цьому числі. Обумовленість проблематики адміністративних стягнень викликана передусім необхідністю підтримки законності у всіх сферах життя, умов належного забезпечення в адміністративно-правових відносинах захисту прав та свобод громадян.

Окремі аспекти адміністративних стягнень тією чи іншою мірою висвітлювалися в межах адміністративної відповідальності в роботах багатьох українських вчених, зокрема Г.П. Бондаренка, Ю.П. Битяка, С.Т. Гончарука, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Л.В. Коваля, А.Т. Комзюка, Д.М. Лук'янця, І.В. Мартянова, Ю.С. Шемшученка, О.М. Якуби та ін.

Адміністративний арешт є одним з видів адміністративних стягнень. Тому, вважаю за потрібне дати визначення останньому. Адміністративне стягнення – це форма реагування держави(її органів) на порушення тієї чи іншої адміністративно-правової норми, захід адміністративної відповідальності у вигляді застосування до правопорушника адміністративного примусу [1, 62]. Тепер зрозуміло, що адміністративний арешт є одним із заходів застосування примусу, який устанавлюється і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень. Адміністративний арешт не може застосовуватись до вагітних жінок, жінок, що мають дітей віком до дванадцяти років, до осіб, які не досягли вісімнадцяти років, до інвалідів першої і другої груп до військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів [1].

Адміністративний арешт – найсуворіший захід адміністративної відповідальності. Суть його полягає в короткочасному, до 15 діб позбавлення волі правопорушника з можливим використанням його на фізичних роботах без оплати праці. Організація трудового використання осіб, підданих адміністративному арешту, покладається на виконавчі органи сільських, селищних, міських рад. Особам, підданим адміністративному арешту, за час перебування під арештом заробітна плата за місцем постійної роботи не виплачується. Застосовується адміністративний арешт лише районним (міським) судом (суддею) і лише в тих випадках, коли за обставинами справи і з врахуванням особи порушника застосування інших заходів буде визнано недостатнім. У зв'язку з цим у законодавстві за жоден адміністративний проступок арешт не встановлено як єдиний захід стягнення. Завжди є можливість застосувати попередження, штраф або виправні роботи [2, 321].

Винятковість адміністративного арешту виявляється в тому, що він встановлюється за вчинення адміністративних проступків з особливою антигромадською спрямованістю, які найбільш наближені до кримінально-караних [3, 447].

Особи піддаються адміністративному арешту за наступні правопорушення: ч.1 ст.44 КУпАП (незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах);

ст.173 КУпАП (дрібне хуліганство); ч.1 та ч.2 ст.51 КУпАП (дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати або повторне протягом року вчинення цього ж правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню); ч.4 ст.121 КУпАП (повторне протягом року вчинення будь-якого з порушень, передбачених частинами першою – третьою цієї ж статті); ст.122-4 КУпАП (залишення водіями транспортних засобів, іншими учасниками дорожнього руху на порушення встановлених правил місця дорожньо-транспортної пригоди, до якої вони причетні); ч.2 ст.123 (в'їзд на залізничний переїзд особою, яка керує транспортним засобом, у випадках, коли рух через переїзд заборонений); ст.130 КУпАП; ч.4 ст.140 (порушення, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, що спричинили створення аварійної обстановки або пошкодження транспортних засобів, вантажів, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна.); ст.173-2 КУпАП (вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або не проходження корекційної програми); ч.3 ст.178 КУпАП (розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на вулицях, у закритих спортивних спорудах, у скверах, парках, у всіх видах громадського транспорту (включаючи транспорт міжнародного сполучення) та в інших заборонених законом місцях, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, в яких продаж пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на розлив дозволена відповідним органом місцевого самоврядування, або поява в громадському місці у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль – вчинені особою яка двічі протягом року піддавалась адміністративному стягненню за зазначені вище правопорушення); ст.185 КУпАП (злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця); ст.185-10 (злісна непокоря законному розпорядженню чи вимозі військовослужбовця або працівника Державної прикордонної служби України під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних з охороною державного кордону чи суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, який бере участь в охороні державного кордону України; ті самі дії, вчинені групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за правопорушення, передбачене частиною першою цієї статті); ч.2 ст.187 (порушення правил адміністративного нагляду: дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення); ч.1 ст.204-1 (перетинання або спроба перетинання державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів або за документами, що містять недостовірні відомості про особу, чи без дозволу відповідних органів влади); ст.204-2 (порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї).

Отже, адміністративний арешт є різновидом адміністративного стягнення та має свою винятковість, що зумовлена, насамперед, особливим складом проступків. Наявність саме цього стягнення дає змогу більш суворо покарати особу за порушення адміністративно-правової норми та при цьому відмежуватись не наблизитись до кримінального покарання.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 09.05.2015 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяка, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

3. Адміністративне право України: підручник / за заг.ред. д.ю.н., проф. Коломоєць Т.О. – К.: „Істина”, 2008. – 500 с.
4. Алфьоров С.М. Адміністративне право. Загальна частина: навчальний посібник / Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 216 с.

Попередження як вид адміністративного стягнення

Блищук Е.С., студентка

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Адміністративна відповідальність реалізується шляхом застосування до винних осіб адміністративних стягнень, тобто у своїй сукупності вони й складають систему заходів адміністративної відповідальності. Загальною особливістю адміністративних стягнень є їх виховний, репресивний, каральний та профілактичний характер. Вони застосовуються лише до винних у вчиненні адміністративних поступків осіб.

Головна мета адміністративного стягнення – виховання порушника, тобто формування у нього звички законослухняної поведінки. Виховний вплив на порушника справляє як сам факт накладення на нього адміністративного стягнення, так і спеціальні виховні заходи, які застосовуються до нього під час виконання деяких стягнень. Мета запобігання вчиненню нових правопорушень з боку правопорушника та інших осіб досягається головним чином завдяки настрашці, яка утримує нестійких осіб від вчинення адміністративних проступків.

Адміністративні стягнення, як правило, полягають у позбавленні або обмеженні певних прав, благ. Цим досягається мета покарання порушника, запобігання скоєнню нових правопорушень. Про те покарання не є самоціллю, воно виступає необхідним засобом виховання правопорушника і запобігання правопорушенням. За вчинений проступок громадянин або позбавляється будь – якого суб'єктивного права, або обмежується його правосуб'єктність, або на нього покладаються спеціальні «штрафні» обов'язки. Тобто, можна дати наступне поняття адміністративного стягнення – це заходи примусу, що застосовуються уповноваженими державними органами, як правило виконавчої влади, від імені держави до осіб, винних у скоєнні адміністративного правопорушення.

Попередження полягає в офіційному осуді вчиненого проступку і застереженні правопорушника від його повторення. Це найменш суворе адміністративне стягнення, яке застосовується за незначні адміністративні проступки. Воно спрямоване на інформування правопорушника, що його поведінка носить антигромадський характер і засуджується нормами адміністративного права, і що йому слід припинити вчинення подібних проступків, в протилежному випадку він буде притягнутий до більш суворого покарання. Це офіційне попередження правопорушника стосовно недопустимості таких діянь у майбутньому. Застосовуючи цей вид адміністративного стягнення, юрисдикційний орган дає негативну державну оцінку неправомірному діянню, а не вимагає припинити подібні проступки. Як правило, попередження виноситься щодо осіб, протиправні дії яких не становлять підвищеної суспільної небезпеки. Попередження виконує свою виховну роль тоді, коли застосовується не заочно, а у присутності правопорушника.

Попередження є найбільш м'яким адміністративним стягненням і в адміністративно – юрисдикційній практиці застосовується із урахуванням відповідних умов, серед яких: вчинення правопорушення вперше; малозначність проступку; незнання правових норм; позитивна характеристика особи порушника за місцем роботи (проживання); випадки, коли мінімальний розмір штрафу, передбачений альтернативною санкцією, не відповідає

вчиненому діянню і майновому стану порушника; наявність пом'якшуючих і відсутність обтяжуючих обставин.

Попередження вважається тільки тоді адміністративним стягненням, якщо воно оформлене у відповідному порядку письмовою постановою або у передбачених законодавством випадках фіксується іншим встановленим способом (наприклад, запис у талоні до посвідчення водія). Тобто, якщо попередження оформляється усно, це не є адміністративним стягненням.

Попередження як адміністративне стягнення відрізняється від усного зауваження рядом специфічних ознак:

- Попередження вважається заходом адміністративного стягнення, а усне зауваження – заходом державного й громадського осудження.

- Попередження, як захід адміністративного стягнення виноситься у письмовій формі (ст.26 КУпАП та ст.324 МКУ), а зауваження – в усній формі.

- Попередження виконується компетентним органом, а усне зауваження застосовується на розсуд особи, яка виявила правопорушення.

- Попередження як захід стягнення призначається за проступок більш серйозний, ніж той, за який можна обмежитись усним зауваженням.

- Попередження є заходом адміністративної відповідальності, а усне зауваження застосовується як захід громадського впливу, який звільняє особу від адміністративної відповідальності (ст.21 КУпАП).

В обох випадках орган (посадова особа) при вирішенні питання про притягнення до відповідальності особи повинен зважити не тільки усі обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, але й встановити фактори, які можуть відповісти на запитання, чи доцільно обмежитись тільки усним зауваженням відносно даного правопорушника чи ні?

Прикладами адміністративних правопорушень, за вчинення яких можливе застосування попередження як виду адміністративного стягнення, є: недодержання вимог щодо охорони атмосферного повітря при введенні в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд (ст.79 КУпАП), порушення Правил охорони електричних мереж (ст.99 КУпАП), невиконання законних вимог посадових осіб органів доходів і зборів (ст.163-3 КУпАП).

Отже, для відповідної правової оцінки попередження важливо враховувати той факт, що в багатьох випадках його застосування обтяжує становище винного при вчиненні ним повторного протягом року адміністративного проступку. В цьому випадку правопорушник притягується до підвищеного штрафу (п.2 ст.35 КУпАП).

Порівняно з іншими стягненнями попередження – найбільш м'який захід адміністративної відповідальності. Воно має, передусім, виховний характер і не зачіпає майнових та інших прав порушника, однак тягне за собою елемент кари. Тому морально – виховне значення адміністративного попередження, на мій погляд, залишається ефективним засобом боротьби з правопорушеннями та їх профілактики.

Література

1. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.02.1984 р. станом на 30.09.2015 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – № 51. – Ст.1122.
2. Адміністративне право України / за ред. Т.О. Коломєць. – К.: «Істина», 2010. – 500 с.
3. Адміністративне право України / за ред. Л.В. Коваль. – К.: Основи, 1994. – 153 с.
4. Адміністративне право України / за ред. В.К. Колпакова. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 715 с.
5. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
6. Адміністративне право України / за ред. Ю. П. Битяка. – Х.: Право, 2007. – 564 с.

Принципи адміністративного судочинства України

Васюк О.О., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Найбільш абстрактні правила розгляду і вирішення судових спорів, які реалізуються у нормах процесуальних кодексів, називаються принципами (засадами) судочинства. Судочинство засноване як на загальних принципах, які не залежать від виду спеціалізованої юрисдикції, так і на особливих (галузевих) принципах окремих видів судочинства, що обумовлені предметом розгляду і специфікою завдання суду.

Принципи адміністративного судочинства можуть бути як писані (закріплені у Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України), так і неписані (ті, що реалізуються у судовій практиці). Конституція України закріплює основні засади судочинства (статті 8, 129). Ці засади можуть бути як загальними для усіх видів судочинства, так і властивими лише одному виду судочинства.

Згідно зі статтею 7 КАС України, принципами здійснення правосуддя в адміністративних судах є:

- 1) верховенство права;
- 2) законність;
- 3) рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом;
- 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 5) гласність і відкритість адміністративного процесу;
- 6) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених КАС України;
- 7) обов'язковість судових рішень [1].

Принципи адміністративного судочинства сприяють правильному пізнанню та застосуванню адміністративно-процесуальних норм, є основою для законодавчої практики, підготовки, розробки і прийняття відповідних їм за змістом правових норм та подальшого їх удосконалення, характеризує суть та значення права як регулятора суспільних відносин у галузі здійснення правосуддя в адміністративних справах, його соціальну цінність. Відповідно до характерних властивостей принципів адміністративного судочинства віднесено: а) ідейну спрямованість – в основі принципів закладена певна ідея, яка є передумовою їх виникнення і обумовлюється соціально-правовими чинниками суспільного життя; б) формальна визначеність – принципи знаходять свій прояв у нормі права через їх текстуальне нормативне закріплення в КАС України у вигляді окремої статті; в) демократичність – принципи адміністративного процесу є елементом людської культури, цінностями ідеологічного порядку, таких як правова держава, громадянське суспільство, рівність, незалежність і свобода; г) дієвість – принципи адміністративного судочинства враховуватися на всіх стадіях адміністративного процесу, у всіх видах проваджень в адміністративних справах; д) автономність – зміст одного принципу не повинен дублювати змісту інших принципів адміністративного процесу; е) системність – принципи складають певну сукупність, що перебуває у відношеннях і зв'язках між собою, та формують відповідну цілісність та єдність.

Одним із найважливіших у дослідженні принципів верховенства права та законності в адміністративному судочинстві є чітке розуміння їхньої сутності, основний зміст яких полягає в тому, що у разі застосування адміністративним судом положень законодавчих чи інших нормативно-правових актів, які несправедливо обмежують або

порушують права, свободи та законні інтереси особи, або у разі тлумачення їх у такий спосіб, рішення, винесене по такій справі, повинно визнаватися недійсним [2, 317-318].

Принцип рівності має на меті забезпечення збалансованості адміністративного процесу як змагальної форми під час розгляду справи, що має місце між формально рівними процесуальними учасниками; принцип рівності є одним із проявів загальноправового принципу верховенства права, а саме такого його правового аспекту як принцип правової певності, позаяк сторони у адміністративному процесі знають, якими процесуальними правами наділені усі його учасники.

Змагальність сторін як принцип адміністративного судочинства розуміється як забезпечення такого їх стану, коли ні одна із сторін не може бути обмежена у здійсненні нею законних процесуальних повноважень, й жоден із учасників адміністративного процесу, суд, уповноважений розглядати та вирішувати конкретний публічно-правовий спір, не вправі перешкоджати законному здійсненню стороною цих повноважень.

Принцип диспозитивності в адміністративному судочинстві визначається як залежність дій адміністративного суду від вимог позивача і заперечень відповідача, коли суд вирішує справу в обсязі заявлених сторонами вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог тільки в разі, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять [5, 6-7].

Зміст принципу гласності та відкритості адміністративного процесу, який полягає у наступному:

1) особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в адміністративному суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів розгляду справи;

2) кожен має право знайомитися в установленому законодавством порядку із судовими рішеннями у будь-якій розглянутій у відкритому судовому засіданні справі, які набрали законної сили;

3) розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито;

4) під час судового розгляду справи в судовому засіданні забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу.

Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду за своєю сутністю є проявом права особи на судовий захист, яке має особливу форму реалізації, а за призначенням виступає додатковою гарантією законності та обґрунтованості рішень адміністративних судів. Його належна реалізація є умовою визнання адміністративного судочинства як такого, що засновано на демократичних та гуманістичних правових началах [4, 197-198].

Аналіз існуючої системи європейських принципів адміністративного судочинства дозволив зробити висновок, що особливої значущості та актуальності набуває необхідність забезпечення незалежності, неупередженості та належного рівня компетентності суддів; вільного доступу до суду для кожної особи; розгляду справи у розумні строки в ході судового процесу, який відповідає вимогам справедливості; поваги до рішень суду з боку виконавчої влади, що має сприяти ефективності та дієвості таких рішень.

У результаті проведеного аналізу наукової юридичної літератури що європейського досвіду здійснення адміністративного судочинства варто зазначити, що до числа його принципів належать: 1) принцип відкритості і прозорості; 2) принцип зв'язаності адміністративного суду законом; 3) принцип пропорційності; 4) принцип доцільності (або обґрунтованості); 5) принцип юридичної визначеності або надійності та передбачуваності; 6) принцип захисту законних очікувань; 7) принцип рівного доступу до суду; 8) принцип рівності можливостей; 9) принцип використання простої, зрозумілої та сприйнятливої мови; 10) принцип процедурної справедливості; 11) принцип заборони зловживання владою; 12) принцип недискримінації; 13) право бути вислуханим в процесі прийняття рішення у адміністративній справі; 14) принцип розумного часу; 15) принцип

відшкодування заподіяної шкоди; 16) принцип своєчасності; 17) принцип ефективності та результативності; 18) принцип професіоналізму суддів адміністративного суду; 19) принцип нейтральності, неупередженості та компетентності суддів адміністративного суду; 20) принцип етичності; 21) принцип публічності розгляду справи; 22) принцип змагальності; 23) принцип відповідальності суддів адміністративних судів; 24) принцип правової певності [3, 37].

Під час здійснення адміністративного судочинства в окремих країнах світу особлива увага приділяється дотриманню принципу верховенства права, який, власне, і постає провідним принципом адміністративного судочинства. Запровадження та утвердження принципу верховенства права є пріоритетним завданням розвитку будь-якої демократичної держави світу. Запровадження у національному адміністративному законодавстві, яке регламентує порядок здійснення адміністративного судочинства, принципу верховенства права дозволить прискорити процес наближення цього законодавства до європейських принципів та стандартів адміністративного права, створити необхідні передумови щодо виконання Україною Копенгагенських та Мадридських критеріїв вступу до ЄС.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 01.09.2015 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
2. Адміністративне судочинство України: підруч. / О.М. Пасенюк, О.Н. Панченко, В.Б. Авер'янов та ін.; за заг. ред. О.М. Пасенюка. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 672 с.
3. Константий О.В. До питання удосконалення судової влади і судочинства в Україні відповідно до стандартів правової держави / О.В. Константий // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2009. – Випуск 17. – С. 35-45.
4. Адміністративне судочинство: підручник. – Вид. 2, перероб. і допов. / за заг. ред. Т.О. Коломось. – К.: Істина, 2011. – 304 с.
5. Потапенко С.В. Диспозитивність як принцип адміністративного процесу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.В. Потапенко. – Х., 2010. – 19 с.

Особливості адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення

Закарлюка Н.С., студентка

Науковий керівник:

Гаджиева.Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Необхідність правової охорони навколишнього природного середовища вже давно не викликає сумнівів, оскільки процеси оновлення та відтворення у природі відбуваються досить повільно, тоді як її забруднення має інтенсивний характер. Одним із способів попередження негативного впливу на навколишнє природне середовище є визначена законом можливість притягувати порушників до адміністративної відповідальності за вчинення протиправних вчинків.

Окремі питання адміністративно-правового регулювання охорони навколишнього природного середовища розглядалися в працях В.І. Андрейцева, Л.А. Стоцької, В.І. Книш, В.А. Нечитайленко, Г.А. Хміль, Ю.С. Шемшученко тощо. Разом з тим, проблеми адміністративної відповідальності за вчинення екологічних правопорушень в сфері охорони довкілля потребують додаткового дослідження [1].

Вищенаведене вказує на актуальність дослідження, метою якого є виокремлення особливостей адміністративної відповідальності за вчинення екологічних правопорушень.

Слід зазначити, що адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення найпоширеніший вид юридичної відповідальності в екологічній сфері. Підставою для її застосування є адміністративні екологічні правопорушення, різні види і склади яких передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення, зокрема, зокрема, у Главі 7, яка передбачає відповідальність фізичних осіб за правопорушення у галузі охорони природи та використання природних ресурсів. Варто також відзначити, що адміністративно-правова охорона природних ресурсів від неправомірних дій і вчинків фізичних осіб передбачена також і главою 6 КУпАП, що передбачає відповідальність за правопорушення, що посягають на державну власність на природні ресурси.

Необхідно зазначити, що адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення має свої особливості, наявність яких зумовлюється саме специфічністю об'єкта правової охорони.

Передусім, саме вчинення адміністративного правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, санкції за які визначені КУпАП, є підставою для настання адміністративної відповідальності.

Оскільки згідно з чинним законодавством адміністративним проступком (правопорушенням) вважається протиправна винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність, то адміністративне правопорушення в галузях охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, можна розглядати як винну, протиправну дію (або бездіяльність), яка порушує встановлений порядок охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, завдає шкоди здоров'ю людини та довкіллю і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [2].

Наступною особливістю є застосування до винних як загальноправових (штраф, конфіскація), так і специфічних засобів адміністративного впливу (позбавлення спеціальних прав: права полювання) які передбачені ст.24 КУпАП. Адміністративні стягнення специфічні за змістом і відмінні від заходів кримінального покарання, дисциплінарного впливу, цивільної та майнової відповідальності. Адміністративні стягнення накладаються спеціально уповноваженими на те органами управління та посадовими особами з урахуванням їх компетенції й чітко визначених повноважень [3].

Аналіз змісту статей глави 7 КУпАП дозволяє зробити висновки, що більшість правопорушень у галузі охорони природи та використання природних ресурсів – це активні протиправні дії, що можуть завдавати шкоди як власне природним ресурсам, так і фізичним та юридичним особам, що здійснюють на відповідних територіях свою господарську чи іншу діяльність. Так, псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст.52 КУАП), незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка (ст.65 КУАП) завдають шкоди власне навколишньому природному середовищу, оскільки має місце зміна його фізико-хімічних властивостей. В таких випадках шкода охоронюваним суспільним відносинам є очевидною. В більшості ж випадків порушення порядку їх використання завдає шкоди державним чи приватним інтересам, що, проте, не зменшує ступеня шкідливості відповідних правопорушень.

Екологічне підґрунтя певною мірою впливає на елементи адміністративної відповідальності, як-то: заходи відповідальності (для досліджуваної сфери характерно застосування поряд із загальнопоширеними (штраф, конфіскація), специфічних засобів адміністративного впливу (позбавлення спеціальних прав: права полювання, зупинення та анулювання дозволів (ліцензій), пов'язаних із веденням екологічно значущих видів діяльності); спеціальний суб'єкт адміністративної юрисдикції (система спеціально уповноважених органів, які здійснюють контроль за дотриманням вимог екологічного законодавства та юрисдикцію саме в цій сфері); порядок застосування стягнень

(притягнення до адміністративної відповідальності завершує собою процес реалізації спеціально уповноваженим органом виконавчої влади функції екологічного контролю). А тому максимальне врахування екологічних чинників дозволить більшою мірою охопити об'єкти адміністративно-правовим захистом та сприятиме створенню надійних засад охорони довкілля засобами адміністративної відповідальності [4].

Враховуючи вищевказане можна зробити висновок, що особливості адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення визначають такі основні ознаки: по-перше, специфічний характер правовідносин, який складається внаслідок поєднання екологічних та адміністративних чинників у змісті цього правового явища, і, по-друге, особливі підстави виникнення правовідносин адміністративної відповідальності вчинення адміністративного правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів.

Література

1. Ворушило С.В. Шляхи оптимізації адміністративної відповідальності за порушення законодавства у галузі охорони атмосферного повітря / С.В. Ворушило // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2009. – № 4. – С. 97-106.
2. Богуславський Є.І. Медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи / Є.І. Богуславський, Ю.С. Шибалкіна // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 4. – С. 83-86.
3. Нечитайленко В.А. Деякі проблеми адміністративної відповідальності за правопорушення, підвідомчі органам екологічного контролю на державному кордоні України / В.А. Нечитайленко // Право та управління. – 2011. – № 2. – С. 262-270.
4. Стецька Л.А. Деякі питання діяльності державної екологічної інспекції України / Л.А. Стецька // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – № 165. – С. 319-327.

Адміністративний позов як предмет захисту в адміністративному судочинстві

Киян Є.В., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сучасний етап розвитку українського суспільства передбачає вирішення економічних і соціальних проблем, захисту прав і інтересів громадян, подальшу демократизацію суспільства. Відповідно до ст.104 Кодексу адміністративного судочинства України (надалі – КАС) до адміністративного суду має право звернутися з адміністративним позовом особа, яка вважає, що порушено її права, свободи чи інтереси у сфері публічно-правових відносин.

Відповідно до п.6 ч.1 ст.3 Кодексу адміністративного судочинства України адміністративний позов – це звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів або на виконання повноважень у публічно-правових відносинах [1]. Статтею 55 Конституції України кожній людині гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2].

Не зважаючи на те, що закон містить поняття «адміністративного позову», цей інститут й досі залишається малодослідженим у вітчизняній юридичній літературі, навколо якого останнім часом точиться тривала, напружена дискусія. Причиною цього, у першу чергу, є різні підходи вчених до визначення такої категорії, які сформувалися під впливом розуміння позову у цивільно-правовій науці. Одна група дослідників вважає, що поняття позову повинно окремо визначатися у «процесуальному» (звернення до суду про захист порушеного права), й окремо у «матеріальному» (матеріально-правова вимога

позивача до відповідача) сенсі. Друга група дотримується позиції про цілісність такого поняття, а третя переконана, що позов повинен тлумачитися як чисто процесуальний інститут. Також вчені й досі шукають обґрунтування відмінності й унікальності адміністративного процесу та позову з приводу притаманним їм ознак.

Проблемами адміністративно-процесуальних форм і відносин займалися такі відомі вчені, як: О. Константи́й, Д. Лученко, В. Авер'янов, В. Андрейцев, Ю. Битяк, І. Голосніченко, С. Гончарук, О. Андрійко, Є. Додін, Р. Калюжний та ін.

Переважна кількість науковців визначає досліджувану категорію як виражену у процесуальній формі вимогу позивача до відповідача, звернену через адміністративний суд, з метою вирішення адміністративно-правового спору, який виникає у зв'язку з необхідністю визнання неправомірним рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб [3, 96]. Правильність цього визначення, на наш погляд, полягає у приділенні уваги як матеріально – правовому, так і процесуальному аспекту розуміння, але явно прослідковується, що його встановлення витікає з цивільно-правової науки. Отже, займаємо позицію щодо тлумачення категорії «адміністративного позову», враховуючи два аспекти: матеріально-правовий і процесуальний.

Поняття «адміністративного позову», встановлено в КАС України. У наданому визначенні фігурує термін «звернення», який можна розуміти й як дію, й як відповідний документ (заяву), що передбачають ініціювання розгляду судовим органом адміністративної юрисдикції питання захисту прав, свобод або інтересів у взаємовідносинах публічного управління [4, 95-96]. Але саме собою звернення не може бути підставою для відкриття провадження в адміністративній справі. Воно має бути викладене в належній процесуальній формі та відповідати іншим вимогам до змісту і форми позовної заяви, передбаченим ст.106 КАС України, в тому числі оплачене судовим збором [1].

Конституція України у ст.55 передбачає право на судовий захист, звертаючись до суду, особа вказує в позові власне суб'єктивне уявлення про порушене право чи охоронюваний інтерес та спосіб його захисту [2].

Щодо особливостей адміністративного позову, то він виникає у разі існування адміністративно-правового спору, а останній, у свою чергу, витікає з відносин зі здійснення публічної влади. Отже, однією зі сторін цього спору є носій цієї влади – суб'єкт владних повноважень. Відповідно до п.1 ч.1 ст.13 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Це положення відмежовує спір конституційно-правового характеру від адміністративно-правового, оскільки останній виникає у зв'язку з питанням законності певного рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, а попередній – у зв'язку з перевіркою конституційності певних актів [5].

Також вони різняться за процесуальними формами названих спорів (адміністративний позов і конституційна скарга).

У науці й літературі йде дискусія щодо дослідження двох наступних категорій понять: «право на звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом» і «право на адміністративний позов». Кодекс адміністративного судочинства України [1].

У ч.2 ст.11 встановлює, що суд розглядає адміністративні справи не інакше як за позовною заявою, поданою відповідно до цього Кодексу, і не може виходити за межі позовних вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог тільки в разі, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять [6, 8-10]. Відповідно до цього, адміністративний суд позбавлений права ініціювати судовий адміністративний процес.

Виходячи зі всього вищевикладеного, можна зробити висновок, що питання дослідження й тлумачення визначення «адміністративного позову» є дуже складним та потребує подальшого детального визначення. Під адміністративним позовом слід розуміти засіб порушення суб'єктом (фізичною чи юридичною особою, суб'єктом владних повноважень): 1) права, свободи та інтереси якого були порушені, або існує реальна загроза їх порушення; 2) розгляду публічно-правового спору адміністративним судом, у якому міститься звернення до порушника матеріально-правова вимога, а також вимога до суду з приводу зазначених прав.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. №2747 // Відомості Верховної Ради України 2005. – № 37. – Ст. 446.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Картузова І. Поняття, елементи та види адміністративного позову / І. Картузова // Юридичний Вісник. – 2013. – № 3. – С. 94-100.
4. Лученко Д. Адміністративний позов як процесуальна форма захисту прав фізичних та юридичних осіб в адміністративному судочинстві / Д. Лученко // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 4. – С. 90-98.
5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 р. № 422 // Відомості Верховної Ради України 1996. – № 49. – Ст. 272.
6. Ківалов С. Право на звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом: проблеми теорії і правового регулювання / С. Ківалов // Збірник наукових праць Національного університету «Одеської юридичної академії». – 2011. – Вип. 59. – С. 7-20.

Вищий адміністративний суд України як суд першої та апеляційної інстанції

Куропата О.В., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Відповідно до ст.32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вищий спеціалізований суд у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової спеціалізації як суд першої або апеляційної інстанції. Ця норма безпосередньо стосується Вищого адміністративного суду України (далі – ВАС України). Оскільки він є універсальним судом у системі судів України, бо має повноваження щодо розгляду відповідної категорії справ як суд першої, апеляційної і касаційної інстанції [1].

Питання щодо повноважень Вищого адміністративного суду України як суду першої інстанції в наукових працях досліджувалось лише фрагментарно. Загалом повноваженням судів присвячені праці відомих науковців В.І. Бутенка, К.В. Гусарова, П.Ф. Єлісейкіна, В.В. Комарова, В.Г. Перепелюка, О.П. Рябченко, В.І. Тertiшнікова, М.Й. Штефана та ін.

Перш за все слід встановити підсудність справ ВАС України як суду всіх трьох інстанцій. В нашому розумінні підсудність – це розмежування компетенції між окремими ланками судової системи і між судами однієї ланки щодо розгляду і вирішення підвідомчих їм адміністративних справ. Перелік цих справ визначається з одного боку, нормами права, які визначають повноваження конкретного суду, а з іншого – характером і властивостями кожної окремо взятої адміністративної справи.

Відповідно до ст.18 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) ВАС України як суду першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму,

справи про дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Відповідно до ст.177 КАС України як суду апеляційної інстанції ВАС України підсудні справи, розглянуті Київським апеляційним адміністративним судом як судом першої інстанції щодо рішення, дії або бездіяльності Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму; справах про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності [2].

У випадках встановлених законодавством, ВАС України виконує функції суду касаційної інстанції, яка є основною для цього суду.

Отже, правовий статус ВАС України в адміністративному судочинстві такий, що цей суд має повноваження на виконання функцій адміністративних судів усіх інстанцій. Серед науковців і до сьогодні немає єдиного ставлення до такої універсальності ВАС України. Деякі науковці обґрунтовують думку, що особливо важливі, категорії справ у відповідній сфері мають розглядатися безпосередньо найвищою ланкою адміністративних судів – ВАС України.

Варто зазначити, що ще до прийняття чинного КАС України в нашій вже існували законодавчо закріплені норми, коли деякі, особливо важливі, категорії справ у адміністративно-правових відносинах розглядалися безпосередньо найвищою ланкою судової системи – Верховним Судом України. Так, ч.2 ст.243⁶ Цивільного процесуального кодексу України від 18.07.1963 р. передбачалося, що ВСУ у складі трьох суддів розглядаються скарги на рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії, а також заяви Центральної виборчої комісії про скасування реєстрації відповідної особи як кандидата у Президенти України. Крім того, відповідно до ст.243¹⁶ зазначеного кодексу Верховним Судом України також розглядалися скарги на всі інші рішення, дії або бездіяльність ЦВК. Тому не дивно, що подібні норми увійшли і до прийнятого Верховною Радою України КАС України [3].

Але більшість науковців вважають такі повноваження ВАС України аномалією у судовій системі України. І у зв'язку з цим, переконані, що треба вносити зміни в законодавство України, яке регулює адміністративне судочинство, оскільки кожен суд залежно від інстанції повинен виконувати лише властиві цій інстанції функції. До того ж варто зазначити, що в судах інших юрисдикцій (господарській, кримінальній та цивільній) такого немає.

Разом з тим Конституційний Суд України у рішенні від 29 серпня 2012 року №16-рп/2012 у справі про підсудність окремих категорій адміністративних справ визнав такими, що відповідають Конституції України положення ч.4 ст.18, ст.171¹, ч.1 ст.180, ч.2,6 ст.183¹ КАС України [4].

До того ж Конституційний Суд України вважає, що законодавче регулювання підсудності окремих категорій адміністративних справ, визначених оспорюваними положеннями КАС України, забезпечує передумови для неупередженого здійснення правосуддя Вищим адміністративним судом України як судом першої інстанції протягом розумного строку, закріплює гарантії справедливого судового розгляду справи та встановлює порядок ухвалення судом обґрунтованого і законного рішення.

Також Конституційний суд України зазначив, що встановлення законом підсудності окремих категорій справ ВАС України як суду першої інстанції та як суду апеляційної інстанції гарантує право на судовий захист та не обмежує його, не звужує змісту та обсягу вже закріплених законом прав та свобод, не порушує рівності громадян перед законом.

Отже, проведене нами дослідження вказує на те, що віднесення законодавцем до підсудності Вищого адміністративного суду України як суду першої та апеляційної інстанції зазначених вище категорій справ зумовлено складністю і ступенем важливості окремих спорів передбачених в Кодексі адміністративного судочинства України. Тому положення, які закріплюють універсальність Вищого адміністративного суду України (його можливість, в

окремих випадках, виконувати функції судів першої та апеляційної інстанцій), на наш погляд, є необхідними та обґрунтованими. Оскільки таким чином забезпечується висока якість і об'єктивність рішень, які приймаються в зазначених справах.

Література

1. Про судоустрій і статус судів: Закон України від 07 липня 2010 року №2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
2. Кодекс адміністративного судочинства: Кодекс України від 06 липня 2005 року №2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/paran27#n27>
3. Смокович М. Вищий адміністративний суд України як суд першої інстанції: проблеми та перспективи / М. Смокович // Юридична Україна. – 2013. – № 5. – С. 25-30.
4. Рішення Конституційного суду України про підсудність окремих категорій адміністративних справ: Рішення від 29 серпня 2012 року № 16-рп/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-12>

Адміністративно-правове регулювання порядку перетину державного кордону України громадянами Російської Федерації

Лузан К.Ю., студентка

Науковий керівник:

Меліхова О.Ю., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В даній статті ми ставили за мету розглянути питання стосовно в'їзду в Україну громадян РФ на пунктах пропуску по всій країні, крім територій з особливим статусом в Луганській та Донецькій областях, де своя специфіка, з якою ми не стикаємося.

Даючи ситуації загальну оцінку, за висновком міжнародних експертів, рішення українського уряду щодо перетину державного кордону громадянами Російської Федерації викликає жаль. У Міністерстві закордонних справ Російської Федерації переконані, що зміни значно ускладнять "контакти між мільйонами громадян двох держав, родинні і прикордонні зв'язки" [1].

Відповідно до статті 6 Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації (далі – Угода), вчиненої 16 січня 1997 р. у м. Москві, зупинити з 1 березня 2015 р. дію пунктів 1 і 5 переліку документів громадян Російської Федерації для в'їзду, виїзду, перебування і пересування територією України, визначеного додатком 1 до Угоди, у частині можливості громадян Російської Федерації в'їжджати, прямувати транзитом, перебувати і пересуватися територією України на підставі паспорта громадянина Російської Федерації або свідоцтва про народження (для дітей віком до 14 років) із зазначенням належності до громадянства Російської Федерації [2].

Міністерством закордонних справ було поінформовано Уряд Російської Федерації про зупинення дії наведених у пункті 1 цієї постанови положень Угоди.

Ця постанова набирає чинності з дня її опублікування та залишається чинною до прийняття Кабінетом Міністрів України рішення про припинення існування умов, передбачених статтею 6 Угоди [2].

Отже, у зв'язку із загостренням відносин між Росією і Україною, контроль на українському кордоні для громадян РФ був посилений. Не закритий зовсім, як вважають багато хто, а просто посилений на певний період. На практиці це означає більш пильну увагу до російських громадян, особливо чоловікам від 18 до 60 років. Це не означає, що громадян РФ гарантовано не пустять. Тим більш, не мається на увазі, що громадянин РФ підданий якимось принизливим процедурам. Змінились умови в'їзду, виїзду, перебування

на території України, відповідно до постанови Кабміну від 30 січня 2015 року № 23 (які до 1 березня 2015 р. здійснювались на підставі паспорта громадянина РФ або свідоцтва про народження (для дітей до 14 років) [3].

Державною прикордонною службою України було офіційно опубліковано список документів, необхідних громадянам РФ для перетину україно-російського кордону від 1 березня 2015 р. Цей перелік включає наступне:

- паспорт громадянина РФ, що засвідчує особу громадянина РФ за межами Російської РФ;
- дипломатичний паспорт;- службовий паспорт;
- паспорт моряка (посвідчення особи моряка) – за наявності суднової ролі або виписки з неї;- свідоцтво на в'їзд (повернення) у Російську Федерацію (тільки для повернення в РФ);
- льотне посвідчення члена екіпажу повітряного судна [3].

Речник МЗС України Євген Перебийніс пояснив, що рішення про заборону в'їзду росіян за внутрішніми паспортами базується на договорі урядів обох країн щодо безвізового перетину кордону громадянами обох країн від 1997 року. Зокрема, у 6-й статті угоди йдеться про те, що кожна зі сторін має право повністю або частково призупинити дію окремих положень угоди, якщо це необхідно для гарантування безпеки, збереження громадського порядку та охорони здоров'я населення [4].

Нововведення, стосовно фінансового забезпечення та його документального підтвердження ніяк не пов'язане з подіями в країні і зафіксовано ще постановою КМУ від 04.12.2013 р. [5]. Проте, фін-підтвердження в 2014 році все-таки почали вимагати (вибірково). Підтвердити наявність коштів можна готівкою, довідкою з банку, що на вашому рахунку є необхідна сума, або просто чеком з банкомата. Іноземець повинен мати кошти в розмірі 20-кратного прожиткового мінімуму на місяць. Якщо терміни перебування менше місяця, сума ділиться на 30 (середньоарифметичне кількість днів у місяці) і множиться на кількість днів перебування плюс ще п'ять днів. Прожитковий мінімум нині становить 1176 гривень на місяць [4]. Щоб було простіше орієнтуватися, доцільно навести приклад:

Фінансове забезпечення на місяць перебування – $1176 * 20 = 23520$ гривень.

На один день – $23520/30 = 784$ гривні.

Російські політики миттєво відреагували на таке рішення. Так, голова Громадської ради при Федеральній міграційній службі РФ Володимир Волох вважає, що питання в'їзду громадян Росії в Україну за закордонними паспортами мало вирішуватися у двосторонньому порядку і визначатися міжурядовою угодою. А протилежне – "викликає подив". Голова комітету Ради Федерації з міжнародних справ Костянтин Косачов заявив, що таке рішення "вдарить по гуманітарних зв'язках і відносинах простих людей", які мають бізнес у сусідній країні або родичів. Водночас Косачев висловив думку, що дане рішення не допоможе Україні зміцнити національну безпеку. Голова комітету Держдуми у справах СНД Леонід Слущкий назвав таке рішення черговим "неадекватним заходом" та звинуватив українську владу в тому, що "всі останні місяці [Україна] форсувала, вичищаючи зі своєї території, ампутуючи і видаляючи все російське" [4]. Отже, аналізуючи загалом процедуру перетину державного кордону України громадянами РФ, можна дійти висновку, що вона була ускладнена, згідно з нововведеним (сподіваємося – тимчасовим) порядком, з приводу подачі необхідних документів. Зокрема – стосовно закордонного паспорта та підтвердження про фінансове забезпечення.

Література

1. Угода між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації Кабінет Міністрів України, Російська Федерація; Угода, Перелік, Міжнародний документ від 16.01.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_083

2. Про зупинення дії окремих положень Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації: Постанова від 30 січня 2015 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/23-2015-%D0%BF>
3. Україна запровадила в'їзд для росіян за закордонним паспортом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/03/1/7060099/?attempt=1?attempt=2>
4. Зміни правил перетину кордону України громадянами РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.dniproavia.com/ua/izmeneniya-pravil-peresecheniya-granitsyi-ukrainyi-grazhdanami-rf/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2013 р. № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MDS00445.html

Система обставин що виключають адміністративну відповідальність

Маклюк Є.Д., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Питання відмежування правомірних вчинків та адміністративних правопорушень давно стало актуальним у науці адміністративного права, через те що інколи для захисту свої прав, особистих інтересів та інтересів інших осіб, а також для відвернення певної небезпеки або інших соціально – негативних наслідків особам доводиться заподіювати шкоду фізичного та матеріального характеру. За зовнішнім ознаками такі вчинки схожі на адміністративні правопорушення, саме тому для того щоб зробити висновок про їх правомірність чи протиправність треба детально досліджувати обставини, за яких вони сталися. На сьогодні у адміністративному праві існує окремих інститут який регулює ситуації такого характеру, визначаючи обставини які виключають адміністративну відповідальність.

У рамках досліджень присвячених інституту адміністративної відповідальності, внесок у розвиток цього питання зробили такі вчені адміністративісти як: В. Колпаков, І. Голосніченко, Є. Додін, Л. Коваль, Т. Бахрах, А. Комзюк, Д. Лук'янець, Т. Коломосьць, О. Остапенко та інші. На сучасному етапі система обставин що виключають адміністративну відповідальність в Україні є не повністю дослідженою, та потребує подальшого вивчення. Саме тому метою нашого наукового пошуку є спроба аналізу системи обставин що включають адміністративну відповідальність.

Обставини що виключають адміністративну відповідальність складають собою певну логічну сукупність що закріплена у чинному законодавстві. У кодексі України про адміністративні правопорушення зазначені наступні обставини, що виключають адміністративну відповідальність: крайня необхідність, необхідна оборона та неосудність [1].

У загальній теорії права, крім неосудності, крайньої необхідності та необхідної оборони, існують ще обставини що виключають юридичну відповідальність. Серед таких обставин називають: обґрунтований ризик, виконання наказу або розпорядження, малозначність правопорушення, казус, спричинення шкоди при затриманні, непереборна сила, вина кредитора, та інше. Але професор Т. Комзюк зазначає що ці обставини не можуть бути віднесені до адміністративного права через те що вони по-перше, мають зовсім іншу юридичну природу, по-друге, в них відсутня протиправність, вина, спрямована на здійснення права, на суспільну користь, по-третє, вони не передбачені чинним адміністративним законодавством [2].

Особливість функціонування системи обставин що звільняють від адміністративної відповідальності полягає у тому що її елементами виступають вчинки, що мають подвійну юридичну характеристику. З одного боку обставини, що виключають адміністративну відповідальність схожі з адміністративним правопорушенням. З іншої сторони, ці вчинки,

об'єднані між собою за ознаками правомірності, зовнішньої схожості за тим або іншим правопорушенням, вони розглядаються як елементи іншої системи, а саме системи суспільно корисних і правомірних вчинків, що виключають адміністративну відповідальність.

На сьогодні чинне адміністративне законодавство не передбачає інші обставини крім необхідної оборони, крайньої необхідності та неосудності, що виключають адміністративну відповідальність. Однак, деякі вчені-адміністративісти пропонують розширити перелік вже закріплених обставин.

Відомий науковець-адміністративіст С. Князев пропонує доповнити перелік обставин, що виключають адміністративну відповідальність такою обставиною, як затримання злочинця. Вчений переконаний, що «пряме закріплення цієї обставини в діючому законодавстві у великій мірі відповідає потребам законності в правозастосовній діяльності» [3]. Ще один науковець, О. Літошенко погоджується з С. Князевим та пропонує розширити межі цієї обставини, а саме до її змісту. Так, науковець пропонує додати не лише затримання злочинця, але й інших осіб які вчинили правопорушення. Про правильність вищезазначених поглядів свідчить той факт, що ця обставина закріплена на законодавчому рівні в деяких країнах [4].

З об'єктивної точки зору, затримання особи що скоїла злочин чи будь яке інше правопорушення має суспільну користь, тому що ця дія:

- 1) забезпечує термінову передачу правопорушника відповідним державним органам;
- 2) має превентивну функцію, запобігає вчиненню нових правопорушень;
- 3) реалізує принцип невідворотності юридичної відповідальності.

Враховуючи вищесказане, ми робимо висновок що система обставин що виключає адміністративну відповідальність з точки зору сучасних дослідників є недосконалою та потребує подальшого вивчення та удосконалення. Слід погодитися з науковцями, які пропонують доповнити перелік обставин, що виключають адміністративну відповідальність, такою обставиною, як затримання особи, що скоїла злочин або адміністративне правопорушення.

Таким чином, можна зробити в висновок, що існуюча система обставин, що виключають адміністративну відповідальність потребує аналізу, контролю та поступового доповнення, розширення кола випадків правомірних вчинків.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
2. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Коломєць Т.О. – К.: Істина, 2008. – 219 с.
3. Князев С.Д. Обстоятельства, исключающие административную ответственность / С.Д. Князев // Правоведение. – 1990. – № 6. – С. 97-99.
4. Літошенко О.С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О.С. Літошенко; Київський національний економічний університет. – К., 2004. – 199 с.

Адміністративне судочинство як форма захисту прав та інтересів приватних осіб у взаємовідносинах з органами публічної адміністрації

Силіна Г.О., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Адміністративне судочинство є досить новим інститутом в системі адміністративного права України. В цілому, адміністративна юстиція у сучасному її

розумінні на території України була запроваджена з набуттям чинності КАС (даний кодекс вступив в силу 1 вересня 2005 року).

Саме такі вчені, як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, С.В. Ківалов, В.Г. Перепелюк, М.Ф. Стахурський, М.М. Тищенко, В.К. Шкарупа приділяли увагу деяким аспектам вказаного питання.

У ст.3 Конституції України зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю. Це означає, що Конституція України закріпила принцип пріоритету прав і свобод людини і громадянина, що є сутнісною характеристикою принципу верховенства права. Цей важливий принцип зумовлює такий характер взаємовідносин людини та органів публічної адміністрації, за якого останні повинні спрямовувати свою діяльність на забезпечення і реалізацію конституційних прав і свобод громадян [1].

Згідно зі ст.55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Такі ж саме гарантії встановлені ст.7 Закону «Про судоустрій та статус суддів». Можемо зробити висновок, що саме адміністративне судочинство є способом реалізації даного конституційного права громадян на оскарження неправомірних дій та рішень органів державної влади [2].

Вперше адміністративні суди виникли у середині XIX століття в Європі. Діяльність даних судів була направлена на запобігання і припинення свавілля влади, поліції, а також порушень законів у сфері публічного управління. В історичному аспекті можна стверджувати, що на території сучасної України адміністративна юстиція вперше виникла після судової реформи 1864 року Олександра II.

Як вже зазначалось у незалежній Україні виникнення адміністративного судочинства пов'язане з прийняттям КАС. Згідно пункту 4 статті 3 КАС адміністративне судочинство є діяльністю адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку встановленому КАС. Згідно статті 2 КАС адміністративне судочинство направлене на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ. Таким чином можна побачити, що на законодавчому рівні закріплено право на захист фізичних і юридичних осіб від сваволі державних органів, отже кожна особа може звернутись до суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або інтереси і до речі відмова від права на звернення до суду є недійсною [3].

Вчений Д.М. Бахрах запропонував найпростіше і водночас найлогічніше визначення: адміністративне судочинство – це правосуддя в адміністративних справах, розгляд судами скарг громадян на акти посадових осіб та органів публічної виконавчої влади.

У свою чергу В.Б. Авер'янов пропонує в цілому вважати адміністративною юстицією діяльність адміністративних судів щодо розгляду та вирішення публічно-правових спорів, які виникають з приводу визнання правомірності рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень та їхніх посадових осіб, згідно з правилами адміністративного судочинства.

Виходячи з вищесказаного, можемо зробити висновок про те, що адміністративна юстиція і адміністративне судочинство в Україні – це одне й те ж саме. Адміністративне судочинство як діяльність адміністративних судів, складається з певної кількості стадій, окремих процесуальних дій та етапів провадження і безумовно потребує подальшого аналізу та вивчення [4].

Разом із тим А.М. Школик обґрунтовано відзначає, що «оскарження в адміністративному порядку не завжди може забезпечити належний захист прав та законних інтересів особи у спорах з органами публічної адміністрації. Це зумовлюється передусім загрозами впливу “неформальних” зв’язків у межах певного відомства або підсистеми органів на об’єктивність рішення, що приймається за скаргою, а також неправильним розумінням публічного інтересу. Адже не секрет, що в багатьох органах публічної адміністрації інтереси держави або місцевого самоврядування, а в гіршому випадку – відповідного відомства, при прийнятті рішення розглядаються як визначальні».

Для захисту своїх прав особа може подати позов до відповідного суду, який має містити підставу, предмет і зміст. В КАС міститься перелік підстав для повернення позову і залишення його без розгляду, тому особі при зіставленні позову необхідно дотримуватись вимог до нього, які зазначені у 106 статті КАС. Розгляд справи може проходити як за участю сторін так і без їх участі. Якщо сторони бажають, щоб справа була розглянута без їх участі, то вони подають клопотання. У разі виникнення можливості заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам позивача до ухвалення рішення, позивач може подати клопотання про вжиття заходів забезпечення позову і в результаті суд видасть ухвалу про зупинення рішення суб’єкта владних повноважень чи його окремих положень, що оскаржуються. Дане положення закріплене у статті 116 КАС свідчить проте, що суд може зробити все можливе (в рамках закону) для того, щоб забезпечити винесення справедливого рішення по справі, що суд піде на зустріч особі у разі виникнення такої ситуації, ця стаття свідчить, що діяльність суду направлена на захист осіб, а не органів влади [3].

Наприкінці можна зробити такий висновок, що суд виступає регулятором у спірних відносинах між приватними особами і суб’єктами владних повноважень, він виступає захисником для осіб чиї права і інтереси були порушені органами влади. Запровадження адміністративної юстиції в Україні є важливим кроком для розвитку демократії і права, оскільки це підтверджує, що державні структури не є недоторканими, а їх дії можуть бути оскаржені. Це підтверджує, що саме народ є джерелом влади, права народу є непорушними, всі є рівними і згідно 55 статті Конституції права і свободи людини і громадянина захищаються судом, а за 56 статтею кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної школи, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page4>
4. Ситніков О.Ф. Адміністративне судочинство як форма захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина / О. Ф. Ситніков // Право і Безпека. – 2013. – № 1. – С. 86-90.

Правова допомога при вирішенні справ в адміністративному суді

Ситник В.О., студентка

Науковий керівник :

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність даної теми, на мою думку, має досить велике значення, адже право на правову допомогу це одне з основних положень адміністративного процесу, оскільки з

розвитком правовідносин та поглибленням їх правового регулювання відстоювати свої права у суді самостійно, без послуг адвоката чи іншого фахівця у галузі права, стає все складніше. Тому, я вважаю, що питання правової допомоги стосується кожного свідомого громадянина, навіть якщо його діяльність не пов'язана з юридичною діяльністю.

Тему правової допомоги при вирішенні справ в адміністративному суді регулює Кодекс адміністративного судочинства, а саме стаття 16, в якій чітко вказано, що кожен має право користуватися правовою допомогою при вирішенні справ в адміністративному суді, яка надається в порядку, встановленому законом [1].

Взагалі, право на правову допомогу – це гарантована Конституцією України можливість фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги [2].

На відміну від конституційних положень, які відповідно до роз'яснення Конституційного Суду України стосуються лише фізичних осіб, стаття 16 Кодексу адміністративного судочинства визнає право на правову допомогу за всіма особами, які беруть участь у справі, незалежно від того, фізичні це особи чи юридичні.

Для надання правової допомоги при вирішенні справ у судах в Україні діє адвокатура. У випадках, встановлених законом, правова допомога може надаватися й іншими фахівцями в галузі права. Порядок і умови надання правової допомоги, права й обов'язки адвокатів та інших фахівців у галузі права, які беруть участь в адміністративному процесі і надають правову допомогу, визначаються Кодексом адміністративного судочинства та іншими законами. Положення частини другої статті 59 Конституції України про те, що для забезпечення права на захист від обвинувачення в Україні діє адвокатура, не обмежує права у вільному виборі захисника своїх прав тільки з-поміж адвокатів.

Витрати, пов'язані з оплатою правової допомоги адвоката або іншого фахівця в галузі права, несуть сторони, крім випадків надання безоплатної правової допомоги. Згідно частини 3 статті 16 КАСУ підстави і порядок надання безоплатної правової допомоги визначаються законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги [1].

На відміну від кримінальних справ, держава зазвичай не зобов'язана забезпечувати правову допомогу в адміністративних справах, адже у них особа не притягається до суду, а сама ініціює процес. Однак, незважаючи на це, у деяких випадках право на справедливий судовий розгляд вимагає від держави забезпечити правову допомогу й у таких справах. Згідно з практикою Європейського суду з прав людини, держава повинна гарантувати допомогу правника, якщо «це необхідно для забезпечення реального доступу до правосуддя або у разі, якщо у деяких категоріях справ за внутрішнім законодавством деяких держав-учасниць є обов'язковим юридичне представництво, або ж у разі складності процесу». Суд повністю або частково звільняє особу від оплати правової допомоги і забезпечує надання правової допомоги, якщо відповідний орган всупереч закону відмовив особі у забезпеченні правової допомоги.

На безоплатну правову допомогу можуть розраховувати, зокрема:

1) ветерани війни та інші особи, на яких поширює дію Закон України "Про статус ветеранів війни і гарантії їх соціального захисту", – з питань, пов'язаних з їх соціальним забезпеченням (частина друга статті 22 Закону України "Про статус ветеранів війни і гарантії їх соціального захисту" від 22 жовтня 1993 року у редакції Закону України від 22 грудня 1995 року);

2) особи, яким надають психіатричну допомогу, – з питань, пов'язаних з наданням їм психіатричної допомоги (абзац 12 частини третьої статті 25 Закону України "Про психіатричну допомогу" від 22 лютого 2000 року);

3) неповнолітні батьки, які досягли чотирнадцяти років, – щодо захисту їхніх прав, свобод та інтересів, а також їхньої дитини в суді (частина друга і третя статті 156 СКУ);

4) особи, які не здатні до самообслуговування через похилий вік, хворобу, інвалідність і не мають рідних, які повинні забезпечити їм догляд і допомогу (частина четверта статті 7 Закону України "Про соціальні послуги" від 19 червня 2003 року);

5) особи, які перебувають у складній життєвій ситуації через безробіття (якщо вони зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу), стихійне лихо, катастрофу, якщо середньомісячний сукупний дохід цих осіб нижче встановленого прожиткового мінімуму (частина четверта статті 7 Закону України "Про соціальні послуги");

6) особи, які є біженцями внаслідок збройних та міжетнічних конфліктів, якщо середньомісячний сукупний дохід цих осіб нижче встановленого прожиткового мінімуму (частина четверта статті 7 Закону України "Про соціальні послуги");

7) діти та молодь, які перебувають у складній життєвій ситуації через інвалідність, хворобу, сирітство, безпритульність, малозабезпеченість, конфлікти і жорстоке ставлення у сім'ї (частина четверта статті 7 Закону України "Про соціальні послуги").

Підводячи підсумки вищевикладеного, керуючись положеннями Конституції України, а також статтею 16 Кодексу адміністративного судочинства, можна зробити наступні висновки. Кожен має право на правову допомогу, в тому числі при вирішенні справ в адміністративному суді. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Існує категорія осіб, які мають право на безоплатну допомогу при вирішенні справ адміністративним судом. Кожен громадянин є вільним у виборі захисника своїх прав, а правову допомогу в адміністративному процесі може надавати адвокат чи інша особа, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право надавати правову допомогу.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.rada.gov.ua>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.rada.gov.ua>

Загальні засади адміністративної відповідальності в Україні: підстави, принципи та суб'єкти

Сінько А.В., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Потреби у реформуванні окремих правових інститутів обумовлюють необхідність пошуку їх концептуальних джерел, тобто таких, які можуть дати чітке уявлення про те, яким має бути той чи інший інститут права, на яких концептуальних засадах він має будуватись, які принципи мають бути покладені в його основу. Ця необхідність виникла й у зв'язку із потребою реформування інституту адміністративної відповідальності. Ефективним засобом підтримання в суспільстві законності та правопорядку як елементів правової держави є юридична відповідальність взагалі та адміністративна зокрема.

Законодавством України адміністративну відповідальність визначено як один з основних видів юридичної відповідальності в Україні. Вона є наслідком невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, що тягне невідворотне реагування держави на адміністративні правопорушення (проступки), та встановлюється виключно законами. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності є складним соціально-правовим явищем, що характеризується як загальними ознаками, так і має свої специфічні властивості.

Під підставою адміністративної відповідальності необхідно розуміти умови, за наявності яких можливе притягнення особи до адміністративної відповідальності [1].

Адміністративна відповідальність характеризується особливим порядком її застосування, якому притаманні простота, оперативність і економічність на відміну від кримінального і цивільного процесуального порядку. В науці адміністративного права прийнято виділяти три підстави адміністративної відповідальності: нормативне, фактичне та процесуальне [2].

Ще одним, досить важливим моментом, що стосується підстав адміністративної відповідальності, є різноманітність суб'єктів, які можуть притягуватись до адміністративної відповідальності. Оскільки такими можуть бути і фізичні, і юридичні особи, а кількість їх різновидів є дуже багатою, це не може не відбиватись і на інших елементах складів правопорушень, що виступають підставами адміністративної відповідальності.

Всі види юридичної відповідальності мають спільну концептуальну основу, тобто систему принципів, яка покладена в основу їх правового регулювання. Вихідним для побудови згаданої системи принципів є власне сам принцип відповідальності у нормативному регулюванні. До принципів адміністративної відповідальності також належать:

- принцип верховенство права;
- принцип законності;
- принцип доцільності;
- принцип обґрунтованості;
- принцип невідворотності;
- принцип своєчасності;
- принцип справедливості;
- принцип гуманізму;
- принцип індивідуалізації покарання;
- принцип відповідності провини та покарання тощо [3].

Багатоманітність відносин, що є об'єктами адміністративних правопорушень обумовлює і велику кількість різновидів суб'єктів, які є учасниками відносин адміністративної відповідальності. Серед ознак суб'єкта адміністративного правопорушення виділяють ознаки загального суб'єкта, тобто притаманні всім особам, що вчиняють адміністративні правопорушення, та ознаки спеціального суб'єкта. При цьому однією із особливостей суб'єктного складу відносин адміністративної відповідальності слід вважати велику кількість спеціальних суб'єктів [4, 73-174].

Якщо загальний суб'єкт адміністративного правопорушення досить добре описаний в літературі, то питанням спеціальних суб'єктів уваги приділялося явно недостатньо.

Традиційно, спеціальним суб'єктом вважається особа, яка може бути визнана суб'єктом конкретного адміністративного правопорушення, а відтак і притягнута до адміністративної відповідальності за умов наявності у неї, крім віку адміністративної відповідальності та стану осудності, певних додаткових ознак.

Такими ознаками, зокрема, можуть бути:

- громадянство;
- вік;
- наявність статусу посадової особи або конкретна займана посада;
- стан здоров'я або фізіологічний стан особи;
- родинні зв'язки;
- професія;
- рід або сфера професійної діяльності;
- факт наділення певними правами або окремими обов'язками або факт позбавлення суб'єктивного права чи його відсутності;
- факт попереднього притягнення особи до адміністративної відповідальності;
- спеціальний правовий статус тощо [4, 174].

За ознакою громадянства особливості адміністративної відповідальності мають місце для іноземних громадян та осіб без громадянства. Відповідно до ст.16 КпАП України [5], іноземці і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України, а питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, вчинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом [4, 175].

Певні особливості адміністративної відповідальності мають місце для неповнолітніх, тобто осіб у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років. До осіб, які вчинили адміністративні правопорушення у зазначеному віці, застосовуються не визначені КпАП адміністративні стягнення, а заходи впливу, передбачені ст.24-1 КпАП [5].

Досить велику групу спеціальних суб'єктів адміністративної відповідальності утворюють суб'єкти, що мають спеціальний правовий статус. До таких можна віднести, зокрема, військовослужбовців, членів дільничних виборчих комісій (ст.186-2 КпАП), громадян - суб'єктів підприємницької діяльності (ст.ст.133-1, 133-2, 165-1, 166-1, 166-2 КпАП тощо), суб'єктів цивільного або кримінального процесів, а саме свідків, потерпілих, позивачів, відповідачів, експертів, перекладачів (ст.ст.185-3, 185-4 КпАП), тощо [5].

Суттєві особливості притаманні адміністративній відповідальності військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів (ст.15 КпАП) [5].

Підсумовуючи потрібно зазначити, що адміністративна відповідальність як і всі інші види юридичної відповідальності, обов'язково базуються як на загальних принципах так і на спеціальних принципах адміністративної відповідальності. Нажаль принципи адміністративної відповідальності потребують реформування, так як на законодавчому рівні існує велика кількість колізії, наприклад у принципі верховенства права.

Варто відмітити, що потрібно внести зміни до нього, а саме врегулювати таку норму, яка б містила перелік принципів адміністративної відповідальності.

Що ж стосується підстав адміністративної відповідальності, потрібно також зазначити, що на жаль на законодавчому рівні також не врегульована така стаття як «підстави адміністративної відповідальності», яка містила б чіткий перелік таких підстав. Як вбачається на прикладах законодавчих актів інших країн потрібно до КпАП України також внести зміни.

Охарактеризувавши суб'єктів адміністративної відповідальності, можна констатувати, що у порівнянні з іншими видами юридичної відповідальності, адміністративної відповідальності є властивою багатосуб'єктність, що має бути враховано при удосконаленні її нормативної моделі.

Варто одразу зазначити, що потрібно вдосконалювати КпАП України. Потрібно внести окремі норми, які містили б перелік суб'єктів адміністративної відповідальності.

Також, варто зазначити, що КпАП України має не тільки прогалини, але й позитивні риси, він містить у собі досить великий перелік різноманітних спеціальних суб'єктів, що дає змогу притягнути до відповідальності як фізичних осіб так і юридичних осіб.

Література

1. Алфьоров С.М. Адміністративне право [Електронний ресурс] / С.М. Алфьоров. – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws>.
2. Лук'янець Д.М. Особливості підстав адміністративної відповідальності [Електронний ресурс] / Д.М. Лук'янець. – Режим доступу: <http://adminpravo.com.ua/index.php/2010-04-13-14-05-13/163-2010-10-25-11-03-13/2240-23.html>.
3. Коваленко В.В. Курс адміністративного права України [Електронний ресурс] / В.В. Коваленко. – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws>.

4. Лук'янець Д.М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми правореалізації: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Д.М. Лук'янець; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України - К., 2007. – 410 с.
5. Кодекс про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – Ст. 330.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО

Поняття та система принципів цивільно-процесуального права

Артюшенко Г.І., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Серед елементів права особливе місце займають принципи. Вони притаманні будь-якій правовій системі та виступають в якості конструкції, на якій базуються та реалізуються не тільки норми, інститути і галузі права, а й уся система права. Принципи права служать основним орієнтиром усієї правотворчої, правозастосовчої і правоохоронної діяльності державних органів.

В основі процесуальної діяльності також знаходяться вихідні положення, які виражають її ознаки та властивості. Такі положення виступають принципами цивільного судочинства, що являють собою фундамент становлення процесуальних норм.

Питання принципів цивільно-процесуального права наразі розглядається такими вченими: А.В. Андрушко, С.О. Волосенко, О.В. Гетманцевим, О. Величко. До 1991 року найбільш значущими у цій сфері були праці В.М. Семенова, В.Ф. Тараненко, Н.А. Чечиної, Т.М. Яблочкова.

Принципи цивільного процесу можна визначати з двох позицій. По-перше, як історичні категорії, вироблені протягом тривалого розвитку процесу, як елемент людської культури. По-друге, як ідеї, які закріплені в нормах цивільного процесуального права й мають нормативний характер. З цього погляду принципи цивільного судочинства – це визначальні ідеї, засади, згідно з якими відбувається регулювання відносин, що виникають у сфері судочинства, і які виражають завдання правосуддя у цивільних справах, характеризують методи їх здійснення. Вони закріплюють положення, які визначають зміст правосуддя, і виступають критерієм правомірності поведінки учасників правовідносин, що виникають у сфері правосуддя, визначають структуру всіх процесуальних норм, стадій та інститутів і направляють процесуальну діяльність на досягнення цілей та завдань, що поставлені державою перед правосуддям [1, 104].

Принципам цивільно-процесуального права характерні такі ознаки:

- вираження в собі певної ідеї, що складає власне зміст;
- така ідея завжди прямо чи опосередковано повинна бути закріплена в нормативно-правових актах;
- безпосередньо пов'язані з цивільним процесом, визначають його основні властивості;
- мають загальне значення для всього цивільного процесу;
- визначають типові риси цивільного судочинства і можуть мати винятки, які не є принципами;
- стійкі та стабільні [2, 31].

Принципи цивільного процесуального права тісно пов'язані між собою і в сукупності становлять систему. Кожний із принципів системи відіграє самостійну роль, характеризує галузь у цілому, окрему стадію чи окремий процесуальний інститут, але між ними існує зв'язок і взаємодія, які визначаються єдністю мети і завдань цивільного судочинства: дія одного принципу обумовлює дію інших. Кожний із принципів не може існувати окремо від принципів системи, а тільки у взаємодії з ними [3, 19].

Класифікувати принципи цивільно-процесуального права можна за такими критеріями:

1. за змістом і сферою поширення:
 - загальноправові (законність, гуманізм, демократизм, верховенство права),

- міжгалузеві (здійснення правосуддя виключно судами; рівність громадян перед законом та судом; незалежність і самостійність суддів та їх підпорядкованість тільки закону; колегіальність і одноособовість розгляду й вирішення цивільної справи у суді; мова судочинства; гласність та відкритість судового розгляду; всебічність, повнота та об'єктивність дослідження обставин справи),

- галузеві (диспозитивність; безпосередність судового розгляду; усність судового розгляду; змагальність);

2. за формою нормативного закріплення:

- закріплені у Конституції України,
- закріплені у законодавстві про цивільне судочинство;

3. за значущістю:

- фундаментальні (абсолютні),
- конструктивні (відносні);

4. за предметом регулювання:

- організації правосуддя (судоустрою і судочинства),
- функціональні – принципи процесуальної діяльності,
- які визначають зміст процесуальної діяльності (диспозитивність),

- такі, що визначають процесуальну форму виконання процесуальних дій (усність, безпосередність).

Розмежування можна проводити і на основі змішаних критеріїв, наприклад, за дією в системі права і за формою нормативного закріплення або за предметом правового регулювання, але найбільш прийнятною та практичною вбачається класифікація принципів за формою нормативного закріплення [4, 20].

Таким чином, під принципами цивільно-процесуального права слід розуміти основні засади здійснення правосуддя. Дослідження та вивчення керівних ідей має важливе значення як для розвитку галузі права та цивільного процесу, так і для побудови правової держави і громадянського суспільства.

Література

1. Голубева Н.Ю. Поняття та система принципів цивільного процесуального права [Електронний ресурс] / Н.Ю. Голубева // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 53. – С. 101-114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2010_53_17.pdf
2. Чорнооченко С.І. Цивільний процес: навч. посіб. / С.І. Чорнооченко. – К: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
3. Кілічава Т.М. Цивільне процесуальне право: навч. посібник. / Т.М. Кілічава. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 352 с.
4. Андрушко А.В. Цивільний процес: навч. посіб. / А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов. – К.: Прецедент, 2006. – 293 с.

Продовження та поновлення цивільних процесуальних строків

Архіпов І.О., студент

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Встановлений ЦПК процесуальний порядок цивільного судочинства забезпечує не тільки правильний, а й своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ. При цьому обов'язковим є додержання норм цивільного процесуального права, забезпечення гарантій у здійсненні особами, які беруть участь у справі, іншими учасниками процесу

суб'єктивних процесуальних прав і виконання покладених на них цивільних процесуальних обов'язків.

Своєчасному розгляду справи покликані сприяти процесуальні строки. Цивільні процесуальні строки — це встановлені ЦПК України проміжки часу для вчинення процесуальних дій судом і учасниками процесу в цивільному судочинстві.

Важливим аспектом застосування процесуальних строків в процесі цивільного судочинства є встановлена процесуальним законодавством можливість продовження та поновлення процесуальних строків.

Діюче законодавство, як правило, встановлює фіксовані строки для здійснення учасниками процесу більшості процесуальних дій. Стаття 72 Цивільного процесуального кодексу України передбачає, що право на вчинення процесуальних дій втрачається з закінченням встановленого законом або призначеного судом строку. При цьому скарги і документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, якщо суд не знайде підстав для продовження або поновлення.

Однак для підвищення дієвості та ефективності правозастосовальної практики у сфері захисту прав та інтересів учасників процесу, процесуальне законодавство надає можливість учасникам процесу здійснити захист своїх прав та інтересів не лише в часових межах встановленої Цивільним процесуальним кодексом процедури, а й при пропуску строків вчинення процесуальних дій, шляхом звертання із клопотанням до суду про продовження або поновлення процесуальних строків.

В цілому, правила про продовження чи поновлення процесуальних строків викладені у статті 73 Цивільного процесуального кодексу. Застосування цих правил залежить від різновиду процесуального строку.

У тому випадку, якщо процесуальна дія не здійснена в межах строку, встановленого законодавством, суд може поновити цей строк, якщо строк було пропущено з причини, визнаною поважною. У цьому разі цивільна справа розглядається і вирішується в порядку, встановленому ЦПК, тобто припис щодо розгляду і вирішення справи у разі визнання судом причини пропуску строку звернення до суду поважною стосується саме винесення судом постанови за результатами розгляду справи, відповідно до встановлених обставин та норм матеріального права. У разі відсутності підстав для визнання поважною причини пропуску строку звернення до суду та встановлення факту пропущення права, суд відмовляє в його захисті саме з підстав пропуску строку. При цьому такий висновок суду повинен міститися в постанові, винесеній за результатами розгляду справи.

Питання про поновлення строку вирішується за заявою особи, що бере участь у справі, як правило тим судом, де має бути вчинена та чи інша процесуальна дія.

Оскільки поновлення пропущеного строку полягає в тому, що суд дозволяє особі за наявності поважних причин пропуску вчинити ту дію, на вчинення якої встановлений законом строк, то одночасно з заявою про поновлення строку процесуальний закон потребує вчинити ту дію або подати той документ, відносно якого заявляється прохання.

В судові засідання викликаються сторони та інші особи, які беруть участь у справі, однак їх неявка не перешкоджає вирішенню питання про поновлення строку за умови, що в суду є достатні дані про належне повідомлення їх про час і місце розгляду заяви.

Якщо суд задовольняє заяву про поновлення строку, то така ухвала оскарженню не підлягає, оскільки вона не вирішує наперед головне питання справи, і навпаки, на ухвалу про відмову поновити пропущений строк може бути подано скаргу або внесено апеляційне подання прокурора, оскільки такою ухвалою встановлюється перешкода в здійсненні права для осіб, які беруть участь у справі. Також ухвали суду або судді з питань пропущених строків як в першому, так і в другому випадках, повинні бути мотивованими.

Якщо ж пропущено строк, призначений суддею чи судом, то за заявою сторони або іншої особи, яка бере участь у справі, суд може продовжити цей строк. Продовження строку являє собою надання судом нового строку на вчинення тієї процесуальної дії, яка

не була вчинена у заздалегідь встановлений строк. Діючий Цивільний процесуальний кодекс не встановлює порядок розгляду судом питання про продовження процесуального строку та не надає відповідному заявнику право оскаржити відмову в продовженні процесуального строку окремо від оскарження судового рішення. Що на мою думку зроблено для того, щоб суд вирішував це питання в кожній конкретній справі індивідуально.

Підсумовуючи, усе написане, хочу зазначити, що на мою думку сама можливість продовження та поновлення процесуальних строків у цивільному судочинстві є дуже доцільною, адже як відомо, дійсні життєві реалії не завжди дають можливість фізичним чи юридичним особам, які приймають участь у цивільному процесі, вчинити ті чи інші процесуальні дії у встановлені законодавством чи судом строки, що безумовно значно знижує дієвість та ефективність правозастосувальної практики у сфері захисту прав та інтересів таких учасників процесу.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
2. Чорнооченко С.І. Цивільний процес: підручник / Чорнооченко С.І. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.

Професія нотаріуса у сучасних умовах

Бронецький І.В., студент

Науковий керівник:

Шарая А.А., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Професія нотаріуса з'являється в ті давні часи, коли на зміну усному доказу приходив доказ письмовий, як більш об'єктивний, переконливий, надійний. Першоджерелом слова «нотаріус» є середньовічне латинське «notarius» – писар, скорописець, секретар. Саме в ті часи нотаріус стає центральною постаттю в створенні письмових доказів, надаючи документам доказової сили.

Нотаріус – це посадова особа, наділена повноваженнями вчиняти нотаріальні дії, передбачені законом [1, 47].

При здійсненні нотаріальної діяльності нотаріус як особа, яка виконує делеговані державою функції шляхом надання кваліфікованих юридичних порад, забезпечує дотримання єдності інтересів громадян та держави. Водночас нотаріус несе відповідальність за вчинення нотаріальних дій відповідно до закону.

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах або займаються приватною нотаріальною діяльністю [2].

Правовою основою діяльності нотаріату є Конституція України, Закон України «Про нотаріат» та інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України. Особа, якій вперше надається право займатися нотаріальною діяльністю в урочистій обстановці приносить присягу [2].

В обов'язки професійної діяльності нотаріуса входять такі функції:

- пізнавальна – це професійне дослідження поданих нотаріусу документів;
- комунікативна – це спілкування із громадянами, які звертаються по допомогу до нотаріуса;

- посвідчувальна – це посвідчення безспірних прав і фактів, документів та виконання інших нотаріальних дій, спрямованих на юридичне закріплення цивільних прав і попередження їх можливого порушення надалі; крім того, нотаріус складає різного роду документи, веде архів, організовує роботу своєї контори [1, 59].

Враховуючи те, що нотаріальну діяльність здійснює уповноважена державою особа від імені держави, яка надала їй такі повноваження, закон встановлює досить жорсткі вимоги щодо допуску до професії нотаріуса, зазначені, зокрема, в ст.3 Закону України «Про нотаріат»:

1) громадянство України, тому втрата особою громадянства України або виїзд за межі України на постійне проживання є підставою анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю;

2) повна вища юридична освіта;

3) володіння державною мовою;

4) стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори - не менш як три роки;

5) складання кваліфікаційного іспиту і отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю [2].

Також Закон встановлює, що не може бути нотаріусом особа, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду, або особа, яка має судимість. Винесення обвинувального вироку щодо нотаріуса також є підставою для анулювання свідоцтва і право на заняття нотаріальною діяльністю [2].

Суттєвим обмеженням є те, що нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності [2]. Таким чином забезпечується принцип незалежності і неупередженості нотаріуса, усувається можливість впливу інших осіб на виконання нотаріусом своїх прямих обов'язків. Законом передбачені винятки з правила щодо обмеження нотаріуса права на зайняття певними видами діяльності, а саме у ст.4 Закону України «Про нотаріат», які стосуються надання права нотаріусам складати проекти угод і заяв, виготовляти копії документів і виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій та консультації правового характеру. Ці права безпосередньо стосуються компетенції нотаріуса і сприяють законному та об'єктивному вчиненню кожної конкретної нотаріальної дії.

Якщо розглядати професію нотаріуса з урахуванням міжнародного досвіду, цікавим є те, що, наприклад, в Італії професія нотаріуса належить до переліку так званих «захищених професій», що передбачає занесення в особливі реєстри, проведення контролю при допуску до них, контролю їх організації і здійснення. Зайняття «захищеною професією» без дотримання всіх умов є незаконним і тягне за собою кримінальну відповідальність. Нотаріус у системі вільного нотаріату є гарантом правового захисту і законності, компетентним і неупередженим радником сторін, він запобігає порушенням закону, спорам і розбіжностям, є помічником держави у зборі податків [3, 172].

В Польщі нотаріуса призначає міністр юстиції за заявою заінтересованої особи та за рекомендацією регіональної ради нотаріальної палати. Нотаріусом може бути громадянин Польщі, не молодший за 26 років, який має вищу юридичну освіту, пройшов нотаріальне стажування, склав нотаріальний іспит та працює помічником нотаріуса не менше двох років. Винятки встановлені для професорів юриспруденції, суддів, прокурорів та адвокатів, які працювали на займаній посаді не менше трьох років. Обов'язком польського нотаріуса є участь у заходах Загальної національної Нотаріальної ради та регіональних нотаріальних рад. До компетенції нотаріальної палати входить надання характеристики-рекомендації щодо претендента на посаду нотаріуса нагляд за виконанням нотаріусами своїх обов'язків, організації навчання стажистів нотаріуса тощо [3, 172].

Здійснення такого дослідження є доволі актуальним, оскільки вже досить довго ведуться дискусії щодо пропозицій доволі кардинально змінити положення про вимоги до професії нотаріуса в Україні, що зумовлено багатьма чинниками. Серед них, потреба у

більш кваліфікованих спеціалістах, які зможуть більш ефективно виконувати покладені на нотаріат завдання і функції.

Необхідно звернути увагу на те, що нотаріус захищає не тільки права й інтереси осіб, від імені яких засвідчуються угоди, але й тих, права яких можуть бути порушені цими угодами. На відміну від адвоката нотаріус, як юридичний радник представляє і захищає інтереси не однієї сторони, а всіх сторін по тій або іншій угоді. Нотаріус не просто юрист, а насамперед офіційна особа, основними функціями якої є складання й оформлення нотаріальних актів та інших документів, достовірний характер яким хочуть надати громадяни або організації [1, 47].

Також необхідно зазначити, що характер роботи потребує від нотаріуса глибоких знань не тільки суто галузей законодавства, а й необхідності проявляти високу правову культуру. Важливим інструментом в роботі є знання психології людей, уміння передбачати їхнє поведіння далеко вперед. Закон зобов'язує зберігати в таємниці усе, що стало відомо нотаріусу в зв'язку зі здійсненням їм нотаріальних дій.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що від якості роботи та морально-професійного рівня нотаріусів залежать нормальне функціонування цивільного обороту країни, ефективність охорони й захисту майнових прав та законних інтересів громадян і організацій, оскільки діяльність нотаріату відчутно впливає на різні аспекти суспільного життя країни.

Література

1. Комаров В.В. Нотаріат в Україні: підручник / В.В. Комаров, В.В. Баранкова. – Х.: Право, 2011. – 384 с.
2. Про нотаріат: Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. Фурса С.Я. Нотаріат в Україні. Теорія і практика: підручник / С.Я. Фурса, Є.І. Фурса. – К.: А.С.К., 2001. – 976 с.

Правові засади нотаріальної діяльності

Бубель В.І., студентка

Науковий керівник:

Шарая А.А., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Нотаріат являє собою необхідну складову частину правової системи будь-якої держави, що володіє розвиненою економікою і базується на принципах правової держави та визнання громадянського суспільства. У такій державі функції, які виконуються нотаріусами, об'єктивно необхідні й затребувані, оскільки забезпечення та захист законних прав і свобод людини і громадянина є завданням не лише державних органів і посадових осіб, але й всіх інститутів суспільства і держави.

Метою нотаріальної діяльності є захист прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб, шляхом вчинення нотаріусами передбачених законодавчими актами нотаріальних дій від імені України.

Наукові дослідження у сфері нотаріальної діяльності здійснювали відомі українські вчені-юристи В.В. Комаров, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, С.Г. Пасечник, Л.К. Радзівська, В.В. Баранкова та ін. Разом із тим, проблема дослідження особливостей правового регулювання та організація діяльності нотаріату України є нагальною.

Правова держава, законодавчо закріплюючи права і свободи за тими чи іншими суб'єктами права, має забезпечити відповідні юридичні гарантії належної їх реалізації, охорони та захисту. В ч.2 ст.3 Конституції України зазначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

За допомогою інституту нотаріату держава впроваджує превентивні заходи, що забезпечують юридичну безпеку в суспільстві, що, у свою чергу є одним із головних завдань держави і показником його спроможності.

Прийнятий у 1993 році Закон України «Про нотаріат» змінив існуючу до цього часу організаційну структуру побудови нотаріату в Україні. Це поклало початок нотаріальній реформі, метою якої було утворення нотаріату, який в значній мірі відповідав змінам в економічному, політичному, правовому, соціальному житті країни.

Правовою основою діяльності нотаріату є Конституція України, Закон України «Про нотаріат», інші законодавчі та підзаконні акти України. Необхідно зазначити, що діяльність нотаріату, яка ґрунтується на принципі законності, здійснюється з урахуванням положень всієї системи чинного законодавства, у тому числі підзаконних актів.

Важливо звернути увагу на те, що термін «діяльність нотаріату» за змістом відрізняється від терміна «нотаріальна діяльність». Так, нотаріальна діяльність є професійною діяльністю нотаріусів, тоді як діяльність нотаріату об'єднує нотаріальну діяльність і діяльність всіх органів і посадових осіб, що тим або іншим чином стосується нотаріату (Міністерства юстиції України, органів і посадових осіб органів місцевого самоврядування, посадових осіб консульських установ тощо). Отже, діяльність усіх цих осіб і органів повинна ґрунтуватися на визначеній у ст.2 Закону України «Про нотаріат» правовій основі [2].

Конституція України є основою всієї системи законодавства України, оскільки закріплює найголовніші суспільні цінності, права і свободи як пріоритетного напрямку діяльності держави. Визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст.3 Конституції України) стало основою для всього законодавства [1]. Це положення визначає пріоритетні спрямування діяльності держави у всіх її проявах, що, зокрема, стосується і нотаріальної діяльності, яка також включає у себе публічний елемент. Діяльність нотаріату в цілому, у тому числі і нотаріальна діяльність, мають соціальну направленість, суспільне значення, що зумовлює виконання важливих функцій нотаріату щодо реалізації, охорони і захисту прав та законних інтересів фізичних, юридичних осіб, територіальних громад або держави тощо.

При цьому діяльність нотаріату, зокрема нотаріальна діяльність, ґрунтується також на спеціальному законодавстві (Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України тощо), а також тісно пов'язана з нормами інших галузей законодавства (цивільне, сімейне, господарське, земельне тощо). Ключове значення у межах правового регулювання діяльності нотаріальних органів України мають накази, розпорядження, листи Мін'юсту, у яких, у вигляді конкретизації положень закону, детально регулюються питання організації і діяльності нотаріальних органів. Також необхідно згадати як джерело правового регулювання нотаріальної діяльності постанови Пленуму Верховного суду України.

Що ж до вчинення нотаріальних дій закордоном, їх порядок, поряд із Законом України «Про нотаріат» визначається міжнародними угодами (зокрема консульськими конвенціями), які Україна уклала з державами, і навіть Консульським статутом України та іншими законодавчими актами.

Спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює нотаріальну діяльність, є Закон України «Про нотаріат», де розкрито питання організації нотаріальної діяльності, порядку її здійснення, зупинення і припинення, окремі питання здійснення нотаріальних процедур тощо.

Важливо зазначити, що законодавство про нотаріат, в основі якого лежать норми, що здебільшого розкривають порядок здійснення нотаріальних процедур, покликане реалізовувати норми інших галузей законодавства (матеріальні норми). Тобто спеціальне нотаріальне законодавство, будучи процесуальним, не може застосовуватись саме по собі,

а, як і нотаріальна діяльність у цілому, є взаємопов'язаним із цивільним, сімейним, господарським законодавством тощо.

При цьому, як справедливо зазначає А.В. Рясненко, нотаріальна діяльність невіддільна від здійснення прав учасників майнового обороту і її правова регламентація допустима лише з того ж джерела, що і цивільне законодавство [3, 57].

Реалізація функцій нотаріату відбувається згідно із вказаною правовою основою його діяльності. Основоположні права і свободи людини і громадянина реалізуються в тому числі і з участю нотаріату. Вчинення окремих видів нотаріальних дій віднесено до одного із способів захисту цивільних прав (ст.18 Цивільного кодексу України) [4].

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що найбільш ефективним завершенням нотаріальної реформи могло би стати прийняття Закону «Про організаційні засади діяльності нотаріату України», в якому треба закріпити основні поняття нотаріальної діяльності, завдання нотаріату, більш чіткі гарантії нотаріальної діяльності і позначити систему доступу до професії, рамки дисциплінарної та адміністративної відповідальності та ряд інших питань про засади діяльності нотаріату.

Література

4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к / 96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
5. Про нотаріат: Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
6. Фурса С.Я. Нотаріат в Україні. Теорія і практика: підручник / за ред. С.Я. Фурси, Є.І. Фурси. – К.: А.С.К., 2001. – 976 с.
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. №435-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

Пілотний проект щодо подання заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через мережу Інтернет. Чи потрібен він в Україні?

Кузьміна А.О., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сьогодні в Україні розпочато період великих реформ. Під них підпали всі державні структури країни. Реформування направлене на поліпшення та спрощення звернень громадян до певних структур. Питання про те, чи покаже це позитивний результат на практиці є досить дискусійним.

У цій статті ми проаналізуємо нововведення, які зовсім нещодавно відбулись в органах Державної реєстрації актів цивільного стану. Акцентуватимемо увагу на запровадженні пілотного проекту щодо подання заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через мережу Інтернет. Відповідний наказ міністерства юстиції України був виданий 9 липня 2015 року, тому можна сказати, що це питання є актуальним, так як для України воно є експериментальною новелою [1].

Це означає, що відтепер громадяни, на яких поширюється даний пілотний проект, отримають можливість подавати заяву на реєстрацію народження дитини, шлюбу, смерті, зміни прізвища або розлучення через Інтернет, не виходячи з дому.

Для реалізації даних послуг заявники повинні зареєструватися на Веб-порталі «Звернення у сфері державної реєстрації актів цивільного стану». Доступ до електронних послуг Веб-порталу здійснюється за допомогою особистого кабінету користувача. Реєстрація користувачів здійснюється шляхом заповнення реєстраційної форми, у якій обов'язково вказуються такі дані: прізвище, ім'я, по батькові, логін, адреса електронної пошти.

Зупинимось детальніше на розгляді заяв про державну реєстрацію шлюбу.

Заявники можуть подати до обраного ними відділу державної реєстрації актів цивільного стану заяву про державну реєстрацію шлюбу в електронній формі та додати до неї відскановані копії паспортів громадян України, паспортного документа іноземця або документа, що посвідчує особу без громадянства та відсканована копія документа, що підтверджує законність перебування на території України, документів, що підтверджують припинення попереднього шлюбу (у разі державної реєстрації повторного шлюбу), а також документа (квитанції) про сплату державного мита, оплату платних послуг (при бажанні їх отримати) при здійсненні платежу без використання платіжних систем через Веб-портал. За наявності бажання зареєструвати шлюб до спливу місячного строку до заяви додаються відскановані документи, що підтверджують поважні причини для скорочення місячного строку державної реєстрації шлюбу. Оригінали зазначених документів пред'являються при особистому зверненні заявників до відділу державної реєстрації актів цивільного стану.

Працівник відділу державної реєстрації актів цивільного стану призначає дату державної реєстрації шлюбу в день надходження відповідної заяви з накладенням електронного цифрового підпису або в день її підписання заявниками у відділі за умови отримання відповідних документів.

Зупинемо увагу на розгляді заяв про державну реєстрацію розірвання шлюбу.

Заявники можуть подати до відділу державної реєстрації актів цивільного стану заяву про розірвання шлюбу подружжя, яке не має дітей, про державну реєстрацію розірвання шлюбу на підставі рішення суду, заяву про розірвання шлюбу відповідно до ст.107 Сімейного кодексу України в електронній формі. До заяви додаються відскановані копії паспорта громадянина України, паспортного документа іноземця або документа, що посвідчує особу без громадянства, документа про шлюб, у разі якщо шлюб зареєстровано компетентним органом іноземної держави, а також документа (квитанції) про сплату державного мита при здійсненні платежу без використання платіжних систем через Веб-портал, для державної реєстрації розірвання шлюбу на підставі рішення суду, яке набрало законної сили до 27.07. 2010 року до заяви додається відсканована копія рішення суду (витягу з рішення суду). Для державної реєстрації розірвання шлюбу відповідно до ст.107 СКУ до заяви додається відскановані копії рішення суду (витягу з рішення) про визнання другого з подружжя безвісно відсутнім чи недієздатним.

Оригінали зазначених документів пред'являються при особистому зверненні подружжя до відділу державної реєстрації актів цивільного стану.

Якщо шлюб, що розривається, зареєстровано органом державної реєстрації актів цивільного стану України, працівник відділу державної реєстрації актів цивільного стану перевіряє у Реєстрі відомості актового запису про шлюб, про який повідомлено подружжям у заяві. Після перевірки відділ інформує заявника про її результати та необхідність подання оригіналів документів та підписання заяви.

Процедура призначення дати державної реєстрації розірвання шлюбу така сама як і державної реєстрації шлюбу [2].

Як бачимо, процедура не дуже проста. Також багато питань виникає щодо електронного підпису, так як ця процедура також дуже складна. Єдиним позитивним моментом у цій новелі є те, що тепер при великому бажанні осіб, які в силу яких-небудь обставин не можуть подати заяву особисто та бажають якнайшвидше одружитись, мають змогу подати цю заяву дистанційно. З іншого боку виникає дуже багато складнощів та протиріч у цій процедурі. В законодавстві України, яке регламентує діяльність органів Державної реєстрації актів цивільного стану чітко зазначено, що подання відповідної заяви вимагає особистої присутності. Керівник органу ДРАЦС повинен особисто впевнитись у добровільності намірів осіб, прийняти та перевірити в них заяву, яку вони особисто підписали, зареєструвати цю заяву та зберігати її ще деякий термін. Виникає питання, а як поступати з електронними заявами? Де взяти спеціалістів, які зможуть реєструвати відповідні заяви? Чи як обучити працівників? Всі ці питання і досі

залишаються відкритими. А якщо звернутися до законодавчої бази, то там також є маса протиріч. У ч.2 ст.28 Сімейного кодексу проголошено, що заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком особисто. Частина 3 цієї статті пропонує альтернативний вихід з ситуації, якщо особи не можуть особисто подати заяву, а саме: «Якщо жінка і (або) чоловік не можуть через поважні причини особисто подати заяву про реєстрацію шлюбу до органу державної реєстрації актів цивільного стану, таку заяву, нотаріально засвідчену, можуть подати їх представники. Повноваження представника мають бути нотаріально засвідчені» [3].

Таким чином, вважаємо доцільно внести зміни до і сімейного законодавства.

Підводячи підсумки, можна сказати, що ця новела ще повністю недопрацьована. Також, проблематичним є питання, щодо електронного підпису, так як це дуже складна процедура, і лише одиниці мають змогу користуватись таким підписом. Постає питання, а якщо особи не мають такого підпису, вони не мають змоги подати заяву через мережу інтернет? Відповідь проста – мають, але впродовж двох днів вони повинні приїхати до органу ДРАЦС особисто, надати оригінали документів та підписати заяву. В такому випадку, можна сказати, що електронна подача заяви є безглуздою тратою свого часу, і часу працівників органу ДРАЦС. Коли особи подають заяву про шлюб, їм присвоюється статус наречених, цю подію закохані, як і весілля, пам'ятають все життя, пам'ятають, як хвилювались перед дверима ДРАЦСу, як ставили підписи на заяві, і як після найвідповідальнішого кроку в їх житті, їх офіційно оголошують нареченими. Запровадження пілотного проекту щодо подання заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через мережу Інтернет дає їм можливість пережити цю хвилюючу мить сидячі на дивані перед телевизором, не кажучи вже про можливість подати таку заяву одній особі, яка має доступ до паспорту іншої особи без її згоди. Звісно, потрібно щоб пройшов певний час для того, щоб робити які-небудь висновки, проте вважати це позитивним нововведенням не має жодних підстав.

Література

1. Про запровадження пілотного проекту щодо подання заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану: Наказ Міністерства Юстиції України від 09.07.2015 р. №1187/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
2. Міністерство Юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyivobl.gov.ua/news/article/>
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. №2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
5. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

Важливі аспекти при створенні статуту Товариства з обмеженою відповідальністю

Мінькова І.А., студентка

Науковий керівник:

Мартинов М.П., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Ця тема є нині актуальною, тому що, після створення Товариства з обмеженою відповідальністю (надалі іменується "Товариство"), виникають проблеми через

неуважність при укладанні статуту. Наслідки можуть бути різними: від штрафу до припинення існування організації.

До кожного пункту та підпункту статуту слід звертати особливу увагу. Далі ми розглянемо такі моменти:

- 1) найменування, його переклад, юридична адреса Товариства;
- 2) мета та предмет діяльності Товариства;
- 3) прийняття рішення Зборами Учасників;

При найменуванні Товариства, слід звернути увагу, що організації з однаковими назвами існувати не можуть. Це можна перевірити у базі Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців Міністерства юстиції України. Вимоги до написання найменування юридичної особи встановлені Наказом Міністерства юстиції України від 05.03.2012 р. №368/5 «Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу». Згідно з розділом 3 вказаного Наказу при написанні найменування юридичної особи можна використовувати: літери українського та (або) латинського алфавіту; розділові знаки та символи: лапки («»), крапка (.), кома (,), двокрапка (:), дужки /()/, апостроф (‘), дефіс (-), тире (-), коса риска (/), знак оклику (!), знак питання (?), номер (№), плюс (+), знак рівняння (=), зірочка (*), ет комерційна (@); арабські (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0) та римські (I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, L, C, D, M) цифри. Використання інших символів та розділових знаків у найменуванні юридичної особи не допускається [1].

Юридичний переклад – мовно-юридична процедура відтворення правового змісту юридичного тексту вихідної правової системи засобами фахової мови правової системи-реципієнта задля збереження відповідних юридичних функцій та/або екстеріоризації інших прагматичних функцій тексту перекладу, що діють на час виконання перекладу [2, 369]. Якщо Товариство має відносини з міжнародними організаціями, особливу увагу слід приділити перекладу найменування товариства на мову тієї чи іншої країни. Для цього краще найняти спеціаліста-перекладача. Труднощі викликає переклад аббревіатури «ТОВ», яка не має ідеального відповідника в, наприклад, англійській мові. Це пояснюється відмінностями у законах. Але можна знайти відповідники, типу Limited liability company, скорочено LLC, або ж Joint stock company – JSC. Тим паче, у різних країнах найменування Товариства матиме різні відповідники: Almaz GmbH в Німеччині, Almaz SpA в Італії, ООО Алмаз в Росії тощо. Звертаємо увагу на те, що сама назва обов’язково транслітерується, а не перекладається. Перекладати аббревіатуру є найбільш розповсюдженим методом, та закордонні партнери розуміють сутність Товариства. Але деякі організації надають перевагу транслітерації аббревіатури, наприклад, «Хонда Мотор Ко Лтд.», «Ферролі СпА» або «Ханс Вебер Maschinenfabrik ГмбХ». Обидва варіанти є правильними. Деякі організації включають у свою назву англ. аббревіатуру Ltd (від англ. Limited – «Обмежений»), щоб уникнути складнощів. Наприклад, ТОВ «Алмаз Лтд», що при перекладі виглядатиме як «Almaz Ltd» ТОВ.

Юридична адреса – невід’ємна частина Товариства, яка також потребує уважності. Не рекомендується звертатися до компаній, які надають юридичну адресу. Практично без виключення, такі компанії не створюють унікальних адрес, а надають ті, якими вже користуються приблизно від 50 до 3000 Товариств. Маючи одну з таких адрес, Товариство автоматично переходить під пильний нагляд податкових органів, оскільки згідно з методичними рекомендаціями ДПА адреса масової реєстрації є свідченням фіктивності організації [3]. При написанні адреси, потрібно вказати зазначення індексу, виду вулиці (вулиця, проспект, бульвар, площа та ін.), власне назви, номеру будинку, частини будинку за наявності (літера, корпус та ін.), номер офісу, квартири чи кімнати. При перевірці даних, треба звернути увагу на правильність написання назви вулиці та уточнити усі номери. Якщо адреса буде вказана з помилками, це призведе до проблем з податковою перевіркою, доставкою тих чи інших товарів тощо.

При вказанні мети та діяльності Товариства, потрібно перерахувати якомога більше сфер діяльності, навіть якщо зараз ви не плануєте цим займатися. У випадку, якщо Товариство буде розширювати сферу діяльності, або вирішить займатися чимось додатково, а цього не зазначено у статуті, під час перевірки можуть виникнути проблеми. Щоб цього уникнути, треба продумати цей пункт заздалегідь.

«Загальні збори учасників товариства мають право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, у тому числі і з тих, що передані загальними зборами до компетенції виконавчого органу» [4]. На Зборах вирішуються обрання на посаду голови Товариства. Треба звернути увагу, що учасники мають кількість голосів, пропорційну розміру їх часток у статутному фонді. Якщо у Товаристві 3 учасника, частки яких є рівними (приблизно 33,33%), а у статуті вказано, що Збори Учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні Учасники (представники Учасників), що володіють у сукупності більш як 70% голосів, на Зборах мають бути присутні усі троє Учасників. Існує безліч форс-мажорних ситуацій, коли один із Учасників не може бути присутнім (втрата дієздатності, позбавлення свободи, воєнні дії, смерть та ін.). Тому, для уникнення проблем, потрібно прораховувати частки Учасників та процентну кількість голосів, за яких Збори будуть вважатися повноцінними так, щоб при форс-мажорній ситуації мати можливість вирішити ту чи іншу проблему. «Учасники товариства мають право вийти з товариства, якщо установчими документами не встановлений обов'язок учасника письмово попередити про свій вихід з товариства у визначений строк, який не може перевищувати одного року» [5].

Отже, укладання статуту Товариства – це дуже важлива справа при створенні організації. Існує безліч проблем, які пов'язані з неуважним укладанням цього документа. Щоб уникнути їх, треба бути дуже обачними та звертатися по допомогу до професіоналів.

Література

1. Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу: наказ Міністерства юстиції України від 05.03.2012 р. № 368/5 (ред. від 10.12.2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0367-12>.
2. Карабан В.І. До теорії англо-українського юридичного перекладу / В.І. Карабан, І.А. Рудь // Мови та культури у новій Європі: контакти і самобутність: збірник наукових праць. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – 422 с.
3. Про затвердження нової редакції Методичних рекомендацій щодо складання плану-графіка проведення планових виїзних перевірок суб'єктів господарювання: наказ Державної податкової адміністрації України від 28 березня 2008 р. № 201 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vs.com.ua/index.php?forprint=1&pageid=776>.
4. Загальні збори учасників товариства: стаття 98 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV 9 (ред. від 30.09.2015 р., підстава 675-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page2>.
5. Право участі у товаристві: Стаття 100 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV 9 (ред. від 30.09.2015, підстава 675-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page2>.

ЗЕМЕЛЬНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Нова реалізація принципів гласності та відкритості при розгляді справ у господарських судах

Бурдюг М.А., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Принципи права завжди викликали заслужену увагу науковців та практиків, оскільки саме вони визначають основні ідеї та засади господарського судочинства і ураховуючи те, що законодавець вніс зміни до реалізації принципів гласності та відкритості актуальним постає завдання проаналізувати ці зміни.

Відповідно до частини першої статті 4 Господарського процесуального кодексу України «Гласність розгляду справ», розгляд справ у господарських судах відкритий, за винятком випадків, коли це суперечить вимогам щодо охорони державної, комерційної або банківської таємниці, або коли сторони чи одна з сторін обґрунтовано вимагають конфіденційного розгляду справи і подають відповідне клопотання до початку розгляду справи по суті [1].

Згідно з статтею 11 Закону України «Про забезпечення прав на справедливий суд» гласність і відкритість судового процесу полягає у тому що: судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, сторін та учасників які розглядаються судом, є відкритими та підлягають оприлюдненню, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом [2].

Ратифікувавши у 1997 році Європейську Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання забезпечити гласне слухання (public hearing) справ у судах, що є невід'ємною складовою права на справедливий суд, наданого кожному відповідно до статті 6 цієї Конвенції [3].

Принцип гласності судового процесу, відповідно до статті 129 Конституції України, відноситься до основних засад судочинства і пов'язаний із правом кожного вільно збирати, використовувати, поширювати інформацію, що закріплюється статтею 34 Конституції України [4].

За старою редакцією Закону України «Про судоустрій і статус суддів» принцип гласності та відкритості при розгляді справ полягав у тому, що кожна особа має право бути присутньою на судовому засіданні, оприлюднення судових рішень здійснюється в Інтернеті та на сайті Єдиного державного реєстру судових рішень відповідно до вимог Закону України «Про доступ до судових рішень», дозволяється бути присутніми на відкритому судовому засіданні учасникам судового процесу та іншим особам, використовувати портативні аудіо технічні засоби, а фото та відео зйомка допускалася за рішенням суду.

Тепер з прийняттям нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ситуація дещо змінилася – розширився обсяг гласності судового процесу у частині відео та фото зйомки порівняно з ч.2 ст.11 попередньої редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів», що дозволяла учасникам судового процесу та іншим особам, присутнім на відкритому судовому засіданні, лише використовувати портативні аудіо технічні засоби, а фото та відео зйомка допускалася за рішенням суду.

Відповідно до нової редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» учасники судового процесу, інші особи, присутні у залі судового засідання, представники

засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фото зйомку, відео та аудіо запис з використанням портативних відео та аудіо технічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, установлених законом, без створення перешкод для суду та учасників судового процесу. Водночас за новим Законом, як і раніше, не може здійснюватися без дозволу суду трансляція засідання [5].

Оцінюючи можливі перешкоди по втіленню нових принципів гласності та відкритості судового процесу у господарських судах можна виділити низку проблем: По-перше, до ГПК досі не внесено зміни відповідно до цих приписів, тому за бажання судді зможуть тлумачити ці приписи як суто декларативні, посилаючись на те, що вони керуються передусім господарським процесуальним законом. По-друге, у відповідність до цих приписів має бути приведено акти судів, що визначають внутрішній режим, правила роботи суду, правила допуску відвідувачів, в т.ч. представників засобів масової інформації [6].

Отже, нам тільки залишається сподіватися, що нові гарантії гласності та відкритості судового розгляду будуть реалізовані на практиці належним чином.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
2. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/192-19/paran876#n876>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
6. Шеляженко Ю.В. Гласність розгляду справ у господарських судах після набуття чинності новою редакцією Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс] / Ю.В. Шеляженко. – Режим доступу: <http://shron.chtyvo.org.ua>

Актуальні питання щодо модернізації господарського процесуального законодавства

Воскресенський М.С., студент

Науковий керівник:

Лютиков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Після проголошення незалежності Україна обрала шлях ринкової економіки, а згодом і європейської інтеграції. Разом із виникненням ринкових відносин почали виникати спори між юридичними особами, установами, організаціями то фізичними особами-підприємцями. Оскільки за радянських часів ці спори не були законодавчо врегульовані, 6 листопада 1991 року був прийнятий Арбітражний процесуальний кодекс України, перший процесуальний кодекс який було прийнято в новоствореній Українській державі. Так як після часів планової економіки в Україні не діставало досвіду вирішення господарських спорів, то Арбітражний процесуальний кодекс не відповідав до всіх умов ринкової економіки. З розвитком Української держави розвивався і Арбітражний процесуальний кодекс, який 10 липня 2001 року було перейменовано у Господарський процесуальний кодекс. Незважаючи на внесення численних змін, та прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 7 липня 2010 року який значно модернізував ГПК України, як приклад, створення автоматизованої системи документообігу [1], господарський процес потребує нового процесуального кодексу.

На сьогоднішній час було декілька спроб розробити новий ГПК, у 2008 році народним депутатом Притикою Д.М. було презентовано проект нового

господарського процесуального кодексу (реєстр. № 2178 від 6 березня 2008 р.), однак проект так і не був прийнятий. Інший проект був ГПК був розроблений народними депутатами Бондиком В.А., Колесніковим Б.В. та Кармазіним Ю.А. (реєстр. № 2777 від 16 липня 2008 р), проаналізувавши проект Верховний Суд України дійшов висновку що, структура проекту відповідає вимогам законодавчої техніки, а його зміст охоплює усі питання, пов'язані із розглядом господарськими судами спорів, які виникають між суб'єктами господарювання. У порівнянні з чинним Господарським процесуальним кодексом України проект розширює коло відносин, які пропонується розглядати у господарських судах, запроваджує нові види господарського судочинства, суттєво змінює порядок оскарження судових рішень та повноваження судів різних інстанцій у господарському судочинстві, переглядає склад осіб, які беруть участь у судовому процесі, та їх повноваження. Аналіз зазначених нововведень дає підстави стверджувати, що вони є суперечливими та недосконалими і потребують приведення у відповідність до Конституції України, норм міжнародного права та узгодження як із законами України, так і між собою [2]. Однак цей проект не був прийнятий Верховною Радою України.

Удосконалення законодавства у сфері судового процесу має здійснюватися в напрямі створення ефективних механізмів забезпечення реалізації принципів змагальності, рівності, гласності й відкритості судочинства [3]. З цього послання Президента України до Верховної Ради можна побачити, що плани щодо модернізації судового процесу існують. На думку І.В. Ватаманюка щодо принципу змагальності в статті 38 ГПК України [4], що тягар доказування лежить винятково на сторонах, а господарський суд з власної ініціативи позбавлений права в разі недостатності поданих доказів витребувати останні від підприємств і організацій незалежно від їх участі у справі, законодавець тим суттєво вплинув на всебічність і справедливість судового процесу.

Аналіз нині діючої редакції Кодексу адміністративного судочинства України не дозволяє сформулювати загальне правило, відповідно до якого відбуватиметься розмежування компетенції між адміністративними та господарськими судами [5]. Відповідно до цієї проблеми ГПК України була прийнята стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, у якій висвітлено план вирішення цього питання, а саме перегляд структури судової системи України в цілому шляхом визначення чітких критеріїв та механізмів розмежування судових юрисдикцій адміністративних, господарських і загальних (цивільних і кримінальних) судів; оптимізація системи судів після детального аналізу розбіжностей і оцінки ризиків із належним урахуванням вимог щодо ефективності та справедливості [6]. З цього можна зробити висновок, що законодавець має на меті врегулювання проблем розмежування компетенції.

Головним недоліком господарського процесуального законодавства є його застарілість, незважаючи на усі спроби модернізувати Господарський процесуальний кодекс ефект не є достатнім для повної модернізації господарського процесу. Зважаючи на Асоціацію України з ЄС наша країна долучається до сучасної правової системи, саме тому законодавець повинен провести масштабні роботи щодо модернізації права, зокрема господарського процесу, оскільки це виступає одним із факторів економічного розвитку держави, особливо в ринковій економіці. Саме в ній підприємства, установи та організації становлять основну роль, тож вирішення спорів має велике значення. Основним елементом модернізації господарського процесу має стати новий Господарський процесуальний кодекс, який буде відповідати усім вимогам європейського права, та який дозволить зробити якісний ривок у швидкому, справедливому, та всебічному розгляді господарських спорів.

Література

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>

2. Зауваження та пропозиції Верховного Суду України до законопроектів, внесених на розгляд Верховної Ради України: Висновок на проект Кодексу господарського судочинства від 16.07.2008 р, дата висновку 15.10.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/>
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році: щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
4. Ватаманюк І.В. Проблеми та перспективи реформування господарського процесуального законодавства [Електронний ресурс] / І.В. Ватаманюк. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. – Режим доступу: <http://lawreview.chnu.edu.ua>
5. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
6. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

Особливості розгляду спорів пов'язаних із застосуванням статей Антимонопольного комітету України

Губський М.В., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сучасні досягнення України в міжнародному вимірі конкурентоспроможності економіки, рівня розвитку та ефективності функціонування національної інноваційної системи є сьогодні, на жаль, недостатніми для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки, виходу в найближчій перспективі за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя українських громадян

Дослідження суті правовідносин суб'єктів господарювання з органами Антимонопольного комітету України (далі – АМК) та їх правової природи дасть змогу системно підійти до визначення балансу державних та приватних інтересів у сфері захисту конкурентних відносин, задля вдосконалення конкурентоспроможності технологій, продукції та послуг, адже і держава, і окремі суб'єкти господарювання заінтересовані у такому захисті, а міра впливу держави на ці відносини має здійснюватися в межах суспільного правопорядку у сфері господарювання.

Відповідно до ч.2 ст.42 Конституції України, держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Ч.1 ст.18 Господарського кодексу України встановлює, що держава здійснює антимонопольно-конкурентну політику та сприяє розвитку змагальності у сфері господарювання на основі загальнодержавних програм, що затверджуються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України [1].

У сучасному законодавстві України існує багато колізій через хід реформ у державі, питання розгляду та вирішення справ пов'язаних з АМК не є виключенням.

І в цьому питанні одним із найбільш обговорюваних в наукових джерелах понять було «спір про право», на яке вказав у своєму визначенні поняття «юрисдикція» Конституційний Суд України.

У Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України) використано три способи для визначення предмета адміністративної юрисдикції:

- 1) загальне визначення – через поняття адміністративної справи (п.1 ст.3);
- 2) визначення через перелік категорій справ, що належать до предмета адміністративної юрисдикції (ч.1, ст.17);

3) визначення через перелік категорій справ публічно-правового характеру, що не належать до предмета адміністративної юрисдикції (ч.2, ст.17) [2].

У Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК України) використано два способи:

1) коло осіб, які можуть звернутись до господарських судів – тобто суб'єктний склад спору (ст.1);

2) перелік категорій справ, що підвідомчі господарським судам (ст.12) [3].

Вітчизняне законодавство не завжди містить чіткі описи властивостей предмета спору. У ст.1 ГПК України передбачено, що до юрисдикції господарських судів належать господарські справи [3]. Проте ГПК України не містить визначення господарського спору, а пропонує невичерпний перелік окремих категорій справ, які належать до господарської юрисдикції. В результаті, до юрисдикції господарського суду, якщо не зважати на відповідні норми щодо юрисдикції у Цивільному процесуальному кодексі України та КАС України, віднесено будь-який спір за участю юридичної особи. За таких умов колізії з іншими судовими юрисдикціями неминучі [4].

Відповідно до ч.1 ст.60 Закону України «Про захист економічної конкуренції» заявник, відповідач, третя особа мають право оскаржити рішення органів АМК повністю або частково до господарського суду в двомісячний строк з дня одержання відповідного рішення [5]. Тобто, спираючись на законодавчі положення, такі справи вирішуються в порядку господарського судочинства. Однак, 06.07.2005 р. було прийнято КАС України, завданням якого є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ. А згідно з ч.2 ст.2 КАС України до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження. Тобто, одразу виникає колізія між положеннями Кодексу та Закону. І ця колізія знаходить своє вирішення в Кодексі, в якому зазначено, що згідно з ч.2 ст.4 цього Кодексу юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлено інший порядок судового вирішення [2]. Відповідно ж до приписів ст.60 Закону України «Про захист економічної конкуренції» рішення органів АМК оскаржуються до господарського суду [5].

Таким чином, колісійне питання неначе є вирішеним – такі справи мають вирішуватись в порядку господарського судочинства, але виникає нове запитання – чи відповідає таке нормативне положення природі таких справ. Підхід законодавця щодо визначення підвідомчості спору про оскарження рішення антимонопольних органів здається доволі логічним, але не зовсім доцільним, адже в основі таких справ лежать не суспільні відносини в сфері економічної конкуренції, як це відбувається у справах про притягнення до відповідальності за порушення антимонопольного законодавства України, а публічно-правовий спір між фізичною або юридичною особою з однієї сторони та органами АМК – з іншої. Ще одним аргументом на користь внесення змін до існуючої законодавчо встановленої підвідомчості може виступати той факт, що мова йде саме про оскарження рішення про притягнення до адміністративної відповідальності, а не до інших видів юридичної відповідальності.

Така позиція повністю співпадає з позицією Верховного Суду України, продемонстрована ним, зокрема, при розгляді скарги комунального підприємства «Донецькміськводоканал» по справі за його позовом до АМК.

Так, у мотивувальній частині рішення суд дійшов до наступних висновків. У ст.1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» АМК визначено як державний

орган зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель, що відповідає ознакам суб'єкта владних повноважень, наведеним у ст.3 КАС України. Таким чином, спори за участю органів АМК щодо виконання ними своїх повноважень є публічно-правовими. Згідно з ч.2 ст.4 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлено інший порядок судового вирішення [6].

Враховуючи вищевикладене, законодавцю слід більш детально дослідити дане проблемне питання та врегулювати вищезазначені правові колізії, для поліпшення якості судової системи України та її спрощення.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
4. Логуш Л.В. Проблемні питання визначення господарської юрисдикції / Л.В. Логуш // Наукові записки НАУКМА. – 2011. – Т. 6. – С. 81-83.
5. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
6. Бондаренко К.В. Підвідомчість справ про оскарження рішень щодо притягнення до адміністративної відповідальності за порушення антимонопольного законодавства / К.В. Бондаренко // Митна справа. – 2011. – № 2 (74). – С. 105-110.

Особливості господарського процесу США та ФРН

Жуков М.С., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Конституція України, зокрема стаття 55, гарантує кожній людині право на звернення до суду з метою захисту свого порушеного, оспорюваного, невизнаного права [1]. З метою ефективного та швидкого розгляду спорів в Україні існує спеціалізація судів, що закріплюється у статті 18 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [2]. Відповідно до цієї статті одним із спеціалізованих судів загальної юрисдикції є господарський суд. Питання розгляду та вирішення господарсько-правових спорів детально регламентовано у Господарському процесуальному кодексі України. Проте, господарсько-правові відносини мають динамічний характер, у зв'язку з чим їм притаманні постійні зміни, що у свою чергу обумовлюють зміни і господарсько-процесуальних відносин. Враховуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне дослідити господарський процес у міжнародному вимірі, з метою підкреслення досвіду зарубіжних країн у сфері вирішення господарсько-правових спорів.

За своєю сутністю внутрішньодержавні спори між суб'єктами господарювання (економічні спори) вирішуються судами у всіх країнах світу.

Сучасне зарубіжне законодавство по-різному вирішує питання про те, які суди повинні розглядати економічні (господарські) спори. Як правило, ця дилема вирішується одним із двох способів: або створюються суди спеціальної юрисдикції, уповноважені розглядати економічні справи, або такі справи підвідомчі судам загальної юрисдикції.

У США традиційно віддано перевагу другому підходу. Однією з причин вибору судів загальної юрисдикції для розгляду економічних суперечок у США стала приналежність цих

країн до змагального типу правосуддя, за якого в межах змагального судочинства суд залишається пасивним у судовому засіданні – активність виявляють учасники процесу. Саме сторонам належить ініціатива та контроль за веденням справи: вони готують справу до слухання, шукають можливості укладення мирової угоди, представляють докази до суду, досліджують їх, виступають зі вступними і заключними промовами. Суд же вирішує спір. Такий розподіл ролей передбачає, що адвокати розкриють і проаналізують всі докази перед судом, останньому залишиться тільки вирішити суперечку. За подібної постановки питання від судді не вимагається спеціалізації в певній галузі права.

Крім того, в США, якщо економічний спір пов'язаний зі встановленням фактів, така справа слухається за участю присяжних. Якщо спір стосується лише питань права, то в розгляді справи бере участь професійний суддя.

Разом із тим спеціалізовані суди в США все ж таки існують, це - суди у справах про банкрутство (в рамках судів загальної юрисдикції) і податкові суди.

У ФРН існує 5 основних видів судочинства – загальне, трудове, соціальне, фінансове та адміністративне. При цьому загальним судам підсудні всі цивільні спори, зокрема і у сфері торговельних спорів. Згідно із Законом ФРН «Про судоустрій» до торговельних належить чітко визначене коло справ у спорах, що виникають між учасниками угод, членами торгових товариств, спори за векселями, щодо застосування закону ФРН «Про чеки», із захисту торгових знаків тощо. До компетенції палат у цивільних і торгових справах входить розгляд по першій інстанції справ із сумою позову понад 3000 євро.

Система фінансових судів створена головним чином для розгляду справ, пов'язаних зі сплатою податків і митних зборів [4].

Таким чином, у ФРН здійснення господарського судочинства лягає на цивільний сектор загальних судів, зокрема палату з торгових справ і фінансові суди, при цьому вирішення економічних справ здійснюється професійними суддями і народними засідателями колегіально, а у випадку незначних сум позовів – одноосібно. Позови на суму до 500 євро не приймаються до зазначених судів і не розглядаються [3].

Таким чином, підсумовуючи усе вищенаведене можна дійти висновку, що господарський процес конкретної країни, перш за все пов'язаний із суспільними відносинами, які мають глибоке історичне коріння. Проте, у зв'язку з тим, що господарсько-правовим нормам притаманна динамічність, що у свою чергу впливає на зміни у процесуальних нормах, необхідною передумовою ефективного вирішення господарсько-правових спорів є саме спирання на міжнародний досвід.

Література

1. Конституція України, від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради. – 1996 – № 30 – Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI // Відомості Верховної Ради. – 2010. – №41. – Ст. 529.
3. Судоустрій Федеративної Республіки Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1499052854477/pravo/sudoustriy_federativnoyi_respubliki_nimechchini
4. Зарубіжний досвід розгляду господарських спорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ks.arbitr.gov.ua/sud5024/8/8/741/>

Виникнення та становлення господарських судів на території України

Зуєв В.О., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Господарські суди України пройшли тривалий шлях розвитку від комерційних судів Російської імперії, до складу якої входили українські землі, до повноцінних судових

органів. Щоб більш глибоко зрозуміти місце і роль господарського суду як правового інституту, який покликаний вирішувати господарські спори, необхідно дослідити етапи його реформування. У працях, присвячених проблемам становлення і розвитку судової влади в Україні, недостатньо дослідженими є питання створення та функціонування органів господарської юрисдикції, історичні передумови їх виникнення.

Слід відзначити ті дослідження, які розглядають особливості функціонування судової влади в контексті аналізу принципу поділу державної влади на три гілки та принципу стримувань і противаг у реалізації влади, теорії і практики організації державного управління. Це праці сучасних вітчизняних дослідників І. Авер'янова, Т. Андрусика, С. Василюка, В. Городовенка, Ю. Грошевого, Г. Ковальчука, М. Козюбри, А. Колодія, В. Копейчикова, Є. Кубка, І. Марочкина, Є. Мартинчика, М. Наума, І. Панкевича, П. Рабіновича, В. Сіренка, О. Скрипнюка, В. Стефанюка та інші [1, 24].

Становлення господарських судів в Україні умовно можна поділити на такі стадії:

- початок становлення системи господарських судів (поч. XIX – поч. XX століть);
- господарські суди часів формування Української державності (1917-1920 роки);
- господарські суди України в часи її перебування у складі СРСР (1920-1991 роки);
- система господарських судів в роки незалежності (1991-2001 роки);
- новітні господарські суди в Україні (2001-2010 роки).

Притика Д.М. у своїй праці «Господарські суди України: історичний нарис, портрети, події» зазначає, що початком створення на теренах України арбітражних судів є заснування за часів Російської імперії комерційного суду в 1807 році в Одесі. На початку 70-х років XIX ст. на території Російської імперії функціонувало 9 комерційних судів. У західноукраїнських землях, що у XIX столітті входили до складу Австро-Угорської імперії, також функціонували торгові суди. Питання про подальшу долю комерційних судів у Росії постало у зв'язку з проведенням судової реформи 1864 року. Як відомо, 20 листопада 1864 року були опубліковані нові судові статuti: «Заснування судових установлень», «Статут карного судочинства», «Статут цивільного судочинства», «Статут про покарання, що накладаються мировими судьями». Судовими статутами узаконювалися нові для Росії буржуазні принципи судоустрою і судочинства [2, 150].

У 1917-1920 роки у процесі становлення національної державності України створювалися нові судові органи – Центральна Рада, яка проголосила у 1917 році Україну Українською Народною Республікою; гетьман П. Скоропадський і Директорія, яка у 1919 році відродила Українську Народну Республіку. Також у 1917 році було скасовано донині існуючі загальні судові установлення, у тому числі і комерційні суди. За Декретом Всеросійського ЦВК від 29 грудня 1917 року «Про направлення незакінчених справ скасованих судових установлень» усі справи комерційних судів відповідно до ціни позову вирішувалися місцевими й окружними судами за загальними правилами судочинства. З 1918 року в Україні комерційні суди як органи спеціальної юрисдикції були ліквідовані, проте ніякої альтернативи їм передбачено не було [2, 164].

На третьому етапі Радянська влада Декретом про суд № 1 ліквідувала всі без винятку судові установи. В Україні 16 листопада 1922 року було прийнято постанову Раднаркому УСРР про організацію Вищої арбітражної комісії УСРР. Систему республіканських і місцевих арбітражних комісій очолила Арбітражна комісія при Раді Праці й Оборони СРСР. За характером діяльності арбітражні комісії нагадували суди. Оскільки робота органів державного арбітражу була безпосередньо пов'язана з управлінням економікою, він був уведений до системи загальносоюзних, республіканських і місцевих органів державного управління і підпорядковувався безпосередньо Уряду СРСР, урядам союзних республік, а на місцях - виконкомам Рад. Питання про істотне підвищення ролі державного арбітражу виникло у зв'язку з

економічною реформою 1965 року, яка визначила очевидну необхідність переходу до економічних методів управління, розширення прав підприємств, зміцнення планової і договірної дисципліни. З прийняттям Конституції СРСР у 1977 році Органи Держарбітражу були перетворені на конституційні [2].

У 1988 році було кардинально змінено місце арбітражу в системі органів держави. Державний арбітраж при Раді Міністрів СРСР перетворився в Держарбітраж СРСР, держарбітражі при Раді Міністрів союзних республік – у державні арбітражі союзних і автономних республік; держарбітражі місцевих органів управління – у держарбітражі областей, міст. Ці органи стали підзвітні безпосередньо Верховній Раді СРСР і її Президії, а в республіках – Верховній Раді відповідної республіки. Держарбітраж більше не входив до системи виконавчо-розпорядчих органів [3, 7].

Четвертий етап характеризується створенням Арбітражного процесуального кодексу України (1991 рік), який установив процедуру захисту охоронюваних прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності; прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року нова Конституція України, завдяки якій було здійснено низку заходів щодо удосконалення організації та діяльності арбітражних судів [2].

З моменту прийняття Верховною Радою України Закону «Про арбітражний суд» і до середини 2001 року арбітражні суди України пройшли період становлення і розвитку й упевнено посіли своє самостійне місце в системі органів правосуддя. У червні 2001 р. закінчувався п'ятирічний термін дії п.12 «Перехідних положень» Конституції України 1996 року щодо функціонування старої судової системи. Тому було прийнято ряд законів, які вносили низку суттєвих змін як у судову систему, так і в судочинство України, що дістало неофіційну назву «малої судової реформи». Тепер, за Законом України від 21 червня 2001 року «Про внесення змін до Закону України «Про арбітражний суд», слово «арбітражний» було замінено словом «господарський». Отже, правосуддя у господарських відносинах почали здійснювати господарські суди. Важливим стало прийняття у 2002 році нового Закону України «Про судову систему України», яке умовно завершило перший етап судової реформи. З моменту введення його в дію втратив силу Закон України «Про господарські суди». Відповідно до Указів Президента України 2001 року почали функціонувати 7 апеляційних господарських судів (Дніпропетровський, Донецький, Київський, Львівський, Одеський, Севастопольський та Харківський), 2002 року утворені Житомирський та Запорізький, а 2003 року – Київський міжобласний і Луганський апеляційні господарські суди.

Наступний етап реформування системи господарських судів ознаменувався прийняттям 7 липня 2010 року Закону України «Про судову систему і статус суддів», яким визначено організацію здійснення правосуддя, систему судів загальної юрисдикції, статус суддів, порядок здійснення суддівського самоврядування тощо. Згідно з Указом Президента України від 12 серпня 2010 року «Питання мережі господарських судів України» на сьогодні функціонують 8 апеляційних господарських судів: Дніпропетровський, Донецький, Київський, Львівський, Одеський, Рівненський, Севастопольський, Харківський апеляційні господарські суди. Цей етап триває і до сьогодні [3, 9].

Таким чином, діяльність органів господарської юрисдикції на території України пройшла досить об'ємний та багато аспектний процес свого становлення і розвитку. Фактичним початком діяльності відповідних органів було заснування на початку XIX столітті комерційних судів, які одразу ж засвідчили доцільність їх створення і діяльності, про що і свідчить їх існування (з певними перервами) до 1917 року, коли було скасовано всі судові установи. На початку 30-х років XX століття для вирішення майнових спорів між організаціями усупільненого сектора „для забезпечення зміцнення договірної і планової дисципліни і господарського розрахунку" були створені державні арбітражі. Такі органи розглядали всі спори щодо укладених договорів, про якість продукції та інші майнові спори. Проте існуючі в Україні системи загальних та арбітражних судів є функціонально врегульовані, вони пройшли історичний шлях апробації та становлення.

Арбітражний суд в Україні за історію свого існування досить далеко віддалився від загального суду, що унеможливлює повне злиття арбітражу з загальними судами. В умовах реформування судової влади в Україні арбітражні суди також пройшли кілька етапів свого становлення. Зокрема, таким етапом стало проведення малої судової реформи в 2001 році.

Література

1. Притика Д.М. Організаційно-правові засади становлення і діяльності господарських судів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. док. юр. наук: спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / Д.М. Притика. – Х., 2003. – 26 с.
2. Притика Д.М. Господарські суди України: історичний нарис, портрети, події: навч.-попул. видання / Д.М. Притика, А.Й. Осетинський. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 464 с.
3. Акулова Н.В. Історичний нарис про становлення та розвиток арбітражно-судової системи України / Н.В. Акулова // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 5. – С. 6-11.

Проблеми відводу судді в господарському процесі

Кондэжарія Д.Т., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Судова процедура вважається справедливою тільки тоді, коли вона спрямована на забезпечення верховенства права, законності, рівності учасників процесу перед законом і судом, змагальності, гласності та відкритості. Професіоналізм, незалежність та неупередженість суддів є неодмінною гарантією справедливого вирішення судових спорів. Гарантією об'єктивного та неупередженого вирішення правового спору можна вважати інститут відводу судді. Відвід судді виступає ефективним механізмом забезпечення законності та обґрунтованості судового рішення. Окремі аспекти, пов'язані з питаннями відводу, розглядались у працях таких вчених як С.Ф. Демченко, Я.П. Зейкан, Ю.Д. Притика, С.Я. Фурса, В.В. Петрик та інших [1, 89].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає засади організації судової влади, з якими тісно пов'язаний механізм відводу судді: судова влада здійснюється незалежними та безсторонніми судами – ст.1; суди здійснюють правосуддя самостійно – ст.6; справи розглядаються згідно із встановленим порядком їх розподілу – ст.8; рівність перед законом і судом – ст.9. Крім того, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» визначає правовий статус судді, де важливе значення для розуміння підстав відводу судді мають вимоги щодо несумісності (ст.53); обов'язки судді розглядати справу безсторонньо, дотримуватися присяги судді (ст.54) [2].

Актуальною проблемою в сучасних умовах розвитку України як демократичної та правової держави є дотримання принципів законності, незалежності та неупередженості суду. Дотримання даних принципів в нашій державі найбільш яскраво можна побачити через аналіз теорії і практики застосування відводу судді в господарському процесі. Право на подання заяви про відвід судді є однією з гарантій законності здійснення правосуддя і об'єктивності та неупередженості розгляду справи. Дані гарантії закріплені в ст.19, 129 Конституції України, ст.4 Господарського процесуального кодексу України, ст.7 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3].

Саме ж право на відвід судді в господарському суді закріплено в ст.20 ГПК України, відповідно до якої, суддя не може брати участі в розгляді справи і підлягає відводу (самовідводу), якщо він є родичем осіб, які беруть участь у судовому процесі, якщо було

порушено порядок визначення судді для розгляду справи, встановлений ч.3 ст.2¹ ГПК України, або якщо буде встановлено інші обставини, що викликають сумнів у його неупередженості. Суддя, який брав участь у розгляді справи, не може брати участі в новому розгляді справи у разі скасування рішення, ухвали, постанови, прийнятої за його участю, або у перегляді прийнятих за його участю рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами. При наявності зазначених підстав суддя повинен заявити самовідвід. З цих же підстав відвід судді можуть заявити сторони та прокурор, який бере участь в судовому процесі. Відвід повинен бути мотивованим, заявляти у письмовій формі до початку вирішення спору. Заявляти відвід після цього можна лише у разі, якщо про підставу відводу сторона чи прокурор дізналися після початку розгляду справи по суті. Питання про відвід судді вирішується в нарадчій кімнаті судом у тому складі, який розглядає справу, про що виноситься ухвала. Заява про відвід кільком суддям або всьому складу суду вирішується простою більшістю голосів. У разі задоволення відводу (самовідводу) одному з суддів або всьому складу суду справа розглядається в тому самому господарському суді тим самим кількісним складом колеції суддів без участі відведеного судді або іншим складом суддів, який визначається у порядку, встановленому ч.3 ст.2¹ ГПК України.

Підстави для відводу (самовідводу) судді в господарському процесі, які передбачає ст.20 ГПК України:

- Наявність родинних зв'язків з особами, які беруть участь в судовому процесі. Щодо кола родичів, які вказують на існування підстави для відводу, то їхній перелік у п.3 ч.1 ст.20 ЦПК України – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб. Норми ГПК України такого переліку не містять.
- Порушення порядку визначення судді для розгляду справи автоматизованою системою документообігу суду. Конкретний суддя для розгляду справи наразі визначається автоматизованою системою документообігу в суді, але запровадження розподілу судових справ автоматизованою системою документообігу все ж не вирішило повністю проблему неупередженого визначення складу суду для розгляду конкретних справ.
- Встановлення інших обставини, що викликають сумнів у неупередженості судді. Перелік підстав для відводу не є вичерпний і ними можуть бути визначені будь-які інші обставини справи, що викликають сумнів у неупередженості судді. Зокрема, вказаними обставинами можуть бути незаконні дії судді під час розгляду справи, ігнорування законних вимог сторони, створення перешкод для реалізації процесуальних прав, нерівне ставлення до сторін, нетактовна поведінка судді тощо.
- Недопустимість повторної участі у справі. Суддя, який брав участь у розгляді справи, не може брати участі в новому розгляді справи у разі скасування рішення, ухвали, постанови, прийнятої за його участю, або у перегляді прийнятих за його участю рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами. Слід звернути увагу на те, що в господарському процесі правило недопустимості повторної участі судді у розгляді справи обмежене лише випадком, коли рішення чи ухвала, постанова, прийняті за участю судді, скасовані [4].

Отже, згідно з викладеним вище, треба мінімізувати підстави, які входять до категорії «інших обставин» та необхідно здійснити заміну суб'єкта, який повинен вирішувати заяву про відвід.

Література

1. Черненко О.А. Відвід судді в господарському процесі / О.А. Черненко // Приватне право і підприємництво. – 2015. – Вип. 14. – С. 89-93.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 року №2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
3. Проблемні питання застосування відводу судді в господарському процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://3222.ua/article.htm>

4. Господарський процесуальний: Кодекс України від 06.11.1991 року №1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

Проблеми участі експерта у господарському судочинстві, його правовий статус

Лаврушко К.В., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Сучасне законодавство України, в тому числі процесуальне, знаходиться у стані постійного реформування, про що свідчить велика кількість змін у законодавчій базі України. Діюче господарсько-процесуальне законодавство не розкриває поняття «судова експертиза», обмежуючись лише в ст.31, 41 ГПК, які присвячені призначенню й проведенню судової експертизи, вказівкою на те, що експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні в справі потрібні спеціальні знання [1, ст.31, 41]. Визначення статусу експерта є важливою проблемою, адже не повинно буди суперечливих думок, при призначенні експертизи.

Метою цієї статті є чітке встановлення участі експерта в господарському процесі, щоб суд, який залучає експерта до участі, відкривши законодавство, не сумнівався в правильності своїх дій.

Дослідженнями такої тематики займалися такі науковці: Загорняк Н., Мальцев Д.О., Степанова Т.В., Прокопанич Г.К., Шерстюк В.М., Ейсман А.А. Останній вважає, що спеціальні знання не належать до числа загальновідомих, загальнодоступних, що мають масове поширення, тобто тих, якими професійно володіє лише вузьке коло фахівців.

Аналізуючи законодавство, а саме ЗУ "Про судову експертизу" від 07.11.2015 року, можна надати поняття судової експертизи. Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства. Також аналіз процесуальних кодексів України показує, що експертизу можна провести тільки на будь-якій стадії судового розгляду справ: її «може бути призначено лише судом і тільки після порушення провадження у справі» [3]. Для господарського процесу найбільш характерними є інженерно-технічна, інженерно-технологічна, бухгалтерська, будівельно-технічна, фінансово-економічна, дорожньо-транспортна, почеркознавча, ґрунтознавча, лінгвістична, судово-екологічна експертизи [2, 91].

Отже, доцільно буде встановити чіткі особливості участі експерта:

1) експерти повинні бути підготовлені спеціальною службою, а не просто люди з вищою юридичною освітою. Вивчаючи цю тематику, автор знайшов список суб'єктів судово-експертної діяльності, які готують людей до такої роботи. Це 6 відомств: Міністерство юстиції, МВС, СБУ, Міноборони, МОЗ і прикордонники.

2) законодавство говорить що необхідність експерта з'являється тільки після порушення провадження у справі, але це не так. Судова експертиза як один із засобів доведення сприяє всебічному, повному й об'єктивному дослідженню обставин справ, постанові законних і обґрунтованих судових рішень. На практиці результати експертизи для суду частіше є більш вагомою силою в порівнянні з іншими доказами у справі. Наприклад: існує фірма і на місці приймання товару (наприклад, продовольчих товарів) комісією складається акт про його неналежну якість. Сторона має право провести експертизу і тут виникає проблема: з точки зору чинного законодавства вона не може бути визнаною експертизою у справі тому, що здійснена до моменту порушення справи. Позивачеві доведеться виконати вимогу про досудовий порядок врегулювання спору і лише потім звертатися до суду із заявою про забезпечення доказів. Експертні акти, які позивач надає суду, за своєю природою є всього лише думкою фахівця і не мають доказової сили експертизи. Отже з цього випливає, що треба встановити експертизу на всіх стадіях господарського процесу.

3) стаття 42 ГПК України говорить, що висновок судового експерта для господарського суду не є обов'язковим [1, ст.42], а автор вважає, що тільки висновок експерта або експертної установи повинен бути єдиним доказуванням в суді. Адже ці спеціальні знання, яких не має у звичайних осіб, можуть значно покращити і полегшити вирішення справи.

4) запрошувати експерта повинен не тільки суд, а й будь-яка сторона процесу, яка вважає що це є необхідністю для нею, та вирішення справи на її користь.

5) при необхідності потрібно призначати додаткову експертизу з іншим експертом, адже висновки у всіх різні.

6) у експерта повинне бути чітке завдання: пояснити факт, що вже існує, і здобути новий на основі наукового оціночного судження, яке і становить зміст його висновку.

Підсумовуючи вищесказане, судовий експерт – суб'єкт судочинства, який виконує доручення органів розслідування і судів на проведення експертизи. Таким чином, судовий експерт у господарському процесі – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та залучається до господарського судового процесу для проведення судової експертизи та надання письмового висновку з питань у певній вузькій сфері [4, 103].

Також у висновку цього дослідження можна сказати, що 6 пунктів, які автор зазначив вище, повинні бути чітко відображені у Господарському кодексі України, інше, повинно встановлюватися за загальними правилами, відповідно до ЗУ "Про судову експертизу".

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 6. – Ст. 31, 41, 42.
2. Загорняк Н. До питання призначення судової експертизи у сучасному господарському процесі [Електронний ресурс] / Н. Загорняк // Часопис Академії адвокатури України. – 2015. – Т. 8. – № 1. – С. 91-92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2015_8_1_18.pdf
3. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – Ст. 35.
4. Мальцев Д.О. Експертиза в господарському процесі: деякі питання вдосконалення законодавства [Електронний ресурс] / Д.О. Мальцев // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 10. – С. 99-110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bmju_2010_10_15.pdf
5. Прокопанич Г.К. Особливості призначення судових експертиз в господарському процесі України [Електронний ресурс] / Г.К. Прокопанич // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2013. – Вип. 3. – С. 253-257. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlduvs_2013_3_32.pdf
6. Шерстюк В.М. Зразки для порівняльного дослідження при проведенні судових експертиз у господарському процесі [Електронний ресурс] / В.М. Шерстюк, В.В. Лук'яненко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2010. – Вип. 10. – С. 251-256. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpsek_2010_10_39.pdf

Участь експерта та спеціаліста в господарському процесі.

Порівняльна характеристика

Москаленко А.П., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність теми полягає в тому, що участь як спеціаліста так і експерта є однаково важливою для господарського процесу, проте статус спеціаліста не врегульований чинним

Господарським процесуальним кодексом України, на відміну від статусу експерта. Це створює деякі труднощі, пов'язані з процесуальними діями, тому цілком доречно акцентувати увагу на врегулюванні таких положень у Господарському процесі.

Своє відображення ця проблема знайшла у працях: Н.В., Жогіна, А.Г. Калпіної, І.І. Ульянової, Т.В. Степанової, В.М. Шерстюка, Т.Б. Юсупова, В.В. Яркова та інших дослідників.

Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) присвячує цьому питанню лише одну статтю (ст.31) [1]. Також з даного питання є роз'яснення Вищого господарського суду України, зокрема, Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 4 (далі постанова №4 ВГС України).

Згідно зі ст.31 ГПК України в судовому процесі може брати участь судовий експерт. Права, обов'язки та відповідальність судового експерта визначаються цим Кодексом та Законом України "Про судову експертизу". Судовий експерт зобов'язаний за ухвалою господарського суду з'явитись на його виклик і дати мотивований висновок щодо поставлених йому питань. Висновок робиться у письмовій формі. Далі регулюються питання про доступ експерта до матеріалів справи, відмову про дачу висновків та відвід експерта. Але жодного слова чи присвяченої статті щодо спеціаліста. В свою чергу Вищий господарський суд України зазначив, що, якщо обставини справи свідчать про доцільність отримання пояснень спеціаліста з питань, що виникають під час розгляду справи, зокрема, з метою з'ясування її фактичних обставин, господарський суд може скористатись своїм правом і викликати відповідного спеціаліста для участі в судовому процесі. Цей виклик можна здійснити як у підготовці справи до розгляду, так і під час її розгляду. Відповідні пояснення спеціаліста не є висновком експерта. За наявності в одній і тій же справі протилежних за змістом висновків спеціаліста та судового експерта, їх оцінка здійснюється за внутрішнім переконанням суду з наданням, у зазначеному випадку, переваги висновку судового експерта [2].

Висновок спеціаліста до порушення справи господарським судом, навіть якщо він і даний фахівцем з тієї чи іншої галузі, не буде мати доказової сили експертного висновку внаслідок відсутності допустимості цього доказу через недотримання порядку його отримання. Щоправда, наявність такого висновку може свідчити про необхідність призначення експертизи судом і допоможе оцінити отриманий експертний висновок з точки зору його достовірності [3].

Необхідно зазначити, що судовий експерт – суб'єкт судочинства, який виконує доручення органів розслідування і судів на проведення експертизи судової. Таким чином, судовий експерт у господарському процесі – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та залучається до господарського судового процесу для проведення судової експертизи та надання письмового висновку з питань у певній вузькій сфері.

Для набуття доказової сили експертний висновок повинен відповідати таким умовам: призначення експертизи здійснюється за постановою або ухвалою суду, оформленою належним чином; експерт попереджений про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків (ст.384, 385 Кримінального кодексу України); експертний висновок повинен бути оформлений належним чином. Всі ці умови не виконуються стосовно висновку спеціаліста. Але доречним представляється не спроба дорівняти статуси цих різних за рівнем та значенням осіб, а закріпити особливості правового статусу спеціаліста як окремого учасника господарського процесу, як це зроблено в ЦПК України (ст.54), КАС України (ст.67), КПК України (ст.71, 72). Тому що в свою чергу спеціаліст – це особа, яка має відповідний рівень знань у певній вузькій сфері, і ці знання необхідні для всебічного та повного розгляду конкретної господарської справи. Спеціалістом може бути особа, яка володіє необхідними знаннями та/або навичками і може надавати консультації з питань, що потребують таких спеціальних знань і навичок [4].

Спеціаліст – особа, яка, як і експерт, незалежна від інших учасників процесу. Тому доречно ввести до ГПК України статтю про відвід спеціаліста.

Отже, із вище зазначеного можна зробити висновок, стосовно того, що залучення в процес спеціаліста допоможе всебічному та об'єктивному розгляду господарської справи та її вирішенню та усуне суперечності і недоліки судового процесу стосовно цього питання. Діючі положення ГПК України вимагають суттєвих доповнень щодо введення нового учасника господарського процесу та визначення його правового статусу [5].

Література

1. Про деякі питання практики призначення судової експертизи: Постанова Пленуму Вищого Господарського Суду України від 23.03.2012 р. №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12>
2. Абрамов Н.А. Обновленный хозяйственный процесс Украины: учебное пособие (курс лекций) / Н.А. Абрамов. – Х.: «БУРУН КНИГА», 2012. – 192 с.
3. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 06.11.1991 р. №1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
4. Степанова Т.В. Деякі проблеми здійснення експертизи в господарському процесі / Т.В. Степанова // ІІ Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 3. – С. 212-216.

Арешт майна, як спосіб забезпечення позову: проблеми реалізації та зловживання правом

Науменко О.Г., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність теми полягає в тому, що питання, пов'язані з вжиттям судом заходів щодо забезпечення позову є важливими для господарського процесу. Складність їхнього застосування, насамперед, полягає у необхідності дотримання балансу прав та інтересів учасників процесу, виходячи з того, що вони є рівними перед законом і судом. Необхідність зваженого підходу в цих питаннях зумовлена тим, що вжиття заходів щодо забезпечення позову може завдати шкоди відповідачу, а невжиття таких заходів – потягнути збитки або неможливість виконання судового рішення позивачем [1].

Вжиття заходів до забезпечення позову в практиці господарських судів продовжує викликати множинність гострих питань, наявність яких дозволяє говорити про недостатнє вивчення даного правового інституту й необхідність ретельного аналізу питань, зв'язаних із застосуванням заходів до забезпечення позову, зокрема, існуючих недоліків щодо визначення підстав для забезпечення позову [2].

Деякі аспекти забезпечення позову знайшли своє відображення в працях вчених: М.О. Абрамова, В.Е. Беляневича, С.С. Боровика, А.О. Добровольського, І.С. Денісова, С.О. Іванової, Я.О. Львова, В.П. Нагребельного, З.Т. Новічкової, І.Г. Побирченка, В.В. Сухоноса, М.К. Треушнікова, О.І. Харитонової, Ю.С. Червоного, В.Д. Чернадчука, М.С. Шакарян, В.М. Шерстюка, Т.Б. Юсупова, В.В. Яркова та ін.

Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК) присвячує процедурі забезпечення позову лише три статті (ст.66-68). Також з даного питання є роз'яснення Вищого господарського суду України, зокрема, Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 року № 16 (далі – постанова № 16 ВГСУ).

Згідно зі ст.66 ГПК України підставами для забезпечення позову є обставини, які вказують на ризик утруднення або неможливість виконання рішення господарського суду в майбутньому (у разі повного або часткового задоволення позовних вимог) [3].

Згідно зі статтею 67 ГПК України позов забезпечується:

- накладанням арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачу;
- заборонаю відповідачеві вчиняти певні дії;

- заборонаю іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору;
- зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку.

Аналіз практики застосування господарськими судами засобів забезпечення позову дає підстави стверджувати, що найбільш розповсюдженим видом таких засобів є саме накладання господарським судом арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачу на праві власності [3].

Арешт на майно фізичної особи – підприємця може бути накладено на загальних підставах за винятком майна, на яке згідно з цивільним процесуальним законодавством України не може бути звернуто стягнення.

Слід зазначити, що у спорах щодо витребування майна в ухвалі про накладення арешту на майно боржника, господарський суд повинен чітко характеризувати ознаки, за якими той чи інший предмет відрізняється від подібних [1].

Сутність цього виду засобів забезпечення складається з того, що господарський суд забороняє відповідачеві, а також іншим особам, в яких перебуває майно відповідача, розпоряджатися відповідними коштами або іншим майном: воно не може бути продане, передане в користування або управління іншим особам, обмінене, подароване, здане в оренду, заставлене тощо. При цьому, як правило, накладений арешт не є перепорою у користуванні майном, на яке такий арешт накладений, якщо це не тягне за собою його знищення або зменшення його цінності [5].

У чинному законодавстві не передбачено жодного випадку, коли господарський суд приймає заходи до забезпечення позову з превентивною метою, а саме з метою захисту майнових інтересів заявника.

Проте, на наш погляд, саме «майновий інтерес» є ключовим в розумінні суті забезпечення позову. Це аргументується тим, що відносно справ позовного провадження у заявника безумовно є майнові інтереси відносно спірного майна або грошових коштів. Тому заявник, звертаючись із позовом, просить господарський суд забезпечити, в першу чергу, його майнові інтереси певного виду [2].

У зв'язку з відсутністю чіткої позиції законодавця щодо встановлення матеріальних і процесуальних підстав забезпечення позову, підстави відмови в забезпеченні позову, умов забезпечення позову обґрунтованості представленими доказами, вимушує осіб, які застосовують право, самотійно шукати вирішення виникаючих проблем і формувати рекомендації, які допоможуть усунути існуючу правову прогалину [2].

Вказані вимоги до процесуальної форми заяви про забезпечення позову виступають, в свою чергу, процесуальними підставами забезпечення позову.

Важливе значення при розгляді господарських судом питання про вжиття забезпечення позову має збереження балансу інтересів всіх учасників спірного правовідношення. Тому необхідність вжиття заходів до забезпечення позову має бути належним чином мотивована.

ГПК України не передбачає умов, які зобов'язують господарський суд забезпечити позов, зокрема, не висуває умовою забезпечення позову його обґрунтованість наданими доказами.

У вирішенні питання про забезпечення позову господарський суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням такого: розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; імовірності утруднення виконання або невиконання рішення господарського суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками даного судового процесу [6].

Наведені вище думки дозволяють зробити висновок про те, що підставою забезпечення позову є доказаність визначених законодавцем ознак. Цю думку не поділяють автори, які стверджують, що судового доказування при забезпеченні позову не проводиться – суддя вірить або не вірить заявленим аргументам заявника [7].

У зв'язку з відсутністю для забезпечення позову виключення із загального правила доказування в господарському судочинстві, з правильністю такої позиції важко погодитися.

Отже, необхідність удосконалення процесуально-правових норм ГПК України щодо обставин, які є підставою забезпечення позову в господарському судочинстві та доказам, що мають надаватися суду на підтвердження таких обставин. На підставі вищезазначеного можливо зробити такі висновки:

- існує об'єктивна необхідність удосконалення та розширення переліку обставин, які є підставою забезпечення позову в господарському процесі, а саме: доповнити ст.66 ГПК України нормою, відповідно до якої забезпечення позову допускається у разі наявності реальної загрози завдання значної шкоди заявникові;

- у зв'язку з відсутністю в ГПК України норми щодо процесуальної форми заяви про забезпечення позову, яка подається до господарського суду, необхідно розділ X «Забезпечення позову» ГПК України доповнити статтею, яка б передбачала вимоги до вказаної заяви.

- для припинення можливості зловживань інститутом забезпечення позову необхідно законодавчо закріпити обов'язковою умовою забезпечення позову його обґрунтованість наданими доказами.

Література

1. Забезпечення позову в господарському процесі: метод. рек. / Розроблені відділом правової роботи та представництва інтересів держави в судах. – Хмельницький, 2014. – 5 с.
2. Іванюта Н.В Деякі аспекти забезпечення позову в господарському судочинстві / Н.В. Іванюта // Держава і право. – 2011. – № 51. – Ст. 391-396
3. Курдас О.Л. Забезпечення позову в господарському процесі [Електронний ресурс] / О.Л. Курдас // Правовий тиждень. – 2009. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/41671Dejak%D1%96_pitannja_zabezpechennj/1.html
4. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
5. Курдас О.Л Деякі питання забезпечення позову в господарському процесі [Електронний ресурс] / О.Л. Курдас // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – Режим доступу: <http://www.interlegal.com.ua/blog/?p=1726>
6. Про деякі питання практики забезпечення позову: Інформаційний лист ВГСУ від 12.12.2006 р. № 01-8/2776 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v2776600-06>
7. Викуп М.А. Гражданский процесс: курс лекций / М.А. Викуп, И.М. Зайцев – Саратов: СГАП, 1998. – 432 с.

Проблеми застосування мирової угоди в господарському процесі

Нижник Я.Г., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Відповідно до ст.77 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції Закону України від 06.06.2015 р.

№ 2343-ХІІ мировою угодою у справі про банкрутство визнається домовленість між боржником і кредиторами стосовно відстрочки та/або розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, яка оформляється шляхом укладення угоди між сторонами [1]. Поняття мирової угоди у господарському процесі є визначеним на законодавчому рівні тільки в процедурі банкрутства. Господарський кодекс та Цивільний кодекс України не містять норм про мирову угоду.

У сучасній юридичній літературі мировою угодою називають письмову домовленість укладену сторонами й затверджену судом, що укладається з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і стосується прав та обов'язків сторін та предмета позову. Це розпорядчий документ сторін як процесуального, так і матеріального права, оскільки, укладаючи мирову угоду, сторони розпоряджаються своїм процесуальним, а також суб'єктивним матеріальним правом і охоронюваним законом інтересом [2].

Питання мирової угоди в господарському судочинстві врегульовані Розділом V Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [3], відповідно до якого мирова угода укладається у письмовій формі та підлягає затвердженню господарським судом, про що зазначається в ухвалі господарського суду про припинення провадження у справі про банкрутство.

Чинний ГПК України не визначає на якій стадії господарського процесу сторони мають право укласти мирову угоду: на будь-якій чи лише в першій інстанції. Вищий господарський суд України в п.4 інформаційного листа від 20.10.2006 р. № 01-8/2351 визначає наступне: «затвердження апеляційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі апеляційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б за собою скасування рішення місцевого господарського суду з відповідної справи, що допускається виключно з підстав, передбачених статтею 104 ГПК» [4]. Апеляційний суд відмовляє у задоволенні заяви про затвердження мирової угоди, так як не може виходити за межі своїх повноважень.

Тому досі право на укладення мирової угоди на апеляційній та касаційній стадіях не прописана в чинному ГПК України.

Аналогічне тлумачення здійснено судами стосовно можливості мирового вирішення спору у касаційній інстанції. Зокрема, у постанові від 10 листопада 2009 р. у справі № 21/108-09 Вищий господарський суд України зазначив, що «затвердження касаційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі касаційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б за собою скасування рішення суду першої інстанції та постанови апеляційної інстанції, що допускається виключно з підстав, передбачених ГПК України» [5].

Таким чином процедура прийняття судом мирової угоди не передбачена ГПК України на стадії перегляду рішень господарських судів Верховним судом України.

Причому, звертає на себе увагу не принципова неможливість скасування рішення суду першої інстанції та постанови апеляційної інстанції з підстави укладання мирової угоди, а саме «неможливість» у зв'язку із відсутністю спеціальної підстави для такого скасування у статті 111-¹⁰ ГПК України.

О. Подцерковний з цією аргументацією Вищого господарського суду України не погоджується, оскільки: по-перше, наявність такої підстави скасування рішення суду, як затвердження мирової угоди, не передбачається й у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України), хоча у ст.306, 334 ЦПК України передбачається право сторін на укладання мирової угоди на стадії апеляційного та касаційного розгляду справ; по-друге, ст.99 ГПК України ототожнює процедури: в апеляційній інстанції справи переглядаються за правилами розгляду цих справ у першій інстанції з урахуванням особливостей, передбачених у цьому розділі.

Апеляційний господарський суд, переглядаючи рішення в апеляційному порядку, користується правами, наданими суду першої інстанції [5, 25].

Отже, положення щодо укладання мирової угоди відповідно до ст. 78 ГПК України цілком можуть бути реалізованими при апеляційному розгляді справ, що і відбувається у багатьох випадках у господарських судах України.

Таким чином, чинне господарсько-процесуальне законодавство України потребує свого удосконалення.

Література

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 року № 2343-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.
2. Фединяк Л. Мирова угода як спосіб врегулювання цивільно-правових спорів: окремі питання / Л. Фединяк // Право України. – 2003. – № 4. – С. 53-57.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
4. Про деякі питання практики застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2005 році та в першому півріччі 2006 року: Вищий господарський суд України, Інформаційний лист від 20.10.2006 № 01-8/2351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1077.1385.0>
5. Подцерковний О. До проблеми примирення сторін у господарському процесі / О. Подцерковний // Українське комерційне право. – 2011. – № 11. – С. 20-26.

Розмежування підвідомчості справ між адміністративними, загальними й господарськими судами: історикографія доктринального становлення та розвитку судової практики

Підпригора І.А., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

За роки незалежності у нашій країні було прийнято багато нормативних актів, які мають певні суперечності, прогалини та неточності. Проте, маючи на сьогоднішній день такі кодифіковані акти, як: Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства, на жаль, спостерігаємо проблеми розмежування підвідомчості господарських, цивільних та адміністративних справ, які турбують як суб'єктів господарювання, так і інвесторів, адже невірне вирішення цього питання не лише затягує вирішення справ, але і ускладнює захист порушених прав та законних інтересів, спричиняє додаткові витрати та погіршує довіру до судової системи в цілому [1, 98].

Сьогодні питанням розмежування компетенції судових органів присвячено багато робіт вчених-господарників (наприклад, В.Е. Беяневич, С.Ф. Демченко, А.Й. Осетинський, О.П. Подцерковний, М.І. Черленяк та ін.), адміністративістів (О.М. Пасенюк, Р.О. Куйбіда та ін.), цивілістів (Н.С. Кузнецова, Ю.С. Червоний, Д.М. Шадура та ін.).

Варто почати з того, що названі кодекси не мають єдиної, узгодженої між собою юридичної термінології. Так, ст.12 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) вживає слово «підвідомчість», ст.15 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) містить поняття «Компетенція судів щодо розгляду цивільних справ», а ст.17 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) закріплює «юрисдикцію адміністративних судів щодо вирішення адміністративних справ» [2; 3; 4]. Підвідомчість, відповідно до Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання підвідомчості і підсудності

справ господарським судам» від 24.10.2011 року № 10 це – визначена законом сукупність повноважень господарських судів щодо розгляду справ, віднесених до їх компетенції [5]. В перекладі з латинської мови юрисдикція означає «суд, судочинство», тобто розгляд і вирішення правових питань судом. В сучасних умовах під юрисдикцією розуміється діяльність всіх правозастосовчих органів з розгляду і вирішення цивільних, кримінальних і адміністративних справ [6]. Також у науковій юридичній літературі ототожнюють дані поняття (юрисдикція та підвідомчість), що є, на нашу думку, вірним.

Відповідно до Конституції і Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судову систему України складають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами спеціалізації, територіальності та інстанційності. Відповідно до принципу спеціалізації суди загальної юрисдикції поділяються на загальні, господарські і адміністративні суди, які спеціалізуються на розгляді відповідно цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення (загальні суди), господарських справ (господарські суди), а також адміністративних справ (адміністративні суди).

Зазначені категорії справ утворюють відповідно п'ять видів судочинства: цивільне, кримінальне, адміністративно-деліктне, господарське і адміністративне. Отже, в об'єктивному значенні, як сукупність норм, судова юрисдикція – це інститут права, який покликаний розмежувати компетенцію різних ланок судової системи (загальних, господарських і адміністративних судів) і різні види судочинства (цивільне, кримінальне, адміністративно-деліктне, господарське і адміністративне) між собою.

Розмежування судової юрисдикції прийнято здійснювати за певними критеріями. Критерії розмежування судової юрисдикції – це передбачені законом умови, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства.

У науці цивільного процесуального права виділяють наступні критерії розмежування судової юрисдикції: 1) суб'єктний – суб'єктний склад правовідносин; 2) предметний – характер спірних матеріальних правовідносин; 3) пряма вказівка в законі – вказівка в законі на вид судочинства, в якому розглядається визначена категорія справ. При цьому перші два критерії (суб'єктний і предметний) вважаються загальними і, як правило, застосовуються у сукупності, а останній – спеціальним, оскільки при його наявності загальні не застосовуються. Це відповідає загальноприйнятому в теорії права правилу, відповідно до якого при конкуренції загальної і спеціальної норми – діє спеціальна [7].

В юридичній літературі цілком доведено, що у світовій юридичній практиці спеціалізація судів зазвичай основана на тому, що до їх підвідомчості належать точно визначені категорії справ [8, 5-6]. Але основна складність застосування критеріїв розмежування судової юрисдикції полягає у тому, що майже всі норми, які закріплюють положення про юрисдикцію суду, містять застереження типу "якщо інше не передбачено законом". Так, у ЦПК України це застереження виглядає наступним чином: а) "суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства" (п.3 ч.1 ст.15) і б) "законом може бути передбачено розгляд інших справ за правилами цивільного судочинства" (ч.2 ст.15). Аналогічно у ГПК України закріплено, що: а) "господарським судам підвідомчі справи у спорах, що виникають з інших підстав" (абз.1 п.1 ч.1 ст.12) і б) господарським судам не підвідомчі спори, "що виникають із публічно-правових відносин та віднесені до компетенції Конституційного Суду України та адміністративних судів", та інші спори, "вирішення яких... віднесено до відання інших органів" (абз.5,6 п.1 ч.1 ст.12). Схожі положення містить і КАС України, відповідно до якого "до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження" (ч.2 ст.2). Наслідком наведених законодавчих формулювань є те, що

нормативно юрисдикція жодного суду не є абсолютно визначеною, а носить відносно визначений характер. Це означає, що юрисдикція щодо справ одного виду судочинства завжди має визначається відносно справ інших видів судочинства. Наприклад, щоб визначити цивільну юрисдикцію необхідно мати уявлення про юрисдикцію господарських і адміністративних судів, і навпаки. Такий підхід вносить певні складнощі як у процес пізнання, так і застосування відповідного правового інституту, адже визначити юрисдикцію одного типу судів неможливо без знання юрисдикції інших.

Як зазначає В.Т. Пироговський, можна констатувати, що при введенні адміністративної юстиції в Україні законодавці не врахували всі аспекти розмежування підвідомчості справ, що сьогодні вирішуються доктринальним тлумаченням та судовою практикою [9, 403]. Досить згадати сьогодні різне тлумачення питань щодо підвідомчості земельних спорів, які в системі адміністративних судів інтерпретуються протилежним чином, ніж в системі загальних та господарських судів. Лише ускладнило це розуміння рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у ст.ст.125, 129 Конституції України [9, 403]. Адже при його реалізації об'єктивно підвищуватиметься самостійність вищих спеціалізованих судів та зрештою ускладнюватимуться можливості узгодженого тлумачення положень щодо підвідомчості справ різним спеціалізованим судам.

Як справедливо вказує Т.О. Коломосьць, у порівнянні з нормами ГПК України та КАС України ст.15 ЦПК України має загальний характер і вказує, що суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин, а також з інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства [10, 71]

Одним із проблемних питань правозастосування є розмежування юрисдикції господарських та адміністративних судів, адже до набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України захист прав суб'єктів господарювання у їх відносинах з державними органами здійснювався у господарських судах відповідно до Господарського процесуального кодексу.

Матеріали господарських справ свідчать про неоднозначність судової практики щодо застосування господарськими судами України положень процесуального законодавства стосовно розмежування компетенції між спеціалізованими адміністративними і господарськими судами.

Згідно зі ст.4 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення. Такий «інший порядок судового вирішення» передбачений, наприклад, у статті 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до припису якої заявник, відповідач, третя особа мають право оскаржити рішення органів Антимонопольного комітету України повністю або частково до господарського суду [11].

Справи у спорах про визнання недійсними актів органів, що не віднесені до суб'єктів владних повноважень, зазначених у п.7 ст.3 Кодексу адміністративного судочинства, залишаються у підвідомчості господарських судів [12, 134].

У зв'язку з численними запитами господарських судів України, що надходять до Вищого господарського суду України з питань, пов'язаних із розмежуванням компетенції господарських і адміністративних судів, Вищий господарський суд України з урахуванням правових позицій Верховного Суду України видав інформаційний лист «Про деякі питання, пов'язані із розмежуванням компетенції господарських і адміністративних судів» від 07.02.2006 р. № 01-8/301. Найважливішою ознакою для вирішення спору в порядку адміністративного провадження є наявність у суб'єкта владних повноважень управлінських функцій, що здійснюються саме у тих правовідносинах, у яких виник спір.

Відповідно до чинного законодавства, адміністративні суди розглядають лише ті справи, в яких державний орган тим чи іншим чином владно керує поведінкою позивача шляхом прийняття відповідних рішень. Реєструючи чи відмовляючи в реєстрації права власності, реєстратор не керує поведінкою позивача, а, отже, між сторонами відсутні прямі адміністративні відносини. Але «адміністративні» відносини можна знайти де завгодно. Як результат, в судовому реєстрі маємо велику кількість рішень з подібних справ, які виносились як в межах адміністративного, так і господарського судочинства.

Те саме стосується і справ проти Антимонопольного комітету. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» чітко відносить такі справи до компетенції господарських судів. Проте адміністративні суди України вважають, що той закон не повинен застосовуватись, оскільки прийнятий до набуття чинності Кодексом адміністративного судочинства України.

Непоодинокими є випадки, коли одна й та сама справа внаслідок зазначених суперечностей поверталась позивачеві одночасно і з адміністративного, і з господарського судів. З цих же причин чимало суб'єктів господарювання, користуючись тим, що розмір судового збору, встановлений законодавством при поданні до суду адміністративного позову, значно менше ніж при подачі відповідного позову до господарського суду, штучно змінюють підвідомчість спору та звертаються за вирішенням господарських спорів до адміністративних судів.

На практиці виникають проблеми, пов'язані з розмежуванням компетенції судів, з пошуком єдиних критеріїв віднесення справ до відання того чи іншого суду. Особливо гострими в судовій практиці стають питання розмежування компетенції господарських, загальних та адміністративних судів. Особливо це стосується питань визнання недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що є підставами виникнення цивільних та господарських відносин.

Заходами, що спроможні вирішити проблему на системному рівні, вбачаються тільки результати узгодженої роботи за результатами всебічного аналізу судової практики господарських, адміністративних, загальних судів та наукових висновків. Нажаль відповідні питання вирішено сьогодні лише з окремих категорій спорів та у казуальний спосіб тлумачення – за окремими справами.

Література

1. Шунько Г.О. Проблеми визначення підвідомчості та підсудності у цивільному процесуальному, господарському процесуальному кодексах та кодексі адміністративного судочинства України / Г.О. Шунько, М.І. Сірий // Вісник господарського судочинства / Вищий господарський суд України. – 2006. – № 3. – С. 98-100.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року № 1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 01.09.2015 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 2747-15, № 35-36, № 37. – Ст. 446.
5. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 24.10.2011 року № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-11>
6. Яковенко В.С. Цивільна юрисдикція суду в Україні [Електронний ресурс] / В.С. Яковенко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AVSN_2012/Pravo/10_112097.doc.htm
7. Бессараб Н.М. Юрисдикція та підсудність цивільних справ: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 [Електронний ресурс] /

- Н.М. Бессараб. – Одеса, 2015. – Режим доступу: http://mgu.edu.ua/docs/vchen_rada/disertacii/Bessarab_AKD.pdf/
8. Стрелкова И.И. Подведомственность арбитражному суду дел по экономическим спорам и иных дел: дис. на получение ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.15 / И.И. Стрелкова. – 2002. – 214 с.
 9. Пироговський В.Т. Уточнення виключної компетенції судів має сприяти вирішенню проблем підвідомчості справ / В.Т. Пироговський // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – С. 410.
 10. Коломоець Т.О. Розмежування юрисдикційних повноважень між адміністративними та господарськими судами: окремі проблемні питання сьогодення Т.О. Коломоець // – Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Юридичні науки. – 2009. – № 1. – Ст. 69-78.
 11. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 року № 2210-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
 12. Беляневич В.Е. Господарський процесуальний кодекс України: (із змінами і допов. станом на 1 серпня 2007 р.): наук.-практ. комент. – Видання друге. / В.Е. Беляневич. – К.: Видавництво «Юстінан», 2008. – Ст 648 .

Специфіка поновлення процесуальних строків у господарському процесі

Потаман В.Р., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На результативність захисту порушених або оспорюваних прав і законних інтересів учасників підприємницької і господарської діяльності у порядку господарського судочинства суттєвий вплив справляє фактор часу з точки зору швидкості розгляду спору, надання зацікавленим особам можливості максимально результативно брати участь у процесі вирішення справи. Тому правове регулювання строків розгляду і вирішення справ у господарських судах, виконання рішень суду, здійснення певних процесуальних дій набувають важливого значення. Одним із головних засобів забезпечення захисту прав у момент розгляду справи господарським судом є період часу, протягом якого здійснюється судовий розгляд. Цей період часу називають процесуальними строками.

Норми Господарського процесуального кодексу не пов'язують право суду відновити пропущений процесуальний строк з певним колом обставин, які призвели до пропуску цього строку. Передбачити усі такі обставини було б у жодному разі неможливо. Інша річ – перелік причин, які не можуть бути підставами для відновлення строку, як, наприклад, постійна або тимчасова відсутність юриста на підприємстві, але, такого переліку законодавці теж не передбачили.

Основною джерельною базою в науці господарського процесу, а саме аспекту процесуальних строків є праці відомих вчених господарського права та процесу, таких як: Демченко С.В., Григор'єва В.В., Щербина В.С., Цісельська Х.О. та ін.

Для досконалого розуміння предмету наукової статті, необхідно визначитись з дефініцією: процесуальний строк – це встановлений законом або судом проміжок часу, протягом якого повинна або може бути здійснена та чи інша процесуальна дія або закінчена певна частина провадження по справі.

За загальним правилом, закріпленим у ст.50 ГПК господарському процесі можна поділити на види:

– строки, встановлені законодавством – Господарським процесуальним кодексом України або іншими законами, – для господарського суду та для осіб, які беруть участь у справі;

– строки, які визначені господарським судом, – для осіб, які беруть участь у справі, та для осіб, які не беруть участь у справі.

Процесуальні строки для здійснення процесуальних дій визначаються:

- точною календарною датою;
- зазначенням події, яка повинна неминуче відбутися;
- періодом часу, упродовж якого може бути вчинена дія.

Строки обчислюються роками, місяцями, днями. Перебіг процесуального строку, обчислюваного роками, місяцями або днями, починається наступного дня після календарної дати або настання події, якою визначено його початок. Закінчення процесуального строку пов'язане з його закінченням. Це правило встановлює граничну межу строку, до якої може бути або повинна бути здійснена певна процесуальна дія.

Згідно зі ст.51 ГПК строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідний місяць і число останнього року строку. Строк, обчислюваний місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця строку. Якщо кінець строку, обчислюваного місяцями, припадає на такий місяць, що не має відповідного числа, строк закінчується в останній день цього місяця. У випадках, коли останній день строку припадає на неробочий день, днем закінчення строку вважається перший наступний за ним робочий день.

Встановлені законодавством або призначені господарським судом процесуальні строки мають дотримуватися всіма учасниками господарського процесу. Разом із тим господарське процесуальне законодавство передбачає можливість відновлення та продовження процесуальних строків. За заявою сторони, прокурора чи зі своєї ініціативи господарський суд може визнати причину пропуску встановленого законом процесуального строку поважною і відновити пропущений строк (ст.53 ГПК). Про відновлення пропущеного строку зазначається в рішенні, ухвалі чи постанові господарського суду. Про відмову у відновленні строку виноситься ухвала, яка може бути оскаржена.

Призначені господарським судом строки можуть бути ним продовжені за заявою сторони, прокурора чи за своєю ініціативою. Господарський суд відновлює строки, які вже закінчені. Продовження процесуального строку можливе як до його закінчення, так і після.

Господарське процесуальне законодавство передбачає певні наслідки, пов'язані із закінченням або попуском процесуальних строків. Із закінченням процесуального строку право на здійснення процесуальної дії особами, які беруть участь у справі, господарському процесі, погашається.

При порушенні процесуального строку зберігається обов'язок здійснення процесуальної дії, але одночасно виникає можливість застосування до несправного суб'єкта процесуальних (штрафних) санкцій.

Яскравим прикладом розгляду в першій інстанції справи про поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання, в якій позивач є бюджетною організацією, є справа № 6/234. Державний заклад «Клінічна лікарня Міністерства охорони здоров'я України» (позивач) мотивував свою заяву про поновлення пропущеного строку тим, що лікарня є бюджетною організацією, основним видом діяльності якої є надання медичної допомоги і в штаті якої відсутній юрист або інший фахівець у галузі права. Позивач послався на повну необізнаність в питаннях юриспруденції. Розглянувши обставини справи, господарський суд дійшов висновку, що некомпетентність позивача в юридичних питаннях, а також відсутність в його штаті фахівця в галузі права не свідчать про поважність причини пропуску строку, установленого законодавством для пред'явлення наказу до виконання.

Отже, у кожному конкретному випадку суд повинен ретельно оцінити докази й мотиви заявника, уважно вивчити обставини справи та надати мотивований висновок щодо поважності чи неповажності причин пропуску строку. За браком відповідних

законодавчих норм, під час визначення ступеня поважності причин пропуску строків у нагоді суддям може стати судова практика, у першу чергу апеляційний і касаційний перегляд судових рішень. Не слід забувати і про те, що строки для вчинення певних дій, визначені у процесуальному законодавстві, мають дисциплінувати осіб, що звертаються до суду.

Література

1. Григор'єва В.В. Правова природа відповідальності у господарському процесі / В.В. Григор'єва // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 12. – С. 23-42.
2. Демченко С. Проблеми підвищення ефективності господарського судочинства / С. Демченко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 1. – С. 31-41.
3. Щербина В.С. Проблеми удосконалення господарського і господарського процесуального законодавства / В.С. Щербина // Судова практика. – 2011. – № 3. – С. 31-42.
4. Згама А.О. Перспективи розвитку повноважень апеляційних господарських судів / А.О. Згама // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 66. – С. 43-32.
5. Коліна А.О. Штрафні санкції у господарському процесі / А.О. Коліна // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 66. – С. 427-434.

Застосування заходів до забезпечення позову в господарському процесі

Ренгевич О.В., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Ефективний розвиток економіки залежить від динамічного розвитку господарських відносин, в яких права їх учасників реалізуються, а обов'язки виконуються відповідно до чинного законодавства і укладених договорів без втручання юрисдикційних органів. Проте судова практика свідчить про існування великої кількості господарських спорів, підставою яких є порушення прав суб'єктів господарювання, їх несвоєчасне відновлення та недосконалість механізмів попередження господарських правопорушень, що негативно впливає на розвиток господарської діяльності.

Питання, пов'язані з вжиттям судом заходів щодо забезпечення позову є важливими для господарського процесу. Складність їхнього застосування, насамперед, полягає у необхідності дотримання балансу прав та інтересів учасників процесу, виходячи з того, що вони є рівними перед законом і судом. Необхідність зваженого підходу в цих питаннях зумовлена тим, що вжиття заходів щодо забезпечення позову може завдати шкоди відповідачу, а невжиття таких заходів – потягнути збитки або неможливість виконання судового рішення позивачем.

Інститут забезпечення позову спрямований на реальне і повне відновлення майнових прав учасників господарського процесу, порушених внаслідок неправомірних дій інших осіб. Мета забезпечення позову – гарантувати належне і правильне виконання рішення господарського суду.

Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) присвячує процедурі забезпечення позову розділ X, який складається з трьох статей, а саме ст.ст.66-68 [1]. Окрім того, питання застосування заходів до забезпечення позову в господарському процесі також знайшло своє відображення в Постанові Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову» від 26.12.2011 р. № 16 (далі – Постанова Пленуму ВГСУ № 16) [2].

Згідно зі ст.66 ГПК України підставами для забезпечення позову є обставини, які вказують на ризик утруднення або неможливість виконання рішення господарського суду

в майбутньому (у разі повного або часткового задоволення позовних вимог). Наявність цих підстав необхідна, інакше безпідставне (у деяких випадках позивачі, обґрунтовуючи наявність підстав для вжиття заходів забезпечення позову, виходять виключно з власних, нічим не підтверджених припущень) вжиття таких заходів може призвести до порушення прав та інтересів сторін у справі, що є неприпустимим.

Спеціалізованим законодавством передбачено право господарського суду за заявою сторони, прокурора або з власної ініціативи вжити заходи до забезпечення позову [1].

Окрім того, п.1 Постанови Пленуму ВГСУ № 16 зазначає, що відповідну заяву можуть подати й треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, оскільки вони користуються правами позивача в процесі, що закріплено у ч.3 ст.26 ГПК України [1-2].

Заяву про забезпечення позову зазначені особи можуть подати до моменту подання позовної заяви, одночасно з її поданням і вже після подання позовної заяви під час розгляду справи в першій, апеляційній чи касаційній судових інстанціях.

Як вже було зазначено раніше, особа, яка подала заяву про забезпечення позову, повинна обґрунтувати причини звернення із заявою про забезпечення позову, тому обов'язковим є подання доказів наявності фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного заходу до забезпечення позову, що є відображенням загальних положень, передбачених ст.33 ГПК України.

Слід зазначити, що достатньо обґрунтованим для забезпечення позову є підтверджена доказами наявність фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного виду забезпечення позову.

Відповідно до ст.67 ГПК України позов забезпечується: накладанням арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачу; заборонаю відповідачеві вчиняти певні дії; заборонаю іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору; зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку.

Перелік цих заходів є вичерпним, що означає, що суд не може задовольнити заяву про забезпечення позову в інший спосіб, ніж визначений ГПК України [3].

Арешт на майно відповідача може бути накладено на загальних підставах за винятком майна, на яке згідно з цивільним процесуальним законодавством України не може бути звернуто стягнення, а піддані арешту кошти слід обмежувати розміром суми позову та можливих судових витрат. Накладення господарським судом арешту на рахунки боржника чинним законодавством не передбачене, але господарський суд вправі накласти арешт на кошти, які обліковуються на рахунках у банківських або в інших кредитно-фінансових установах, у межах розміру сум позовних вимог та можливих судових витрат.

Виносячи ухвалу про заборону відповідачеві вчиняти певні дії, господарському суду рекомендовано точно визначити, які саме дії забороняється вчиняти. Помилковими слід визнавати ухвали, якими боржникам забороняється користуватись їх майном, якщо через особливості цього майна користування ним не тягне знищення або зменшення його цінності. За наявності підстав для застосування такого заходу до забезпечення позову господарський суд може заборонити витрачання майна на власні потреби, відчуження його у будь-який спосіб, у тому числі здійснення тих чи інших платежів або перерахування авансом певних сум тощо. Якщо з урахуванням особливостей майна користування ним не тягне за собою його знищення або зменшення його цінності, то для задоволення заяви про забезпечення позову шляхом заборони відповідачеві користуватися таким майном підстави, як правило, відсутні.

Такі правила повинні застосовуватись і до інших осіб, яким на підставі ст.67 ГПК України забороняється вчинення дій щодо предмета спору.

Потрібно зазначити, що господарський суд не повинен вживати таких заходів до забезпечення позову, які фактично є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті [1; 3; 4].

Враховуючи, що забезпечення позову застосовується як гарантія задоволення законних вимог позивача, господарський суд не повинен скасовувати вжиті заходи до виконання рішення або зміни способу його виконання, за винятком випадків, коли потреба у забезпеченні позову з тих чи інших причин відпала або змінились певні обставини, що спричинили застосування заходів забезпечення позову, або забезпечення позову перешкоджає належному виконанню судового рішення.

Питання про скасування заходів до забезпечення позову може бути розглянуто господарським судом без виклику сторін та інших учасників судового процесу.

Щоб усунути будь-яку можливість зловживання правом на забезпечення позову, ст.67 ГПК України, окрім заходів до забезпечення позову також містить список заходів, які для забезпечення позову не допускаються.

Відповідно до ст.67 ГПК України про забезпечення позову виноситься ухвала, а наказ про вжиття заходів до забезпечення позову не видається.

Ухвалу про забезпечення позову може бути оскаржено. Оскарження ухвали про забезпечення позову не зупиняє її виконання. Ухвали про відмову в задоволенні заяви про забезпечення позову або в задоволенні клопотання про скасування заходів до забезпечення позову оскарженню не підлягають.

Отже, інститут забезпечення позову спрямований на реальне і повне відновлення майнових прав учасників господарського процесу, порушених внаслідок неправомірних дій інших осіб. Чинне законодавство не містить узагальнюючих положень щодо переліку обставин, які можуть свідчити про наявність підстав забезпечення позову, окрім ризику утруднення або неможливості виконання рішення господарського суду в майбутньому, які, тим не менш, повинні бути достатньо обґрунтованими.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
2. Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0016600-11>
3. Господарське процесуальне право: підручник / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос (ст.), В.П. Нагребельний, Д.М. Лук'янець; за заг. ред. к.ю.н. В.Д. Чернадчука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009. – 378 с.
4. Іванюта Н.В. Деякі аспекти забезпечення позову в господарському судочинстві / Н.В. Іванюта // Держава і право: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – № 51. – С. 369-375.

Розгляд та вирішення земельних спорів в порядку господарського судочинства

Рибальченко Є.І., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що є наявними проблеми розмежування підвідомчості та однакового і правильного застосування господарськими судами норм матеріального і процесуального права під час вирішення судами питань щодо земельних спорів.

На сьогоднішній день розгляд та вирішення земельних спорів в порядку господарського судочинства є досить актуальним, воно розглядається багатьма вченими, такими як: В.К. Гуревського, О.В. Козоріз, В.М. Корецького, Л.В. Лейба, К.О. Настечко, М.В. Шульга та багатьма іншими.

За своєю природою земельні спори у розгляді і вирішенні судом є одними з найскладніших. Так, вирішення земельних спорів визначається як найголовніша гарантія забезпечення земельних прав, оскільки належне їх вирішення поновлює порушені права суб'єктів земельних правовідносин, гарантуючи тим самим реалізацію їхніх земельних прав і інтересів [1]. Об'єктивне та належне розв'язання земельних спорів є проблемою фізичних та юридичних осіб і судових органів також, що є наслідком відсутності єдиного підходу до вирішення зазначених спорів і недостатньої правової урегульованості земельних відносин, деякою розбіжністю нормативно правових актів. Таких перешкод для захисту оспорюваних чи порушених земельних прав і законних інтересів суб'єктів не повинно бути. Для початку розглядаючи питання вирішення земельних спорів, в першу чергу слід з'ясувати значення поняття «земельного спору».

В.К. Гуревський зазначає, що земельний спір – це особливий вид правовідношення щодо розв'язання певних розбіжностей, які пов'язані з порушенням права власності та права користування земельною ділянкою, а також відводом або вилученням землі, що виникають між власниками землі та землекористувачами, органами місцевого самоврядування та державної влади, що здійснюють управління земельними ресурсами [2]. На думку М.В. Шульги, земельні спори – це особливий вид правових відносин щодо розв'язання конфлікту, який виникає у зв'язку з порушенням прав та законних інтересів власників земельних ділянок, землекористувачів, у тому числі й орендарів земельних ділянок та інших суб'єктів земельних правовідносин [3].

Для усунення сумнівів щодо застосування законодавства, важливу роль відіграють роз'яснення та рекомендації вищих судових інстанцій. Так, Вищий господарський суд України (далі – ВГСУ) оприлюднив Узагальнення судової практики розгляду господарськими судами справ у спорах, пов'язаних із земельними правовідносинами, прийняте 01 січня 2010 року. Вищий господарський суд 17 травня 2011 виніс постанову «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин» Пленум Верховного Суду України (далі – ВСУ) під коригував та доповнив свою постанову від 16 квітня 2004 р. № 7 «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ» (постановою № 2 від 19 березня 2010 р.). Конституційний Суд України (далі – КСУ) розтлумачив питання підвідомчості земельних спорів фізичних та юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності (Рішення КСУ № 10-рп/2010 від 1 квітня 2010 р.). Але все одно чимало питань у сфері судового розгляду земельних спорів так і залишилося на розсуд самих суддів та на дискусію правників. Земельний спір характеризується такими ознаками як предметом, об'єктом, суб'єктивним складом, має відповідну процесуальну процедуру вирішення.

Так предметом слід розуміти заявлену вимогу суб'єкта даних правовідносин до компетентного органу щодо забезпечення реалізації належних йому суб'єктивних земельних прав, а в деяких випадках – стосовно зобов'язання інших суб'єктів спору дотримуватися обов'язків, визначених земельним законодавством. Під об'єктом земельного спору є те, з приводу чого виникає земельний спір. Ці спори стосуються права володіння, користування, розпорядження на території України земельними ділянками, їх частинами, суб'єктами даних правовідносин. Суб'єкти таких спорів досить неоднорідні й можуть належати до різних категорій. Це можуть бути громадяни, юридичні особи, територіальні громади, держава, Український народ, органи місцевого самоврядування й органи державної влади, іноземні держави [4].

Відповідно до ч.1, ч.2. ст.158 Земельного кодексу України (надалі – ЗКУ), земельні спори вирішуються судами, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Виключно судом вирішуються земельні спори з приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, а також спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та

областей [5]. Так, залежно від предмету спору і суб'єктного складу земельні спори можуть розглядатись як загальними, господарськими так і адміністративними судами. Питання підвідомчості і підсудності справ судам завжди було і буде залишатись актуальним у всі часи, доки існує гарантований державою захист, який здійснюється судами і спрямований на відновлення порушених прав і інтересів кожного громадянина.

Відповідно до ч.6. ст.12 ГПК України господарські суди можуть розглядати справи у спорах, що виникають із земельних відносин, в яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, за винятком тих, що віднесено до компетенції адміністративних судів [6]. Стаття 2 ГК України, вказує, що учасниками відносин у сфері господарювання, крім суб'єктів господарювання, є органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією [7]. Тому перш за все при вирішенні того чи підвідомча конкретна справа до Господарського суду України необхідно розрізняти статус учасників спору.

Насамперед, що стосується державних органів і органів місцевого самоврядування, то згідно з Постановою пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин» від 17.05.2011 № 6 у п.1.2.2 зазначено, що з положень статей 13, 14, 140, 142, 143 Конституції України, статей 11, 16, 167, 169, 374 ЦК України, статей 2, 8, 48, 133, 148, 152, 197 ГК України, статей 80, 84, 123, 124, 127, 128 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) випливає, що органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування у правовідносинах щодо розпорядження земельними ділянками державної та комунальної власності (наданні земельних ділянок громадянам та юридичним особам у власність або в користування, відчуженні земельних ділянок державної або комунальної власності, укладенні, зміні, розірванні договорів купівлі-продажу, ренти, оренди земельної ділянки та інших договорів щодо земельних ділянок, встановленні сервітуту, суперфіцію, емфітевзису, в тому числі прийнятті державними органами та органами місцевого самоврядування відповідних рішень) діють як органи, через які держава або територіальна громада реалізують повноваження власника земельних ділянок. Реалізуючи відповідні повноваження, державні органи або органи місцевого самоврядування вступають з юридичними та фізичними особами у цивільні та господарські правовідносини. Отже, у таких відносинах держава або територіальні громади є рівними учасниками земельних відносин з іншими юридичними та фізичними особами, у тому числі з суб'єктами підприємницької діяльності. Таким чином, справи у спорах за участю державних органів та органів місцевого самоврядування, що виникають з правовідносин, у яких державні органи та органи місцевого самоврядування реалізують повноваження власника землі, а також в інших спорах, які виникають із земельних відносин приватноправового характеру, за відповідності складу сторін спору статті 1 ГПК підвідомчі господарським судам [8].

Отже, Господарський суд України розглядає справи про вирішення земельних спорів, які виникають із земельних відносин між суб'єктами господарської діяльності і в деяких випадках між державними органами і органами місцевого самоврядування.

На сьогоднішній день питання розмежування юрисдикції господарських та адміністративних судів залишається найбільш проблемним питанням щодо розгляду земельних спорів зважаючи на те, що земельне право за своєю природою є комплексною галуззю права, яке поєднує у собі положення цивільного, господарського, адміністративного права. Тому можна констатувати, що земельні спори дійсно є одними з найскладніших справ у розгляді судів. Так, вирішення земельних спорів є складною і відповідальною задачею, яка покладається на суддів, потребуючи їх пильної уваги, дотриманні норм матеріального і процесуального права для об'єктивного розгляду справи і подальшого правильного вирішення спору.

Література

1. Лейба Л.В. Правове регулювання вирішення земельних спорів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне

- право; екологічне право; природоресурсне право» / Л.В. Лейба; Нац. юрид. академія ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 19 с.
2. Погрібний О.О. Земельне право України: підручник / О.О. Погрібний, І.І. Каракаш. – К.: Істина, 2003. – 448 с.
 3. Шульга М.В. Земельне право України: підручник / Г.В. Анісімова, Н.О. Багай. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
 4. Законодавство про вирішення земельних спорів: правовий портал українців (LawUkr) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// lawukr.com/virishennya-zemelnix-sporiv/](http://lawukr.com/virishennya-zemelnix-sporiv/).
 5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
 6. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 57.
 7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
 8. Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин: Постанова пленум Вищого господарського суду України від 17 травня 2011 р. № 6 // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 3. – Ст. 6.
 9. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Розмежування запобіжних заходів і заходів забезпечення позову у господарському процесі

Ульяненко С.С., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

З прийняттям 6 листопада 1991 року Господарського процесуального кодексу України (далі ГПК), в нього було закладено розділи V-1 та X, якими передбачалося створення інституту запобіжних заходів та інституту забезпечення позову відповідно.

Запобіжні заходи та заходи забезпечення позову були предметом досліджень багатьох науковців та знайшли свій вияв у працях таких вчених як: Н. Абрамова, О. Андрейцевої, В. Беляневича, С. Боровика, Б. Грека, М. Картузова, О. Оніщенко, Є. Таликіна, Д. Тарасова, С. Турчина, та багатьох інших.

На сьогоднішній день, під час правозастосовчої діяльності у господарському процесі серед багатьох суб'єктів виникають проблеми з розмежуванням заходів забезпечення позову від запобіжних заходів, а деякі і взагалі поєднують їх в один інститут. І такий підхід створює досить багато непорозумінь з приводу застосування у практичній діяльності цих двох категорій.

Аналіз чинного законодавства, зокрема і норм ГПК, дає нам можливість упевнитися в тому, що наразі саме визначення понять запобіжних заходів і заходів забезпечення позову в ньому відсутнє. Можливо, це і є головною проблемою у розумінні цих інститутів.

Як зазначає Х.О. Шухатян, в доктрині господарського процесуального права міститься положення, про те, що поняття «забезпечення позову» є складовою поняття «забезпечувальні заходи».

Даної точки зору дотримується М.Ю. Картузов, який пропонує об'єднати, роз'єднані на дійсний момент, запобіжні заходи і заходи забезпечення позову в одну категорію – «забезпечувальні заходи», аргументуючи це тим, що спільною головною метою і запобіжних заходів, і заходів забезпечення позову є забезпечення виконання майбутнього рішення господарського суду [1, 136].

Для встановлення сутності понять заходів забезпечення позову та запобіжних заходів та встановлення розмежувань між цими двома інститутами варто навести їх основні спільні та відмінні риси. Проте попередньо зазначимо, що відповідно до ст.43-2 ГПК, запобіжні заходи включають: 1) витребування доказів; 2) огляд приміщень, в яких відбуваються дії, пов'язані з порушенням прав; 3) накладення арешту на майно, що належить особі, щодо якої вжито запобіжні заходи, і знаходиться в неї або в інших осіб. А згідно ст.67 ГПК, позов забезпечується: 1) накладанням арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачу; 2) заборорою відповідачеві вчиняти певні дії; 3) заборорою іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору; 4) зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку [2].

Виходячи з такої системи заходів, можна сказати, що всі вони спрямовані на захист прав та охоронюваних законом інтересів заявників – суб'єктів господарювання. Також, варто зазначити, що спільна риса цих двох інститутів полягає в тому, що, як правило, суду відома позиція лише заявника. Таким чином, цим ставиться під удар дотримання загальних принципів правосуддя (змагальності і рівності учасників процесу). І тут необхідно створити такі умови, щоб незважаючи на знання суду позиції однієї зі сторін, суд дотримувався принципів правосуддя [3, 31].

Однак для більш чіткого розуміння та розмежування цих двох систем заходів, варто проаналізувати їх відмінні риси. Перша відмінна риса пов'язана із моментом подання заяви про застосування господарським судом тих чи інших заходів. Якщо брати до уваги норми ГПК, то в ст.43-1 наголошується на тому, що заява про вжиття запобіжних заходів подається до подання позову, а в тексті ст.66 виходить, що заява про забезпечення позову подається після подання позову або разом з ним.

Друга відмінна риса, впливає з першої і з попередньо зазначених норм, і пов'язана вона з моментом застосування господарським судом зазначених у заяві заходів. Тут варто зазначити те, що запобіжні заходи застосовуються судом до порушення самого провадження у справі, а заходи забезпечення позову на будь-якій стадії провадження (після подання позову) включаючи апеляційне і касаційне провадження [4].

Третьою відмінною рисою можна вважати суб'єктів звернення. Відповідно до ст.43-1 ГПК, заявником у застосуванні запобіжних заходів є особа, яка має підстави побоюватись, що подача потрібних для неї доказів стане згодом неможливою або утрудненою, а також підстави вважати, що її права порушені або існує реальна загроза їх порушення. В той час як з заявою про забезпечення позову відповідно до ст.66 ГПК, може звернутися як відповідна сторона, прокурор, так і сам суд з власної ініціативи може застосувати такі заходи.

Також треба сказати і про те, що коли особа звернулася із заявою про застосування запобіжних заходів, вона зобов'язана подати позов протягом п'яти днів з дня винесення ухвали про вжиття запобіжних заходів. Особа ж, яка зверталася із заявою про забезпечення позову, жодних інших заяв подавати не повинна.

Тож, виходячи з зазначеного та беручи до уваги розділи V-1 та X ГПК України, можна сформулювати такі визначення понять:

1) під заходами забезпечення позову варто розуміти процесуальні заходи тимчасового характеру, які застосовуються господарським судом до відповідача як гарантія задоволення законних вимог позивача;

2) під запобіжними заходами треба розуміти процесуальні заходи тимчасового характеру, які застосовуються господарським судом за заявою особи, з метою забезпечення доказів у судовому процесі та захистом порушених прав заявника.

Література

1. Шухатян Х.О. До питання захисту інтересів відповідача при реалізації заходів забезпечення позову у господарському процесі / Х.О. Шухатян // Право і і соціальність. – 2013. – № 6.2. – С. 135-139.

2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
3. Лютіков П.С. Інститут запобіжних заходів у господарському судочинстві: питання теорії та практики [Електронний ресурс] / П.С. Лютіков, К.В. Краснова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Випуск 2. – Том 2. – С. 26-32. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo02/part_2/2-2_2014.pdf
4. Пастухов О.В. Базові відмінності запобіжних заходів та заходів до забезпечення позову в контексті системоутворюючих критеріїв [Електронний ресурс] / О.В. Пастухов. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua>
5. Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову: Постанова Пленуму ВГСУ від 26.12.2011 р. № 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0016600-11>

Особливості вирішення спорів, пов'язаних із правами інтелектуальної власності

Шемет Х.Є., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Захист прав інтелектуальної власності – це ті заходи, що застосовуються у випадках, коли права на той чи інший об'єкт інтелектуальної власності порушені чи оскаржені. Відповідно до норм чинного законодавства України він передбачає діяльність уповноважених державних органів із визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що стають на заваді реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права у сфері інтелектуальної власності. Ця діяльність здійснюється у встановленому законодавством порядку, тобто із застосуванням належної форми, засобів і способів захисту. Варто зауважити, що захист прав інтелектуальної власності в судовому порядку є найбільш дієвим і ефективним для встановлення істини, тому є актуальним розкриття особливостей вирішення спорів господарськими судами, пов'язаних із правами інтелектуальної власності.

Метою дослідження є визначення особливостей вирішення господарськими судами спорів, пов'язаних із правами інтелектуальної власності та проблем, які виникають у даному процесі.

Зазначені питання були в колі інтересів таких науковців, як: Г.М. Азімов, Г.О. Андрощук, В.В. Белов, О.Б. Бутнік-Сіверський, О.В. Гумега, В.С. Дроб'язков, О.М. Мельник, О.Д. Підпригора, М.Ю. Потоцький, Д.М. Притика, Р.Б. Шишка, О.О. Штефан та ін.

Інтелектуальна власність – це частина цивільного права, що об'єднує дві сфери права – промислову власність та авторське право і суміжні права. Залежно від виду, спори, що пов'язані з правом інтелектуальної власності, розглядаються трьома юрисдикційними органами: між заявником та відомством – адміністративними судами; між суб'єктами господарювання – господарськими судами; між фізичними особами – загальними судами.

Згідно зі ст.154 Господарського кодексу України (далі – ГК), відносини, пов'язані з використанням у господарській діяльності і охороною прав інтелектуальної власності, регулюються Господарським кодексом й іншими законами. До відносин, пов'язаних із використанням у господарській діяльності прав інтелектуальної власності застосовуються положення Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених цим кодексом й іншими законами [1]. Господарським судам підвідомчі справи у спорах, пов'язаних з використанням у господарському обігу об'єктів інтелектуальної власності, коли склад учасників спору відповідає приписам ст.1 Господарського процесуального

кодексу України [2]. До кола підвідомчих господарському суду спорів слід відносити й спори, пов'язані з визнанням недійсними документів, які засвідчують право на об'єкти інтелектуальної власності (свідоцтва, патенти), стосуються питань права власності на відповідні об'єкти і за своїм характером є цивільно-правовими чи господарсько-правовими й не належать до числа публічно-правових спорів. Якщо відповідачем у справі виступає Державна служба інтелектуальної України, то справа підлягає розгляду господарським судом міста Києва [3].

Властивості й специфіка об'єктів інтелектуальної власності обумовлюють деякі особливості вирішення спорів. 17.10.2012 р. Пленум Вищого господарського суду України (далі – ВГСУ) прийняв постанову «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» № 12, яка висвітлює не лише питання, які виникають безпосередньо при розгляді справ у спорах з приводу порушення права інтелектуальної власності, а і взагалі питання, що стосуються окремих аспектів практики вирішення господарських спорів [3]. Також висвітлює питання, які виникають під час вирішення спорів, пов'язаних із правами інтелектуальної власності, постанова Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 р. № 5 [4].

Проаналізувавши практику розгляду спорів, пов'язаних із правами інтелектуальної власності судами, в тому числі, і господарськими, можна виділити декілька проблемних питань, на яких наголошують, зокрема, О.В. Гумега [5], М.Ю. Потоцький [6], О.О. Штефан [7] та ін.

Однією з найбільш гострих проблем є відсутність чітко визначеного механізму відшкодування збитків і методика розрахунку збитків. Частково це питання регулюється постановою Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12, в якій зазначається, що замість відшкодування збитків суб'єкт авторського чи суміжного права може вимагати в судовому порядку стягнення доходу або виплати компенсації (у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат). Не зважаючи на те, що розмір такої компенсації визначається у кінцевому підсумку судом, у позовній заяві ціна позову має бути зазначена у твердій сумі. Окрім того, на відміну від задоволення вимоги про відшкодування збитків, при стягненні компенсації суб'єкт авторського чи суміжного права не повинен доводити розмір заподіяних збитків, а має довести лише факт порушення його права. Господарські суди при визначенні розміру компенсації, повинні викласти мотиви такого визначення у судовому рішенні [3].

Ще одна проблема – це процес збору доказів, які можуть підтвердити чи спростувати наявність факту порушення права інтелектуальної власності. Під час розгляду справ часто виникає необхідність використання спеціальних знань для встановлення або підтвердження фактів, які мають значення для правильного вирішення спору. Ця проблема була частково врегульована Постановою Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 р. № 5. Згідно з п.1.3 даної постанови, судова експертиза повинна призначатися тільки для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування у справі, і не може стосуватися тлумачення і застосування правових норм. Крім того, згідно з п.1.5, суди не повинні призначати судову експертизу для з'ясування документованих або публічно оголошених в установленому порядку відомостей про об'єкти, події та явища, що пов'язані з результатами інтелектуальної, творчої діяльності. Для з'ясування такої інформації не потрібні спеціальні знання фахівців з відповідної галузі знань, оскільки суд може одержати або витребувати ці відомості від сторін спору чи інших учасників судового процесу [4].

Окреме місце посідає розв'язання спорів з порушення прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет. Ця проблема також вимагає законодавчого врегулювання, і деякі важливі кроки в цьому напрямку вже зроблені. Як приклад, Кабінет міністрів

України 21.10.2015 р. схвалив законопроект Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет», який містить зміни до Закону України «Про нотаріат», які уможливлюють забезпечення нотаріусом доказів у мережі Інтернет. Одним із головних нововведень є досудова можливість видалення або обмеження доступу до інформації, що порушує авторське право. При цьому передбачено штрафні санкції в розмірі від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходу за невиконання добросовісної вимоги щодо блокування нелегального контенту. Аналогічні штрафи загрожують у випадку відмови ідентифікувати користувача, який розмістив контент, що порушує авторські права [8].

Отже, у висновку можна зазначити, що для того, щоб вирішити у господарському суді спір по суті, позивач повинен правильно визначати підсудність вказаних спорів, при цьому він повинен встановити, чи саме у цього суб'єкта господарювання перебуває визначений об'єкт, а також підтвердити таку інформацію відповідними доказами. Визначаючи факт порушення таким суб'єктом відповідних прав, позивач зобов'язаний доказати право чи порушення права об'єкта інтелектуальної власності.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
 2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
 3. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>
 4. Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23 березня 2012 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005600-12>
 5. Гумега О.В. Захист права інтелектуальної власності в Україні: пошук шляхів удосконалення / О.В. Гумега // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – №6. – С. 118-125.
 6. Потоцький М.Ю. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні: монографія / М. Ю. Потоцький. – К. : Персонал, 2014. – 620 с.
 7. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування / за заг. ред. д.ю.н. О.П. Орлюк; кол. авт. О.О. Штефан – К.: Лазурит Поліграф. 2009. – 242 с.
- Уряд схвалив законопроект щодо протидії інтернет-піратству [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&idUriadSkhvalivZakonoproektSchodoProtidiiInternetpiratstvu>

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Права і гарантії праці інвалідів в Україні

Андрусяк Л.М., студентка

Науковий керівник:

Омельяничук С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Незважаючи на те що, інваліди мають обмежені можливості в багатьох сферах суспільного життя, ті з них, які не втратили працездатності, продовжують свою трудову діяльність. Враховуючи особливі потреби та знижену конкурентоздатність на ринку праці, держава забезпечує підтримку цієї категорії шляхом встановлення додаткових пільг і гарантій щодо їх працевлаштування, створення належних і безпечних умов праці. Людина, що має будь-яку групу інвалідності, має право на працю. Всі громадяни України мають рівні конституційні права та свободи і є рівними перед законом.

Відомо багато вчених які зацікавлені цією темою, наприклад, Т.В. Семигіна, О.Л. Іванова, Л.Г. Коваль, І.Д. Зверева, С.Р. Хлебик та ін.

Метою цієї роботи є вивчення проблем працевлаштування інвалідів. Кожна людина має право на працю, що передбачає можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Встановлення трудових прав, гарантій працюючим інвалідам в Україні регулюються, зокрема, Конвенцією про права інвалідів, КЗпП України, Законом України «Про відпустки», Законом України «Про охорону праці», Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів», Законом України «Про реабілітацію інвалідів в Україні».

Законодавством України встановлено, що з метою реалізації творчих і виробничих здібностей інвалідів та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації їм забезпечується право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом.

Приймаючи на роботу інваліда, роботодавець повинен створити для нього робоче місце, у тому числі й спеціальне, з урахуванням його індивідуальних можливостей. Для організації «спеціального робочого місця інваліда» роботодавець повинен вжити додаткових заходів з урахуванням індивідуальних функціональних можливостей, обумовлених інвалідністю шляхом пристосування основного і додаткового обладнання, а також технічних засобів. Прикладами облаштування спеціального робочого місця для інвалідів є скорочення тривалості робочого дня, встановлення додаткових перерв для приймання ліків, робота на дому, використання комп'ютерної комунікації (замість усної), облаштування пандусів, туалетів та душових для інвалідів, перегородок у приміщеннях, які дають працівникам змогу прийняти ліки, зробити собі ін'єкцію тощо.

В разі встановлення інвалідності, працівник пред'явивши за місцем роботи медичний висновок МСЕК та індивідуальну програму реабілітації, має право вимагати від роботодавця надання додаткових трудових гарантій. При цьому, законодавством не встановлено обов'язку інваліда пред'являти за місцем роботи документи щодо встановлення інвалідності, а тому реалізація своїх прав залежить насамперед від самого працівника.

Працевлаштовуючи інвалідів, направлених на роботу відповідно до рекомендації МСЕК, роботодавці не мають права встановлювати для них випробування. Також, при відмові в працевлаштуванні, ненаданні роботи за спеціальністю інваліди, направлені за розподілом після закінчення навчального закладу, мають право на відшкодування за рахунок роботодавця своїх витрат на проїзд до місця постійного проживання і на проїзд особи, яка їх супроводжує (якщо це необхідно).

Що стосується режиму роботи, то робота інвалідів у нічний час і наднормово допускається тільки за їх згоди, і за умови, що це не суперечить медичним показанням. А за бажанням працівника-інваліда або за вимогами його індивідуальної програми реабілітації, йому може встановлюватися режим роботи на умовах неповного робочого дня (неповного робочого тижня) та пільгові умови праці.

Працівники-інваліди мають переважне право залишення на роботі, якщо на підприємстві відбувається скорочення чисельності чи штату працівників у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці. При цьому такий пріоритет мають лише працівники, інвалідність яких настала на цьому підприємстві як трудове каліцтво або професійне захворювання. Однак, якщо стан здоров'я інваліда перешкоджає виконанню його трудових обов'язків, то, інвалід має право достроково припинити укладений з ним строковий трудовий договір.

Відповідно до Закону №875 від 23.01.1991р. «Про основи соціальної захищеності в Україні» та Закону №2961 від 06.10.2005р. «Про реабілітацію інвалідів в Україні» інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що призвів до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист. Дискримінація за ознакою інвалідності забороняється законом.

Працевлаштовувати інвалідів зобов'язаний кожен роботодавець, виходячи з цілої низки правових норм і законів, зокрема, Кодексу законів про працю України, Закону № 875 «Про основи соціальної захищеності в Україні», Закону № 2694 «Про охорону праці» та ін. Відповідно до ст.19 Закону № 875, для підприємств встановлено норматив в розмірі чотирьох відсотків від середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від одного до 25 осіб має одне робоче місце.

Згідно з статтею 12 Закону України “Про охорону праці” підприємства, які використовують працю інвалідів зобов'язані створювати для них умови праці з урахуванням рекомендацій медико-соціальної експертної комісії та індивідуальних програм реабілітації, вживати додаткових заходів безпеки праці, які відповідають специфічним особливостям цієї категорії працівників.

Відповідно до статті 18 Закону України “Про основи соціальної захищеності в Україні” підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування інвалідів, у тому числі спеціальні робочі місця, створювати для них умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені чинним законодавством.

У випадку, якщо інвалід сам наполягає на порушенні медичних рекомендацій при прийомі на роботу чи під час трудових відносин, то роботодавець всеодно не має право цього зробити, бо порушить законодавство про працю та про охорону праці (ст.41 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Щодо гарантій для працівників-інвалідів, то кожен з них має знати наступне:

- згідно зі ст.26 Кодексу законів про працю України (КЗпП) не мають права встановлювати для працівників-інвалідів випробувальний термін відповідно до рекомендацій МСЕК;

- працюючий інвалід має право відмовитися працювати в нічний час і надурочно (ст.55, 63 КЗпП);

- згідно зі ст.9 Закону України «Про охорону праці» за працівниками, які втратили працездатність у зв'язку з нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням, зберігаються місце роботи (посада) та середня заробітна плата на весь період до відновлення працездатності;

- згідно зі ст.172 КЗпП, за проханням інваліда може встановлюватись режим роботи на умовах неповного робочого дня (тижня); до того ж на власника покладено

зобов'язання, зокрема, організовувати навчання, перекваліфікацію, працевлаштування інвалідів, створення для них умов праці з урахуванням медичних рекомендацій.

– у випадку скорочення чисельності або штату працівників інваліди війни та працівники-інваліди, які зазнали на цьому підприємстві трудове каліцтво або професійне захворювання мають переважне право залишитися на роботі при рівній з іншими працівниками продуктивності праці й кваліфікації (ст.42 КЗпП);

– інвалід має право вимагати розірвання трудового договору, якщо стан його здоров'я перешкоджає виконанню роботи за цим договором (ст.42 КЗпП); на розірвання трудового договору, якщо стан здоров'я став перешкоджати виконанню трудових обов'язків (ст.38, 39 КЗпП України);

– залучення інвалідів до надурочних робіт та роботи у нічний час можливе лише за їх згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям (ст.55, 63 КЗпП).

Дослідивши нормативні акти можна зробити висновок, що дискримінація за ознакою інвалідності забороняється законом.

Терміни «розумне пристосування» та «універсальний дизайн» вживаються у значенні, наведеному в Конвенції про права інвалідів, а термін «дискримінація за ознакою інвалідності» вживається у значенні, наведеному в Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Індивідуальна програма реабілітації є обов'язковою для виконання державними органами, підприємствами (об'єднаннями), установами і організаціями».

Законодавство не тільки передбачає обов'язок підприємств щодо працевлаштування інвалідів, але й встановлює вимоги до кількості інвалідів, яких треба працевлаштувати роботодавцю, коли в нього працюють за основним місцем роботи 8 і більше осіб. Відповідно до частини 1 статті 19 Закону № 875, для підприємств установлюється норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів у розмірі 4% середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця.

Література

1. Кодекс законів про працю України / за ред. В.М. Вакуленко, О.П. Товстенко. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – 1040 с.
2. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. № 504/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 2. – Ст. 4.
3. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1994 р. № 2694-XII // Законодавство України про охорону праці: в 3-х томах. – Т. 1. – К.: Наука, 1995. – С.3-29.
4. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1998 р. (із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законом України від 14 жовтня 1994 р. № 875-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 21. – Ст. 252.
5. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 06 жовтня 2005 р. № 2961-IV. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – Ст. 4.

Правові питання регулювання трудових правовідносин колективним договором як актом локальної нормотворчості

Гусак А.В., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Укладення колективних договорів свідчить про децентралізацію правового регулювання трудових відносин. Держава на рівні централізованих норм встановлює загальну процедуру укладання колективних договорів. Зміст же визначається сторонами.

Багато норм законів про оплату праці, про відпустки не можуть бути реалізовані інакше, ніж шляхом укладення колективного договору. Діє принцип незменшуваності прав працівників у порівнянні з законодавством, а також принцип збереження рівня соціальних і трудових прав і гарантій, встановлених угодами вищого рівня.

Колективний договір об'єднує в собі риси договору і нормативно-правового акта. Сьогодні це найважливіший локальний нормативно-правовий акт, що визначає умови праці, умови оплати праці, соціальні гарантії для працівників на підприємстві, в установі, організації.

Основною метою колективного договору є поліпшення умов праці, розширення соціальних прав трудящих та їх профспілок.

Колективний договір укладається на основі чинного законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів трудящих, власників та уповноважених ними органів.

Колективний договір набирає чинності з дня його підписання представниками сторін або з дня, зазначеного у ньому.

Положення колективного договору поширюються на всіх працівників підприємства, установи, організації незалежно від того, чи є вони членами професійної спілки, і є обов'язковими як для власника або уповноваженого ним органу, так і для працівників підприємства, установи, організації [1].

Колективний договір укладається на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності і господарювання, які використовують найману працю і мають право юридичної особи. Він може бути укладений між роботодавцем з однієї сторони і одним або кількома профспілковими органами, а у разі відсутності таких органів – представниками працівників, обраними і уповноваженими трудовим колективом з іншої сторони [2].

Як акт локального регулювання колективний договір виконує цілий ряд виробничих і соціальних завдань. До таких завдань належать: деталізація і конкретизація чинного законодавства про працю з максимальним урегулюванням специфіки даного підприємства; вирішення нових питань, що поставлені практикою і не знайшли урегулювання в чинному законодавстві; стимулювання працівників шляхом встановлення пільгових умов праці; забезпечення виконання договірних зобов'язань сторін; встановлення конкретної відповідальності господарських і профспілкових органів за поліпшення умов праці й побуту працівників підприємства; залучення працівників до управління виробництвом, поширення правових знань; врегулювання суперечностей між власником і трудовим колективом найманих працівників з метою досягнення соціальної злагоди.

Важливою рисою колективного договору є його багатоплановість. Як основний локальний акт підприємства колективний договір регулює майже всі відносини, що виникають в межах підприємства як з приводу його виробничої діяльності, так і похідні від них відносини, поєднує в собі заходи, спрямовані на удосконалення виробництва, оплати праці, поліпшення умов праці та побуту працюючих та інші важливі питання [3, 152].

Змістом колективного договору є узгоджені сторонами умови (положення), покликані врегулювати соціально-трудова відносини в даній організації.

Нормативні умови колективного договору – це локальні норми права, встановлені сторонами в межах їх компетенції, які поширюються на працівників даної організації [4, 265].

Зобов'язальні умови колективних договорів мають не загальний, а конкретний характер. На відміну від нормативних умов, вони діють, як правило, не протягом усього терміну дії колективного договору. Зобов'язальні умови колективного договору припиняють дію у зв'язку з виконанням обов'язків, що впливають з них. Якщо власник виконав, наприклад, зобов'язання з проведення перелічених у колективному договорі заходів з метою оздоровлення умов праці, він не може нести і далі відповідні обов'язки [5, 69].

Практична реалізація умов колективного договору має створити правовий клімат для здійснення соціально-партнерських відносин між роботодавцем і працівниками. Реальна дія умов колективного договору сприяє розвитку виробництва, соціально-партнерських відносин. Усі без винятку працівники підприємства, в тому числі й новачки, мають ознайомитися з колективним договором. Слід врахувати, що положення колективного договору поширюються на всіх працівників організації незалежно від того, чи є вони членами профспілки, і є обов'язковими як для роботодавця, так і для працівників організації [6, 113].

Колективний договір і надалі залишається основним документом локальної дії на підприємствах. Укладення колективного договору значною мірою сприяє регулюванню виробничих і трудових відносин, підвищенню ефективності виробництва та зміцненню дисципліни, поліпшенню умов та охорони праці, посиленню соціального захисту трудящих та їх сімей.

Література

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 р. № 3356-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>
3. Прокопенко В.І. Трудове право України: підручник / В.І. Прокопенко. – Х.: Фірма «Консум», 1998. – 480 с.
4. Трудове право України: підручник / ред. Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева. – К.: "Знання", КОО, 2000, 2001. – 564 с.
5. Ротань В.Г. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / Ротань В.Г., Зуб І.В., Сонін О. Є. – 12-те вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2010. – 816 с.
6. Грузінова Л.П. Трудове право України / Грузінова Л.П., Короткін В.Г. – К.: МАУП, 2003. – Ч. 1. – 128 с.

Принцип заборони примусової праці та його реалізація

Федосієнко Т.В., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Право громадян на вільно обирає зайнятість та захист від залучення до примусової праці є важливим принципом сучасних трудових правовідносин. Але проблема правового застосування цього принципу, а також його реалізація до сих пір залишається не задовільною у багатьох країнах у тому числі і в Україні. Нечіткість формулювання поняття вільно обраної праці, низький рівень матеріального благополучного населення та відсутність державних гарантій призвели до появи проблеми використання примусової праці та необхідність вирішення цієї проблеми.

Окремі аспекти заборони примусової праці є предметом дослідження А.В. Андрушко, І.Я. Кисельова, Н.В. Кохан, П.Д. Пилипенка, В.І. Прокопенко, І.В. Кулинич, О.І. Новікова, О.А. Грішнова. Але не зважаючи на вироблення науковцями багато підходів до цієї проблеми, окремі аспекти співвідношення примусової праці з іншими правовими категоріями до сих пір залишаються спірними.

Одним із основоположних принципів трудового права є свобода праці, проголошена ст.43 Конституції України. Важливим її складником є свобода від примусової праці. Термін «праця» у ч.3 ст.43 Конституції України вжитий у широкому розумінні та охоплює різні види діяльності, що можуть регулюватися як законодавством про працю, так і нормами інших галузей права [1]. Конституція, як й інші нормативні акти

України, не містить визначення поняття примусової праці. Правовий зміст примусової праці викладено у ст.2 Конвенції Міжнародної організації праці № 29 1930 р. (далі- Конвенція № 29 МОП): примусова або обов'язкова праця означає всяку роботу або службу, що вимагається від будь-якої особи під загрозою будь-якого покарання, для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг. Поняття "примусова або обов'язкова праця не охоплює: будь-яку роботу або службу, що вимагається за законами про обов'язкову військову службу, що є частиною звичайних цивільних обов'язків; що вимагається від особи внаслідок вироку суду; що виконується внаслідок надзвичайних обставин, тобто війни або лиха або загрози лиха; дрібні роботи громадського характеру, які виконуються на користь громади [2].

Правова характеристика примусової праці полягає в тому, що це праця, яка виконується не добровільно, а під впливом можливості застосування покарання. Якщо останньому надавати правового значення, то вимагати виконання примусової праці може тільки повноважний суб'єкт, тобто той, хто наділений правом застосування заходів кримінально-правового, адміністративно-правового, дисциплінарного та майнового характеру [3, 229].

Зокрема у статті 2 Кодексу закону про працю України (далі – КЗпП України) працівники реалізують своє право на працю шляхом укладення трудового договору про роботу на підприємстві, в установі, організації або з фізичною особою. Стаття 21 КЗпП України покладає на працівника обов'язок виконувати роботу, яка визначена трудовим договором, а ст.31 встановлює, що роботодавець не має права вимагати від працівника виконання роботи, не обумовленої трудовим договором. Тобто, вимагаючи від працівника виконання роботи, роботодавець не має права вийти за межі трудового договору, що визначає коло трудових обов'язків працівника в рамках спеціальності, кваліфікації, посади [4].

Перші рекомендації щодо застосування норм про примусову працю з'явилися ще в середині 90-х років минулого сторіччя. Пленум Верховного Суду України у п.12 постанови «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 01.11.1996 р. вказав, що оскільки використання примусової праці заборонено, не можуть застосовуватися як такі, що суперечать Конституції, правила статей 32, 33, 34 КЗпП, відомчих положень чи статутів про дисципліну тощо, які передбачають можливість тимчасового переведення працівника без його згоди на іншу роботу в порядку дисциплінарного стягнення, у разі виробничої необхідності або простою, а також можливість виконання ним роботи, не передбаченої трудовим договором [5].

Ще одним стандартом є підхід до примусової праці за Конвенцією МОП № 105 «Про скасування примусової праці» 1957 р. за ст.1 якої кожна держава-член, яка її ратифікує, зобов'язується скасувати або не використовувати примусову чи обов'язкову працю як:

а) засіб політичного впливу чи виховання або як засобу покарання за наявність чи за висловлювання політичних поглядів, чи ідеологічних переконань, протилежних усталеній політичній, соціальній, чи економічній системі;

б) метод мобілізації і використання робочої сили для потреб економічного розвитку;

в) засіб підтримання трудової дисципліни;

г) засіб покарання за участь у страйках

д) захід дискримінації за ознаками расової, соціальної і національної приналежності чи віросповідання [6, 14].

Дослідивши питання цієї теми дозволяє зробити такий висновок, що примусовою працею вважається не лише відкрита рабська праця, але і будь які форми примусу людини працювати на недобровільно прийнятих умовах, або під загрозою покарання. Свобода праці – це початок саморозвитку та самореалізації людини, а примусова праця – виконання робіт шляхом примусу, або порушення права працівника .

Отже, конституційна засада – заборона примусової праці у трудовому праві має розвиватися відповідно до положень міжнародних актів про працю, а також із врахуванням сучасного розвитку суспільних відносин у нашій державі.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про примусову або обов'язкову працю: Конвенція МОП від 28.06.1930 р. № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Жернаков В.В. Коментар статті 43 / В.В. Жернаков // Конституція України: науково-практичний коментар / ред. кол.: В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. – Х.: Право; К.: Видавн. Дім «Ін Юре», 2003. – 808 с.
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971р. № 322-УП // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Дод. до № 50. – Ст. 375.
5. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Пленум Верховного Суду України від 01.11.1995 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>
6. Про скасування примусової праці: Конвенція МОП від 25.06.1957 р. № 105 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 44. – С. 32.

Трудові спори: причини, види та порядок вирішення

Чепінога А.С., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Ця тема є досить актуальною на сьогодні тому, що у процесі трудової діяльності між роботодавцем та його працівниками трапляються різного роду суперечності і непорозуміння з приводу застосування норм трудового законодавства, а також встановлення нових або зміни існуючих умов праці.

Зрозуміло, що такі суперечності можна вирішити шляхом взаємного погодження, домовленості, яка може бути досягнута в результаті безпосередніх переговорів між керівником і працівником.

Але найчастіше Сторони не можуть самотійно домовитись про їхнє вирішення, вважаючи, що їхні права порушені. У такому випадку працівник може використати своє право на вирішення колективних трудових конфліктів (спорів) у встановленому законом порядку та право на звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади (ст.2 КЗпП) [1].

Проблемі вирішення трудових спорів приділяли увагу у своїх дослідженнях такі вчені, як: П.І. Димитрова, М.І. Іншин, В.В. Копейчиков, О.М. Куренной, І.Б. Морейн, Л.О. Ніколаєва, В.І. Прокопенко, В.І. Смолярчук, В.Н. Толкунова та ін.

Таким чином, метою статті є визначення поняття «трудові спори», здійснення їх класифікації, розподілення їх на види та визначення порядку вирішення.

В.І. Смолярчук вважає, що «трудовий спір – це неврегульовані розбіжності, що виникли на ґрунті застосування законодавства про працю чи встановлення умов праці робітників і службовців та розглядаються у встановленому законом порядку» [2].

У свою чергу, Л.О. Ніколаєва під трудовими спорами розуміє неврегульовані шляхом безпосередніх переговорів між Сторонами трудових та тісно пов'язаних з ними відносинах розбіжності, що викликані дійсними чи надуманими порушеннями прав, що витікають з цих правовідносин, та які розглядаються компетентними органами чи посадовими особами в установленому законом порядку.

Також ученими трудового права визначено такі основні причини трудових спорів:

- а) підставою виникнення є трудове правопорушення;
- б) предметом розбіжностей є невиконання, порушення, неправильне застосування однієї зі сторін чи одним із суб'єктів трудового правовідношення нормативних приписів трудового законодавства;
- в) розбіжність між учасниками трудових та тісно пов'язаних з ними відносин не була вирішена через безпосередні переговори;
- г) остання була передана на розгляд певного юрисдикційного органу.

Класифікувати трудові спори можна за суб'єктами, змістом, характером і порядком розгляду. За суб'єктами розрізняють індивідуальні та колективні трудові спори. Якщо суб'єктами індивідуальних трудових спорів є працівник і працедавець, то суб'єктами колективних трудових спорів є:

- на виробничому рівні – наймані працівники (окремі категорії найманих працівників) підприємства, установи, організації чи їх структурні підрозділи або профспілкова й інша уповноважена найманими працівниками організація та власник підприємства або уповноважений ним орган чи представник;

- на галузевому, територіальних рівнях – наймані працівники підприємств, установ, організацій однієї або декількох галузей (професій), або адміністративно-територіальних одиниць чи профспілки, їх об'єднання або інші уповноважені цими найманими працівниками органи та власники, об'єднання власників або уповноважені ними органи чи представники;

- на національному рівні – наймані працівники однієї або декількох галузей (професій) чи профспілки або їх об'єднання чи інші уповноважені найманими працівниками органи та власники, об'єднання власників або уповноважені ними органи (представники) на території більшості адміністративно-територіальних одиниць України.

Залежно від виду правовідносин, з яких може виникнути спір, трудові спори поділяються на спори, що виникають із трудових правовідносин; правовідносин із працевлаштування; соціально-партнерських правовідносин та ін.

За об'єктом праводомогання доцільно виділити такі види трудових спорів, які мають свої характерні особливості:

- а) трудові спори, що впливають з укладення трудового договору;
- б) трудові спори з питань оплати праці;
- в) трудові спори з питань порушення умов праці [3].

Індивідуальні трудові спори про застосування чинного законодавства про працю вирішуються в порядку, передбаченому ст.15 КЗпП "Індивідуальні трудові спори".

За ознакою підвідомчості можна виділити три види порядку розгляду індивідуальних трудових спорів:

1. Загальний порядок, відповідно до якого трудовий спір послідовно розглядається в Комісії з трудових спорів (КТС) і в суді (ст.221 КЗпП). Розгляд одних спорів може закінчитися в комісії, якщо сторони не оскаржать її рішення і спір не буде перенесено до суду. В інших випадках кожна зі сторін має право звернутися до суду у зв'язку з незгодою з рішенням КТС. При цьому необхідно пам'ятати, що Конституція України передбачила право кожного громадянина звертатися до суду за захистом порушеного права. Тому працівник має право вибору органу, куди йому можна звертатися за захистом порушених трудових прав: у комісію з трудових спорів чи у суд.

2. Судовий порядок, за яким трудовий спір безпосередньо розглядається тільки судом (ст.ст.55,124 Конституції, ст.232 КЗпП).

3. Особливий порядок, що передбачає особливості розгляду трудових спорів окремих категорій працівників (суддів, прокурорсько-слідчих працівників, а також працівників навчальних, наукових та інших установ прокуратури, які мають класні чини) (ст.222 КЗпП) [4].

Відповідно до ст.2 Закону України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" від 3 березня 1998р., колективний трудовий спір (конфлікт) – це розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудова відносин, щодо:

– встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту;

– укладання чи зміни колективного договору, угоди;

– виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень;

– невиконання вимог законодавства про працю. Колективні трудові спори вирішуються за допомогою примирювальних процедур, які охоплюють розгляд його примирювальною комісією і трудовим арбітражем. У примирювальних процедурах можуть брати участь незалежні посередники та Національна служба посередництва і примирення. У випадку, коли примирювальні процедури не призвели до вирішення колективного трудового спору, працівники можуть вдатися до страйку [5].

Отже, проаналізувавши викладений вище матеріал можна зробити висновок, що здійснення трудових індивідуальних або колективних відносин не завжди відбувається без розбіжностей і конфліктів. Оскільки ми говоримо про наявність двох видів відносин із застосування праці робітників і службовців на підприємствах, то відповідно виникають і два види розбіжностей між суб'єктами цих відносин: індивідуальні і колективні. В разі виникнення цих розбіжностей сторони намагаються урегулювати їх шляхом переговорів або через органи, що спеціально створені державою з цією метою. При зверненні до цих органів одного із суб'єктів індивідуальних чи колективних відносин виникають трудові спори (конфлікти), розгляд і вирішення яких становить певний правовий порядок, спрямований на зміцнення законності і правопорядку в сфері трудових відносин.

Література

1. Трудове право України. Академічний курс: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, З.Я.Козак та ін.; за ред. П.Д. Пилипенка. – [2-ге вид., переробл. і доп.]. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 544 с.
2. Смолярчук В.И. Законодательство о трудовых спорах / В.И. Смолярчук // Процессуальные гарантии охраны трудовых прав рабочих и служащих. – М.: Юрид. лит., 1966. – С. 87-114.
3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 р. № 137/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр>
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII (з наступними змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
5. Грузінов Л.П. Трудове право України. навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Грузінов Л.П., Короткін В.Г. – К.: МАУП, 2003. – Ч. 4. – 152 с.
6. Трудові спори: законодавство, коментар, судова практика / упоряд. В.А. Скоробагатько, Й.І. Федішин. – К.: Істина, 2000. – 832 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

Що є підставою кримінальної відповідальності?

Білокур А.В., студент

Науковий керівник:

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Кримінальна відповідальність – різновид юридичної відповідальності, обов’язок особи, яка вчинила злочин, зазнати державного осуду в формі кримінального покарання [1].

Передбачені Кримінальним кодексом обмеження прав і свобод особи, що вчинила злочин, що індивідуалізуються в обвинувальному вирокі суду і здійснюються спеціальними органами виконавчої влади держави [2].

У кримінально-правовій літературі висловлені три основні точки зору щодо підстави кримінальної відповідальності: вчинений злочин, вина, склад злочину [2].

Однак, сам факт вчиненого злочинного діяння не достатній для притягнення до кримінальної відповідальності, тому що може виявитися, що особа, яка його вчинила, діяла невинно, або є неналежним суб’єктом злочину (неосудною або такою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності) [2].

Відповідно до закріплених Конституцією України прав і свобод людини і громадянина виписано два положення, що виключають будь-яку можливість розширювати підстави кримінальної відповідальності, а саме:

1) особа не може бути визнана винною у вчиненні злочину і піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком;

2) особа не може бути притягнена до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу [3].

У науковій літературі більшість правознавців підставу кримінальної відповідальності розглядають через призму складу злочину. Однак свою ідею вони висловлюють по-різному [5].

На думку А. Сахарова, підставою кримінальної відповідальності є склад злочину й особа. А за Б.С. Нікіфоровим – вина та винність.

Б.С. Утевський підставою кримінальної відповідальності визнає провину, А.І. Санталов – скоєння злочину [5].

Я.М. Брайнін вважав склад злочину загальною підставою кримінальної відповідальності, а вину – однією з її умов [11].

На думку Ф.Г. Бурчака підставою кримінальної відповідальності є склад злочину як «сукупність всіх ознак, які відповідно до волі законодавця є достатніми для притягнення особи до кримінальної відповідальності» [11].

Головний недолік криється в тому, що в такій інтерпретації підстави кримінальної відповідальності порушується закон логіки: основне, вихідне, конкретне і реальне явище (діяння) підміняється похідним, відносним і абстрактним поняттям цього явища (складом злочину) [4].

Підстава кримінальної відповідальності сформульована в статті 2 Кримінального кодексу України, яка має таку ж назву, і в частині першій, визначає, що “підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом” [3].

У частині другій цієї статті відтворюється конституційне положення про презумпцію невинуватості (частина перша статті 62 Конституції України): “Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному

покаранню доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду” [3].

Саме вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого законом, є фактичною підставою кримінальної відповідальності [2].

Склад злочину як підстава кримінальної відповідальності характеризується чотирма елементами (об’єкт, суб’єкт, об’єктивна та суб’єктивна сторони злочину), які утворюють склад злочину [5].

Те чи інше суспільно небезпечне діяння є злочином лише за умови, що воно містить у собі склад злочину, передбаченого законом – лише наявність у вчиненому особою суспільно небезпечному діянні складу злочину свідчить про скоєння нею злочину [6].

Злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки Кримінальним кодексом (ч.3 ст.3) [7].

Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено (ч.4 ст.3) [7].

З цих законодавчих положень випливає, що тільки закон про кримінальну відповідальність (Кримінальний Кодекс України) встановлює об’єктивні та суб’єктивні ознаки, сукупність яких утворює підставу кримінальної відповідальності [8].

Склад злочину визначається нормами як Загальної так і Особливої частини Кримінального кодексу України. У зв’язку з цим склад злочину має місце як при закінченому, так і при незакінченому злочині (готуванні до злочину та замаху на злочин), у діях як виконавця злочину, так і інших співучасників злочину [3].

При незакінченому злочині є склад готування до злочину чи склад замаху на злочин, а при співучасті у злочині – склад співучасті у злочині, що відбивається в їх кваліфікації [3].

На базі матеріального поняття злочину (ст.11 КК України) у статтях Особливої частини Кримінального кодексу України визначаються конкретні склади злочинів, перелік яких є вичерпним [1].

Кримінальна відповідальність може мати місце лише тоді, коли в діянні особи є склад конкретного злочину. Тому в кожному окремому випадку повинна бути встановлена підстава кримінальної відповідальності за даний конкретний злочин, відповідність вчиненого суспільно небезпечного діяння складу злочину, передбаченого диспозицією певної статті Особливої частини Кримінального кодексу України [6].

Тільки при встановленні у діянні особи певного конкретного складу злочину, передбаченого Особливою частиною Кримінального кодексу України, можлива кримінальна відповідальність. Якщо у діях особи не встановлено складу злочину, кримінальна відповідальність не може мати місця ні за яких умов [8].

У радянській літературі висловлювалася думка, що підставою кримінальної відповідальності є не склад злочину, а вина, винуватість, особливі властивості злочинця тощо [9].

Ця позиція не узгоджується з захистом прав і свобод людини і громадянина, ставить визнання підстави кримінальної відповідальності в повну залежність від розсуду правоохоронних органів і суду, ігнорує те, що підстава кримінальної відповідальності за одні й ті самі юридично однакові діяння має бути визначена у законі і бути єдиною в усіх випадках застосування даного закону [9].

Крім правової підстави, кримінальна відповідальність, як й інші види юридичної відповідальності фізичних осіб, має і загальнотеоретичну підставу, яка далеко виходить за межі кримінального права і права взагалі і пов’язана з розв’язанням суто філософських проблем причинності, детермінізму, свободи волі тощо [7].

Існування відповідальності, і зокрема кримінальної, визначення, чому і за що особа несе відповідальність, на чому базується право держави вимагати певної поведінки і притягати за злочини та інші правопорушення тощо, обґрунтовується тим, що людина має, хоча й відносну, але реальну об’єктивну свободу вибору своєї поведінки і, таким чином,

можливість не порушувати правові заборони, утримуватись від цього, діяти (вчиняти) інакше. Це і є загальнотеоретичною підставою відповідальності людини за вчинені нею дії [10].

Саме тому юридична відповідальність, і перш за все кримінальна, здатна примушувати обирати правові, незлочинні варіанти, способи поведінки [10].

Отже, ми можемо зробити висновок, що по-перше, саме вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого законом, є фактичною підставою кримінальної відповідальності. По-друге, склад злочину являє собою певну сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, що характеризують конкретне суспільно небезпечне діяння як злочинне. По-третє, склад злочину визначається нормами як Загальної так і Особливої частин Кримінального кодексу України. По-четверте, відповідно до закріплених Конституцією України прав і свобод людини і громадянина виписано два положення, що виключають будь-яку можливість розширювати підстави кримінальної відповідальності.

Література

1. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
2. Александров Ю.В., Кримінальне право України. Заг. частина: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю.В. Александров, В.А. Клименко. – К.: МАУП, 2004. – 328 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та ін.; за ред. Сташиса В.В., Тація В.Я. – 4-е вид., перероб. і доповн. – К.: Право, 2010. – 456 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – Вид. 5-е. – К.: Атіка, 2009. – 408 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посібник / П.П. Михайленко, В.В. Кузнецов, В.П. Михайленко, Ю.В. Опалинський. – К.: СПД Карпук С.В. – 2006. – 440 с.
6. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / О.М. Алієва, Л.К. Гаврильченко, Т.О. Гончар, Л.Д. Заркуа та ін.; відп. ред. Стрельцов Є.Л. – [4-е вид.] – Х.: Одиссей, 2009. – 312 с.
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini.htm
8. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник [для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти] / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.Я. Тацій. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
9. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина / Р.В. Вереша, І.К. Туркевич. – К.: ЦУЛ, 2007. – 208 с.
10. Тихий В.П. «Підстава кримінальної відповідальності» / В.П. Тихий // Вісник Академії адвокатури України – 2009. – №1. – С. 224-245.
11. Кримінальне право України. Загальна частина / за ред. М. Бажанова, В. Сташиса, В. Тація. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

Визначення поняття об'єкт злочину

Свдокимова А.І., студентка

Науковий керівник:

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Об'єкт злочину є однією з головних складових кримінально – правової доктрини [1, 96]. Актуальність обраної теми зумовлюється тим що в період з часів Радянського Союзу і до сьогодення існують різні думки вчених з приводу того, що саме є об'єктом злочину.

Адже об'єкт злочину є критерієм побудови особливої частини Кримінального кодексу України, він забезпечує розмежування злочинів. А також, має важливе значення для кваліфікації суспільно небезпечних діянь особи [3, 124].

В науці кримінального права існує декілька точок зору щодо поняття об'єкт злочину. На думку таких вчених, як Г.В. Андрусів, В.О. Беньківський об'єктом злочину є цінності, що охороняються кримінальним законом. у статті 3 Конституції України визнано, що людина є найвищою соціальною цінністю, а її права, свободи та їх гарантії мають визначати зміст і спрямування діяльності держави. Г.В. Андрусів та В.О. Беньківський наголошують на тому, що об'єкт злочину, який найповніше, порівнюючи з іншими елементами складу злочину, відображає характер суспільної небезпечності вчиненого діяння, слід визнавати не якісь абстрактні суспільні відносини, а конкретні людські, суспільні або державні цінності [3, 124]. Згідно з цією позицією об'єкт як елемент складу злочину – це цінності, які охороняються кримінальним законом, проти яких спрямовано злочинне діяння і яким воно заподіює шкоду [3, 125].

Г.П. Новосьолов стверджує, що об'єктом злочину є людина. Вчений говорить про те, що злочином заподіюється шкода не чомусь (благам, нормам права, відносинам тощо), а комусь (суб'єкту), відповідно до цього, об'єкт злочину необхідно розглядати не як певні блага та відносини, а як людину в цілому [4, 53]. С.Б. Гавриш під об'єктом злочину розуміє правове благо як певну цінність, тобто матеріальні явища: життя, здоров'я, гідність, майно, природні об'єкти тощо [5, 49-56]. В.Є. Фесенко також пропонує визнати об'єктом злочину цінності, що охороняються законами, проти яких спрямовано злочинне діяння і яким завдається або може бути завдана шкода [6].

Існує також позиція таких вчених, як В.В. Сташиса та В.Я. Тація, щодо поняття об'єкта злочину. Згідно цієї позиції об'єктом злочину визначаються суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом і яким злочином завдається істотна шкода або створюється загроза її заподіяння [1, 96].

Разом з тим більшість науковців продовжили вдосконалювати концепцію об'єкта злочину як суспільних відносин. В.К. Матвійчук беручи до уваги теоретичні надбання інших вчених, відмічає, що визнання суспільних відносин як об'єкта злочину є дійсно науково обґрунтованим [6].

Тобто, самі суспільні відносини, які виступають об'єктом злочину мають об'єктивний характер, адже існують поза межами нашої свідомості і незалежно від кримінального закону.[6] Отже, суспільні відносини, які є об'єктом злочину, первинні не тільки до самого закону про кримінальну відповідальність, а й щодо злочину. Це говорить про те, що не можна завдавати шкоди тому, чого немає в об'єктивній реальності. Більше того, через злочинні посягання створюються нові кримінально-правові відносини [1, 97].

Ми підтримуємо думку таких науковців, як В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.К. Матвійчука, М.Й. Коржанського, які стверджують те, що об'єктом складу злочину є саме суспільні відносини, на які посягає злочин та які перебувають під охороною кримінального закону. Адже, модернізацією теорії об'єкта злочину як суспільних відносин є введена професором В.Б. Малиніним до наукового обігу категорія «сфери життєдіяльності людей», що виступає універсальною і такою, що здатна охопити собою всі без винятку охоронювані кримінальним законом реальні об'єкти. Цей підхід, конкретизує та вдосконалює теорію суспільних відносин, бо саме вони є специфічною формою всієї життєдіяльності людей [2, 108].

Таким чином, об'єктом злочину є ті суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певну шкоду, і які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність [1, 97].

У юридичній літературі, дана «вертикальна» модель поділу об'єкта складу злочину. Об'єкт злочину було класифіковано на загальний, родовий та безпосередній. За допомогою такого поділу об'єкта злочину, вчені визначають проти яких саме суспільних відносин спрямоване те чи інше злочинне діяння та яким саме суспільним відносинам воно може заподіювати шкоду [1, 104-108].

Обов'язковою ознакою будь-якого складу злочину є безпосередній об'єкт. Адже, безпосереднім об'єктом є ті суспільні відносини на які посягає конкретний злочин. У свою чергу безпосередній об'єкт класифікують по «горизонталі» на основний та додатковий. А додатковий поділяється на додатковий обов'язковий та додатковий факультативний [1, 108].

Але слід зауважити, що об'єктом злочину виступає не вся система суспільних відносин, а тільки ті із них, які охороняються законодавством про кримінальну відповідальність. При цьому тільки суспільні відносини як цілісна система, а не їх складові частини можуть бути визнані об'єктом будь-якого одиничного злочину, групи злочинів, а також усіх злочинів, які вчиняються у суспільстві [7].

Всі елементи суспільних відносин нерозривні між собою. А отже об'єктом злочину є не окремі елементи суспільних відносин, наприклад людина, а суспільні відносини між людьми, складові частини яких являють собою цілісну систему. При цьому кожний елемент складу злочину робить свій особливий внесок у своєрідний "юридичний портрет" злочинного діяння конкретного виду [7].

Отже, у теорії кримінального права існують різні точки зору з приводу того, що саме є об'єктом складу злочину: Г.В. Андрусів, В.О. Беньківський, Г.П. Новосіолов, С.Б. Гавриш, В.Є. Фесенко – стверджують, що об'єктом злочину є цінності, що охороняються законами, проти яких спрямоване злочинне діяння; Інші – В.В. Сташис, В.Я. Тацій, В.К. Матвійчук, М.Й. Коржанський – стверджують, що об'єкт злочину – це суспільні відносини, які поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність. Кожна з цих позицій має право на існування, так як кожна з них по своєму розкриває всю суть поняття об'єкта злочину, як елемента складу злочину.

Література

1. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-е вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 449 с.
2. Энциклопедия уголовного права: Состав преступления / сост. В.Б. Малинин. – СПб.: Изд. проф. В.Б. Малинина, 2005. – 770 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. / Андрусів Г.В., Андрушко П.Л., Беньківський В.О., Кобзаренко П.В., Лихова С.Я., Матишевський П.С., Стрижевська А.А., Фесенко Є.В., Шапченко С.Д., Яценко С.С. – К.: Юрінком-Інтер, 1997. – 511 с.
4. Новосіолов Г.П. Учение об объекте преступления; Методологические аспекты / Г.П. Новосіолов. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 540 с.
5. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні / С.Б. Гавриш. – К.: Інст. законодав. Верховної Ради України, 2002. – 636 с.
6. Витко А.Ю. Понятие объекта преступления [Електронний ресурс] / А.Ю. Витко // Юридична наука. – 2012. – № 2. – Режим доступу: <http://ya-student.com.ua/ur/2-2012/w-2-2012-n.pdf>
7. Фесенко Є.В. Тези наукової конференції “Склад злочину: проблемні питання” [Електронний ресурс] / Є.В. Фесенко, В.О. Навроцький, С.Д. Шапченко, В.В. Українець. // Вісник Академії адвокатури України – 2009. – № 6. – Режим доступу: http://www.aau.edu.ua/visnyk/visnyk_14-2009-1.pdf

Визначення об'єктивної сторони складу злочину

Левіт А.Р., студентка

Науковий керівник:

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Будь-яке злочинне посягання, певним чином впливаючи на матеріальний світ, має свою зовнішню сторону. З цієї причини обов'язковою ознакою складу злочину визнається

об'єктивна сторона, що вміщує основні зовнішні ознаки злочину. Вона є передумовою підстави кримінальної відповідальності, а також підставою розмежування складів злочинів [1, 249].

Об'єктивна сторона має вирішальне значення для встановлення злочину. Ю.А. Дорохіна пояснює це такими обставинами: не може бути визнано злочином те, що не має зовнішнього вираження, отже, склад будь-якого злочину включає зовнішні ознаки діяння; зовнішні ознаки є найбільш надійним критерієм вираження внутрішніх ознак (суб'єктивної сторони) через органічну єдність перших і других і об'єктивній неможливості безпосереднього сприйняття психічних явищ, тобто за допомогою об'єктивних ознак виявляються суб'єктивні; в зовнішніх ознаках злочину зосереджено те, що ми відносимо до шкідливості і небезпеки злочину (збиток, шкода і т.п.), без чого злочин неможливий [2, 51].

Злочин, як будь-який акт вольової поведінки людини, являє собою психофізичну єдність зовнішньої (фізичної) і внутрішньої (психічної) сторін діяння. Об'єктивна сторона являє собою обов'язковий елемент складу злочину, що характеризує зовнішню сторону злочину, а саме визначає, що відбулося у реальній дійсності і відповідає вчиненню диспозиції тієї чи іншої норми Особливої частини КК України [3].

Зазначений елемент складу злочину також описано вітчизняною кримінально-правовою наукою досить детально. Зокрема, його дослідження здійснювалися в роботах В. Кудрявцева, Н. Кузнецової, В. Малініна та ін.

В літературі існує велика кількість визначень об'єктивної сторони складу злочину: є декілька груп науковців – дослідників, які висувають свої визначення об'єктивної сторони складу злочину.

Наприклад, Ю.А.Дорохіна виділяє такі групи науковців: перша група науковців (А. Наумов та В. Петров) під об'єктивною стороною складу злочину розуміє характеристику кримінальним законом зовнішніх ознак злочинного діяння [4, 87]. Друга (М. Ветров та Ю. Ляпунов) стверджує, що об'єктивна сторона злочину – це зовнішній акт суспільно небезпечного посягання на охоронюваний кримінальним правом об'єкт, тобто акт вольової поведінки, який відбувається в об'єктивному світі і виражається в завданні шкоди вказаному об'єкту або створенні загрози завдання йому шкоди. Третя група (Ф. Бурчак, Є. Фесенко) – наголошує, що об'єктивна сторона злочину – це зовнішній прояв суспільно небезпечного посягання на той чи інший об'єкт, що знаходиться під охороною кримінального закону (тобто, це передбачені кримінальним законом ознаки, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння). Четверта група (І. Козаченко, З. Незнамов) – до об'єктивної сторони складу злочину відносить сукупність передбачених кримінальним законом ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечної дії, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови цього посягання. І, на сам кінець, п'ята група науковців (В. Кудрявцев, М. Журавльов та С. Нікулін) пояснює об'єктивну сторону злочину як процес суспільно небезпечного і протиправного посягання на інтереси, які охороняються законом, що розглядається з його зовнішньої сторони, з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються з злочинної дії (бездіяльності) суб'єкта і закінчуються настанням злочинного результату [2, 53].

У сучасній літературі, на наш погляд, одним з найбільш розгорнутих та деталізованих є визначення об'єктивної сторони складу злочину, запропоноване Л. Гаухманом: це сукупність зовнішніх, об'єктивних, соціально значущих, таких, що виражають суспільну небезпечність та її ступінь, суттєвих, типових для даного виду злочинів ознак, передбачених кримінальним законом і – при бланкетності диспозиції статті Особливої частини КК – в інших законах та (або) інших нормативних правових актах, які характеризують злочин як закінчений та вчинений виконавцем (виконавцями) [5, 90].

На думку В.К. Матвійчука, найточнішим виглядає визначення М. Панова, який вказує, що об'єктивною стороною злочину є «зовнішня сторона (зовнішнє вираження) злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно

небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення злочину» [6].

Отже, варіантів визначень поняття об'єктивної сторони у фаховій літературі не бракує. Однак, сама по собі їх істотна кількість та різноманіття не означає, що питання є остаточно вирішеним. Необхідно враховувати, що кожне поняття – це певна система знань, а тому розвиток відповідного поняття означає поглиблення знань про предмет або явище, що ним позначається [7].

Г.В. Чеботарьова у своїй статті «Проблеми визначення поняття об'єктивної сторони злочину» наводить думку, В. Малініна та О. Парфенова, які зазначають, що доцільно відображати обумовленість визнання нею лише таких зовнішніх характеристик злочину, які обмежені певними чинниками суб'єктивного характеру. Іноді можливість використання у формулюваннях об'єктивної сторони суб'єктивних характеристик злочинного діяння категорично заперечується [7; 8, 209]. Так, В. Малінін та О. Парфенов, визнавши, що розділення об'єктивного та суб'єктивного у людській поведінці має умовний характер, тим не менш вважають такий підхід у кримінальному праві виключно важливим. Зазначені автори не вважають за потрібне називати в рамках об'єктивної сторони суб'єктивні ознаки. «Оскільки наука визнає можливим в інтересах практики розділити об'єктивне й суб'єктивне у злочинній поведінці, відносячи діяння до об'єктивної сторони та вивчаючи окремо ставлення до нього злочинця (суб'єктивну сторону), то, безумовно, і всі інші ознаки (наслідки, причинний зв'язок, місце, час, спосіб, засоби, знаряддя і обстановку вчинення злочину) слід відносити до ознак об'єктивної сторони, а психічні процеси, пов'язані із вчиненням злочину (його психологічну складову), розглядати в рамках суб'єктивної сторони як психічне ставлення до вчиненого злочину», – пишуть вони [7]. За визначенням зазначених науковців об'єктивну сторону злочину становить зовнішній акт злочинного діяння (дії чи бездіяльності), вчинене певним способом у конкретних умовах місця, часу й обстановки, іноді з використанням знарядь чи інших засобів, що потягло у матеріальних складах шкідливі наслідки [7].

При цьому склад злочину – не просто сума чи сукупність розрізнених ознак, а система, яка характеризується органічною єдністю компонентів. Л.Д Гаухман у своїй книзі «Кваліфікація злочинів. Закон, теорія, практика» наводить слушне зауваження Ю. Ляпунова, що кожен з елементів й ознак складу злочину, що утворюють його зміст, в реальній дійсності не існує сам по собі, а, згідно з основною теорією соціальних систем, перебуває в тісному взаємозв'язку, взаємодії й взаємообумовленості з іншими системними елементами та ознаками соціально правової системи, якою є для кримінального права склад злочину. Випадіння з системи будь-якого системоутворюючого елементу знищує або повністю видозмінює її [5, 200; 9, 48].

Отже, щодо ознак об'єктивної сторони складу злочину згідно з думкою В. Локтіонової можна виділити такі: обов'язкові ознаки – суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність) та факультативні ознаки – суспільно-небезпечні наслідки, тобто школа завдана злочином, причинний зв'язок, місце, час, обстановка, знаряддя тощо [1, 251].

З урахуванням викладених міркувань визначенням об'єктивної сторони складу злочину, ми погоджуємося з запропонованим, Г.В. Чоботарьової: це система передбачених кримінальним законом ознак, які характеризують зовнішній бік посягання особи на суспільні відносини та є предметом її суб'єктивної оцінки [7]. Таке поняття об'єктивної сторони складу злочину, на думку Г.В. Чоботарьової, глибше відображає її сутність та більш адекватно характеризує її зміст і межі. Воно дозволяє, зафіксувати системні зв'язки між елементами складу злочину, виразити її відношення до цих елементів, відобразити її реальний зміст, обмежений певним суб'єктивним ставленням особи, що вчиняє злочин, до його зовнішніх ознак [7].

Література

1. Локтіонова В.В. Ознаки об'єктивної сторони злочину та місце серед них злочинних наслідків / В.В. Локтіонова // Право і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 249-254.

2. Дорохіна Ю.А. Розвиток поняття об'єктивної сторони складу злочину та його теоретичні основи / Ю.А. Дорохіна // Юридична наука. – 2013. – № 8. – С. 51-55.
3. Тюнін В.О. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.256 ККУ [Електронний ресурс] / В.О. Тюнін. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_1/299.pdf
4. Дорохіна Ю.А. До уточнення поняття об'єктивної сторони злочинів проти власності / Ю.А. Дорохіна // Держава та регіони. Сер.: Право. – 2013. – № 3. – С. 87-91.
5. Гаухман Л.Д. Квалифікація преступлений: закон, теорія, практика / Л.Д. Гаухман. – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. – 316 с.
6. Матвійчук В.К. Об'єктивна сторона складу злочину: її складові та зміст [Електронний ресурс] / В.К. Матвійчук. – Режим доступу: file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/drp_2013_1_35.pdf
7. Чеботарьова Г.В. Проблеми визначення поняття об'єктивної сторони злочину [Електронний ресурс] / Г.В. Чеботарьова. – Режим доступу: http://science.crimea.edu/zapiski/2009/law/uch_22_1/249-254.pdf
8. Малинин В.Б. Объективная сторона преступления / В.Б. Малинин, А.Ф. Парфенов. – СПб.: Изд-во Юридического института. 2004. – 298 с.
9. Ляпунов Д.Ю. Состав преступления: гносеологический и социально-правовой аспекты / Д.Ю. Ляпунов // Уголовное право. – 2005. – № 5. – С. 4-48.

Особливості застосування принципу поваги до людської гідності у кримінальному процесі України

Сіда Т.С., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Принцип поваги до честі та гідності особи, невтручання в її особисте та сімейне життя – це конституційно-правове положення, яке є однією з засад кримінального процесуального законодавства та визначає основи поведінки суб'єктів кримінального процесу. Сьогодні повага до людської честі та гідності – це не лише загальноприйняте правило, а й процесуальний принцип.

Дослідження питання застосування принципу поваги до людської гідності у праві та, зокрема, у кримінальному процесі були предметом уваги таких видатних науковців як, М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко, Є.М. Блажівський, Ю.П. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить визначення поняття гідності, оскільки воно є морально-етичною категорією й одночасно особистим немайновим правом, якому закон надає значення самостійного об'єкту судового захисту [1]. Однак, можна дослідити це питання через призму інших галузей права, зокрема цивільного та конституційного права.

Так, приміром, судова практика розгляду кримінальних справ зазначає, що під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності [2].

Конституційне право визнає гідність однією з найвищих соціальних цінностей в Україні, декларує, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, та що кожен має право на повагу до його гідності. Крім цього, право на гідність закріплюють міжнародні правові акти, ратифіковані Україною, зокрема: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року; Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведінню чи покаранню від 26 листопада 1987 року; Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання від 10 грудня 1984 року [1].

Право на повагу до гідності закріплене і у Цивільному кодексі України. Зокрема, гідність визнано особистим немайновим благом та задекларовано право на повагу і недоторканність "гідності та честі" фізичних осіб [1].

Таким чином, в теорії права поняття поваги до людської гідності – це правове положення, згідно з яким посадові особи державних органів, які здійснюють кримінальне провадження, зобов'язані ставитися з повагою до кожної людини, яка залучається до провадження [1].

Змістом права на повагу до гідності людини є можливості усвідомлювати себе як особистість, поважати власні моральні принципи й етичні норми, наполягати на повазі до себе інших людей, державних органів та їх посадових і службових осіб, а також вимагати, щоб будь-які сумніви щодо її моральних якостей і етичних принципів були належним чином обґрунтовані [3].

Повертаючись до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), слід сказати, що дане питання, а саме правове закріплення принципу поваги до людської гідності у кримінальному процесі встановлено у ст.11 КПК.

Ч.1 ст.11 КПК України визначено, що під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи [4]. Дане положення зорієнтоване на захист особи, а зокрема її честі та гідності у кримінальному провадженні. Передусім це стосується зловживань з боку посадових осіб, які наділені владними повноваженнями.

Жодна особа не може бути позбавлена права на повагу до її честі та гідності. Даний висновок можна зробити, визначивши суть ч.2 ст.11 КПК України. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність [4].

Законодавство визначає термін "катування", як умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб [5].

Термін "жорстокі, нелюдські чи такі, що принижують гідність, види поводження або покарання" повинен тлумачитися таким чином, щоб забезпечити, по можливості, найбільш широкий захист проти зловживань фізичного чи психологічного характеру, включаючи утримання затриманої чи ув'язненої особи в умовах, які позбавляють її, тимчасово або постійно, будь-якого з її природних почуттів: зору, слуху, просторової або часової орієнтації, та які можуть викликати стрес, почуття жаху чи неспокою, здатні принизити чи образити її, зламати її фізичний чи моральний опір [6].

Крім вище наведеного КПК України закріплює деякі загальні засади кримінального судочинства, щодо окремих кримінальних процесуальних процедур. Так, наприклад, відповідно до п.3 ч.2 ст.27 КПК України – слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи [4].

Що ж до ч.3 ст.11 КПК України, то вона забезпечує право кожного захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження.

Таким чином, проаналізувавши усе вищезазначене, можна дійти висновку, що принцип поваги до людської гідності є одним з основоположних принципів

кримінального процесу, що забезпечує особі право вимагати у суду, прокурора, слідчого і органу дізнання не здійснювати дій і не приймати рішень, що принижують його людську гідність, як учасника кримінального судочинства або створюють небезпеку для його життя і здоров'я. Питання застосування цього принципу у кримінальному процесі є недостатньо дослідженим, на мій погляд, і потребує вдосконалення.

Література

1. Лобойко Л.М. Повага до людської гідності [Електронний ресурс] / Л.М. Лобойко. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1448050355925/pravo/povaga_lyudskoyi_gidnosti
2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 лютого 2009 року № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
3. Право на повагу людської гідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Право_на_повагу_людської_гідності
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
5. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Гетьман. А.П. Повага до людської гідності. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар [Електронний ресурс] / А.П. Гетьман. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1693080349181/pravo/>

*Наукове видання
(українською мовою)*

„МАЙБУТНІ ЮРИСТИ ПРО ПРОБЛЕМИ ПРАВА В УКРАЇНІ”

Збірник студентських наукових статей
м. Запоріжжя 2016 р.

Відповідальний за випуск: Коломоєць Т.О.
Відповідальний редактор: Віхляєв М.Ю.
Технічний редактор: Шиванова М.Г.
Комп’ютерна верстка: Шиванова М.Г.